

Yeremiya

Xudaning Yeremiyani chaqirishi

¹ Binyamin qebilisi zéminidiki Anatot yézisida turawatqan kahinlardin bolghan Hilqiyaning oghli Yeremiyaning sözliri *töwende xatirilinidu*: —

² Yehuda padishahi, Amonning oghli Yosiyaning künliride, yeni u textke olturghan on üçinchi yilida *Yeremiyagha* Perwerdigarning sözi keldi; ■

³ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning künliride hemde Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiyaning on birinchi yilining axirighiche, yeni shu yilning beshinchi éyida Yérusalémdikiler sürgün qilin'ghuche uninggha Perwerdigarning sözi yene kélip turdi. ■

⁴ Perwerdigarning sözi manga kélip:

⁵ — Anangning qorsiqida séni apiride qilishtin ilgirila Men séni bilettim; sen baliyatqudin chiqishtin burun séni Özümge atap, ellerge peyghember bolushqa tiklidim, — déyildi. ■

⁶ Men bolsam: — Apla, Perwerdigar! Men gep qilishni bilmeymen; chünki men gödek balidurmen, dédim. □ ■

■ **1:2** 2Pad. 21:26; 22:1-23; 2Tar. 34:1-30 ■ **1:3** 2Pad. 23:34; 24:17; 25:8; 2Tar. 36:4, 10-23; Yer. 52:1-30 ■ **1:5** Gal. 1:15 □ **1:6** «Men **gep qilishni bilmeymen; chünki men gödek balidurmen**» — ibraniiy tilida: «bala» dégen bu söz 5-16 yashtiki balini körsitidu. Kitabning bashqa melumatlirigha qarighanda bizningche Xudaning sözi Yeremiyagha kelgende u belkim texminen on alte yashqa kirgenidi. ■ **1:6** Mis. 3; 4; 6:11,29

⁷ Lékin Perwerdigar manga: — Özüngni gödek bala, déme; chünki Men séni kimgé ewetsem, sen shulargha barisen; we Men séni néme de dep buyrusam, sen shuni deysen.

⁸ Ulardin qorqma; chünki séni qutquzush üçün Men sen bilen billidurmen, — dédi.■

⁹ We Perwerdigar qolini sozup aghzingha tegküzdi; Perwerdigar manga: Mana, Öz sözlirimni aghzingha qoydum; ■

¹⁰ Qara, mushu küni Men séni yulush, söküş, halak qilish we örüş, qurush we térip östürüş üçün eller we padishahliqlar üstige tiklidim, — dédi.■

Ikki alamet körünüş

¹¹ We Perwerdigarning sözi manga kélip: «Yeremiya, némini körüwatisen?» — déyildi.

Men: «Badam derixining shéxini körüwatimen» — dédim.

¹² Perwerdigar manga: «Körgining yaxshi boldi; chünki Men sözümning emeliylishishi üçün sözümni közitip turimen» — dédi.□

¹³ We Perwerdigarning sözi manga ikkinchi qétim kélip: «Némini körüwatisen?» — déyildi.

Men: «Poruq-poruq qaynawatqan, aghzi shimal teripidin qiysayghan bir qazanni kördüm» — dédim.

■ 1:8 Qan. 31:6, 8; Ye. 1:5; Ez. 3:9 ■ 1:9 Yesh. 6:6, 7; Yer. 5:14

■ 1:10 Yer. 18:7; 2Kor. 10:4, 5 □ 1:12 «Körgining yaxshi boldi; chünki Men sözümning emeliylishishi üçün sözümni közitip turimen» — badam derixi baharda birinchi bolup chéчеклеp, baharning kelgenlikini jakarlighuchi bolghachqa ibraniy tilida «közetchi» dep atilidu.

14 Perwerdigar manga: — Külpet shimal tereptin kélip bu zéminda turuwatqanlarning hemmisi üstige bösüp kélidu — dédi. ■

15 — Chünki mana, Men shimaliy padishahliqlarning barliq jemetlirini chaqirimen, — deydu Perwerdigar; — ular kélidu, padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqliri aldigha sélip, hemme sépillargha we Yehudaning barliq sheherlirige hujumgha teyyarlinidu; □ ■

16 shuning bilen Men *Yehudadikilerning* barliq rezillikliri üçün ularning üstidin hökümlerni jakarlaymen; chünki ular Mendin waz kéchip, bashqa ilahlargha xushbuy yéqip, öz qolliri yasighanlirigha choqundi.

17 Sen emdi bélingni baghlap ornungdin turup, sanga buyrughanlirimning hemmisini ulargha éyt; ular aldida hoduqup ketmigin; bolmisa Men séni ular aldida hoduqturimen.

18 Qara, Men бүгүн séni Yehudaning padishahlirigha, emirlirige, kahinlirigha hem pütkül zémin xelqige qarshi turghuchi mustehkem sheher, tömür tüwrük we mis sépillardek tiklidim.

□ ■

■ **1:14** Yer. 4:6 □ **1:15** «padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqliri aldigha sélip,..» — bashqa birxil terjimisi: «padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqlirigha sélip...»

■ **1:15** Yer. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5 □ **1:18** «Men ... séni... mustehkem sheher, tömür tüwrük we mis sépillardek tiklidim»

— oqurmenler shuninggha diqqet qiliduki, Xudaning bu sözliri «ötken zamanda» éytilghan. Bir qarashqa, Yeremiya peqet gödek bir yash yigittek körünsimu, lékin iman-ishenchke nisbeten Xudaning sözi allıqachan ishen'güchilerge pakit bolghan. Iman-ishenchteki adem ishlargha Xudaning közqarishi bilen qaraydu. ■ **1:18** Yer. 6:27; 15:20

19 Ular sanga qarshi jeng qilidu, lékin séning üstüngdin ghelibe qilalmaydu – Chünki Men séni qutquzush üçün sen bilen billidurmen, – deydu Perwerdigar.

2

Israilning Perwerdigargha bolghan deslepki muhebbiti

¹ Emdi Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: –

² Bérip Yérusalémdikilerning qulaqlirigha mundaq jar salghin: – «Perwerdigar mundaq deydu: – Men séning yash waqtingdiki wapadarliqingni, yeni qizning ashiqigha bolghan muhebbitidek séning chöl-bayawanda, yeni térlimighan yerlerde Manga egiship yürüenliringni séning üçün esleymen.

³ Shu chaghda Israil xelqi Perwerdigargha pak, alahide atalghan, ular uning öz hosulining tunji méwisi dep qaralghanidi; ularni yewalmaqchi bolghanlarning hemmisi gunahkar dep hésablan'ghanidi hem ularning bashlirigha

balayi'apet chüshkenidi, — deydu Perwerdigar.□

Ata-bowilar arisida wapasizliqning peyda bolghanliqi

⁴ Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yaqupning jemeti, Israil jemetining barliq aile-tawabiatliri:

⁵ Perwerdigar mundaq deydu: — Ata-bowiliringlar Mende zadi qandaq adaletsizliklerni bayqaptu, ular Mendin shunche yiraqlishidu? Ular némishqa bimene butlarga bash urup, özliri bimene bolup ketti?■

⁶ Ular héchqachan: «Bizni Misir zéminidin qutquzup chiqirip, bayawandin, yeni chöl-desht we tik azgallar bilen qaplan'ghan jaylardin, qurghaqchiliq we ölüm sayisi orap turghan yerlardin, ademzat ötmeydighan hemde insan turmaydighan shu bayawandin bizni ötküzgen Perwerdigar qéni?» dep sorap qoyushmaptighu?

⁷ Men silerni méwisi hem molchiliqidin huzurlinish üçün munbet bir zémin'gha élip kelgenmen;

□ **2:3 «Shu chaghda Israil xelqi Perwerdigargha pak, alahide atalghan»** — «...pak, alahide atalghan» dégen söz ibraniy tilidiki «Perwerdigargha «qodesh»» («Perwerdigargha muqeddeslik») dégen söz bilen ipadilini. Oqurmenlerge belkim ayanki, «muqeddes»ning esli menisi del «Xudagha alahide atalghan, pak» dégenliktur. Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche «hosulning tunji méwisi»ni bolsa Xudagha atap, Xudaning wekili bolghan kahinlarga béghishlash kérek idi. Xuda mushu yerde: «Israil alahide Méningki idi» deydu. Yene bir tereptin éytqanda Israil Xudaning «hosulining tunji méwisi» bolsa, emdi ulardin kéyin Xudaning yolida mangidighan bashqa ellerdin bolghanlarmu Xudaning yénigha kélip uninggha «hosul bolup» Xudaning Öz xelqi bolushqa kélidu.

■ **2:5 Mik. 6:3, 4**

siler kélip zéminimni bulghidinglar, Méning mirasimni yirginchlik bir nersige aylandurup qoydunlar.□

⁸ Kahinlar: «Perwerdigar qéni?» dep héch so-
rap qoymidi; Tewrat-qanun ijrachiliri méni héch
tonumidi; xelq padichiliri manga asiyliq qildi;
peyghemberler bolsa Baalning namida bésharet
berdi, ularning hemmisi héch paydisiz bimene
nersilerge egiship ketti.□ ■

⁹ Shunga siler bilen dewalashmaqchimen, balilir-
inglar hem baliliringlarning baliliri bilan dewal-
ishimen, — deydu Perwerdigar;

¹⁰ — siler Siprustiki déngiz boylirigha ötüp
béqinglar, Kédargha tekshürüşke adem ewetip
béqinglar — mushundaq bir ish zadi bolup
baqqanmu-yoq dep körüp béqinglar — □

□ **2:7** «Méning **mirasim**» — bu söz ikki bisliq bolup, menisi: (1) Xuda «bular alahide Méningki» dégen Qanaan (Pelestin) zéminini we uning üstidiki Yehudiy xelqini körsitidu; (2) «miras qilip berginimni» dégen menide bolup, Xuda Israilgha «Silerning mirasinglar bolsun» dep tapshurghan zéminni körsitidu. Omumen bu söz shu zéminni we shundaqla, belkim, shu zémindiki xelqnimu körsitidu. □ **2:8**

«Tewrat-qanun **ijrachiliri**» — Tewratni xelqge ögitishke mes'ul bolghan kahinlarni («Yer.» 18:18, «Qan.» 33:10) yaki Tewratni köchürüşke mes'ul bolghan Lawiylarni («Yer.» 8:8) körsitidu. «**xelq padichiliri**» — (yeni «baqarmenliri» yaki «baqquchilar») ibraniy tilida «qoychilar», «padichilar», «chupanlar» déyilidu. Adette bu söz chopan-qoychilarni körsitidu. Mushu yerde «xelq baqquchiliri» Israilning yétekchilirini körsitidu, elwette. «**Baalning namida bésharet berdi**» — «Baal» dégen Pelestindikilerning yirginchlik bir buti idi.

■ **2:8** Rim. 2:20 □ **2:10** «Siprus» — Siprus arili (ibraniy tilida «Kittim») bolsa Pelestinning yiraq gherbide; Kédar bolsa Pelestinning yiraq sherqide idi — démek, sherqtin gherbkiche bolghan yerlerdimu mushundaq ish bolup baqmighan.

11 Qaysi bir el öz ilahlarini (ular héch ilah emes, elwette) özgartkenmu? Lékin Méning xelqim özlirining shan-sheripi Bolghuchisini bolsa paydisiz-bimene bir nersige almashturghan.■

12 Buninggha ejebninglar, i asmanlar; hang-tang bolunglar! Sarasimige chühünglar! Chöchünglar! — deydu Perwerdigar, ■

13 — chünki Méning xelqim ikki rezil ishni qildi; ular hayatliq su menbesi bolghan Mendin waz kechti; andin özliri üçün su azgallirini, yeni su turmaydighan yériq su azgallirini yonup chiqti.■

*Israil Xudagha emes, yat ilahlargha we yat el-
lerge tayinidu*

14 Israil esli qulmidi? U xojayinning öyide tughulghan qulmidi? Némishqa emdi u oljigha aylinip qaldi?

15 Yash shirlar uni olja qilip hörkiridi; ular awazini qoyuwetti; ular *Israil* zéminini weyrane qildi; sheherliri köydürüldi, ademzatsiz qaldi. □ ■

16 Uning üstige hetta Nof we Tahpanes shehiridikilermu choqqangni yériwetti.□

■ 2:11 Zeb. 106:20 ■ 2:12 Qan. 32:1; Yesh. 1:2 ■ 2:13 Küy. 4:15; Yer. 17:13 □ 2:15 «yash **shirlar..hörkiridi**» — shirlar oljisini tutqandin kéyin andin hörkireydu. Mushu ayettiki «shirlar» belkim Asuriye, andin Babilni körsitidu. ■ 2:15 Yesh. 5:29; Yer. 4:7 □ 2:16 «**...Nof we Tahpanes shehiridikilermu choqqangni yériwetti**» — «Nof we Tahpanes» Misirdiki sheherlerdur. Yehuda köp qétim Misirdin yarem sorighanidi. Misir qoshulghan bolsimu, lékin eksiche Israilgha wapasizliq qilip kelgenidi. Nof kéyin «Memfis» dep atalghan. Bashqa birxil terjimisi: «...Nof we Tahpanes shehiridikilermu bash choqqangni (reswa qilish üçün) ghirdiwetti».

17 Bu ishlarni özüng keltürüp chiqarghan emesmu? — Chünki sanga yol bashlawatqinida Perwerdigar Xudayingdin waz kechkeniding.

18 Emdi bügünki künde yene Shihor deryasining süyini ichish üçün Misirning yolini basqining némissi? *Efrat* deryasining süyini ichish üçün Asuriyening yolini basqining némissi? □ ■

19 Öz rezilliking özüngge sawaq élip kélidu, özüngning yénimdin chetnep ketkning özüngge tenbih bolidu; emdi séning Perwerdigar Xudayingdin waz kechkning we Méning qorqunchumning sende bolmasliqining intayin rezil hemde zerdapqa tolghan ish ikenlikini bilip qoy, — deydu Reb, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.■

20 Chünki sen qedimdinla Men sanga salghan boyunturuqni buzup, uning rishtini üzüp tashliwetkensen; sen: «Qulluqungda bolmaymen!» déding. Chünki barliq döng-égizlikte we barliq yéshil derex astida sen pahishe ayaldek kérilip yatqansen.□

□ **2:18** «Shihor deryasining süyini ichish üçün... *Efrat* deryasining süyini ichish üçün...» — «Shihor (Misirdiki bir derya yaki wadi)ning sulirini ichish» hemde «*Efrat* (Asuriyediki derya)ning... sulirini ichish» Israil Misirdin we Asuriyedin panah izdigenlikini körsitidu. ■ **2:18** Yesh. 31:1 ■ **2:19** Yesh. 3:9; Hosh. 5:5 □ **2:20** «barliq döng-égizlikte we barliq yéshil derex astida sen pahishe ayaldek kérilip yatqansen» — Israil mushu yerlerde (döng-égizlikte ... yéshil derex astida...) butpereslik paaliyetlirini ötküzgen. Ularning mundaq butperesliki Xudagha wapasizliq bolup rohiy jehette pahishiwazliq bolupla qalmay, ular Pelestindikilerning butpereslikini dorap ularning butlirigha «atalghan», butxanida turghan pahishe ayallar bilen yatatti.

21 Lékin Men bolsam séni esli ésil sortluq üzüm télidin, serxil uruqtin tikkenidim; sen Manga nisbeten qandaqmu yat we yawa bir sésiq üzüm téligha aylinip qalding? □ ■

22 Chünki sen shulta bilen yuyunsangmu, köp aqartquch sopun ishletsengmu séning qebihliking Méning aldinda téxi dagh bolup turidu, — deydu Reb Perwerdigar.■

23 Sen qandaqmu: «Men héch bulghan'ghan emesmen, men «Baallar»gha héch egeshmidim!» déyeleysen? Jilghida mangghan yolungni körüp baq, qilmishliringni iqrar qil — sen öz yollirida uyan-buyan qatrap yüridighan chaqqaq hingandursen! □

24 Sen chöl-bayawan'gha adetlen'gen, hewisi qozghalghanda shamalni purap yüridighan bir yawayi mada ésheksen! Küyligende kim uni tosalisun? Uni izdigen hanggilar özlirini héch upratmaydu; shu waqitlarda uni izdep tapmaq asandur. □

25 *I Israil, bikar yügürüp, putungni ayagsiz,*

□ 2:21 «yat we yawa bir sésiq üzüm téli» — «yat we yawa» esliy ibraniy tilida bir söz bilenla ipadilinidu. ■ 2:21 Mis. 15:17; Zeb. 44:2; 80:8 ■ 2:22 Ayup 9:30 □ 2:23 «Jilghida mangghan yolungni körüp baq, qilmishliringni iqrar qil» — «jilghida mangghan yolung...» belkim köp qisim Yehudadikiler Yérusalémgha yéqin bolghan «Hinnom jilghisi»da öz balilirini butlarga atap «insan qurbanliqi» qilghanliqini körsitidu. Israilni hinggan'gha oxshitishi belkim uning héchqandaq muqim yölünüşining bolmaydighanliqini tekitleydu. □ 2:24 «... hewisi qozghalghanda shamalni purap yüridighan bir yawayi mada ésheksen!» — bu oxshitish shübhisizki, Israilning butlarga bolghan buzuq heweslirini, uni butpereslikdin tosushning mumkin emeslikini körsitidu.

gélingni ussuluqsiz qilip qoyma! Lékin sen buninggha: «Yaq! Xam xiyal qilma! Chünki men bu yat *ilahlarni* yaxshi körüp qaldim, ularning keynidin mangimen!» – déding.□

²⁶ Oghri tutulup qélip xijaletke qalghandek, Israil jemetimu xijaletke qalidu – yeni özliri we ularning padishahliri, kahinliri we peyghemberliri –

²⁷ ular yaghach kötikige: «Atam!» we tashqa: «Sen méni tughdurdung!» deydu; chünki ular yüzini Manga qaratmay, eksiche Manga arqisini qildi; lékin külpet béshigha chüshkende ular: «Ornungdin turup, bizni qutquzghaysen!» deydu.

²⁸ Emdi özüngge yasighan ilahliring qéni? Külpet béshinggha chüshkende séni qutquzalaydighan bolsa, ular ornidin tursun! – Chünki sheherliring qanche köp bolsa butliringmu shunche köptur, i Yéhuda!■

²⁹ Némishqa siler Men bilen dewagha chüshmekchisiler? Siler hemminglar Manga asiyliq qilghansiler, – deydu Perwerdigar.

³⁰ Baliliringni bikardin bikar urup qoydum; ular héch terbiyini qobul qilmidi. Öz qiliching yirtquch shirdek peyghemberliringni yewetti.■

³¹ I bu dewr kishiliri! Perwerdigarning sözige köngül qoyunglar! Men Israilgha chöl-

□ **2:25** «putungni **ayaghsizliqtin...** gélingni **ussuluqsiz qilip qoyma!**» – bu sözler belkim ikki bisliq: – (1) butlarning yolida yügürüp méngish beribir bikar ishtur – butlar ademlerge yordemde bolalmaydu; (2) eger Israil butperesliki bilen Xudagha wapasizliqini dawamlashtursa, ular axir bérip ayaghsiz, changqap sürgün bolghanlar bolidu. «Yaq! **Xam xiyal qilma!**» – ibraney tilida «Yaq! Ümid yoql!». ■ **2:28** Yesh. 2:8; Yer. 11:13 ■ **2:30** Yesh. 1:5; Yer. 5:3

bayawan yaki qapqarangghuluq basqan zémin bolup baqqanmu? Méning xelqim némishqa: «Negila barsaq öz erkimiz; emdi yéninggha yene kelmeymiz!» – deydu?■

³² Qiz zibu-zinnetlirini untuyalamdu? Toy qilidighan qiz toy kiyimlirini untuyalamdu? Lékin öz xelqim san-sanaqsiz künliride Méni untudi.■

³³ Sen ishq izdep baridighan yollargha shunche mahir bolup ketting! Berheq, hetta eng buzuq ayallargha yolliringni körsetting.

³⁴ Uning üstige tonungning peshliride gunahsiz namratlarning qéni bar! Sen ularni témingni téship oghriliqqa kirgini üçün öltürdingmu?! Ishlarning hemmisi shundaq tursimu, □

³⁵ sen téxi: «Mende gunah yoq; *Reb* mendin renjiwermeydu!» deysen. Bilip qoy! Men üstüngdin höküm chiqirimen, chünki sen: «Men gunah sadir qilmidim!» – dewérisen.

³⁶ Sen némishqa bunchiwala uyan-buyan qatrap ala köngüllük qilisen? Sen Asuriye teripidin yerge qaritilghandek Misir teripidinmu yerge qaritilisen. □

³⁷ Berheq, sen Misirdin qolliringni béshinggha alghan péti chiqisen; chünki Perwerdigar sen yölenchük qilghanlarni chetke qaqti; sen ulardin

■ **2:31** Mat. 23:26-39 ■ **2:32** Yer. 3:21 □ **2:34** «**Sen ularni témingni téship oghriliqqa kirgini üçün öltürdingmu?!**» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche oghri kechte öyge bösüp kirgen bolsa u urup öltürülse öy igisi gunahsiz hésablinidu. □ **2:36** «**Sen némishqa bunchiwala uyan-buyan qatrap ala köngüllük qilisen?**» — démek, Israil herdaim Xudani emes, belki yat ellerni öz yölenchüki qilmaqchi.

héch payda körmeysen.□

3

Wapasizliq üstige wapasizliq

¹ Shundaq déyiliduki, birsi ayalini qoyuwetse, ayal uningdin ajrashsa we kéyin u bashqa erge yatliq bolghan bolsa, birinchi éri uning bilen qayta yarishiwalsa bolamdu? Bundaq ish bu zéminni mutleq bulghimamdu? Lékin sen shunche köp ashniliring bilen buzuqluq qilip turup yene yéningha qaytay dewatamsen téxi?□ ■

² Béshingni kötürüp yuqirigha qarap baq; —

□ **2:37** «sen **Misirdin qolliringni béshingha alghan péti chiqisen**» — démek, esir bolghan péti. □ **3:1** «...birinchi éri uning bilen qayta yarishiwalsa bolamdu? Bundaq ish bu zéminni mutleq bulghimamdu?» — «Qan.» 24:1-4-ayetlerni körsitishi mumkin. Eger peyghember mezkur bésharete bu ishni közde tutqan bolsa, undaqa bu 3-babning omumiy menisige qarighanda, Xuda mushundaq ishlarni (ajrishish andin qayta toy qilish) Yehudiyarlarga men'i qilghini bilen, mushu yerde Xuda «Méning ayalim bolghan Israil»ning Öz yéningha qaytip kélidighan yoli bar, dégen oxshaydu (14-22-ayetlerde, axirqi zamanlarda Perwerdigar mushundaq cheksiz rehim-shepqetni Israil hem Yehudagha körsitidu, déyilidu). «**Lékin sen shunche köp ashniliring bilen buzuqluq qilip turup yene yéningha qaytay dewatamsen téxi?**» — bashqa birxil terjimisi: «Lékin sen köp ashnilar bilen buzuqluq qilghan bolsangmu, yéningha qaytip kell». Xuda töwendiki 4- we -22-25-ayetlerde ularni qaytishqa chaqirishqa mushundaq rehimlik bilen ötünidu, biraq 3-babning omumiy menisige qarighanda, Xudaning sözlirini mushu yerde terjimimizdikidek «rétorik soal» dep qaraymiz. ■ **3:1** Qan. 24:1-4

Sen zadi nede yat ilahlar bilan buzuqluq ötküzmigensen?!

— Sen chöl-bayawanda kütüp olturghan erebdek ularni yollar boyi kütüp olturghansen; zéminni buzuqluqliring we rezilliking bilan bulghighansen. □

³ Shuning üçün qattiq yamghurlar tutup qélinip sanga bérilmidi hemde «kéyinki yamghurlar» yaghamidi. Lékin sende téxi pahishe ayalning qélin yüzi bar, iza tartishni héch bilgüng yoqtur. □

⁴ Hetta sen bayatin Manga: «I Atam, yashliqimdin bashlap manga yétekchi hemrah bolup kelding!» — deysen, we: —

⁵ «U herdaim ghezipini saqlamdu? U ghezipini axirghiche tutamdu?» — deysen. Mana, sen shundaq dégingin bilan, lékin sen qolungdin kélishiche rezillik qilghansen.

⁶ Yosiya padishahning künliride Perwerdigar manga: «Wapasiz Israilning néme qilghanliqini kördüngmu? U barliq égiz taghqa chiqip hem barliq yéshil derex astigha kirip shu yerlerde pahishidek buzuqluq qilghan» — dédi. □ ■

□ **3:2 «béshingni kötürüp yuqirigha qarap baq»** — Yehuda herdaim «yuqiri jaylar»da butpereslik ötközgenidi. «**sen chöl-bayawanda kütüp olturghan erebdek...**» — «ereb» mushu yerde belkim yol boyida olturghan pahishe ayalni kösitidu. Bezi alimlar bu söz yoluchilarni bulash üçün marap turghan qaraqchini körsitidu, deydu. □ **3:3 «kéyinki yamghur»** — Qanaanda 3- yaki 4-ayda yaghidu, etiyazliq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa héch hosul bolmaydu. □ **3:6 «Wapasiz Israilning néme qilghanliqini kördüngmu?»** — mushu ayette «Israil» shimaliy padishahliq, yeni «on qebile»ni körsitidu. «Buzuqluq» asasen butpereslikni körsitidu; 2:20diki izahatnimu körüng. ■ **3:6** Yer. 2:20

7 — «Men: U bularning hemmisini qilgandin keyin, choqum yeningha qaytip kelidu, — dedim; lekin u qaytip kelmidi. Uning asiy singlisi, yeni Yehuda buni kordi;

8 lekin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uninggha talaq xetini berip uni qoyuwetkinimni körüp, asiy singlisi Yehuda qorqmidi, belki özimu berip pahishilik qildi. □

9 Shundaq boldiki, öz buzuqchiliqini shunche kichik ish dep qarighachqa, u hetta yaghach we tash bilen zina qilip zeminni bulghiwetti.

10 Bularning hemmisige qarimay Israilning asiy singlisi Yehuda texi pütün köngli bilen emes, peqet saxtiliq bilen yeningha qaytip kelgendek boluwaldi, — deydu Perwerdigar.

11 Perwerdigar manga mundaq dedi: — «Wapasiz Israil özini asiy Yehudadin heqqaniy körsetti.

12 Barghin, shimalgha qarap bu sözlerni jakarlap mundaq dégin: —

«Qaytip kel, i yoldin chiqquchi Israil, — deydu Perwerdigar — we Men sanga qapiqimni qayta türmeymen; chünki Men rehimdil, — deydu Perwerdigar — Men ghezipimni menggüge saqlap turmaymen. □ ■

13 Peqet séning qebihlikingni, — Perwerdigar Xu-

□ **3:8** «lekin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uninggha talaq xetini berip uni qoyuwetkinimni körüp,...» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «lekin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uninggha talaq xetini berip uni qoyuwetkinimni men kördüm,...» déyilidu. □ **3:12** «shimalgha qarap... mundaq dégin» — bu sözler belkim Asuriye teripidin 100 yil ilgiri sürgün qilin'ghan Israil (on qebilisi)gha éytilidu. ■ **3:12** Zeb. 86:15; 103:8, 9; 145:17

dayinggha asiyliq qilghanliqingni, uyan-buyan qatrap yürüp özüngni herbir yéshil derex astida yat ilahlargha béghishlihanliqingni, shuningdek awazimgha héch qulaq salmighanliqingni iqrar qilsangla *Mendin rehim-shepqet körisen* — deydu Perwerdigar.

¹⁴ Qaytip kélinglar, i yoldin chiqquchi balilar, — deydu Perwerdigar — chünki Men silerni heqiqiy söygüchidurmen; *siler shundaq qilsanglarla* Men silerdin tallighanlarni, yeni herqaysi sheherdin birdin, herqaysi jemettin ikkidin puqrani Zion'gha qayturup kélimen. □

¹⁵ Men silerge könglümdikidek xelq padichilirini teqsim qilimen; ular silerni danaliq-bilim, eqil-paraset bilen béqip ozuqlanduridu. ■

¹⁶ Shundaq boliduki, shu künlerde siler zéminda köpiyip, köp perzentlik bolghininglarda, — deydu Perwerdigar, — siler: «Perwerdigarning ehde sanduqi!» dep yene tilgha almaysiler; u héch ésinglarga kelmeydu, uni héch eslimeysiler we uni héch séghinimaysiler; siler bashqa bir sanduqmu yasimaysiler. □

¹⁷ Shu tapta ular Yérusalémni «Perwerdigarning

□ **3:14** «chünki Men silerni heqiqiy söygüchidurmen» — ibraniy tilida «chünki Men silerge erdurmen». ■ **3:15** Yer. 23:4; Ez. 34:23; Ef. 4:11 □ **3:16** «(siler) uni héch séghinimaysiler» — bashqa birxil terjimisi: «ular uni izdep tawap qilmaydu». «siler **bashqa bir sanduqmu yasimaysiler**» — bashqa birxil terjimisi: «ular qaytidin shundaq qilmaydu». Démisekmu «ehde sanduqi» ibadexana tüzümining merkizi bolghachqa, bu ayet belkim ibadexana we uninggha baghliq tüzümning (qurbanliqlar, kahnlar, nurgun qaide-yosunlar) yéngi bir ehde bilen inawetsiz qilinidighanliqini körsitidu. 31:31-34 we izahatlarni körüng.

texti» dep ataydu; barliq eller uninggha yighilidu, — yeni Perwerdigarning namigha, Yérusalémgha yighilidu; ular qelbidiki rezil jahilliqigha qaytidin héch egiship mangmaydu.

18 Shu künlerde Yehuda jemeti Israil jemeti bilen birlikte mangidu; ular shimal zéminidin bille chiqip Men ata-bowilirigha miras bolushqa teqdim qilghan zémin'gha kélidu.

19 Men: «Men séni balilirim qatirigha qoyup, sanga güzel zéminni, yeni köpligen ellerning zéminliri arisidiki eng körkem jayni miras qilip ata qilishni shunchilik xalayttim!» — dédim, we: «Sen Méni «méning atam» deysen, we Mendin yüz örümeysen!» — dédim.□

20 Lékin berheq, asiqliq qilghan ayal öz jörisidin ayrilghandek, siler Manga asiqliq qilghansiler, i Israil jemeti, — deydu Perwerdigar.

21 Yuqiri jaylardin bir awaz anglinidu! U bolsa Israil jemetidikilerning yigha-peryadliri; chünki ular öz yolini burmilighan, Perwerdigar Xudasini untugan.

22 — Qaytip kélinglar, ey yoldin chiqquchi balilar; Men silerning yoldin chiqip kétishinglarga shipa bolimen.

— «Mana, biz yéninggha barimiz; chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen» — denglar!

23 — Berheq, égizliklerde hem taghlarda anglitilghan *butpereslikning* qiyqas-sürenliri bihude ish-tur! Berheq, Israilning qutquzush-nijati Perw-

□ 3:19 «Men séni **balilirim qatirigha qoyup.. eng körkem jayni miras qilip ata qilishni shunchilik xalayttim!**» — Perwerdigar mushu ayette Israilgha Özige sadiq bolghan ayalining süpitide sözleydu.

erdigar Xudayimizdinladur. □ ■

²⁴ Lékin yashliqimizdin tartipla, ata-bowilirimizning ejrini, yeni ularning kala-qoy padilirini, qiz-oghullirini ashu uyat-nomus yep ketken; □

²⁵ Netijide biz uyat-xijilliq ichide yattuq, qalaymiqanchiliq we alaqqadilik bizni qapliwaldi; chünki yashliqimizdin tartip bügünki kün'ge qeder biz we ata-bowilirimiz hemmimiz Perwerdigar Xudayimiz aldida gunah sadir qilip kelduq, Perwerdigar Xudayimizning awazigha héch qulaq salmiduq. □

4

¹ — «Bu yollirimdin burulay!» déseng, i Israil — deydu Perwerdigar — Emdi Méning yénimgha burulup qaytip kel! Eger bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, we shundaqla yoldin yene ténep ketmiseng, □

□ **3:23** «butpereslikning **qiyqas-sürenliri**» — «butpereslik» eyni tékiste yoq, biraq bizningche ayet buni körsitidu. Butpereslikte butlardin «yardem sorash» üçün qiyqas-süren kötürüş kerek idi.

■ **3:23** Zeb. 121:1 □ **3:24** «ashu **uyat-nomus**» — mushu ibare «Baal» dégen intayin yirginchlik mebudni körsitidu. 11-bab, 13-ayetni körüng. □ **3:25** «qalaymiqanchiliq **we alaqqadilik**» — bu sözler mushu yerde ibraniiy tilida birla söz bilen ipadiliniidu.

□ **4:1** «**Méning yénimgha burulup qaytip kel!**» — bu ibare belkim «sellimaza towa qil», «ikkilenme!», «ala köngüllük bolma!» dégen menini intayin tekitleydu. «Eger **bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, we shundaqla yoldin yene ténep ketmiseng,...**» — bashqa birxil terjimisi: «Eger bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, emdi sen sergerdan bolmayesen».

² — eger sen: «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichkingde, u qesem heqiqet, adalet we heqqaniylik bilan bolsa, unda qta yat ellermu Uning namida özlirige bext tilishi du we Uni özining pexir-shöhriti qilidu. ■

³ Chünki Perwerdigar Yehudadikiler we Yérusalémdikilerge mundaq deydu: — «Boz yéringlarni chépip aghdurunglar; tikenlik arisigha uruq chachmanglar! □ ■

⁴ Özliringlarni Perwerdigarning yolida sünnet qilinglar; qelbinglarni sünnet qilinglar, i Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlar! — Bolmisa, Méning qehrim partlap ot bolup silerni köydüriwétidu; qilmishliringlarning rezilliki tüpeylidin uni öchüreleydighan héchkim chiqmaydu. □ ■

⁵ — Yehudada mushularni élan qilip, Yérusalémda: — «Zémin-zéminda kanay chélinglar!» — dep jakarlanglar;

■ **4:2** Yar. 22:18; Yesh. 48:1 □ **4:3** «Boz yéringlarni chépip aghdurunglar; tikenlik arisigha uruq chachmanglar!» — bu sirliq ayet Yehudadikilerni nadan déhqanlarga, ularning hayatirini axtarma yerge oxshitidu. «Némishqa hayatimizdin héchqandaq bext, muweppeqiyet yoq?» dep sorisa, «Siler uruqlirini tikenler arisigha tériqan déhqanlarga oxshash, héch hosulluq bolmaysiler» dep jawab bérilidu, elwette. Déhqanlar hosul körüsh üçün boz yerlirini chépip, tikenlerni yulup tashlishi kérek bolghinigha oxshash, Yehudiylar özlirini qozghap qattiq towa qilishi kérek, andin bextning hosulini köridu. ■ **4:3** Hosh. 10:12 □ **4:4** «qelbinglarni sünnet qilinglar» — sözmüsöz terjimisi: «qelbinglardiki xetnilikni élip tashlanglar». Démisekmu, Israillar etliride sünnet qilin'ghini bilen ularning köngülliri towisiz qattiq idi; shunga peyghember: «qelbinglarni sünnet qilinglar» dep agah béridu. ■ **4:4** Qan. 10:16; 30:6; Yesh. 65:5

«Yihilinglar! Mustehkem sheherlerge qéchip kireyli!» — dep nida qilinglar!□

⁶ Zionni körsitidighan bir tughni tiklenglar; derhal qéchinglar, kéchikip qalmanglar! Chünki Men külpet, yeni zor bir halaketni shimaldin élip kélimen.

⁷ Shir öz chatqalliqidin chiqti, «ellerni yoqatquchi» yolgha chiqti; u öz jayidin chiqip zéminingni weyran qilishqa kélidu; sheherliring weyran qilinip, ademzatsiz bolidu. ■

⁸ Bu sewebtin özliringlarga böz kiyim oranglar, dad-peryad kötürüp nale qilinglar! Chünki Perwerdigarning qattiq ghezipi bizdin yanmidi!■

⁹ Shu küni shundaq boliduki, — deydu Perwerdigar, — padishahning yüriki, emirlarning yürikimu su bolup kétidu, kahinlar alaqqade bolup, peyghemberler teejjüplinidu.

¹⁰ — Andin men: — Ah, Reb Perwerdigar! Berheq Sen bu xelqni, jümlidin Yérusalémni: «Siler aman-tinch bolisiler» dep alding; emeliyette bolsa qilich jan'gha yétip keldi, dédim.□

¹¹ — Shu chaghda bu xelqqe we Yérusalémgha mundaq déyilidu: «Chöl-bayawandiki égziliklerdin

□ **4:5** ««Yihilinglar! Mustehkem sheherlerge qéchip kireyli!» — **dep nida qilinglar**» — bu sözler belkim bashqa peyghemberlerge, yaki «xelq padichiliri» bolghan padishah, hökümdarlar we kahinlar qatarliqlargha éytilidu (9-ayetni körüng). Démek, ular öz ixlassizliqi, itaetsizliki tüpeylidin xelqqe shundaq jar qilishqa mejbur qilinidu. ■ **4:7** Yesh. 5:29; Yer. 2:15; 5:6 ■ **4:8** Yesh. 32:12 □ **4:10** «Siler aman-tinch bolisiler» — bu ayettiki: «Siler aman-tinch bolisiler» dégen sözler saxta peyghemberlarning sözidir (6:14, 8:11 qatarliqlarni körüng).

chiqqan issiq bir shamal xelqimning qizining yoligha qarap chüshidu; lékin u xaman sorushqa yaki dan ayrishqa muwapiq kelmeydu! □

12 — Buningdin esheddiy bir shamal Mendin chiqidu; mana, Men hazir ulargha jaza hökümlirini jakarlaymen.

13 Mana, u top bulutlardek kélidu, uning jeng harwiliri qara quyundektur, uning atliri bürkütlerdin tézdur!

— «Halimizgha way! Chünki biz nabut bolduq!» □

14 — «I Yérusalém, öz qutulushung üçün qelbingni rezilliktin yuyuwet; qachan'ghiche könglüngge bihude oy-xiyallarni püküp turisen? ■

15 Chünki Dan diyaridin, Efraimdiki égzliklerdinmu azab-külpetni élan qilidighan bir awaz anglitilidu:

16 Ular: Ellerge élan qilinglar, Yérusalémghimu anglitinglar: — Mana, qorshawgha alghuchilar yirraq yurttin kéliwatidu! Ular Yehuda sheherlirige qarshi jeng chuqanlirini kötürüşke teyyar! — deydu.

□ **4:11** «xelqimning **qizi**» — shundaqla «pak **qizim** bolghan xelqim», «Zion **qizi**» qatarliq ibariler Xudaning Öz xelqige yaki bashqa xelq (mesilen, «Misirning **qizi**», (46:11))qe bolghan méhri-shepquitini, ulargha baghligan muhebbitini körsitidighan menini öz ichige alidu. □ **4:13** «Mana, u top bulutlardek kélidu, uning jeng harwiliri qara quyundektur, uning atliri bürkütlerdin tézdur!»

— «u» kimni körsitidighanliqi éytilmaydu. Biraq aldi-keyni sözlerge qarighanda, «u» 7-ayettiki «ellerni yoqatquchi» bolghan dühmenni körsitidu. Bezi alimlar bu sözler shimaldin kélidighan «Skitlar»ni körsitidu, dep qaraydu. Lékin Skitlarning jeng harwiliri yoq hem ular sheherlerni «qorshawgha alghuchi»larmu (16-ayet) emes; shunga biz bu sözlerni Babillilarni we belkim axirqi zamandiki dejjalning qoshunlirini körsitidu, dep qaraymiz. ■ **4:14** Yesh. 1:16

17 Étizliqni mudapie qiliwatqanlardek, ular Yérusalémni qorshivalidu; chünki u Manga asiyliq qilghan, — deydu Perwerdigar.

18 Séning yolung we qilmishliring mushularni öz béshinggha chüshürdi; bu rezillikingning aqiwitidur; berheq, u azabliqtur, yürikinggimu sanjiydu!».

19 — *Men*: «Ah, ich-baghrim! Ich-baghrim! Tolghaqqa chüshtüm! Ah, könglüm azablandi! Yürikim düpüldewatidu, süküt qilip turalmaymen; chünki men kanayning awazini anglaymen; jeng chuqanliri jénimgha sanjidi.■

20 Apet üstige apet chüshti! Pütkül zémin weyran boldi; chédirlirim deqiqide berbat qilindi, perdilirim hayt-huytning ichide yirtip tashlandi!
□

21 Qachan'ghiche tughqa qarap turushum, jeng awazlirini anglishim kérek?» — *dédim*.

22 — «Chünki Méning xelqim nadandur; ular Méni héch tonumighan; ular eqli yoq balilar, ular héch yorutulmighan; rezillikke nisbeten ular danadur, emma yaxshiliqqa nisbeten ular bilimsizdur».

23 — «Men yer yüzige qaridim; mana, u shekilsiz we qup-quruq boldi; asmanlarchimu qaridim, u

■ 4:19 Yesh. 21:4; Yer. 8:23 □ 4:20 «chédirim» ... «perdilirim»... — Yeremiya peyghember xelqining azablarini öziningki dep hés qilip, «xelqimning chédirlirim» we «xelqimning perdiliri» démey, belki «chédirim» we «perdilirim» toghruluq sözleydu.

nursiz qaldi; □

²⁴ taghlargha qaridim, mana, ular zilzilige keldi, barliq döngler esheddiy silkinip ketti.

²⁵ Qarap turuwerdim, we mana, insan yoq idi, asmandiki barliq uchar-qanatlar mu özlirini daldigha aldi.

²⁶ Men qaridim, mana, bagh-étizlar chöl-bayawan'gha aylandi, barliq sheherler Perwerdigar aldida, yeni uning qattiq ghezipi aldida weyran boldi.

²⁷ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — «Pütkül zémin weyran bolidu; emma Men uni pütünley yoqatmaymen. ■

²⁸ Buning tüpeylidin pütkül yer yüzi matem tutidu, yuqirida asman qariliq bilen qaplinidu; chünki Men shundaq söz qildim, Men shundaq niyetke kelgenmen; Men uningdin ökünmeymen, uningdin héch yanmaymen;

²⁹ atliqlar we oqyaliqlarning shawqun-süreni bilen herbir sheherdikiler qéchip kétidu; ular chatqalliqlargha kirip möküwalidu, tashlar üstige chiqiwalidu; barliq sheherler tashlinip ademzatsiz qalidu.

³⁰ — Sen, i halak bolghuchi, néme qilmaqchisen?

□ **4:23** «Men yer yüzige qaridim; mana, u shekilsiz we qup-quruq boldi; asmanlarchimu qaridim, u nursiz qaldi...»

— demisekmu, bu ayettiki we töwendiki ayettiki ishlar Yeremiya peyghemberge Rohta körsitilgen alamet körünüştur. Bu körünüş: (1) Israil zémini Babilliqlarning tajawuzluqi astida bolidighan weyrane halitini; we (2) shuning bilen bir waqitta axirqi zamanlardiki halitini körsitidu. Bu halet Xuda jahanni yaratqinida yer-zéminning awwalqi shekilsiz, tertipsiz halitige oxshaydu.

■ **4:27** Yer. 5:10,18; 30:11; 46:28

Gerche sen pereng kiyimlarni kiygen bolsangmu, altun zibu-zinnatlarni taqighan bolsangmu, köz-qashliringni osma bilen perdazlighan bolsangmu, özüngni yasighining bikardur; séning ashiqliring séni kemsitidu; ular jéningni izdewatidu. □

³¹ Chünki men tolghaqqqa chüshken ayalningkidek bir awazni, tunji balini tughqandikidek azabda bolghan Zion qizining awazini anglawatimen; u qollirini sozup: «Halimgha way! Bu qatillar tüpeylidin halimdin kettim!» dep hasirimaqta. □

5

Yérusalém jazagha layiq

¹ *Perwerdigar*: — Yérusalémning reste-kochilirida uyan-buyan aylinip yügürünglar, obdan körüp biliwélinglar; meydanliridin izdep körünglar; adalet bilen ish köridighan, wediside turushqa intilidighan birla ademni tapsanglar, shunda men bu *sheherni* kechürimen!

² Gerche ular: «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichken bolsimu, ular yalghandin sözleydu,

□ **4:30 «özüngni yasighining»** — belkim Yehuda yat ellerdin yar-yölek izdigende yalaqchiliq qilghanliqini körsitidu. □ **4:31 «tunji balini tughqandikidek azabda bolghan Zion qizining awazini anglawatimen»** — oqurmenlerning éside barki, «Zion» Yérusalém jaylashqan tagh bolup, «Zion» yaki «Zion qizi» dégenning özi Yérusalém yaki Israilni bildüridu.

dédi.□

Yeremiya söz qilidu

³ — I Perwerdigar, közüng adalet-bitereplikni izdep yürüdü emesmu? Sen bularni urdung, lékin ular azablanmaydu; Sen ularni nabut qilip tügeshtürdüng, lékin ular terbiye qobul qilishni ret qilip keldi; ular yüzlerini tashtin qattiq qildi, ular yolidin yénishni ret qilidu» ■

⁴ — men: «Shühhisizki, bundaq qilghanlar peqet namratlar, ular nadanlar; chünki ular Perwerdigarning yolini, Xudasining höküm-körsetmilirini bilmeydu» — dédim.

⁵ — «Men mötiwerlerning yénigha bérip ulargha sözleymen; chünki ular Perwerdigarning yolini, Xudasining höküm-körsetmilirini bilidu». Biraq ularmu boyunturuqni üzül-késil buzup, rishtilirini üzüp tashlighan.

Perwerdigar jawab béridu

⁶ — Shunga ormandin chiqqan bir shir ularni öltürüdü, bayawandin chiqqan bir böre ularni weyran qilidu; yilpiz sheherlerge qarap paylaydu; sheherlerdin chiqqan herbiri titma-titma

□ **5:2** «...birla **ademni tapsanglar, shunda men bu sheherni kechürimen! (1-ayet)... Gerche ular: «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichken bolsimu, ular yalghandin sözleydu, dédi**» — kéyin, Yeremiya birnechche shundaq adil, sadıq ademler (mesilen, Baruq, Ahikam, Ebed-Melek) bilen tonushqan. Lékin Perwerdigar uninggha bu sözlerni qilghanda u mushundaqlarni tapalmighan. ■ **5:3** Yesh. 1:5; 9:12; Yer. 2:30

qilinidu; chunki ularning asiyliqliri köpiyip, wapasizliqliri awuydu. □ ■

⁷ Men zadi némige asasen séni kechürimen? Séning baliliring Mendin waz kéchip, Xuda emeslerge qesem ichmekte; Men hemme hajetliridin chiqqan bolsammu, lékin ular zinaxorluq qilip, pahishilerning öyige top-top bolup méngiwatidu. □

⁸ Ular semrigen ishqwaz ayghirlar, ular herbiri öz yéqinining ayaligha hewes qilip kishnewatidu. ■

⁹ Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim? — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay qoyamdu? ■

¹⁰ Uning üzüm chünekliridin ötüp, tallirini weyran qilinglar; lékin ularni pütünley nabut qilmanglar; shaxlirini qirip tashlanglar, chunki ular Perwerdigargha tewe emestur; □ ■

¹¹ chunki Israil jemeti we Yehuda jemeti Manga mutleq wapasizliq qildi, — deydu Perwerdigar. ■

¹² Ular: «U héchnéme qilmaydu! Bizge héch

□ **5:6 «ormandin chiqqan bir shir ..., bayawandin chiqqan bir böre ...; yilpiz sheherlerge qarap paylaydu»** — bu ayettiki yirtquch haywanlar köchme menide bolup dushmanlarni körsitidu, elwette. ■ **5:6** Yer. 4:7 □ **5:7 «Men hemme hajetliridin**

chiqqan bolsammu, lékin ular zinaxorluq qilip, pahishilerning öyige top-top bolup méngiwatidu» — bu ayet belkim rohiy jehettiki wapasizliqni körsitidu. Xuda Israilni «Méning ayalim» dep ataydu (2:10, 3-babni körüng). 8-ayet jismaniy jehettiki zinaxorluqni körsitidu. ■ **5:8** Ez. 22:11 ■ **5:9** Yer. 5:29; 9:9

□ **5:10 «Uning üzüm chünekliridin ötüp, shaxlirini qirip tashlanglar, chunki ular Perwerdigargha tewe emestur»** — bu ayetning bashqa birxil terjimisi: «Uning sépillirigha yamiship chiqip weyranchiliq qilinglar, lékin ularni pütünley nabut qiliwetmenglar; istihkamlirini élip tashlanglar, chunki ular Perwerdigargha tewe emestur». ■ **5:10** Yer. 4:27 ■ **5:11** Yer. 3:20

apet chüshmeydu; ne qilich ne qehetchilikni körmeymiz!» — dep Perwerdigardin ténip ketti.

¹³ Peyghemberler bolsa peqet bir shamaldin ibaret bolidu, xalas; *Perwerdigarning* söz-kalami ularda yoqtur; ularning sözliri öz béshigha yansun!□

¹⁴ Shunga Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda manga mundaq deydu: — Bu xelq mushu sözni qilghini üçün, mana, Men aghzingha salghan sözlirimni ot, bu xelqni otun qilimenki, ot ularni köydürüp tashlaydu.■

¹⁵ — Mana, Men yiraqtin bir elni élip kélimen, i Israil jemeti, — deydu Perwerdigar, — U küchlük bir el, qedimiy bir el, tilini sen bilmeydighan we geplirini sen héch chüshenmeydighan bir el bolidu; ■

¹⁶ ularning oqdéni yoghan échilghan bir gördur; ularning hemmisi batur palwanlardur.

¹⁷ Ular hosulingni we néningni yep kétidu, oghul-qizliringni yep kétidu, kala-qoy padiliringni yep kétidu, üzüm talliringni we enjur derexliringni yep kétidu; ular sen tayan'ghan mustehkem sheherliringni qilich bilen weyran qilidu.■

¹⁸ Halbuki, — deydu Perwerdigar, — shu künlerdimu silerni pütünley tügeshtürmeymen. ■

¹⁹ Shu chaghda *xelqing*: «Perwerdigar Xudayimiz némishqa mushu ishlarning hemmisini

□ **5:13** «Peyghemberler **bolsa peqet bir shamaldin ibaret bolidu, xalas**» — ibraniy tilida «roh» we «shamal» bir söz bilen ipadiliniidu. Shubhisizki, «peyghemberler» özlirini «bizge Xudaning Rohi toldurulghan» deydu, lékin Xuda ularni peqet «shamalgha toldurulghan» deydu. ■ **5:14** Yer. 1:9-10 ■ **5:15** Qan. 28:49; Yer. 1:15; 6:22 ■ **5:17** Law. 26:16; Qan. 28:31,33 ■ **5:18** Yer. 4:27

béshimizgha chüshürgen?» — dep sorisa, emdi sen *Yeremiya* ulargha: «Siler Mendin yüz örüp, öz zémininglarda yat ilahlarning qulluqida bolghininglardek, siler öz wetininglar bolmighan bir zéminda yat bolghanlarning qulluqida bolisiler» — dégin. □ ■

20 — Yaqupning jemetide shuni jakarlighinki we Yehuda arisida shuni élan qilghinki,

21 «Buni anglanglar, i nadan we eqli yoq, közi turup körmeydighan, quliqi turup anglimaydighan bir xelq: — ■

22 Mendin qorqmamsiler? — deydu Perwerdigar, — Déngiz süyi üçün sahilni menggülük cheklime qilip, «Bu yerdin ötme» dep békitken Méning aldimda tewrimemsiler? Mana, dolqunliri örkeshligini bilen ular sahil üstidin héch ghelibe qilmaydu; shawqunlighini bilen bu chektin hergiz halqip ötelmeydu. ■

23 Lékin bu xelqning jahil we asiyliq köngli bardur; ular yoldin chiqip öz béshimchiliq qilip ketti.

24 Ular könglide: «Öz waqtida yamghurlarni, yeni awwalqi hem kéyinki yamghurlarni Bergüchi, bizge hosul peslini békitip aman-ésen Saqlighuchi Perwerdigar Xudayimizdin eymineyli» dégenni

□ **5:19** «yat **bolghanlarning qulluqida bolisiler**» — «yat bolghanlar» belkim ikki bisliq sözler bolup, hem «yat butlar» hem «yat ademler»nimu körsitidu. ■ **5:19** Yer. 16:10 ■ **5:21** Yesh. 6:9 ■ **5:22** Ayup 38:10, 11; Zeb. 33:7-8; 104:9

héch démeydu. □ ■

²⁵ Silerning qebihlikliringlar mushu ishlarni silerge nésip qilmighan; silerning gunahliringlar silerdin beriketni mehrum qilghan.

²⁶ Chünki xelqim arisida reziller bardur; ular pistirmida yatqan qiltaqchilardek paylap yürüdu; ular tuzaq sélip, ademlerni tutuwalidu.

²⁷ Tutqan qushlarga tolghan qepestek, ularning öyliri aldanchiliqtin érishken mallar bilen tolghan; ular shu yol bilen büyük hem bay bolup ketti.

²⁸ Ular semrip, parqirap ketti; berheq, ular rezil ishlarni qilishqa mahir bolup ketti; ular öz menpeetini közlep xeqlerning dewasini, yétim-yésirlerning dewasini sorimaydu; namratlarning hoquqini qoghdaydighan hökümni ular chiqarmaydu. □ ■

²⁹ Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim?! — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay qoyamdu? □ ■

□ **5:24** «awwalqi **yamghur**»...«kéyinki **yamghur**»... — «awwalqi yamghur» adette 11-ayda yéghip, tupraqni yumshitidu, yerni heydep uruq sélishqa teyyarlinidu. «kéyinki yamghur» bolsa Pelestinde 3- yaki 4-ayda yaghidu, etiyazliq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa héch hosul bolmaydu. «bizge **hosul peslini békitip aman-ésen saqlighuchi**» — ibraniy tilida «bizge hosul peslidiki heptilerni saqlighuchi...». ■ **5:24** Qan. 11:14 □ **5:28** «ular **öz menpeetini közlep xeqlerning dewasini, yétim-yésirlerning dewasini sorimaydu...**» — bashqa birxil terjimisi bolsa: «ular xeqlerning dewasini, hetta yétim-yésirlerning dewasini sorighini bilen hergiz uni adil sorimaydu». ■ **5:28** Qan. 32:15; Yesh. 1:23; Zek. 7:10 □ **5:29** «jazalimay **qoyamdim**» — ibraniy tilida «yoqlimamdim?!». ■ **5:29** Yer. 5:9; 9:9

³⁰ Zéminda intayin qorqunchluq we yirginchliq bir ish sadir qilin'ghanki —

³¹ Peyghemberler yalghan-saxta bésharetlerni bermekte; kahinlar bolsa öz hoquq dairisini kéngeytip hökümraniq qilmaqta; Méning xelqimmu bu ishlarni yaqturidu. Lékin bularning aqiwitide qandaq qilisiler? □ ■

6

Yérusalémning halak bolushi toghruluq bésharet

¹ Jéninglarni qutquzush üçün Yérusalém shehiridin qéchinglar, i Binyamin jemetidikiler! Tekoa yézisida kanay chélinglar! Beyt-Hakkeremde is signalini kötürünglar! Chünki balayi'apet, yeni dehshetlik halaket shimal tereptin peyda bolidu. □ ■

² Zion qizi, yeni nazinin sahibjamalni, men nabut qilimen.

³ Yérusalémgha qarshi chiqiwatqan pada baqquchilarmu öz padilirini épkelidu; ular

□ **5:31** «kahinlar **bolsa öz hoquq dairisini kéngeytip hökümraniq qilmaqta...**» — bashqa birxil terjimisi: «kahinlarmu ularning wasitisi bilen (démek, peyghemberlarning yalghan bésharetliridin paydilinip) hökümraniq qilmaqta». Lékin «Yeremiya» dégen kitabda bundaq ishlar yene tilgha élinmaydu, shunga terjimimiz belkim toghridur. ■ **5:31** Yer. 14:18; 23:25, 26; Ez. 13:6 □ **6:1** «Jéninglarni **qutquzush üçün Yérusalém shehiridin qéchinglar... dehshetlik halaket shimal tereptin peyda bolidu**» — 4-bab, 6-ayetnimu körüp sélishturung. Shu yerde xelqge, «Yérusalémgha qéchip kiringlar» déyilgen. Biraq hazir Yérusalémning özi halak bolidu. ■ **6:1** Yer. 1:13,14

Yérusalémni qorshawgha élip chédirlirini tikidu; ularning hemmisi özi igiligen jayda pada baqidu. □

⁴ *Ular*: «Uninggha qarshi jengge teyyarlininglar! Turunglar, chüsh waqtidin paydilinip hujum qilayli!», «Apla! Kün patay dep qaptu, kechtiki sayiler uzirawatidu!» — *deydu, andin*: □

⁵ «Shunga, kéchiche hujum qilip chiqayli, uning mustehkem ordilirini yoqitayli!» — *deydu*. □

⁶ — Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ulargha mundaq deydu: — Derexlerni késip, ular bilen Yérusalém etrapida döng-poteylerni yasanglar; chünki u jazalanmisa bolmaydighan sheherdur; uningda barliq ishlar zulum-zomigerliktur.

□ **6:3** «Yérusalémgha qarshi chiqiwatqan pada baqquchilarmu öz padilirini épkélidu; ular Yérusalémni qorshawgha élip chédirlirini tikidu; .. Hemmisi özi igiligen jayda pada baqidu» — 4-ayetke qarighanda bu ayettiki «pada baqquchiliri» we ularning «padiliri» yat ellerning padishahliri hem hökümdarliri we ularning qoshunlirini körsitidu. Bu hejwi, kinayilik gep bolidu; chünki yuqirida (mesilen 2:8de) Yeremiya Israilning baqquchi bolghan padishahlirini «öz padiliri»ni baqmasliqi tüpeylidin eyibleydu. Biraq mushu yerde Xudani tonumaydighan «yat el padishahliri» öz «padiliri» bolghan xelqi üçün yol körsitip ularni baqidu. □ **6:4** «Ular: «Uninggha qarshi jengge teyyarlininglar!» — *deydu*» — «Ular» — Ellerning «pada baqquchi»liri. □ **6:5** «(Ular): «... Turunglar, chüsh waqtidin paydilinip hujum qilayli!», «Apla! Kün patay dep qaptu, kechtiki sayiler uzirawatidu!» — *deydu (4-ayet), andin: Shunga, kéchiche hujum qilip chiqayli... »* — *deydu*» — 4- hem 5-ayettiki bésharet shuni tekitlimekchiki, düşmenler kelgende bügüni bolmisa etisi hujum qilidu, Yehuda üstidin ghelibe qilmay ketmeydu; yene kélip, ular hujumni bashlighanda, Yehudadikiler düşmenni kéche-kündüz hujum qilip qélishi mumkin, dep héch dem alalmaydu.

⁷ Quduq öz sulirini urghutup chiqarghandek, umu rezilliklirini urghutup chiqarmaqta; uningdin zulmet-zorawanliq we halaket sadaliri anglanmaqta; méning kóz aldında hemishe aghriq-késeller hem yarılan'ghanlar peyda bolmaqta. □

⁸ I Yérusalém, telim-terbiye qobul qil; bolmisa jénim sendin waz kéchidu, — bolmisa, Men séni xarabilik, ademzatsiz bir zémin qiliwétimen.

⁹ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar manga mundaq deydu: — Ular üzüm télini pasangdighuchilardek Israilning qaldisini pasangdaydu; shunga sen üzüm üzgüchidek üzüm télidiki shaxlar üstidin yene bir qétim qolungni ötküzgin! □ ■

¹⁰ *Men:* — Men hazir kimgé söz qilip agahlanduray? Ulardın anghlghudek zadi kim bar? Mana, ularning qulaqliri sünnet qilinmighan, ular héch anghliyalmaydu. Mana, Perwerdigarning sözi ulargha éghir kélidu; ulargha

□ **6:7** «quduq öz sulirini urghutup chiqarghandek, umu rezilliklirini urghutup chiqarmaqta» — bashqa birxil terjimisi: «quduq éqin suni saqlighandek, u rezilliklirini saqlimaqta». □ **6:9** «Ular üzüm télini pasangdighuchilardek Israilning qaldisini pasangdaydu; shunga sen üzüm üzgüchidek üzüm télidiki shaxlar üstidin yene bir qétim qolungni ötküzgin!»

— bu sirlıq jümlining menisi belkim, Yeremiya peyghember Xudaning sózlirining wasitisi bilen, kélidighan düşmenlarning héchnerse qaldurmaydighan bulang-talanglıridin **ilgiri** Israilning «qaldisi»din téxi bezi kishilerni qutquzushimu mumkin, dégenlik.

■ **6:9** Yesh. 24:13

héch xushyaqmaydu, — *dédim*. □ ■

11 — Qelbim Perwerdigarning ghezep otliri bilen tolup tashti; uni ichimge sighdurushtin halsirap kettim; uni kochidiki balilar, yigitlarning meshrep sorunlirigha tökkeysen. Er-ayallar, qérilar hem yashan'ghanlarmu buningdin mustesna bolmisun! □

12 — Ularning öyliri, étizliri ayalliri bilen bille özgilerge tapshurulidu; chünki Men qolumni zémindikilerge sozimen, — deydu Perwerdigar. ■

13 — Chünki eng kichikidin chongighiche ularning hemmisi achközlükke bérilgen; peyghemberdin kahin'ghiche hemmisi oxshashla aldamchiliq qilidu; ■

14 ular: «Aman-ésenlik! Aman-ésenlik!» dep xelqimning qizining yarisini susluq bilen qol uchida chala téngip qoydi. Lékin aman-ésenlik yoqtur! ■

15 Ular yirginchlik ishlarni sadir qilghinidin xijil boldimu? — Yaq, ular héch xijil bolmide, hetta qizirishnimu ular héch bilmeydu. Shunga ular yiqilip ölgenler ichide yiqilip ölidu; ularni jazalashqa kelginimde ular putliship kétidu, — deydu

□ **6:10** «Men: — Men hazir kimgé söz qilip agahlanduray?... ulargha héch xushyaqmaydu, — *dédim*» — «Men» (sözlügüchi) we «*dédim*» dégen sözler eslidiki tékiste yoq, oqurmenlerge tékistni chüshinishlik bolsun dep kirgüzduq. Chünki bizningche éytilghan gep peyghemberning öziningki idi. ■ **6:10** Yer. 7:26 □ **6:11** «Qelbim Perwerdigarning ghezep otliri bilen tolup tashti» — shübhisizki, Yeremiya peyghember özi toghruluq sözlewatidu. U Perwerdigarning xelqige qaratqan ghezipige özini bir qilip, Perwerdigardin ghezipini ulargha töküshni tileydu. ■ **6:12** Qan. 28:30 ■ **6:13** Yesh. 56:11; Yer. 8:10 ■ **6:14** Yer. 8:11; Ez. 13:10

Perwerdigar. □

16 Shunga Perwerdigar *Öz xelqige* mundaq deydu: — Siler töt acha yolda turuwatisiler; shunga yolunglarni obdan körüp qoyunglar, qedimki, yaxshiliqqa élip barghan yollarni sorap, ularda méninglar; shundaq qilghanda jéninglar obdan aram tapidu. Lékin ular: «Biz shularda mang-maymiz!» — deydu. ■

17 Men: Silerge «Kanayning agah sadasigha qulaq sélinglar!» deydighan agah bergüchi közetchilerni tiklidim; lékin siler: «Qulaq salmaymiz» dédinglar.

18 Shunga i eller, anglanglar; guwahchilar bolup ular arisida bolidighan ishlarni bilip qoyunglar! □

19 Angla, i yer-zémin! Qara, Men bu xelqning béshigha külpet, yeni ularning oy-xiyallirining aqiwitini chüshürimen; chünki ular sözlirimge qulaq salmighan; Méning Tewrat-qanunumni bolsa, ular chetke qaqqan.

20 — Emdi zadi néme meqsette Shébadin chiqqan xushbuy, yiraq yurttin élip kélín'gen égir Manga sunulidu? Köydürme qurbanliqliringlar qobul qilarliq emes, silerning «teshekkür qurnanliq»liringlar Méni xursen qilmaydu. ■

21 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men bu xelq aldigha putlikashanglarni salimen; shuning bilen hem atilar hem oghullar bille put-

□ **6:15 «jazalashqa kelginimde»** — ibraniy tilida «yoqlighinimda» déyilidu. «Yeremiya»diki «(yénigha) kélip... jazalash» dégen söz adette ibraniy tilida «yoqlash» dégen birla söz bilen ipadilinidu. ■ **6:16** Mat. 11:29 □ **6:18 «Shunga i eller, anglanglar»** — «eller», Yehudiy emes eller. «Guwahchilar bolup...» bashqa birxil terjimisi: «Ey, jamaet(chilik),...». ■ **6:20** Yesh. 1:11; 66:3; Am. 5:21; Mik. 6:6-8

lishidu; qoshnilar we dostlar oxshashla nabut bolidu.

²² Perwerdigar mundaq deydu: — Qara, shimaliy zémindin bir xelq kélidu, yer yüzining eng qeriliridin ulugh bir el qozghilidu; ■

²³ ular oqya we qilich bilen qorallinidu; ular zalim, héch rehim qilmaydu; ularning awazi déngiz dolqunidek shawqunlaydu; ular atlargha minidu, jenggiwar ademlerde sep-sep bolup turidu; ular sanga qarshi jeng qilishqa kélidu, i Zion qizi!

²⁴ «Biz ular toghruluq xewer angliduq; qolimiz boshiship ketti; gheshtlik, tolghaqa qalghan ayaldek azab bizni tutti» — *dédim*. ■

²⁵ «Dalagha chiqmanglar, yollar bilen mangmanglar, chünki dushmaning qilichi bar, terep-terepelni wehime basidu.

²⁶ I xelqimning qizi, sen özüngge böz kiyim kiyiwal, küller ichide éghinap yat; özüngning bir tal oghlungdin juda bolghandek qattiq yighlap matem tut; chünki bulang-talang qilghuchi bizge qarap tuyuqsiz kélidu». □ ■

²⁷ *Perwerdigar manga:* — Men séni roda sinighuchi qilip tiklidim, xelqim bolsa xuddi tekshürüldighan rodidek bolidu; séni ularning yollirini közitip sinashqa tiklidim, — *dédi*.

²⁸ — Ularning herbiri asiyning asiysi, ular töhmet chaplap uyan-buyan qatrap yürmekte; ular mis we

■ **6:22** Yer. 50:41,42,43 ■ **6:24** Yer. 4:31; 49:24; 50:43 □ **6:26** «**Özüngge böz kiyim kiyiwal...**» — böz kiyim kiyish, küller ichide olturush yaki yétish qattiq matem tutushni yaki towa qilishni bildüridu. ■ **6:26** Yer. 4:8

tömürning özidir, hemmisi chirip ketkendir; □ ■
 29 tömürchining körükimu köyüp ketti, qoghushun
 bolsa otta yem boldi; rodini éritip tawlash bikar
 boldi; xelqim yamanlardin xaliy bolmidi. □
 30 Ular «dashqal kümüş» dep atilidu; chünki Perw-
 erdigar ularni ret qildi. ■

7

Bihude diniy murasimlar

¹ Perwerdigardin Yeremiyagha mundaq bir söz
 keldi: —

² Perwerdigarning öyidiki derwazida turup mushu
 sözni jakarlap: «Perwerdigarning sözini anglanglar,
 i Perwerdigargha ibadet qilish üçhün mushu der-
 wazilardin kiriwatqan barliq Yehudalar!» —
 dégin.

□ **6:28** «ular mis we tömürning özidir» — belkim xelqning tash köngüllüklükini hem shuning bilen bir waqitta ularning «chirip ketkenliqi»ning mumkinchilikini körsitidu. Némila bolmisun ular tawlighuchi izdigen altun-kümüş emes. ■ **6:28**

Ez. 22:18 □ **6:29** «tömürchining körükimu köyüp ketti, qoghushun bolsa otta yem boldi; rodini éritip tawlash bikar boldi; xelqim yamanlardin xaliy bolmidi» — bu ayettiki sözler Yeremiya peyghemberning Perwerdigar Özige tapilghan wezipini orunlighandin kéyin, Perwerdigargha bergen jawabi bolsa kérek (28-ayetni körüng). Kümüşni tawlighanda, tawlighuchi qoshqan qoghushun bilen kümüşning dashqili birlishidu andin qoghushun we kümüşning dashqilining köyüp tügishi bilen kümüş tawlinidu. Lékin Israil intayin nachar kümüştekte bolup, xelqning «dashqal»i tolimu köp bolghachqa, tawlash jeryani bikargha ketti. «Qoghushun ishilitilip tügep boldi», hetta «kümüşchining otni püwleydighan körüki»mu köyüp ketti. ■ **6:30** Yesh. 1:22

³ — «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Yolliringlar hem qilmishliringlarni tüzitinglar; shundaq bolghanda Men silerni mushu yerde muqim turghuzimen. ■

⁴ «Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi del mushudur!» dep aldamchi sözlerge tayinip ketmenlar. □

⁵ Eger siler heqiqeten yolliring hem qilmishliringlarni tüzetsenglar, — eger kishiler we qoshnanglar arisida adalet yürgüzsenglar, ■

⁶ — eger siler musapir, yétim-yésir hem tul xotunlarni bozek qilishtin, mushu yerde gunahsiz qanlarni töküshdin, — shundaqla özünglarcha ziyan yetküzüp, bashqa ilahlarcha egiship kétishtin qol üzsenglar, — ■

⁷ shundaq qilghininglarda Men silerni mushu yerde, yeni Men ata-bowiliringlarcha qedimdin tartip menggügiche teqdim qilghan bu zéminda muqim turidighan qilimen.

⁸ Lékin mana, siler héchqandaq payda yetküzmezdighan aldamchi sözlerge tayinip ketkensiler.

⁹ Emdi néme dégülük?! Oghriliq, qatilliq, zinaxorluq qilip, saxta qesem ichip, Baalgha isriq yéqip we

■ **7:3** Yer. 7:3; 18:11; 26:13 □ **7:4** «Perwerdigarning **ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi del mushudur!**» — shübhisizki, Israilnar Xudaning ibadetxanisini birxil «tiltumar»dek, «Xuda bizge Öz ibadetxanisini tapshurghandin kéyin, néme yamanliq qilishimizdin qet'iynezer héchkim bizge tegmeydu» — dégendek oylighanidi. ■ **7:5** Yer. 5:28 ■ **7:6** Yesh. 10:1, 2; 59:7

siler héch tonumighan yat ilahlargha egiship, □

¹⁰ andin Méning namimda atalghan mushu öyge kirip Méning aldimda turup: «Biz qutquzulghan!» demsiler?! Mushu lenetlik ishlarda turuwérish üçün qutquzulghanmusiler?!

¹¹ Méning namimda atalghan mushu öy silerning neziringlarda bulangchilarning uwisimu?! Mana, Men Özüm bu ishlarni körngenmen, — deydu Perwerdigar.■

¹² Shunga, Men eslide Öz namimda turalghu qilghan Shiloh dégen jaygha bérip, xelqim Israilning rezilliki tüpeylidin uni néme qiliwetkenlikimni körüp béqinglar! □ ■

¹³ Emdi hazir, siler mushundaq qilmishlarni sadir qilghininglar tüpeylidin, — deydu Perwerdigar, — Men silerge tang seherde ornumdin turup söz qilip keldim, lékin siler héch qulaq salmidinglar; Men silerni chaqirdim, lékin siler Manga jawab bermidinglar — □ ■

¹⁴ emdi Men Shilohdiki öyni qandaq qilghan

□ **7:9** «Baalgha isriq yéqip...» — «Baal» dégen intayin yirginchlik birxil but. ■ **7:11** Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luqa 19:46 □ **7:12** «Men eslide Öz namimda turalghu qilghan Shiloh dégen jaygha bérip, ... uni néme qiliwetkenlikimni körüp béqinglar!» — Israil Qanaan'gha (Pelestin'ge) kirgendingin kéyin, Musa peyghemberning yétekchilikide yasalghan «muqeddes chédir» awwal Shiloh dégen jaygha tiklen'gen. «1Sam.» 4-babni körüng. ■ **7:12** 1Sam. 4:11; Zeb. 78:60 □ **7:13** «Men silerge tang seherde ornumdin turup söz qilip keldim» — Xudaning «tang seherde ornumdin turup,... » dégen sözliri belkim Uning ishtin xéli awwal, estayidilliq bilen ish köridighanliqini körsitidu; bezi waqitlarda Uning qayta-qayta, izchil halda melum bir ishni köridighanliqini körsitidu. ■ **7:13** 2Tar. 36:15; Pend. 1:24; Yesh. 65:12; 66:4; Yer. 7:21-28

bolsam, siler tayan'ghan, shundaqla namim qoyulghan bu öyni we Men silerge hem ata-bowiliringlarga teqdim qilghan bu zéminnimu shundaq qilimen; □

15 Men silerning barliq qérindashliringlar, yeni Efraimning barliq neslini heydiwetkinimdek silernimu közümdin yiraq heydeymen.

16 Emdi sen, *Yeremiya*, bu xelq üçün dua qilma, ular üçün nale-peryad kötürme yaki tilek tilime, Méning aldında turup ularning *gunahlirini* héch tilime, chünki Men sanga qulaq salmaymen. ■

17 Ularning Yehuda sheherliride we Yérusalém kochilirida néme qilghanlirini körüwatmamsen?

18 Balilar otun téridu, atilar ot qalaydu, ayal-lar qesten Méni renjitishke «Asmanning Xanishi» üçün poshkallarni sélishqa xémirni yughuridu, shuningdek yat ilahlarga «sharab hediye»lerni quyidu. □ ■

19 Azablinip ghezeplinidighini Menmu? — deydu Perwerdigar; — Öz yüzlirige sherm chaplap, azablinidighini özliri emesmu?

20 Shunga Reb Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Méning ghezipim we qehrim mushu jaygha tökülidu; insan üstige, haywan üstige, daladiki

□ **7:14** «Men **Shilohdiki** öyni **qandaq qilghan bolsam, siler tayan'ghan, shundaqla namim qoyulghan bu öyni we Men silerge hem ata-bowiliringlarga teqdim qilghan bu zéminnimu shundaq qilimen**» — Xuda düşmenlarning wastisi bilen Shiloh dégen jaydiki muqeddes chédirini Öz shan-sheripidin juda qilghan we shundaqla Israilni meghlup qilghan («1Sam.» 4-bab, «Zeb.», 78:40ni körüng). ■ **7:16** Mis. 32:10; Yer. 11:14; 14:11 □ **7:18** «Asmanning **Xanishi**» — demisekmu, «Asmanning Xanishi» birxil ayal but idi. ■ **7:18** Yesh. 65:11; Yer. 8:2; 19:13; 44:19; Yer. 44:19

dexler üstige, tupraqniki méwiler üstige tökülidu; u hemmini köydüridu, uni héch öchürelmeydu.

21 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Bériwéringlar, köydürme qurbanliqliringlarni bashqa qurbanliqlargha qoshup qoyunglar, barliq göshlirini yewélinglar! □ ■

22 Chünki Men ularni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan künide ata-bowiliringlargha «köydürme qurbanliq»lar yaki bashqa qurbanliqlar toghrisida gep qilmighan we yaki emr bermigenidim;

23 belki Men ulargha mundaq emr qilip: «Awazingha qulaq sélinglar, shundaq qilip Men silerning Xudayinglar bolimen, siler Méning xelqim bolisiler; Men özünglarga yaxshiliq bolsun dep buyrughan barliq yolda ménginglar» — dep buyrughanidim. ■

24 Lékin ular héch anglmighan, Manga héch qulaq salmighan, belki öz rezil könglidiki jahilliqi bilen öz xiyal-xahishlirigha egiship méngiwergen; ular

□ **7:21** «Bériwéringlar, köydürme qurbanliqliringlarni bashqa qurbanliqlargha qoshup qoyunglar, barliq göshlirini yewélinglar!» — oqurmenler belkim biliduki, «köydürme qurbanliq»larning barliq göshliri «Xudagha pütünley ibadet süpitide atalsun» dep qurban'gah üstide köydürületti. Mushu yerde Muqeddes Roh Yeremiya arqiliq: «Qurbanliqliringlarning hemmisi ehmiyetsiz, shunga «köydürme qurbanliq»larning göshlirini köydürsenglarmu, yésenglarmu, Manga beribir» dep Israilgha hejwi, kinayilik gep qilidu. ■ **7:21** Yesh. 1:11; Yer. 6:20; Am. 5:21 ■ **7:23** Mis. 19:5; Law. 26:12; Qan. 6:3

aldigha emes, belki keynige mangghan. □ ■

²⁵ Ata-bowiliringlar Misir zéminidin chiqqandin tartip bügünki kün'ge qeder Men qullirim bolghan peyghemberlerni yéninglarga ewetip keldim; Men herküni tang seherde ornumdin turup ularni ewetip keldim.

²⁶ Lékin xelqim anglimighan, héch qulaq salmighan; ular boynini qattiq qilghan; rezillikte ata-bowiliridin éship ketken. ■

²⁷ Sen bu sözlerni ulargha éytisen; lékin ular sanga qulaq salmaydu; sen ularni *towa qilishqa* chaqirisen, lékin ular jawab bermeydu.

²⁸ — Sen ulargha: — «Perwerdigar Xudasining awazini anglimighan we héch tüzitishni qobul qilmighan xelq del mushu!» — deysen. Ulardin heqiqet-wapaliq yoqap ketti; bu ularning éghizidinmu üzülüp ketti. ■

Xuda yene Yehudagha söz qilidu

²⁹ Chéchingni chüshürüp uni tashliwet; yuqiri jaylarda bir mersiye oqughin; chünki Perwerdigar Öz ghezipini chüshürmekchi bolghan bu dewrni ret qilip, uningdin waz kechti. ■

³⁰ Chünki Yehudadikiler köz aldında rezillik qilghan, — deydu Perwerdigar, — ular Méning namında atalghan öyge yirginchlik nersilerni ekirip uni bulghighan;

□ **7:24** «ular aldigha emes, belki keynige mangghan» — bashqa birxil terjimisi: «ular Manga yüz aldini qilmay, belki Manga keynini qilghan». ■ **7:24** Yer. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33 ■ **7:26** Neh. 9:17,29; Yer. 17:23; 19:15 ■ **7:28** Yer. 5:1-3 ■ **7:29** Ayup 1:20; Yesh. 15:2; Yer. 16:6

31 we öz oghul-qizlarini otta qurbanliq qilip köydürüş üçün «Hinnomning oghli»ning jilghisidiki Tofetning yuqiridiki jaylarni qurghan; bundaq ishni Men héch buyrumighanmen, u oyumgha héch kirip baqmighandur. □ ■

32 Shunga, mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Tofet» yaki «Ibn-Hinnomning jilghisi» emdi héch tilgha élinmaydu, belki «Qetl jilghisi» déyilidu; chünki ular Tofette jesetlerni yer qalmighuche kömidu.

33 Bu xelqning jesetliri asmandiki ucharqanatlarining we zémindiki janiwarlarning taami bolidu; ularni ölüklerdin qorqutup heydeydighan héchkim bolmaydu. ■

34 Men Yehuda sheherliridin hem Yérusalém sheherliridin oyun-tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini we toyi boluwatqan yigit-qizining awazini mehrum qilimen; chünki zémin weyrane bolidu. ■

□ **7:31** «Tofet» — «Tofet» dégen söz ibraniy tilida «ochaq» hem «uyat» dégennimu bildüridu. U yene «tükürük» dégen sözning ahangighimu oxshap kétidu. Bu yer «Hinnomning oghli (Ibn-Hinnom)ning jilghisi»gha jaylashqan, Yérusalém shehirining jenubiy teripide idi. Xelq ashu yerde exletlerni we napak nersilerni tashlap köydüretti. Shuning bilen u intayin «haram», eng bulghan'ghan jay dep hésablendi. «Yuqiri jaylar» — Israil we Yehuda uzundin béri tagh choqqiliri qatarliq jaylarda herxil butlarga choqunup, hetta ashu jaylarda «insan qurbanliq»larni qilip kelgen. Démisekmu, «insan qurbanliqi» qilish Tewratta qet'iy men'i qilin'ghan. «Bundaq bir ishni Men héch buyrumighanmen, héch oyumgha kirip baqmighandur». ■ **7:31** 2Pad. 23:10; Yer. 2:23; 19:5, 6 ■ **7:33** Qan. 28:26; Yer. 34:20 ■ **7:34** Yesh. 24:7; Yer. 16:9; 25:10; Ez. 26:13; Hosh. 2:13

8

¹ Shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — ular Yehudaning padishahlirining ustixanlirini, ularning emirlirining ustixanlirini, kahinlarning ustixanlirini, peyghemberlarning ustixanlirini we Yérusalémda turghanlarning ustixanlirini görliridin élip chiqiridu;

² shundaq qilip ular bularni quyash, ay we asmanlardiki barliq jisimlar astida yayidu; chünki ular bularni söygen, bularning qulluqida bolghan, bulargha egeshken, bularni izdigen, bulargha choqun'ghan; ularning jesetliri bir yerge héch yighilmaydu, héch kömülmeydu; ular zémin yüzide oghut bolup yatidu. ■

³ Men bulardin qalghanlirini heydigen jaylarda, bu rezil jemettin barliq tirik qalghanlar hayatning ornigha mamatni tallaydu, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

Xudadin waz kéchish halaketni izdigenlik bilen barawer

⁴ Emdi sen ulargha mundaq dégin: Perwerdigar mundaq deydu:

— Ademler yiqilsa qaytidin turmamdu? Birsı yoldin chiqip ketse qaytip kelmemdu?

⁵ Némishqa Yérusalémdiki bu xelq hemishe yoldin chiqish bilenla yénimdin yiraqlap kétidu? Ular aldamchiliqni ching tutidu, yénimgha qaytip kélishni ret qilidu.

⁶ Men köngül qoyup anglidim; lékin ular durusluqni sözlimeydu; ularning rezillikliridin:

«Men zadi némilerni qilip qoydum?!» dep towa qilidighan héchkim yoq; at jengge burulup étilghandek herbirsi öz yoligha burulup étilidu.

⁷ Hetta asmandiki leylekmu özige békitilgen waqtilirini bilidu; paxtek, qarlighach we turnilarmu köchüp kélidighan waqtilirini éside tutidu; lékim Méning xelqim Men Perwerdigarning ulargha békitkenlirimni héch bilmeydu. ■

⁸ Siler qandaqmu: «Biz danadurmiz, Perwerdigarning Tewrat-qanuni bizde bardur!» deysiler? Mana, berheq, ölima-köchürgüchilerning yalghanchi qelimi uni burmilighan. □

⁹ Danishmenler xijil bolidu, ular yerge qarap qaldi; mana, ular Perwerdigarning sözini chetke qaqqandin kéyin, ularda zadi néme danaliq qalidu?

¹⁰ Shunga Men ularning ayallirini bashqilargha, ularning étizlirini yéngi igilirige tapshurup bérimen; chünki eng kichikidin chongighiche ularning hemmisi achközlükke bérilgen; peyghemberdin kahin'ghiche hemmisi saxta ish köridu. ■

¹¹ Ular: «Aman-ésenlik! Aman-ésenlik!» dep xelqimning qizining yarisini susluq bilen qol uchida chala téngip qoydi. Lékin aman-ésenlik yoqtur!

■ **8:7** Yer. 5:4, 5 □ **8:8** «ölima-köchürgüchilerning yalghanchi qelimi uni burmilighan» — «ölima-köchürgüchiler»ning roli belkim Tewrat-qanunni köchürüş we uninggha sherh bérish bolushi mumkin. «Basmixanilar» bolmighachqa Tewratni köchürüş intayin muhim xizmet, elwette. Oqurmenler bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin. ■ **8:10** Yesh. 56:11; Yer. 6:12,13,14,15

¹² Ular yirginchlik ishlarni sadir qilghinidin xijil boldimu? — Yaq, ular héch xijil bolmide, hetta qizirishnimu ular héch bilmeydu. Shunga ular yiqilip ölgenler ichide yiqilip ölidu; ularni jaza-lashqa kelginimde ular putliship kétidu, — deydu Perwerdigar.

¹³ Men ularning hosulini élip tashlaymen, — deydu Perwerdigar; üzüm télida üzümler, enjür derixide enjürler héch qalmidi; yopurmaqliri soliship ketti; Men ulargha néme béghishlighan bolsam, emdi shular ulardin ötküzüwélinidu. □ ■

Kélidighan halaket — Yeremiya söz qilidu

¹⁴ «Biz némishqa mushu yerde bikar olturuwérimiz? Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yer-lerde *küresh qilip* tügisheyli! Chünki Perwerdigar Xudayimiz bizni tügeshtürüp, bizge öt süyini berdi; chünki biz Perwerdigar aldida gunah sadir qilduq.

□ ■

¹⁵ Aman-tinchliqni ümid qilip kütüp kelduq, lékin héch yaxshiliq bolmide; shıpa waqtini küttuq, lékin mana, wehime basti! ■

□ **8:13** «...Men **ulargha néme béghishlighan bolsam, emdi shular ulardin ötküzüwélinidu**» — oqurmenler bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin. ■ **8:13** Yesh. 5:1-7; Mat. 21:19; Luqa 13:6-9

□ **8:14** «**Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yerlerde küresh qilip tügisheyli**» — yaki «Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yerlerde sükut qilayli!» ibranıy tilida «süküt qilish» we «tügeshmek» oxshash bir söz bilenla ipadilınidu. «Perwerdigar **Xudayimiz bizni tügeshtürüp...**» — yaki «Perwerdigar Xudayimiz bizni sükut qildurup...». Ibranıy tilida «süküt qilish» we «ölüş, tügesh» birla söz (damam) bilen ipadilınidu. ■ **8:14** Yer. 4:5; 9:15; 23:15 ■ **8:15** Yer. 14:19

16 Düşmen atlirining xartildashliri Dan zéminidin tartip anglanmaqta; ayghirlirining kishneshliri pütkül zéminni qorqitip tewretmekte. Ular zémin we uningda turuwatqan hemmini, sheherni we uningda turuwatqanlarning hemmisini yoqitishqa kélidu!» □ ■

17 — Mana, Men aranglarga yılanlarni, yeni héchkim séhirliyelmeydighan zeherlik yılanlarni ewetimen, ular silerni chaqidu» — deydu Perwerdigar. □ ■

Peyghemberning nale-peryadi

18 *Men:* «Méning derd-elimim dawalighusiz! Yürikim zeyipliship ketti!» — *dédim.* □

Perwerdigarning mersiye sözliri

19 «Mana, xelqimning qizining intayin yiraq yurt-tin kütürülgen peryadining sadasi! *Ular* — «Perwerdigar Zionda emesmu? Zionning padishahi u yerde turmamdu?!» — *deydu.*»

□ **8:16** «Dan zémini» — Israil zéminining shimaliy chétide idi; démek, düşmenler allıqachan shu zémin'gha yétip boldi. ■ **8:16** Yer. 4:15 □ **8:17** «Men aranglarga yılanlarni, yeni héchkim séhirliyelmeydighan zeherlik yılanlarni ewetimen, ular silerni chaqidu» — bu yılanlar shübhisizki, köchme menide bolup düşmenlerni körsitidu. ■ **8:17** Zeb. 58:4, 5 □ **8:18** «Méning derd-elimim dawalighusiz! Yürikim zeyipliship ketti!» — bu sözler peyghemberning mersiyesi bolushi kérek. «Méning derd-elimim dawalighusiz!» — bashqa birxil terjimisi: «I derd-elimimge teselli berguchi!».

«Némishqa emdi ular Méni oyma mebudliri bilen, erzimes yat nersiler bilen ghezeplendüridu?!» □

Xelqning bolidighan nale-peryadi

²⁰ — «Orma waqti ötüp ketti, yaz tügidi, lékin biz bolsaq yenila qutquzulmiduq!»

Peyghemberning mersiyesi

²¹ «Xelqimning qizining sunuq yarisi tüpeylidin özüm sunuqmen; matem tutimen;

Dekke-dükke méni bésiwaldi, —□

²² Giléadta tutiya tépilmamdiken?

□ **8:19** ««Mana, xelqimning qizining intayin yiraq yurttin kötürülgen peryadining sadasi! Ular — «Perwerdigar Zionda emesmu? Zionning padishahi u yerde turmamdu?!» — deydu» — bu sözler yaki Perwerdigarningki bolushi kérek, bolmisa peyghemberningki bolidu. Kéyin biz xelqning peryadini anglaymiz: — (ular... deydu). «intayin yiraq yurttin kötürülgen peryadining sadasi!» — yaki «zémindiki herbir bulung-puchqaqliridin chikkan peryadining sadasi!». «Némishqa emdi ular Méni oyma mebudliri bilen, erzimes yat nersiler bilen ghezeplendüridu?!» — bu sözler Perwerdigarning peyghemberge, shundaqla iklassiz xelqge bergén jawabidur. □ **8:21**

«Xelqimning qizining sunuq yarisi tüpeylidin özüm sunuqmen; matem tutimen; dekke-dükke méni bésiwaldi» — oqurmenlerge qaytidin tekrarlap uqturimizki, mawzularni (mesilen mushu yerde «Peyghemberning mersiyesi») özimiz hörmətlik oqurmenlerge yardimi bolsun dep qoshup kirgüzduq. Ular muqeddes tékistning bir qismi emes. 8-babtiki 21-ayettin 9-babtiki 2-ayetkiche hemmisi yalghuz Yeremiya perghemberning mersiyesimu, yaki buning ichide Perwerdigarning sözliri barmu? Qandaqla bolmisun, sözler yalghuz peyghemberning sözliri bolsun, bolmisun, shubhisizki peyghemberning qayghu-hesretlik sözliri oxshashla Perwerdigarningmu qayghu-hesretlik sözlidur.

U yerde téwip yoqmiken?
Némishqa emdi méning xelqimning qizigha dawa
tépilmaydu?!» □ ■

9

Dawami

¹ Ah, méning béshim suning béshi,
Közüm yashning buliqi bolsiidi!
Undaқта xelqimning qizi arisidiki öltürülgenler
üchün kéche-kündüz yighlayttim! ■

² Ah, men üchün chöl-bayawanda yoluchilar
chüshkidek bir turalghu bolsiidi!
Undaқта xelqimni tashlap, ulardin ayrilghan bo-
lattim!
Chünki ularning hemmisi zinaxorlar,
Munapiqlarning bir jamaitidir!» □ ■

Perwerdigarning sözining dawami

□ **8:22** «Giléadta tutiya tépilmamdiken?» — Giléad rayonida herxil shipaliq dorilar hem usta téwiplarning dangqi bar idi. Shunga bu söz peyghemberning: «Jismaniy jehette Perwerdigar siler méning xelqimge shundaq rehimdilliq qilip, etrapliq oylap, shipaliq dorilarni we dangliq téwiplarni teminligen yerde, Uning rohiy jehettimu silerning herxil gunahiy késelliringlarni saqaytishqa dora-amalliri mol emesmu? — Emdi némishqa siler Uning yén'gha kelmeysiler?!» dégendek bir soali oxshaydu. Bu 22-ayet Perwerdigarning Özining sözliri bolushimu mumkin. ■ **8:22** Yar. 37:25; Yer. 46:11; 51:8 ■ **9:1** Yesh. 22:4; Yer. 4:19 □ **9:2** «ularning **hemmisi zinaxorlar,...**» — «zinaxorlar» belkim rohiy jehettin éytilidu, ular Xudagha wapasizliq qilip butlarga choqunup ketti. ■ **9:2** Yer. 5:7, 8

3 – Ular oqyachi leshkerler oqyayini égildürgendek tilini yalghanchiliqqa égildürüşke teyyarligan; ular zéminda üstünlük qazan'ghan, biraq bu semimiylük bilen bolghan emes; ular rezillik üstige rezillik qilghan, Méni héch tonup bilmigen» — deydu Perwerdigar. □ ■

4 – Herbiringlar öz yéqinlardin hézi bolunglar, qérindashliringlarga héch tayanmanglar; chünki herbir qérindash peqetla aldighuchi, xalas, herbir yéqinliring bolsa töhmetxorluqta yürmekte. ■

5 Ular herbiri öz yéqinlirigha aldanchilik qilmaqta, héchkim heqiketni sözlimeydu; ular öz tilini yalghan sözleshke ögitidu, ular qebihlikte özlirini upritidu.

6 Ular jebir-zulum üstige jebir-zulum qilmaqta, aldanchiliqtin yene bir aldanchiliqqa ötmekte; ular Méni tonushni ret qilidu, — deydu Perwerdigar. □

7 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularni éritip tawlap sinaymen; xelqimning qizining rezillikige Manga bashqa yol qalimidimu?

8 Ularning tili ejel oqidur; u aldanchiliqni sözleydu; herbir éghiz sözide yéqini bilen tinch-amanliqni sözleydu, lékin könglide qiltaq

□ **9:3** «ular zéminda üstünlük qazan'ghan, biraq bu semimiylük bilen bolghan emes...» — bashqa birxil terjimisi: «shu zéminda ular ghelibe qilghan, biraq bu heqiketni tiklesh üçün emes...».

■ **9:3** Yesh. 59:4,13,15; Yer. 6:7 ■ **9:4** Yer. 6:28 □ **9:6** «ular

qebihlikte özlirini upritidu (5-ayet)» — 5-ayetning axirqi qismi hem 6-ayetning bash qismining bashqa birxil terjimisi: «Ular qebihlik qilip towani héch bilmeydu. (6) sen (Yeremiya) aldanchiliq arisida turuwatisen; aldanchiliqi tüpeylidin ular Méni tonushni ret qilidu...».

teyyarlaydu. ■

⁹ Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim? — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay qoyamdu?■

Kélidighan apet üçün Yeremiya mersiye oquydu

¹⁰ «Taghlardiki yaylaqlar üçün yigha we naleperyad kötürimen, Daladiki otlaqlar üçün mersiye oquymen; Chünki ular köyüp kettiki, héchkim u yerdin ötmeydu; Kalilarning hörkireshliri anglanmaydu; Hem asmandiki uchar-qanatlar hem haywanatlarmu qéchip, Shu yerdin ketti!».

Perwerdigar sözini dawam qilidu

¹¹ — Men Yérusalémni xarablashqan top-top döwe, chilbörilerning bir turalghusi qilimen; Yehuda sheherlirini adem turmaydighan derijide wayrane qilimen.■

¹² — Kim bu ishlarni chüshinishke danishmen bolidu? Kim Perwerdigarning aghzidin söz élip bularni chüshendüreydu?

Némishqa zémin weyrane, héchkim ötmigüdek, köyüp chöl-bayawandek bolup ketti?

¹³ Perwerdigar deydu, — Chünki ular Men ular aldigha qoyghan Tewrat-qanunni tashliwetken,

■ 9:8 Zeb. 12:2-4; 28:3; 120:3-4; Pend. 30:14 ■ 9:9 Yer. 5:9,29

■ 9:11 Yer. 10:22

Méning awazimgha qulaq salmighan we uningda mangmighan,

¹⁴ Belki öz qelbidiki jahilliqqa egeshken, ata-bowiliri ulargha ögetkendek Baallarning keynige egiship ketken, □

¹⁵ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men bu xelqge kekrini yégüzimen, ulargha öt süyini ichküzimen, ■

¹⁶ ularni ular yaki ata-bowiliri ilgiri héch tonumaydighan eller arisigha tarqitimen; Men ularni yoqatquche ularning keynidin qoghlashqa qilichni ewetimen. ■

¹⁷ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Köngül qoyunglar, matemchi ayallarni kélishke chaqiringlar, yighlashqa eng usta bolghan qiz-ayallarni chaqirip kélishke adem ewetinglar! □

Yeremiya Perwerdigarning sözlirige jawab béridu

¹⁸ — Berheq, ular téz kelsun, biz üçün zor yigha kötürsunki, bizning közlirimizdinmu yashlar taramlap tökülsun, chanaqlirimizdinmu yash tamchiliri aqsun —

□ **9:14** «(Yehuda xelqi) ...ata-bowiliri ulargha ögetkendek Baallarning keynige egiship ketken» — oqurmenlarning éside barki, «Baal»lar intayin yirginchlik bir xil butlar idi. ■ **9:15** Yer. 8:14; 23:15 ■ **9:16** Law. 26:33 □ **9:17** «köngül qoyunglar, matemchi ayallarni kélishke chaqiringlar, yighlashqa eng usta bolghan qiz-ayallarni chaqirip kélishke adem ewetinglar!» — kona zamanlarda bezi bay ademler uruq-tughqanlirini depne qilishda mushundaq «yighlashqa mahir» ayallarni «keypiyatni yaritish» üçün yallaytti (mesilen, Injil, «Mat.» 9:37ni körüng).

19 chünki Ziondin yigha awazi anglinip: — «Biz qanchilik bulang-talang qilinduq! Qanchilik sher-mende bolduq! Ular turalghulirimizni örüwetti, biz zéminimizni tashliduq!» — déyilidu.

20 Perwerdigarning sözini anglanglar, i ayallar, Uning aghzidiki sözge qulaq sélinglar; Qizinglarga yighlashni ögitinglar,

Herbiringlar yéqininglarga mersiye oqutunglar;

21 Chünki ölüm bolsa dérizilirimizdin yamiship kirgen,

Orda-istihkamlirimizghimu kirgen;

U balilarni kochilardin,

Yigitlerni reste-meydanlardin yulup tashlighan.

22 *Yéqinliringlarga* uqturup: «Perwerdigar mundaq deydu: —

Berheq, jesetler dalada tézektek yiqilidu;

Ular ormichining orghiqining astigha yiqilghan,

Lékin héchkim yighmaydighan bashaqtek yerge chéchilidu!» — denglar!■

23 Perwerdigar mundaq deydu: —

Dana kishi danaliqi bilen, küchlük kishi küchlüklüki bilen, bay bayliqliri bilen pexirlinip maxtan-misun; ■

24 pexirlinip maxtighuchi bolsa shuningdin, yeni Méni, yer yüzide méhir-muhebbet, adalet we heqqaniyiqni yürgüzgüchi Men Perwerdigarni tonup yetkenlikidin pexirlinip maxtansun; chünki Méning xursenlikim del mushu ishlardindur, — deydu Perwerdigar.

25 Mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men xetne qilmighanlarni xetne

qilin'ghanlar bilen bille jazalaymen;

²⁶ yeni Misir, Yehuda, Édom, Ammoniylar we Moabiylar, jümlidin chöl-bayawanda turuwatqan, chéke chachlirini chüshürüwetken ellerni jazalaymen; chünki bu ellerning hemmisi xetnisizdur; Israilning barliq jemetimu könglide xetnisizdur. □ ■

10

Butlar emes, Perwerdigarla ibadetke layiqtur

¹ Perwerdigarning silerge éytqan sözige qulaq sélinglar, i Israil jemeti: —

² Perwerdigar mundaq deydu: — Ellerning yolirini ögenmenglar; gerche eller asmandiki hadise-

□ **9:26** «... **Bu ellerning hemmisi xetnisizdur; Israilning barliq jemetimu könglide xetnisizdur**» — bu 25- we 26-ayetler Yehuda (Israil)gha intayin éghir kélishi kérek idi. Chünki Perwerdigar ularni, özliri kemisitidighan xetne qilinmighan «yat eller» qatarida «xetne qilinmighan»dek hésablaydu. Xudaning köz aldida Yehuda xetnisiz, yeni u Ibrahim xetne arqiliq tüzgen ehdige layiq emes bolup qaldi. «Köngli xetnisiz» — «köngli bu rezil dunyadiki rezil azzu-hewesliridin késilgen emes, Xuda we uning ibaditi üçhün rezilliktin ayrilghan emes» dégen menide. «Ezakiyal»gha qoshulghan «qoshumche sözimiz»ni we Injil, «Rim.» 2-bab, «Fil.» 3:3, «Kol.» 2:11ni körüng). Yene kélip xetne «könglide emes» bolsa, «chéke chachlirini chüshürüwétish» (belkim butpereslerning matimining bir ipadisi)tin héchqandaq perqi yaki ehmiyiti yoqtur. ■ **9:26** Law. 26:41; Rim. 2:28,29

alamatlerdin qorqup dekke-dükkige chömgen bolsimu, siler bulardın héch chöchüp ketmenglar. □

³ Chünki ellerning qaide-yosunliri bimeniliktur; hemmisi ormanliqtin késilgen derextin, yaghachchining iskinisi bilen oyulghan nersige asaslan'ghandur. ■

⁴ Ular buni altun-kümüş bilen helleydu; uni yiqilmisun dep ular bolqa, mixlar bilen békitidu. ■

⁵ Bundaq butlar terxemeklikte turidighan bir qaranchuqtur, xalas; ular héch sözliyelmeydu; ular bashqilar teripidin kötürülüshi kérek, chünki ular mangalmaydu. Ulardin qorqmanglar; chünki ular rezillik qilalmaydu, ularning qolidin yaxshiliq qilishmu kelmeydu. ■

⁶ — Sanga oxshaydighan héchkim yoq, i Perwerdigar; Sen ulugh, küch-qudriting bilen naming ulughdur. ■

⁷ Kim Sendin qorqmay turalisun, i barliq eller üstige hökümran padishah!? Chünki bu Sanga tégishliktur; chünki ellerdiki danishmenler arisida we barliq padishahliqlar arisida Sanga oxshash héchkim yoqtur. ■

⁸ *Ellerning* hemmisi istisnasiz eqli yoq, nadanlardur; bu erzimesler yaghachtur, xalas! Ular telim

□ **10:2** «ellerning yollirini ögenmenglar; **gerche eller asmandiki hadise-alamatlerdin qorqup dekke-dükkige chömgen bolsimu, siler bulardin héch chöchüp ketmenglar**» — yat eller bundaq «asmandiki hadise-alamatler»ni xurapiyliq, yeni munejjimlik yolida chüshinetti, elwette. ■ **10:3** Yesh. 44:14-17 ■ **10:4** Yesh. 41:7 ■ **10:5** Zeb. 115:4-7; Yesh. 41:23; 46:1, 7 ■ **10:6** Zeb. 86:8,10 ■ **10:7** Weh. 15:4

bérelemdu!? □ ■

⁹ Soqup yalpaqlan'ghan kümüş Tarshishtin élip kélidid; altunmu Ufazdin élip kélidid; andin hünerwen we zergerlarning qoli bu yasighinigha kök we sösun rext bilen kiyim kiygüzidü — bularning hemmisi shübhisizki, danishmen ustilarning ejridur!

¹⁰ Lékin Perwerdigar Xudaning Özi heqiqettur; U hayat Xudadur, menggülükning Padishahidur; Uning ghezipi aldida yer-zémin titreydu; eller Uning qehrini kötürelmeydu.

¹¹ Ulargha mundaq dégin: «Asman bilen zéminni yaratmighan ilahlar, ular zémin yüzidin we asman astidin yoqaydu!» □

¹² *Perwerdigar bolsa yer-zéminni küch-qudriti bilen yasighan,*

Alemni danaliqi bilen berpa qilghan,

Asmanlarni eqil-parasiti bilen yayghuchidur. ■

¹³ U awazini qoyuwetse, asmanlarda sular shawqunlaydu;

U yer chetliridin bulut-tumanlarni örlitidu;

U yamghurlargha chaqmaqlarni hemrah qilip békitidu,

□ **10:8** «Ellerning hemmisi istisnasiz eqli yoq, nadanlardur; bu erzimesler yaghachtur, xalas! Ular telim bérelemdu!? » — oqurmenler ayetning bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin.

■ **10:8** Yesh. 41:29; Hab. 2:18; Zek. 10:2 □ **10:11** «Ulargha mundaq dégin: «Asman bilen zéminni yaratmighan ilahlar, ular zémin yüzidin we asman astidin yoqaydu!» — bu ayet ibraniy tilida emes, belki aramiy tilida ipadilidid. Éniqi, Xudaning meqsiti Öz xelqining bu heqiqetni yat ellerge ularning öz tilida bildürüshi kérek. ■ **10:12** Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zeb. 104:2; Yesh. 40:22; 44:24; 51:13; Yer. 51:15

We shamalni öz xeziniliridin chiqiridu.■

14 Mushu kishilarning herbiri eqilsiz, bilimdin mehruamlardur;

Zergerlarning herbiri özliri oyghan but teripidin shermendige qalidu;

Chünki uning quyma heykili yalghanchiliq, ularda héch tiniq yoqtur.■

15 Ular bimenilerdur, mazaq obyektidir;

Jazalinish waqti ularning üstige kelgende, ular yoqitilidu.

16 Yaqupning Nésiwisi Bolghuchi bulardek emestur;

Chünki barliq mewjudatni yasighuchi Shudur;

Israil bolsa Uning Öz mirasi bolghan qebilidur;

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur.□ ■

Yeremiya xelqi üçün mersiye oqup dua qilidu

17 Zémindin chiqishqa yük-taqingni yighishturup al, i muhasirige élin'ghuchi qiz; □

18 chünki Perwerdigar mundaq deydu: — «Mana, Men bu waqitta zémindikilerni élip u yerdin chöriwétimen we ularning köngli tonup yetküche azar bérimen!».■

Yeremiya xelqige wekil süpitide söz qilidu

■ **10:13** Zeb. 135:7; Yer. 51:16 ■ **10:14** Yer. 51:17,18 □ **10:16**

«Yaqupning nésiwisi» — «Yaqup» mushu yerde Yaqup we uning ewladliri bolghan Israilnimu körsitidu. «Yaqupning nésiwisi» Xudaning Özidur, elwette. ■ **10:16** Zeb. 74:2; Yer. 51:19 □ **10:17**

«muhasirige élin'ghuchi qiz» — «qiz» mushu yerde shübhisizki, pütün xelqni bildüridu. ■ **10:18** Yer. 6:24

19 Jarahitim üçhün halimg'ha way! Méning yaram dawalighusizdur! Biraq eslide men: «Bu peqet bir késellik, xalas, uning'ha chidighudekmen» — deptikenmen. □

20 Méning chédirim halak boldi, barliq tanilirim üzüldi; balilirim mendin juda bolup, ular yoq boldi; chédirimni qaytidin sozup tikküdek, chédir perdilirini asqudek héchkim qalmidi.

21 Chünki xelq padichiliri eqilsiz bolup, Perwerdigarni izdep yol sorimaydu; shunga ular danishmenlerdek ish körelmeydu, ularning barliq padisi tarqilip ketti. □

22 Anglanglar! Bir gepning shepisi! Mana, u kélidu, shimaliy zémindin chiqqan zor bir chuqansüren! Yehudaning sheherlirini bir weyrane, chilbörilerning turalghusigha aylandurghuchi kéliwatidu! ■

23 Bilimenki, i Perwerdigar, insanning öz yolini békitishi öz qolida emestur; méngiwatqan ademning özide qedemlirini xalighanche tashlash qudriti bolmastur; ■

24 Perwerdigar, méni tüzigeysen, lékin gheziping bilen emes, adil höküming bilen tüzigeysen; bolmisa Sen méni yoqqa barawer qilisen. ■

25 Qehringni Séni tonumaydighan eller hemde naming'ha nida qilmaydighan jemetler üstige

□ **10:19** «peqet bir késellik» — belkim xelqning béshigha chüshken külpetler «peqet waqtliq aware, xalas» dégen héssiyatini körsitidu. Saxta peyghemberler bundaq héssiyatni köp qollaytti. □ **10:21** «xelq padichiliri» — (yeni «pada baqquchiliri») shübhisizki, Yehudaning padishahi, wezirliri, kahinliri we peyghemberlirini körsitidu. ■ **10:22** Yer. 1:14; 4:6; 9:11 ■ **10:23** Pend. 16:1; 20:24 ■ **10:24** Zeb. 6:1; 38:1; Yer. 30:11; 46:28

tökkeysen; chunki ular Yaqupni yep ketken; berheq, ular uni yutup tügeshtürüp, turghan jayini mutleq weyran qilghan.■

11

Xelqing Xudaning ehdisini közge ilmighanliqi

¹ Yeremiyagha Perwerdigardin kelgen söz mundaq idi:

² — Bu ehdining sözlirige qulaq sélinglar; shundaqla Yehuda kishilirige, Yérusalémda turuwatqanlarga ularni yetküzünglar, □

³ — sen Yeremiya ulargha mundaq éytqin: —
— Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu:
— Bu ehdining sözlirige kim boysunmisa u lenette qalidu; ■

⁴ Men bu ehdini ata-bowiliringlarni Misir zéminidin, yeni tömür tawlaydighan xumdandin qutquzup chiqarghan künide ulargha tapilap: «Awazimgha qulaq sélip, bu sözlerge, yeni Men silerge tapshurghan barliq emrlerge emel qilinglar; shundaq qilghininglarda, siler Méning

■ **10:25** Zeb. 79:6; Yer. 8:16; 9:16 □ **11:2** «Bu **ehdining sözlirige qulaq sélinglar**» — bu bésharet (11:1-17)ning asas témisi (yuqiriqi mawzuyimizdek) — «xelqing Xudaning ehdisini közge ilmighanliqi». Bésharet belkim Yosiya padishah höküm sürgen waqtida ibadetxanidin tépilghan «Tewrat-qanunning bir qismi» bilen munasiwetlik. U Tewratning qismi belkim «Qanun sherhi» idi, kitab Xuda Musa peyghember arqiliq Israil bilen tüzgen eh-dini tekrarlaydu we tekitleydu. «2Pad.» 22-23-bablarni, «2Tar.», 34-35-bablarni körüng. ■ **11:3** Qan. 27:26; Gal. 3:10

xelqim bolisiler, Men silerning Xudayinglar bolimen; ■

⁵ shundaq bolghinida Men ata-bowiliringlarga: «Silerge sūt hem bal éqip turidighan bir zémin teqdim qilimen» dep ichken qesemni emelge ashurimen» – dégenidim. Siler бүгүнкү күнде del shu zéminda turuwatisiler!

Men bolsam jawaben «Amin, Perwerdigar!» — dédim. □ ■

⁶ Perwerdigar manga mundaq dédi: — Yehudaning sheherliride, Yérusalémning kochilirida bu sözlerni jakarla: — Bu ehdining barliq sözlirige qulaq sélip emelge ashurunglar! □

⁷ Chünki Men ata-bowiliringlarga Misir zéminidin qutquzup chiqarghan künidin бүгүнкү күн'giche «Méning awazingha qulaq sélinglar!» dep jékilep agahlandurup kéliwatimen; Men tang seherde ornumdin turup ularni agahlandurup keldim. ■

⁸ Lékin ular héch anglimighan yaki qulaq salmighan; ularning herbiri rezil köngülliridiki jahilliqqa egiship mangghan; shuning bilen Men bu ehdidiki barliq sözlerni ularning béshigha chüshürdüm; Men bularning hemmisini ulargha tapilighanmen, lékin ular héch emelge ashurmighan. ■

■ **11:4** Law. 26:3,12; Qan. 4:20 □ **11:5** «Men **bolsam jawaben «Amin, Perwerdigar!» — dédim»** — oqurmenlerge ayanki, «Amin» dégen söz «shundaq bolsun!» dégen menide. Mushu yerde Yeremiya Perwerdigarning ehdisige boysunmighan barliq kishilerni (3-ayette) lenetke qalduridighanliqigha qoshulushni bildüridu. ■ **11:5** Qan. 7:12 □ **11:6** «**Bu ehdining barliq sözlirige qulaq sélip emelge ashurunglar!**» — bésharet (11:1-17)ning asas témisi toghrisidiki 2-ayettiki izahatni körüng. ■ **11:7** Yer. 7:13,25 ■ **11:8** Yer. 3:17; 7:24,26; 9:14

⁹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — Yehudadik-iler we Yérusalémda turuwatqanlarning arisida bir suyiqest bayqaldi;

¹⁰ ular sözlirimni anglashni ret qilghan ata-bowilirining qebihliklirige qaytip ketti; ularning ibaditide bolayli dep bashqa ilahlargha egiship ketti. Israil jemeti hem Yehuda jemeti ata-bowiliri bilen tüzgen ehdemni buzdi.

¹¹ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularning üstige héch qutulalmas apet chüshürimen; ular Manga peryad kötüridu, lékin Men ularni anglimaymen. ■

¹² Andin Yehudaning sheherliri we Yérusalémda turuwatqanlar isriq yéqip choqun'ghan butlarni izdep ulargha peryad kötüridu; lékin apet chüshken waqtida ular bularni héch qutquzmaydu.

¹³ Chünki sheherliring qanche köp bolghanséri, butliring shunche köp boldi, i Yehuda; Yérusalémning kochiliri qanche köp bolghanséri, siler «yirginchlik bolghuchi»gha shunche qurban'gahlarni qurdunglar, yeni Baalgha isriq yéqish üçün qurban'gahlarni berpa qildinglar.■

¹⁴ Emdi sen, *i Yeremiya*, bu xelq üçün dua qilma, ular üçün héch peryad yaki tilawet qilma; chünki apet béshigha chüshüshi bilen ular Manga nida qilghan waqtida Men ularni anglimaymen.■

¹⁵ — Méning söyümlük xelqimning öyümde turushigha néme heqqi? Chünki köpinchinglar özünglarning rezil meqsetlirige yétishke orunisiler;

■ **11:11** Pend. 1:28; Yesh. 1:15; Yer. 14:12; Ez. 8:18; Mik. 3:4

■ **11:13** Yer. 2:28 ■ **11:14** Yer. 7:16; 14:11

siler rezilliklar emelge ashqanda xursen bolsanglar, undaqa «muqaddes göshler» mushu asiyliqlarni silerdin élip tashliyalamdu? □

¹⁶ Perwerdigar ismingni «Yapyéshil, mol méwilik, baraqsan zeytun derixi» dep atighanidi; lékin *Perwerdigar* derexke shawqunlaydighan zor bir otni salidu we shaxliri yoq qilnidu.

¹⁷ Chünki séni tikken samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar sanga qarap külpet békitip jakarlighan; sewebi, Israil jemeti we Yehuda jemeti özining menpeetini közlep rezillik qilip, Baalgha isriq yéqip, Méning ghezipimni keltürdi.■

Yeremiyagha qilinidighan suyiquestni Perwerdigar uninggha ayan qilidu

¹⁸ «Perwerdigar manga xewer yetküzdi, shuning bilen men chüshendim; U manga ularning qilmish-lirini ayan qildi;

¹⁹ men bolsam xuddi boghuzlashqa yétilep mang-ghan könük paqlandek idim; men esli ularning manga qarap: «Derexni méwisi bilen yoqitayli, un-ing ismi qayta eske héch keltürülmisun, uni tirik-ler zéminidin üzüp tashlayli» dégen qestlirini héch bilmeyttim;

²⁰ lékin Sen, i adil höküm Chiqarghuchi, ademning wijdan-qelbini Sinighuchi, samawi qoshunlarn-ing Serdari bolghan Perwerdigar, Séning ularning üstige chüshüridighan qisasingni öz közum bilen

□ **11:15** «muqaddes göshler» — qurbanliqlardiki göshler, el-wette. Oqurmenler ayetning bashqa köp xil terjimilirini uchritishi mumkin, lékin omumiy menisi terjimizdikidek bolidu.

■ **11:17** Yer. 2:21

körüşke nésip qilghaysen; chünki dewayimni Sangila ayan qilip tapshurdum».■

²¹ Shuning bilen Perwerdigar *manga* mundaq dédi: — «Perwerdigarning namida bésharet berme, bolmisa jéning qolimizda tügishidu» — dep sanga doq qilip yürgen Anatottiki ademler jéningni izdep yürüdü. Emdi ular toghrisida mundaq sözüüm bar:

²² — bu ishqa qarap samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq dédi: — Mana, Men ularni jazalaymen; yigitler qilich bilen ölidü, oghul-qizliri bolsa qehetchilik bilen ölidü.

²³ Ulardin héchbir qaldisi qalmaydu; chünki Men ular jazalinidighan yilida, shu Anatottiki ademler üstige apet chüshürimen.

12

Yeremiya peyghemberning Perwerdigargha dad éytishi dawamlashidu

¹ Men dewayimni aldinggha élip kelsem, adil bolup kelding, i Perwerdigar; lékin Sen bilen Öz hökümliring toghruluq sözleshmekchimen; némishqa rezillerning yoli ronaq tapidu? Asiyliq qilghuchilarning hemmisi némishqa kengri-azadilikte turidu? ■

² Sen ularni yer yüzige tikkensen, ularmu yiltiz tartqan; ular ösüp güllinidu, ular méwileydu; Sen

■ **11:20** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zeb. 7:9; 26:2; Weh. 2:23 ■ **12:1** Ayup 21:7; Zeb. 73:11-13; Hab. 1:3

ularning aghzigha yéqin oxshaysen, lékin wijdanidin yiraqsen; □ ■

³ Lékin Sen, i Perwerdigar, méni bilisen; Sen méni körüp kelgensen, Özüngge bolghan sadiqliqimni sinighansen. Ularni boghuzlashqa békitilgen qoylardek ayrip sörep chiqqaysen, ularni qetl künige ayrighaysen. □ ■

⁴ Zémin qachan'ghiche qaghjiraydu, étizdiki ot-chöpler qachan'ghiche qurghan halette turidu? Zéminda turuwaqanlarning rezilliki tüpeylidin haywanlar hem uchar-qanatlar qachan'ghiche yoqap tügeydu? Chünki bu xelq: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dewatidu. □ ■

Perwerdigar Yeremiyagha jawab béridu

⁵ — Sen yügürgen leshkerler bilen besleshkende, ular séni halsiratqan bolsa, emdi sen atlar bilen

□ **12:2** «Sen ularning aghzigha yéqin oxshaysen, lékin wijdanidin yiraqsen» — «wijdan» dégen söz mushu yerde ibranij tilida «börekler» bilen ipadilinidu. ■ **12:2** Yesh. 29:13

□ **12:3** «...Ularni boghuzlashqa békitilgen qoylardek ayrip sörep chiqqaysen, ularni qetl künige ayrighaysen» — Yeremiya özining yurtdashlirining suyiquestining obyékti bolup nurgunlighan japa tartmaqta, lékin ular keng-azade yashaydighan oxshaydu. ■ **12:3** Zeb. 17:3; 139:1; Yer. 11:20

□ **12:4** «Bu xelq: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dewatidu?» — ibranij tilidiki «Bu xelq: U aqiwitimizni héch körmeydu» dewatidu?» déyilidu. Bu dégenliktiki «U»ni bezi alimlar Yeremiyani körsitidu, dep qaraydu. Lékin bizningche xelqning: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dégen sözi, Tewrat «Qan.» 32:30diki «Men (Xuda) ularning aqiwitini körimen» dégen sözning del eksidur, shunga biz «Xuda» dep terjime qilduq. ■ **12:4** Yer. 4:25; 7:20; 9:10

beslesheng qandaq bolar? Sen peqet amantinchliqta turghan zémindila xatirjem bolup *Manga* ishinisen, emdi Iordan deryasi boyidiki qoyuq chatqalliqlarda qandaq yürisen? □

⁶ Chünki hetta öz qérindashliring, atangning jemetimu sanga asiqliq qilghan. Ularmu séni yoqitish üçün awazini qoyup bergen. Gerche ular sanga méhirlik sözlerni qilghan bolsimu, ulargha ishenme!»■

Xuda Yeremiyaning dad kötürüshlirige yene bir jawab béridu

⁷ — Özüm ailemdin waz kéchimen, mirasimni tashliwétimen, jan-jigirimni düshmenlirining qoligha tapshurimen.

⁸ Méning mirasim *bolghan xelq* bolsa Manga ormanliqtiki bir shirge oxshash bolup qaldi; ular Manga qarshi awazini kötürdi; shunga Men ularni yaman körimen.

⁹ Méning mirasim Manga sar-bürküt yaki chilböridek bolup qaldi emesmu? Lékin uning etrapigha bashqa sar-bürkütler olashmaqta! Béringlar, ularni yewétishke barliq daladiki haywanlarni yighip kélinglar! □ ■

□ **12:5** «Iordan deryasi boyidiki quyuq chatqalliqlarda qandaq yürisen?» — bu yer shirlar yashighan, intayin xeterlik jay idi (49:14, 50:44ni körüng). Xuda Yeremiyagha: «Ishliring téximu qiyin, téximu chataq, téximu musheqquetlik bolidu» dep agahlanduridu.

■ **12:6** Pend. 26:25 □ **12:9** «dalidiki haywanlar» — belkim Israilni bulang-talang qilmaqchi bolghan yat ellerni bildüridu. Bu perman («Béringlar...yighip kélinglar») belkim perishtilerge éytlsa kérek. ■ **12:9** Yer. 7:33

¹⁰ Nurghunlighan xelq padichiliri üzümzarimni halak qilidu, ular Méning nésiwemni ayagh asti qilidu, ular Méning yéqimliq nésiwemni ghérib bir chöl-bayawan'gha aylanduridu; □ ■

¹¹ ular uni ghérib qiliwétidu; u Méning aldimda ghérib hem qaghjiraq turidu; pütkül zémin ghérib qalidu; emma héch adem buninggha könglini bölmeydu.

¹² Chöl-bayawandiki barliq égzlikler üstige halak qilghuchilar ghuzhuldap chiqip kélidu; chünki Perwerdigarning qilichi zéminning bir chétidin yene bir chétigiche hemmini yutidu; héch et igisining tinch-xatirjemliki bolmaydu.

¹³ *Xelqim* bughdayni térighan bolsimu, lékin tékenlerni oriydu; ular özlrini upratqini bilen, payda körmeydu; shunga *nachar* mehsulatliringlar tüpeylidin, Perwerdigarning qattiq ghezipi tüpeylidin, yerge qarap qalisiler.■

¹⁴ Menki Perwerdigar Öz xelqim Israilni waris qilghan mirasqa changgal salghan, zéminimning hemme rezil qoshniliri toghruluq mundaq deymen: — Mana, Men ularni öz zéminidin yulup

□ **12:10** «Nurghunlighan xelq padichiliri» — belkim yat ellerning emir-padishahlrini körsitidu. Biraq Israilning özidiki «xelq padichiliri» (padishahlar, kahinlar, peyghemberler)ning wapasizliqi bilen bu aqiwetni Israilning béshigha keltürgen, shunga «nurghunlighan pada baqquchiliri» ularnimu öz ichige élishi mumkin. Xuda «Méning üzümzarim», «Méning nésiwem» dégen ibariler bilen, belkim Öz xelqi Israilni, jümlidin ularning zéminini körsitidu. Ibraniy tilida bu ayettin 13-ayetkiche bolghan péiller «ötken zaman»da ipadilidu; peyghember bularning hemmisini «alliqachan yüzbergendek», jezmen yüz béridu, dep bilidu. ■ **12:10** Yer. 6:3 ■ **12:13** Law. 26:16; Qan. 28:38

alimen, shuningdek Yehuda jemetini ular arisidin yuluwalimen; □ ■

¹⁵ lékin shundaq boliduki, ularni yuluwalghandin kéyin Men bu yoldin yénip, ulargha ichimni aghritimen, ularning herbirini öz mirasigha, herbirini öz zéminigha qayturimen. □

¹⁶ Shundaq qilib, eger (ular ötkende xelqimge Baalning ismigha qesem ichishni ogetkendek) köngül qoyup xelqimning yollirini ögense, jümlidin Méning namimgha qesem ichishni ögense, — emdi ulargha xelqim arisidin *muqim* orun bérilip, ular güllendürüldü. □

¹⁷ Biraq ular anglimisa, Men shu elni mutleq yulup tashlaymen, — deydu Perwerdigar. ■

13

Chirip ketken ich tambaldin alghan sawaq

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — Barghin, kanap ich tambalni al, bélingge baghla; lékin uni sugha chilima.

² Shunga Perwerdigar manga dégendek men bir ich tambalni aldim we bélimge baghlap qoydum.

□ **12:14** «zéminimning **hemme rezil qoshniliri**» — qoshna yat ellerni körsitidu. ■ **12:14** Qan. 30:3; Yer. 32:37 □ **12:15** «ularni

...ularning herbirini öz mirasigha, herbirini öz zéminigha qayturimen» — bu Xudaning bu yat ellerning herbirige éytqan sözliri. □ **12:16** «ulargha **xelqim arisidin muqim orun bérilip, ular güllendürüldü**» — ibraniy tilida sözmosöz bolsa «ular xelqim arisida qurulidu». Bu söz köp jehetlik bolup, étiqad, exlaq, danaliq, iqtisad we parawanliq, bolupmu herxil rohiy bayliqlarni körsitidu.

□ **12:17** Yesh. 60:12

³ Emdi Perwerdigarning sözi ikkinchi qétim manga kélip mundaq déyildi: —

⁴ «Sen pulgha alghan, bélingge baghlan'ghan ich tambalni élip, ornungdin tur, Fratqa béríp shu yerde tashning yériqigha yoshurup qoy».□

⁵ Shunga men bardim we Perwerdigar manga buyrughandek uni Fratqa yoshurup qoydum.

⁶ Köp künler ötkendin kéyin, Perwerdigar manga: «Ornungdin tur, Fratqa béríp, Men sanga shu yerge yoshurushqa buyrughan ich tambalni qolunggha al» — dédi.

⁷ Shunga men Fratqa bardim; men yoshurghan yerdin ich tambalni kolap chiqirip qolumgha aldim; mana, ich tambal sésip chirip ketkenidi, pütünley kiygüsiz bolghanidi.

⁸ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

⁹ Perwerdigar mundaq deydu: — Men Yehudaning pexrini we Yérusalémning chong pexrini mushu

□ **13:4** «...ornungdin tur, Fratqa béríp,...» — bashqa birxil terjimisi: «...ornungdin tur, Efrat (deryasi)gha béríp...». Yeremiyaning yurti Anatotgha yéqin «Frat» dégen kichik bir yéza idi. Efrat deryasi bolsa Pelestindin 550 kilométr yiraq. Eger toghra terjimisi «Frat» bolsa, shübhisizki, bu yenila söz oyuni arqiliq «Efrat deryasi»ni, shuningdek Efrat deryasining boyida qurulghan Asuriye impériyesini, shundaqla kéyinki Babil impériyesini körsitidu. Bu ikki impériyening Israilgha andin kéyin Yehudagha (ular shu yerge sürgün bolghan waqtida) étiqadni bulghaydighan tesiri bolghan. Asuriyening butpereslikining we Babilning pulpereslikining étiqadni bulghaydighan tesiri bar idi. Ishning bashqa birxil sherhi: ular esli Perwerdigargha «ching munasiwette baghlinish»i kérék idi. Lékin buning ornigha ular Babilgha baghlanmaqchi bolup (Hezekiya padishahning künliride) bulghinip ketken. Lékin bizningche bundaq sherhi Yeremiyaning dewrige uyghun kelmeytti.

halda yoqitimen;

¹⁰ Méning sözlirimni anglashni ret qilghan, könglidiki jahilliqida mangidighan, bashqa ilahlarning qulluqida bolup, ulargha ibadet qilishqa intilidighan bu rezil xelq pütünley kardin chiqqan bu ich tambalgha oxshash bolidu.

¹¹ Chünki xuddi ich tambal ademning chatiriqigha ching baghlan'ghandek, ularmu Manga *yéqin* bir xelq bolsun, Manga nam-abruy, medhiye we shan-sherep keltürsun dep, Men Israilning pütkül jemetini we Yehudaning pütkül jemetini Özümge ching baghlandurghanmen — deydu Perwerdigar, — lékin ular héch qulaq salmidi.□

¹² Ulargha mushu sözni dégin: — Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — «Hemme sharab idishi sharab bilen tolushi kérek». Ular sanga: «Ejeba, hemme sharab idishi sharab bilen

□ **13:11** «...xuddi ich tambal ademning chatiriqigha ching baghlan'ghandek, ularmu Manga *yéqin* bir xelq bolsun ... dep, Men Israilning pütkül jemetini we Yehudaning pütkül jemetini Özümge ching baghlandurghanmen» — bu temsilning menisi belkim shuki, Israil Xudagha ching baghlan'ghan bolsa, héch bulghanmaytti (temsilde peyghember özi Xudagha wekil bolidu). Lékin bu zich munasiwettin ayrilsa, beribir yat eller (mesilen, Asuriye, Babildek) teripidin bulghinidu. 1-ayettiki «sugha chilima» dégen sirliq buyruq, belkim bu zich munasiwetning héch ayrilmasliqi kéreklikini tekitligen bolushi mumkin.

tolushi kéreklisini obdan bilmemduq?» – deydu; □

¹³ Sen ulargha mundaq deysen: «Perwerdigar mundaq deydu: – Mana, men bu zéminda barliq turuwatqanlarni, Dawutqa wekil bolup uning textige ólturghan padishahlarni, kahinlarni we peyghemberlerni hemde Yérusalémda barliq turuwatqanlarni mestlik-bihoshluq bilen toldurimen.

¹⁴ Men ularni bir-birige, yeni ata bilen oghullirini oxshashla bir-birige soqushqa salimen, – deydu Perwerdigar; – Men ulargha ichimni aghritmaymen, ularni ayimaymen, ulargha rehim qilmaymen; ularni nabut qilishqa héchnerse méni tosumaydu.

¹⁵ Anglanglar, qulaq sélinglar, hali chong bolmanglar; chünki Perwerdigar söz qilghan.

¹⁶ Emdi U béshinglarga zulmet chüshürgiche, putunglar zawal chüshken taghlarda putlashqandek putlashquche, U siler izdigen nurni ölüm sayisigha, qapqarangghuluqqa aylandurghuche, Perwerdigar Xudayinglarga layiq shan-sherep qayturunglar! ■

Yeremiya öz derd-elimini xelqge bildüridu

□ **13:12** «Hemme **sharab idishi sharab bilen tolushi kérek**» – belkim xelq arisidiki maqal-temsil bolushi mumkin – menisi belkim «hemme ish ongushluq bolidu» yaki «köprek kütkün bol-sang köprek alisen» qatarliqlar. Ibraniy tilida «idish» we «exmeq» bir-birige oxshap kétidu. Xelq peqetla öz keyp-sapsini (sharab buning simwoli bolup) intilip qoghligandin keyin Xuda ulargha: «Men siler izdigininglarni öz béshinglarga chüshürimen, siler bir-bir-inglarni nabut qilisiler» dep jawap bergen oxshaydu. ■ **13:16** Zeb. 44:20-21

17 Buni anglimisanglar, silerning hakawurluqunglar tüpeylidin jénim yoshurunche yighlaydu; achchiq yighlap köz yashlirim éqip tashidu; chünki siler, i Perwerdigarning padisi, sürgün qilinisiler.■

Perwerdigarning sözi dawamlishidu

18 Padishah we xanishqa: «Textinglardin chüshüp yerge olturunglar; chünki körkem tajliringlar béshinglardin chüshürülide» — dégin. □

19 Jenubdiki sheherler qorshiwélnip taqilidu; ularni achidighan héchkim bolmaydu; pütkül Yehuda sürgün bolidu; ularning hemmisi esirge chüshüp sürgün bolidu. □

20 Béshingni kötür, *i Zion*, shimaldin chiqqanlarga qara; sanga tapshurulghan pada, yeni yéqimliq padang nege ketkendu? □

21 *Perwerdigar* séni bashqurushqa dostliringni békitkinide sen néme déyeleytting? Esli özüng ulargha bashqurushni ögetken tursang! Shu tapta

■ 13:17 Yigh. 1:2,16 □ 13:18 «Padishah we xanishqa: «Textinglardin chüshüp yerge olturunglar... tajliringlar béshinglardin chüshürülide» — dégin» — padishah we xanish belkim Yehoakin we anisini körsitidu. Ular miladiyedín ilgiri 597-yili sürgün bolghan («Yer.» 22:26, 29:2, «2Pad.» 24:14-16ni körüng). □ 13:19 «Jenubdiki sheherler qorshiwélnip taqilidu; ularni achidighan héchkim bolmaydu» — démek, héchkim chiqalmaydu, héchkim kirelmeydu. □ 13:20 «Béshingni kötür, *i Zion*, shimaldin chiqqanlarga qara; sanga tapshurulghan pada, yeni yéqimliq padang nege ketkendu?» — bu ayettiki péillar «ayalche rod»ta bolup, bu sözler belkim Yérusalémgha, yeni uningda turghan «Xudaning xelqi bolghan pada baqquchiliri»gha — padishahqa, kahinlarga we «peyghemberler»ge éytilidu.

tolghaq tutqan ayaldek azab-oqubetler séni tutmamdu?□

²² Sen eger könglüngde: Bu ishlar némishqa béshimgha chüshti? — dep sorisang, bu ishlar qebihliking intayin éghir bolghanliqidin boldi — köyniking saldurup tashlandi, yotiliring zorawanliqta ashkarilandi. □ ■

²³ Éfiopiyelik qara térisini özgertelemdu? Yaki yilpiz chipar tenggilirini özgertelemdu? Undaq bolghanda siler rezillikni qilishqa kön'genlermu yaxshiliqni qilalaydighan bolisiler!

²⁴ Emdi chöl-bayawandiki shamal heydiwetken samandek Men silerni heydep chachimen.

²⁵ Bu séning aqiwiting bolidu, Men sanga békitken nésiweng, — deydu Perwerdigar; chünki sen Méni untughansen, yalghanchiliqqa tayan'ghansen. □

²⁶ Shunga Men köynikingning peshlirini yüzüng üstige kötürüp tashlaymen, nomusung körülidu.

²⁷ Ah, séning zinaliring, ayghirningkidek poxur kishneshliring, égziliklerde we étizlarda bolghan buzuqchiliqliringning peskeshliki! — Barliq

□ **13:21** «Perwerdigar séni bashqurushqa dostliringni békitkinide sen néme déyeleytting? Esli özüng ulargha bashqurushni ögetken tursang!» — Israilning ittipaqdashliri («dostlar») awwal Asuriye, andin Babilni öz ichige alghanidi. Ularning hemmisi Israil bilen bolghan munasiwitidin paydilanmaqchi bolghan, xalas (mesilen, «Yeshaya» 39-babni körüng; Babilning elchiliri Yehudaning köp melumatlirini igiligendin kéyin ulargha asiqliq qilghan). □ **13:22** «yotiliring zorawanliqta ashkarilandi» — ibraniiy tilida «tapanliring zorawanliqta yarilandi» — wapasiz ayal belkim öz yoldishi teripidin shundaq muamilige uchrishi mumkin. ■ **13:22** Yesh. 47:2, 3; Yer. 5:19; 16:10 □ **13:25** «sen Méni untughansen, yalghanchiliqqa tayan'ghansen» — «yalghanchiliq» mushu yerde belkim butlarni körsitidu.

yirginchlikliringni kördum! Halinggga way, i Yérusalém! Sen pak qilinishni qachan'ghiche ret qilmaqchisen?!□

14

Qurghaqchiliqlar üstide bolghan mersiye

¹ Yeremiyağa chüshken, Perwerdigarning qurghaqchiliqlar toghruluq sözi: —

Yeremiyaning mersiyesi we duasi

² Yehuda matem tutidu, uning derwaziliri zawalgha yüz tutmaqta, xelq yerge chapliship qariliq tutidu; Yérusalémdin nale-peryad kötürülmekte. □

³ Mötiwerliri chaparmenlirini su ekilishke ewetidu; ular su azgallirigha baridu, lékin héch su

□ **13:27** «Ah, séning zinaliring, ayghirningkidek poxur kish-neshliring, évizliklerde we étizlarda bolghan buzuqchiliqlir-ningning peskeshliki! ...» — bu ayet shübbisiziki, butpereslikni körsitidu. U Xudaning köz aldida yirginchlik zinaxorluqqa oxshashtur. Lékin oqurmenlerge shu belkim ayanki, mundaq butpereslik Xudagha wapasziliq bolup rohiy jehette pahishiwa-zliq bolupla qalmaqta, Pelestindiki butpereslikte kishiler butlirigha «atalghan», butxanida turghan pahishe ayallargha pul bérip ular bilen yatatti. □ **14:2** «Yehuda matem tutidu, ... xelq yerge chapliship qariliq tutidu; Yérusalémdin nale-peryad kötürülmekte» — bizningche bu 2-9-ayetler «Yeremiyaning mersiyesi we duasi». Bizningche 1-ayette tilgha élin'ghan «Perwerdigarning qurghaqchiliqlar toghruluq sözi» resmij halda 10-ayette bashlinidu. Bezi alimlar 2-6-ayetlerni Perwerdigarning (bésharet béridighan) sözi, 7-9-ayetlerni Yeremiyaning duasi dep qaraydu. Shübbisiziki, 10-15-ayetler andin belkim 16-18-ayetler Perwerdigarning jawabi idi.

tapalmaydu; ularning küpliri quruq qaytip kélidu; ular yerge qarap qalidu, sarasimige chüshidu; ular béshini yépip töwen sanggilitidu. □

⁴ Héch yamghur bolmighachqa yer yüzi yérilip ketti; yer heydigüchiler yerge qarap béshini yépip töwen sanggilitidu.

⁵ Maral bolsa dalada bala qozilaydu, andin qozisidin waz kéchidu; chünki ot-chöp yoq.

⁶ Yawa éshekler égizliklerde turup chilbörilerdek hasirap kétidu; ozuq izdep közliri qarangghuliship kétidu, chünki ozuq yoq. ■

Yeremiyaning duasi

⁷ — I Perwerdigar, qebihliklirimiz bizni eyiblep guwahliq bergini bilen, Özüngning naming üçün bir ishni qilghaysen! Chünki bizning yolungdin chiqip kétishimiz intayin köptur; biz Séning ald- ingda gunah sadir qilduq.

⁸ I Israilning Arzusi, külpet chüshkende ularning qutquzghuchisi Bolghuchi, Sen némishqa bizge zéminimizdiki musapirdek, bir kéchila qonmaqchi bolghan bir yoluchidek bolisen?

⁹ Némishqa héch amalsiz kishidek, héchkimni qutquzalmaydighan bir palwan'gha oxshash bolisen? Lékin Sen, i Perwerdigar, arimizda turisen, biz Séning naming bilen atalghandurmiz;

□ **14:3** «ular ... sarasimige chüshidu; ular béshini yépip töwen sanggilitidu» — kona zamanlarda béshini yépush qattiq pushya- man qilish, qattiq azablinishni bildüretti. ■ **14:6** Yer. 12:4

bizdin waz kéchip ketme!□

Perwerdigarning sözi resmiy bashlinidu

¹⁰ Perwerdigar mushu xelqge mundaq deydu: — Ular derheqiqet *mendin* tézip, kézishke amraqtur; ular qedemlrini *yaman yoldin* héch tizginlimeydu; Perwerdigarning ulardin héchqandaq xursenliki yoq; emdi hazir ularning qebihlikini ésige keltürüp ularning gunahlirini jazalaydu.

Yalghan peyghemberlerge ishinishke bolghan jaza

¹¹ Andin Perwerdigar manga: — Bu xelqning bextberikiti üçün dua qilma — dédi. ■

¹² — Ular roza tutqanda, peryadini anglimaymen; ular köydürme qurbanliqlarni ashliq hediyeler bilen sun'ghanda, Men ularni qobul qilmaymen; Men ularni qilich, qehetchilik we wabalar arqiliq yoqitimen. ■

¹³ Men bolsam: — Ah, Reb Perwerdigar! Mana, peyghemberler ulargha: «Siler qilichni héch körmeysiler, qehetchilikkimu duch kelmeysiler; chünki Men bu yerde silerning aman-ésenlikinglarga kapaletlik qilimen» deydu, — dédim.

□ **14:9** «biz **Séning** **naming** **bilen** **atalghandurmiz**» — melum bir kishi bashqa birsining nami bilen atalghan bolsa uninggha mensup we uning mes'ulluqi we himayisi astida turidu. «Israil» (Xuda bilen bolghan shahzade) we «Yehuda» (medhiye) dégen isimlar Xudaning ikki namini körsetken; Xuda Özi Israilni «Méning xelqim» dep atighanidi. ■ **14:11** Mis. 32:10; Yer. 7:16; 11:14 ■ **14:12** Pend. 1:28; Yesh. 1:15; Yer. 6:20; 7:21,22; 11:11; Ez. 8:18; Mik. 3:4

14 Emdi Perwerdigar manga mundaq dédi: — Peyghemberler Méning namimda yalghan bésharetler béridu; Men ularni ewetmigenmen, ularni buyrugʻhan emesmen, we ulargʻha gep qilghinim yoq. Ular silerge saxta körünüş, palchiliq, erzimes nersiler toghruluq öz könglidiki xam xiyallarni éytip bésharet bermekte. □ ■

15 Shunga Perwerdigar: — Méning namimda bésharet bériwatqan, Men ewetmigen, yeni: «Qilich we qehetchilik bu zémin'gha héch kelmeýdu» deydighan peyghemberler toghruluq: — bu peyghemberler qilich we qehetchilik bilen yoqitilidu;

16 ular bésharet bergén xelqning bolsa, qilich we qehetchilik tüpeylidin jesetliri Yérusalém kochilirigha tashliwétilidu; ularning özlirini, ayallirini, qiz-oghullirini kömgüdek héchkim qalmaydu; Men ularning rezillikini öz béshigha tókimen.

17 Sen ulargʻha shu sözni éytisen: — «Közlirimdin kéche-kündüz yash toxtimisun; chünki méning pak qizim bolghan xelqim yarisi bösülgendek qattiq bir zerb yep, intayin éghir yarilandi», — deydu. □ ■

□ **14:14** «Ular silerge saxta körünüş, palchiliq, erzimes nersiler toghruluq öz könglidiki xam xiyallarni éytip bésharet bermekte» — «erzimes nersiler» belkim butlarni körsitidu.

■ **14:14** Yer. 23:21; 27:15; 29:8, 9 □ **14:17** «méning pak qizim bolghan xelqim» — «pak **qizim** bolghan xelqim», we «Zion **qizi**» «xelqimning **qizi**» qatarliq ibariler Xudaning Öz xelqige yaki bashqa xelq (mesilen, «Misirning **qizi**», 46:11)qe bolghan méhri-shepqtini, ulargʻha baghligʻhan muhebbitini körsitidighan menini öz ichige alidu. ■ **14:17** Yer. 13:17; Yigh. 1:16; 2:18

Yeremiya duasini dawam qilidu

18 Men dalagha chiqsam, mana qilichtin öltürülgenler; sheherge kirsem, mana qehetchiliktin soliship ketkenler! Chünki peyghember hem kahin her ikkisila bilimsiz-nadan bolup, ular zéminda öz sodisi bilenla bolup ketti. □

19 Sen Yehudadin némishqa waz kechting? Jéning Ziondin Zériktimu? Sen némishqa bizni shunche dawalighusiz derijide urghaniding? Biz aram-tinchliqni küttuq, lékin héch qutluq künler yoqtur; shipaliq bir waqitni küttuq, lékin mana dekke-dükke ichididurmiz! ■

20 I Perwerdigar, rezillikimizni, atabowilirimizning qebihlikini tonup iqrar qilimiz; chünki Séning aldingda gunah sadir qıldıuq. ■

21 Özüng naming üçün *Yérusalémi* közüngge ilmay qoymighaysen; shan-shereplik texting bolghan jayni reswa qilmighaysen; ehdengni ésingge keltürgeysen, uni buzmighaysen! □

22 Eller choqunidighan «erzimesler» arisida yamghur yaghdurghuchi barmidu? Yéghinni asmanlar özlirila béremdu? *Bularni emelde körsetküchi* Sen emesmu, i Perwerdigar Xudayimiz!

□ **14:18** «Chünki **peyghember hem kahin her ikkisila ... zéminda öz sodisi bilenla bolup ketti**» — peyghemberler we kahinlar soda bilen shughullanmasliq kérek idi, elwette. Mushu ayettiki «sodisi» ularning «Xudaning sözini burmilap satidighanliqi»ni körsitidu. Bashqa birxil terjimisi: «... peyghember hem kahin her ikkisi héch bilmeydighan bir zémin'gha chiqip ketti». ■ **14:19** Yer. 8:15 ■ **14:20** Zeb. 106:6; Dan. 9:8 □ **14:21** «shan-shereplik **texting bolghan jayni reswa qilmighaysen**» — «shan-shereplik texting» belkim *Yérusalémda* turghan muqeddes ibadetxanini körsitidu.

Shunga Séni telpünüp kütimiz; chünki Senla bularni qilghuchidursen.■

15

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — «Musa yaki Samuil *peyghemberler* aldimda turghan bolsimu, könglüm bu xelqge héch qarimaytti. Ularni köz aldimdin ketküzüwet! Ular Mendin néri chiqip ketsun! □ ■

² Eger ular sendin: «Biz nege chiqip kétimiz?» dése, sen ulargha: «Perwerdigar mundaq deydu: — Ölümge békitilgenler ölümge, qilichqa békitilgenler qilichqa, qehetchilikke békitilgenler qehetchilikke, sürgün bolushqa békitilgenler sürgün bolushqa kétidu» — deysen. □ ■

³ Chünki Men töt xil jaza bilen ularning üstige chüshimen, — deydu Perwerdigar, — öltürüsh üçün qilich, titma-titma qilish üçün itlar, yutush we halak qilish üçün asmandiki uchar-qanatlar we yer-zémindiki haywanatlarni jaza bolushqa békittim; ■

⁴ Yehuda padishahi Hezekiyaning oghli Manassehning Yérusalémda qilghanliri tüpeylidin Men

■ **14:22** Zeb. 135:7; 147:8; Yesh. 30:23; Yer. 5:24; 10:13

□ **15:1** «Perwerdigar **manga mundaq dédi**: — «Musa yaki Samuil (**peyghemberler**) aldimda turghan bolsimu,...» — oqurmenlerge ayan boliduki, Musa we Samuil hezretler Israil xelqi üçün köp qétim gunahlirini tiliwalghan (mesilen, «Mis.» 32-bab, «1Sam.» 7-babni körüng). ■ **15:1** Mis. 32:14; 1Sam. 7:9; Ez. 14:14 □ **15:2**

«**ölümge békitilgenler ölümge... kétidu**» — mushu yerde «ölüm» belkim waba arqiliq bolghan ölümni körsitidu. ■ **15:2** Zek. 11:9

■ **15:3** Law. 26:16; Yer. 7:33

ularni yer yuzidiki barliq padishahliqlar arisida wehimige salghuchi bir obyekt qilimen. □ ■

⁵ Chünki kim sanga ichini aghritidu, i Yérusalém? Kim sen üçün ah-zar uridu? Kim ehwalingni sorashqa yolda toxtap yéninggha baridu? ■

⁶ Sen Méni tashliwetkensen, — deydu Perwerdigar, — sen chékinip ketting; Men üstüngge qolumni sozup séni nabut qilishqa turdum; Men *sanga* ichimni aghritishtin halsirap kettim. ■

⁷ Shunga Men ularni zémindiki sheher qowuqlirida yelpügüch bilen soriwétimen; Men ularni balilardin juda qilimen we xelqimni nabut qilimen; ular öz yolliridin héch yanmidi. ■

⁸ Köz aldında ularning tul xotunliri déngiz qum-liridin köpiyip kétidu; chüsh waqtida Men ulargha, yeni yigitlarning anisigha bir halak qilghuchini élip kélimen; Men ushtumtut ularning béshigha derd we wehime chüshürimen. □

⁹ Yette balini tughqan ana soliship tiniqidin qalay dep qalidu; küpkündüzde bu anining quyashi tuyuqsiz *meghripke* patidu; u shermende bolup xorluq-haqaretlerge uchraydu. Ulardin qalghanlarni bolsa Men düshmenler aldida qilichqa tapshurimen, — deydu Perwerdigar. ■

Yeremiya dad-peryad kötüridu, Perwerdigar

- **15:4** «Yehuda **padishahi Hezekiyaning oghli Manassehning Yérusalém**da **qilghanliri ...**» — «2Pad.» 21-babni körüng. ■ **15:4** Qan. 28:25 ■ **15:5** Yesh. 51:19 ■ **15:6** Yer. 5:7 ■ **15:7** Yer. 4:11 □ **15:8** «chüsh waqtida Men ulargha, yeni yigitlarning anisigha bir halak qilghuchini élip kélimen» — «chüsh waqti» belkim dem alidighan waqit, hujum qilishqa muwapiq idi. ■ **15:9** Am. 8:9

jawab béridu

¹⁰ Ah, ana, halimga way, chünki sen méni pütkül zémin bilen qarishilishidighan bir adem, ular bilen élishidighan bir adem süpitide tughqansen! Men ulargha ösümge qerzmu bermidim, yaki ulardin ösümge qerzmu almidim; lékin ularning herbiri méni qarghaydu!■

¹¹ Perwerdigar mundaq dédi: — Berheq, Men bex-tingge séni azad qilimen; külpet we balayi'apet bolghan künide Men sanga düshmenni chirayliq uchrashurimen.□

Xelqge bolghan söz

¹² Tömür sunamdu? Shimaldin chiqqan tömür, yaki mis sunamdu? □ ■

¹³ Belki qilghan barliq gunahliring tüpeylidin, u chétingdin bu chétinggiche Men bayliqliring hem

■ **15:10** Ayup 3; Yer. 20:14-18 □ **15:11** «Berheq, **Men bex-tingge séni azad qilimen; külpet we balayi'apet bolghan künide Men sanga düshmenni chirayliq uchrashurimen**» — bu ayettiki ibraniy tilini chüshinish tes. Halqiliq mesile shuki, bu sözlerni Xuda Yeremiyagha, yaki xelqge éytqanmu? Xelqge bolsa, terjimisi belkim: «Men sanga (axirida) yaxshi bolsun dep séni (zéminingdin) néri ketküzimen (démek, sürgün qilimen); külpet we balayi'apet bolghan künide Men séni düshmen bilen körüshtürimen». Bizningche sözler Yeremiyagha éytilghan; 40-bab, 1-5-ayetlerni körüng. □ **15:12** «Shimaldin **chiqqan tömür, yaki mis sunamdu?**» — shu dewrde «qara déngiz» boyida (shimaldin) intayin qattiq birxil tömür (emeliyette, polat) ishlep chiqirilatti. Esli tékistni chüshinish tes. Bashqa bir terjimisi: «(Siler) tömür we mistek bir xelqsiler, siler shimaldin kelgen tömürni sunduralamsiler?». ■ **15:12** Yer. 6:28

xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen;

□ ■

14 Men séni dūshmenliring bilen bille sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzimen; chünki ghezipimde bir ot qozghaldi, u üstüngge chūshüp séni köydüridu. □ ■

Yeremiya yene dad éytidu

15 I Perwerdigar, Sen halimni bilisen; méni ésingde tutqaysen, manga yéqin kélip mendin xewer alghaysen we manga ziyankeshlik qilghuchilardin intiqamimni alghaysen; Sen ulargha sewr-taqet körsetküng bolsimu, méni yoqatmighaysen! Méning Séni dep xorliniwaqanliqimni bilgeysen. □ ■

□ **15:13** «Belki **qilghan barliq gunahliring tüpeylidin, u chétingdin bu chétinggiche men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen;** » — ayetning bashqa bir xil terjimisi: «Belki u chétingdin bu chétinggiche qilghan barliq gunahliring tüpeylidin Men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen». ■ **15:13** Yer. 17:3 □ **15:14**

«Men séni dūshmenliring bilen bille sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzimen» — bashqa ikki xil terjimisi: «... Men ularni (bayliqliringni) dūshmenliring bilen sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzüp bérimen» yaki «Silerni héch bilmeydighan bir zéminda dūshmenliringning qulluqigha ötküzüp bérimen». ■ **15:14** Qan. 32:22 □ **15:15** «Manga yéqin kélip mendin xewer alghaysen» — ibranij tilida «méni yoqlighaysen». «Sen ulargha sewr-taqet körsetküng bolsimu, méni yoqatmighaysen! Méning Séni dep xorliniwaqanliqimni bilgeysen» — Yeremiyaning démekchi bolghini, Xuda dūshmenlirige sewr-taqet qilip, özi (Yeremiyan) yene ewetip, özi arqiliq ulargha towa qilish pursiti bermekchi bolsa, undaqta, eksiche, ular towa qilmay, Yeremiyanı öltürüwétish xewp-xetiri bar idi.

■ **15:15** Yer. 11:20

16 Sözliringge ériship, ularni yewaldim; sözliring hem méni shadlandurghuchi we qelbimning xushalliqi bolghan; chünki men Séning naming bilen atalghanmen, i Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda!

17 Men bezme qilghuchilarning sorunida oynap-külüp olturmidim; Séning méni tutqan qolung tüpeylidin yalghuz olturdum; chünki Sen méni *ularning qilghanliri bilen qattiq ghezeplendürdung.* ■

18 Méning azabim némishqa toxtimaydu, méning yaramning dawasi yoq, némishqa shipa tapmaydu? Sen manga xuddi «aldamchi ériq» we tuyuqsiz ghayib bolidighan sulardek bolmaqchisen? □ ■

Perwerdigarning Yeremiyagha bolghan jawabi

19 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Sen hazirqi halitingdin yénip yénimgha qaytsang, Men qaytidin séni aldindikiz xizmette turushqa yandurup kélimen; sen qimmatlik *sözler* bilen erzimes *sözlerni* perqlendüreliseng, sen yene aghzimdek bolisen; bu xelq sen terepke qaytip kelsun, lékin sen ularning teripige hergiz qaytmasliqing kérek;

20 We Men séni bu xelqqe nisbeten mistin qopurulghan, mustehkem bir sépil qilimen; ular sanga

■ 15:17 Zeb. 1:1 □ 15:18 «Sen manga xuddi «aldamchi ériq» we tuyuqsiz ghayib bolidighan sulardek bolmaqchisen?»

— ottura sherqte, chöl-bayawanda bezi ériqlar tosattin yoqap ketkechke, «aldamchi ériq»lar dep atilidu. Shulargha ishen'gen, boylap mangidighan yoluchilar belkim ussuzluqtin ölüp kétishi mumkin. ■ 15:18 Ayup 6:15-30; Yer. 30:15

hujum qilidu, lékin ular üstüngdin ghelibe qilalmaydu; chünki Men séni qutquzushqa, ulardin xalas qilishqa sen bilen billidurmen, — deydu Perwerdigar. ■

²¹ — Berheq, Men séni rezillerning changgilidin qutquzimen; esheddiylerning changgilidin qutquzidighan nijatkaring bolimen.

16

Yeremiyağa toy qilmashliq, matem tutmasliq we bezmilerge qatnashmasliq buyrulidu

¹ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

² Sen ayal zatini emringge almaysen, shundaqla mushu zéminda oghul-qiz perzent tapmaysen.

³ Chünki Perwerdigar bu yerde tughulghan oghul-qizlar, bu zéminda ularni tughqan anilar we ularni tughdurghan atilar toghrisida mundaq deydu: —

⁴ Ular elemlik késeller bilen ölidu; ular üçün héch matem tutulmaydu, ular kömülmeydu; ölükliri tézektek tupraq yüzide yatidu, ular qilich, qehetchilik bilen yep kétilidu; jesetliri asmandiki ucharqanatlar we zémindiki haywanatlar üçün ozuq bolidu. ■

⁵ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Sen *Yeremiya*, haza boluwatqan héchbir öyge kirme, yaki ölgenler üçün ah-zar kötürüş yaki ökünüshke barma; chünki Men bu xelqtin xatirjemlikimni,

■ 15:20 Yer. 1:18 ■ 16:4 Yer. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20

méhir-muhebbitimni we rehimdilliklirimni élip tashlidim, — deydu Perwerdigar.

⁶ Ulughlardin tartip peslergiche bu zéminda ölidu; ular yerge kömülmeydu; héchkim ular üçün ah-zar kötürmeydu, yaki ularni dep, ya etlirini tilmaydu, ya chachlirini chüshürüwetmeydu; □ ■

⁷ ular qariliq tutqanlarni yoqlap, nan oshtumaydu, ölgenler üçün köngül sorimaydu; ata-anisi ölgenler üçün héchkim teselli qedehini sunmaydu.

⁸ Sen bolsang el-yurt bilen bille yep-ichishke toybezme bolghan öygimu kirme;

⁹ chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men öz künliringlarda we öz köz aldinglarda, bu yerdin tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini we toyi boluwatqan yigit-qizning awazlirini toxtitimen. ■

Sürgün bolush, andin zémin'gha qayturulush

¹⁰ Shundaq boliduki, sen bu xelqge bu sözlerning hemmisini éytqiningda, ular sendin: «Némishqa Perwerdigar mushundaq zor bir külpetni béshimizgha chüshürüshke békitken? Bizning qebihlikimiz zadi néme? Perwerdigar Xudayimiz aldida zadi sadir qilghan néme gunahimiz

□ **16:6** «etlirini **tilish**» we «chachni **chüshürüsh**» — bular qattiq qayghuni bildüretti. «etlirini késish» aditi Tewratta men'i qilin'ghan.

■ **16:6** Law. 19:28; Qan. 14:1 ■ **16:9** Yesh. 24:7, 8; Yer. 7:34; 25:10; Ez. 26:13

bardu?» — dep soraydu. □ ■

¹¹ Emdi sen ulargha mundaq deysen: — Chünki ata-bowiliringlar Mendin waz kechken, — deydu Perwerdigar, — hemde bashqa ilahlargha egiship ularning qulluqida bolghan, ulargha choqun'ghan; ular Mendin waz kechken, Tewrat-qanunumni héch tutmighan;

¹² siler bolsanglar, ata-bowiliringlardin téximu better qilghansiler; mana, herbiringlar öz rezil könglidiki jahilliqning keynige kirip, Manga héch qulaq salmighansiler; ■

¹³ Shunga Men silerni bu zémindin élip, siler yaki ata-bowiliringlar héch bilmeydighan bashqa bir zémin'gha tashlaymen; siler shu yerde kéche-kündüz bashqa ilahlarning qulluqida bolisiler; chünki Men silerge héch méhirni körsetmeymen. ■

¹⁴ Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Israillarni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dégen qesem qaytidin ishlitilmeydu, ■

¹⁵ belki *shu künlerde* «Israillarni shimaliy zéminidin we Özi ularni heydigen barliq zéminlerdin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichilidu. Chünki Men ularni ata-bowilirigha teqdim qilghan zéminigha qayturimen.

□ **16:10** «Sen bu xelqge bu sözlerning hemmisini éytqiningda, ular sendin: «... Perwerdigar Xudayimiz aldida zadi sadir qilghan néme gunahimiz bardu?» — dep soraydu» — shübhisizki, Yeremiyaning ularning toy-nezirlirige kirmesliki ularning qiziqishini qozghaytti. ■ **16:10** Yer. 5:19 ■ **16:12** Yer. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23 ■ **16:13** Qan. 4:27; 28:64,65 ■ **16:14** Yer. 23:7, 8

16 Halbuki, mana hazir bolsa, Men nurghun béliqchilarni ewetip ularni tutquzushqa chaqirimen, — deydu Perwerdigar; — andin nurghun owchilarni ewetip ularni qoghlap owlashqa chaqirimen; ular ularni herbir taghdin, herbir égziliktin, qiya tashlarning ghar-qisilchaqliridin tépiwalidu. □

17 Chünki közlirim ularning barliq yolliri üstide turidu; ular aldimda héch suqunalmidi, ularning qebihlik közlirimdin héch yoshurulmidi. ■

18 Lékin Men awwal ularning qebihlikini we gunahini béshigha hessilep qayturimen; chünki ular zéminimni yirginchlik nersilerning ölükliri bilen bulghighan, Méning mirasimni lenetlik nersiliri bilen toldurghan. □ ■

Yeremiya söz qisturidu

19 — I Perwerdigar, Sen méning küchüm we qorghinimsen, azab-oqubet künide bashpanahimsen. Eller bolsa yer yüzining chet-chetliridin yéninggha kélidu we: «Berheq, ata-bowilirimiz yalghanchiliq hem bimenilikke mirasxorluq qilghan; bu nersilerde héch payda yoqtur. □

□ **16:16** «Men... **nurghun béliqchilarni ... nurghun owchilarni ewetip...**» — «béliqchilar» we «owchilar» bolsa düşmenlerni körsitidu, elwette. ■ **16:17** Ayup 34:21; Pend. 5:21; Yer. 32:19

□ **16:18** «yirginchlik **nersiliri... lenetlik nersiliri...**» — butliri qatarliqlarni körsitidu. «Yirginchlik nersilirining ölükliri» — belkim «Derweqe, erzimesler!» dep tashliwetken butlirini yaki shu butlarga qurbanliq qilghan nersilerni körsitishi mumkin. ■ **16:18** Yer. 3:2; Ez. 43:7 □ **16:19** «Berheq, **ata-bowilirimiz yalghanchiliq hem bimenilikke mirasxorluq qilghan**» — «yalghanchiliq hem bimenilik» yene «saxta ilahlar», butlarni körsitidu.

20 Insanlar öz-özige xudalarni yasiyalamdu?! Lékin yasighini Xuda emestur!» — deydu.

Perwerdigarning sözining dawami

21 — Shunga, mana, Men bu qétim *bu rezil xelqqa* shuni obdan bildürimen, — ulargha Méning qolum we küch-qudritimni obdan bildürimen; shuning bilen ular Méning namimning Perwerdigar ikenlikini bilidu! □ ■

17

1 Yehudaning gunahi almas uchluq tömür qelem bilen tashtaxtay kebi yüreklirige we qurban'gahliridiki münggüzlerge oyulghan; ■

2 balilirimu yéshil derekler boyida tiklen'gen, égiz döngler üstide yasighan *butlirining* qurban'gahlirini we «Asherah»lirini herdaim séghinidu. □ ■

3 Men taghliringlarda we étizliringlarda, hem bayliqliringni hem xeziniliringni, — séning «yuqiri jaylar»ingmu buning sirtida emes — bu chétingdin

□ **16:21** «Shunga, mana, Men bu qétim *bu rezil xelqqa shuni obdan bildürimen, — ulargha Méning qolum we küch-qudritimni obdan bildürimen...*» — bu jümlidiki eng muhim söz «shunga»dur. Eger kelgüsida «yat eller» Xudani obdan tonuydighan bolsa, unda qta Xudaning Öz xelqi bolghan Israil Xudani tonushi kérek emesmu? ■ **16:21** Yer. 33:2 ■ **17:1** Yer. 11:13 □ **17:2** ««Asherah»lar — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexliklerdur. Dereklar belkim «ayal mebud» sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. ■ **17:2** Yer. 2:20

u chétinggiche bolghan gunahing tüpeylidin olja bolushqa tapshurimen; □ ■

⁴ Özüngning shori, Men sanga teqdim qilghan mirasing qolungdin kétidu; Men sen tonumaydighan bir zéminda séni dühmenliringning qulluqigha tapshurimen; chünki siler ghezippinge ot yéqip uni qozghighansiler; u menggüge köyidu.■

Birnechche hékmetlik sözler

⁵ Perwerdigar mundaq deydu: —

— Ademge tayan'ghan, ademning et-küchini tayanchi qilghan, qelbi Perwerdigardin chetnigen ademning haligha lenet bolsun!

⁶ U chöl-bayawanda ösken qara archa chatqilidek bolidu; bext-yaxshiliq kelsimu u buni körmeydu; u belki chöldiki qaghjiraq yerlerde, ademzatsiz shorluq bir zéminda turidu.

⁷ Perwerdigargha tayan'ghan, Perwerdigarni tayanch qilghan adem bext-beriketlik bolidu! ■

⁸ U sular boyida tiklen'gen, ériq boyida keng yiltiz tartqan derexdek; pizhghirim issiqtin u qorqmaydu; uning yopurmaqliri hemishe yéshildur; qurghaqchiliq yili u solashmaydu we méwe bérishtin qalmaydu.■

□ **17:3** «Men taghliringlarda we étizliringlarda, hem bayliqliringni hem xeziniliringni... tapshurimen» — bashqa birxil terjimisi: «Dalida turghan méning téghimni bolsa, hem bayliqliringni hem xeziniliringni... tapshurimen». Israildiki «yuqiri jaylar» butpereslikke ait, yirginchlik jaylarga aylandurulghanidi. ■ **17:3** Yer. 15:13 ■ **17:4** Qan. 28:68; Yer. 15:14; 16:13 ■ **17:7** Zeb. 2:12; 34:8; Pend. 16:20; Yesh. 30:18 ■ **17:8** Zeb. 1:3

⁹ Qelb hemmidin aldamchi, uning dawasi yoqtur. Kimmu uni chüshinelisun?

¹⁰ Menki Perwerdigar insan qelbini közitip tekshürimen; herbirsige öz yolliri boyiche, qilghan emellirining méwisi boyiche teqsim qilish üçün, insan wijdanini sinaymen. □ ■

¹¹ Xuddi özi tughmighan tuxumlarni bésiwalghan kekliktek, haramdin bayliqlargha érishken kishimu shundaq bolidu; künlirining yérimi ötmeyla érishkinidin ayrilidu, u axirida exmeq bolup chiqidu. □

¹² Shan-shereplik bir text, ezeldin yuqirigha tiklen'gen, del bizning bashpanahimiz bolghan jaydur;

¹³ i Perwerdigar, Sen Israilning ümidisen! Sendin waz kechken hemmeylen yerge qarap qalidu; Sendin yiraqlashqanlar tupraqta yatqanlar arisida tizimlinidu; chünki ular hayatliq sulirining menbesi bolghan Perwerdigardin waz kechken. ■

¹⁴ Méni saqaytqin, i Perwerdigar, men shuning bilen jezmen saqaytilimen! Méni qutquzghin, shuning bilen jezmen qutquzulimen! — Chünki

□ **17:10** «insan wijdanini sinaymen» — «wijdan» ibraniy tilida «börek» dégen bilen ipadilididu. ■ **17:10** 1Sam. 16:7; Zeb. 7:9 □ **17:11** «Xuddi özi tughmighan tuxumlarni bésiwalghan kekliktek...» — bashqa birxil terjimisi: «Xuddi tuxumlarni bésip lékin töreldürmeydighan bir kekliktek...». ■ **17:13** Zeb. 73:27; Yesh. 1:28; Yer. 2:13; Yuh. 8:8

Özüng méning medhiyemdursen! □

¹⁵ Mana, ular munga: — Perwerdigarning söz-béshariti qéni?! Qéni, u emelge ashurulsun!» — deydu. ■

¹⁶ Lékin men bolsam, Sanga egeshkinimde «pada baqquchi» bolushtin héch qachqan emesmen, we ejel künini héch arzu qilmighanmen, — Sen bilisen! Aghzimdin barliq chiqqanlar Séning yüz aldingda bolghan. □

¹⁷ Manga wehime bolmighaysen; külpetlik künide Sen méning bashpanahimdursen. ■

¹⁸ Manga ziyankeshlik qilghuchilar yerge qarap qalsun, lékin méni yerge qaratmighaysen! Ular dekke-dükkige chüshsun, lékin méni dekke-dükkige chüshürmigeysen; ularning béshigha külpet künini chüshürgeysen; ularni ikki hessilik halaket bilen üzül-késil pachaqlap tashlighaysen!■

□ **17:14** «méni **qutquzghin, shuning bilen jezmen qutquzuli-men!**» — bu ayettiki «qutquzush» hergiz Yeremiyaning öz hayatin-ing aman-ésen saqlinishini tilishila emes. Muhim ish shuki, u bu ayettiki gep bilen 1-11-ayetlerdiki bésharetke, bolupmu: «Qelb hemmidin aldamchi, uning dawasi yoqtur» dégen'ge bolghan inkasi. U birinchidin özining, ikkinchidin xelqining qelbining gunahining toluq tügitilishi (saqaytilishi)ni tileydu. «Dawasi yoq» qelbni bolsa peqet hemmige qadir bir Xuda saqaytalaydu. Bu ish del «yéngi ehde»din ibaret — 31:31-34ni körüng. ■ **17:15** Yesh. 5:19; 2Pét. 3:4

□ **17:16** «pada **baqquchi**» — shübhisizki, peyghemberning xelqge bolghan rolini körsitidu. «Lékin men bolsam, Sanga egeshkinimde «pada baqquchi» bolushtin héch qachqan emesmen» dégenning bashqa bixil terjimisi: «Men bolsam, balayi'apetni chüshürüş üçün Sanga ésilmidim!» ■ **17:17** Yer. 16:19 ■ **17:18** Zeb. 35:4-5; 40:14-15; Yer. 15:15

«Shabat» küni — *yeni shembe küni, yeni dem élish küni — rehim pirsiti*

¹⁹ Perwerdigar manga mundaq dégen: — Barghin, Yehuda padishahliri sheherge kiridighan we chiqidighan «Xelqning baliliri» dégen derwazida, hemde Yérusalémning barliq derwazilirida turghin, ulargha mundaq dégin: — □

²⁰ Perwerdigarning sözini anglanglar, i mushu derwazilardin kiridighan Yehudaning padishahliri, barliq Yehuda we Yérusalémda turuwatqan xalayıq!

²¹ Perwerdigar mundaq deydu: — Öz jéninglarga hézi bolunglar! «shabat» künide héchqandaq yükni kótürmenglar, Yérusalémning derwaziliridin héchnersini épfirmenglar; ■

²² shabat künliride öyliringlardin héch yükni kótürüp élip chiqmanglar, we héchqandaq emgek qilmanglar; belki Men ata-bowiliringlarga buyrughinimdek, shabat küni Özümgé atalghan muqeddes bir kün dep qaranglar. □ ■

²³ Lékin ular héch anglimighan yaki qulaq salmighan, belki anglimasliqqa hem terbiyini

□ **17:19** «shabat küni» — bu bésharet (19-27-ayet)ning témisi «shabat küni», yeni shembe küni, yeni dem élish küni. Xuda mushu yerde bu kün arqiliq xelqige méhir-shepqitini körsetmekchi. ■ **17:21**

Neh. 13:19 □ **17:22** «shabat künliride öyliringlardin héch yükni kótürüp élip chiqmanglar, we héchqandaq emgek qilmanglar... shabat küni Özümgé atalghan muqeddes bir kün dep qaranglar» — oqurmenkerge ayanki, Xuda Musa peyghember arqiliq Yehudiyarlarga, «shabat küni» (shembe küni)ni Özini séghinishqa, héchqandaq méhnet qilmay her adem we mal-waraning dem alidighan küni bolsun dep buyrughan. ■ **17:22** Mis. 20:8; 23:12; 31:13; Ez. 20:12

qobul qilmasliqqa boynini qattiq qilghan. ■

24 Shundaq boliduki, siler awazimni köngül qoyup anglisanglar, — deydu Perwerdigar, — yeni shabat künide sheher derwaziliridin héch yükni élip kirmisenglar we héch emgek qilmasliq arqiliq shabat künini Manga pak-muqeddes bir kün hésablisanglar,

25 bu sheher derwaziliridin Dawutning textige olturidighan padishahliri we emirliri jeng har-wilirigha olturup we atlarga minip kiridu; ular, ularning emirliri, Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlarmu kirip-chiqishidu; bu sheher mengü awat bolidu. ■

26 Shundaq qilsanglar, xelqler Yehuda sheherliridin, Yérusalém etrapidiki yézilardin, Binyaminning zéminidin, *gherbtiki* «Shefelah» égzlikidin, jenubtiki *taghliqtin*, Yehudadiki jenubiy bayawanlardin Perwerdigarning öyige «köydürme qurbanliq»lar, «inaqliq qurbanliqliri», «ashliq hediye»ler we xushbuylarni tutup, *Perwerdigargha bolghan* rehmetlirini éytishqa kiridighan bolidu.

27 Lékin siler Manga qulaq salmisanglar, yeni shabat künini Özümge pak-muqeddes hésablimay, shabat künide Yérusalémning derwaziliridin yük kötürüp kirsenglar, emdi Men derwazilargha bir ot yaqimen, u Yérusalémdiki ordilarni yewétidu, uni

héch öchürelmeydu.□

18

Sapalchidin alghan sawaq

¹ Bu söz Perwerdigardin Yeremiyagha kélip, mundaq déyildi: —

² «Ornungdin tur, sapalchining öyige chüshkin, Men sanga sözlirimni anglitimen».

³ Shunga men sapalchining öyige chüshtum; we mana, sapalchi ghaltek üstide bir nersini yasawatqanidi.

⁴ U séghiz laydin yasawatqan qacha turup-turup qoli astida buzulatti. Shu chaghda sapalchi shu laydin özi layiq körgen bashqa bir qachini yasaytti.

⁵ We Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

⁶ «I Israil jemeti, bu sapalchi qilghandek Men sanga qilalmamdım? — deydu Perwerdigar. —

□ **17:27** «Lékin siler Manga qulaq salmisanglar, yeni shabat künini Özümge pak-muqeddes hésablimay, ... emdi Men derwazilargha bir ot yaqimen, u Yérusalémdiki ordilarni yewétidu...» — bu 19-27-ayetlerning intayin muhim bir alahidiligi we ehmiyiti bar. Perwerdigar Israilgha méhri-shepqtini bildürüş üçün, Öz Tewrat-qanunining teleplirini peqet birla perman'gha, yeni «shabat künini hörmetlenglar» dégen'ge yighinchaqlaydu; ular peqet mushu addiy telepkila emel qilsa, U ularning pes ehwalini pütünley özgerteytti. Shundaq bolsimu, ular beribir yenila bu kichik perman'gha emel qilalmighan. Ademlerning insaniy gunah tebiiti herdaim shundaqtur!

Mana, séghiz layning sapalchining qolida bolghinigha oxshash, siler Méning qolumdisiler, i Israil jemeti. ■

⁷ Bezide Men melum bir el, melum bir memliket toghruluq, yeni uning yulunushi, buzulushi we halak qilinishi toghruluq sözleymen; ■

⁸ shu chagh Men agahlandurghan shu el yamanliqidin towa qilip yansa, Men ulargha qilmaqchi bolghan yamanliqtin yanimen.

⁹ Men yene bezide melum bir el, melum bir memliket toghruluq, yeni uning qurulusi we tikip östürülüshi toghruluq sözleymen;

¹⁰ shu chagh shu el köz aldimda yamanliq qilip awazimni anglimisa, Men yene ulargha wede qilghan, ularni beriketlimekchi bolghan yaxshiliqtin yanimen.

¹¹ Emdi hazir Yehudadikilerge we Yérusalémda turuwatqanlarga mundaq dégin: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men silerge yamanliq teyyarlawatimen, silerge qarshi bir pilan tüziwatimen; shunga herbiringlar rezil yolunglardin yéninglar, yolliringlarni we qilmishliringlarni tüzitinglar. ■

¹² — Lékin ular: «Yaq! Xam xiyal qilma! Biz öz pilanlirimizgha egishiwérimiz, öz rezil könglimizdiki jahilliqimiz boyiche qiliwérimiz» — deydu. □ ■

¹³ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Eller arisidin: «Kim mushundaq ishni anglap baqqan?!» dep soranglar. «Pak qiz» Israil

■ 18:6 Yesh. 45:9; 64:8; Rim. 9:20 ■ 18:7 Yer. 1:10 ■ 18:11 2Pad. 17:13; Yer. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15 □ 18:12 «Yaq! Xam xiyal qilma!» — ibraniy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ 18:12 Yer. 2:25

dehshetlik yirginchlik ishni qilgan! ■

14 Liwan qarligi aydaladiki qiyaliqtin yoqap kétemdu? Uning yiraqtin chüshken muzdek suliri qurup kétemdu?

15 Lékin Méning xelqim bolsa Méni untughan; ular yoq bir nersilerge xushbuy yaqidu; mana, bular ularni yashawatqan yolidin, yeni qedimdin bolghan yollardin putlashturup, kötürülüp tüz qilinmighan bir yolda mangdurghan. ■

16 Shuning bilen ularning zéminini dehshet basidighan hem daim kishiler ush-ush qilidighan obyekt qilidu; uningdin ötüwatqanlarning hemmisini dehshet bésip, béshini chayqishidu. □ ■

17 Men xuddi sherqtin chiqqan shamaldek ularni düshmen aldida tarqitiwétimen; Men balayi'apet künide ulargha yüzümni emes, belki arqamni qilimen». □ ■

Yeremiya öziqe ziyankeshlik qilghuchilarning yamanliqini öz béshigha chüshürüşini tileydu

18 Kishiler: «Kélinglar, Yeremiyagha qest qilayli; chünki ya kahinlardin qanun-terbiye, ya danishmenlardin eqil-nesihet ya peyghemberlardin söz-

■ 18:13 Yer. 2:10 ■ 18:15 Yer. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25 □ 18:16

«... ularning zéminini dehshet basidighan hem daim kishiler ush-ush qilidighan obyekt qilidu; uningdin ötüwatqanlarning hemmisini dehshet bésip, béshini chayqishidu» — bu heriketler (ush-ush qilish, bashni qayqishish) belkim heyran bolghanliqi, yaki mazaq qilghanliqini bildüridu. ■ 18:16 Yer. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13 □ 18:17 «sherqtin chiqqan shamal» —

Qanaanda (Pelestinde), adette hemmini qurutidighan, chang-topa tarqitidighan dehshetlik shamal bolidu. ■ 18:17 Yesh. 27:8; 29:6; Yer. 4:11,12,13; 13:24

bésharet kemlik qilmaydu. Kélinglar, tilimizni bir qilib uning üstidin shikayet qilayli, uning sözliridin héchqaysisigha qulaq salmayli» — déyishti. □ ■

19 — I Perwerdigar, manga qulaq salghaysen; manga qarshilishidighanlarning dewatqanlirini anglighaysen.

20 Yaxshiliqqa yamanliq qilish bolamdu? Chünki ular jénim üçün ora kolighan; men ulargha yaxshi bolsun dep, ghezippingni ulardin yandurush üçün Séning aldingda *dua qilip* turghanliqimni ésingde tutqaysen.

21 Shunga baliliringni qehetchilikke tapshurghaysen, qilichning bisigha élip bergeysen; ayalliri baliliridin juda qilinip tul qalsun; erliri waba-ölüm bilen yoqalsun, yigitler jengde qilichlansun. ■

22 Ularning üstige basmichilarni élip kelginingde öyliridin nale-peryad anglansun; chünki ular méni tutushqa ora kolighan, putlirim üçün qismaqlarni yoshurun salghan.

23 Emdi Sen, i Perwerdigar, ularning méni qetl qilishqa bolghan qestlirining hemmisini obdan bilisen; ularning qebihliklirini kechürmigeysen,

□ **18:18** «Kélinglar, Yeremiyagha qest qilayli; chünki ya kahinlardin qanun-terbiye, ya danishmenlardin eqil-nesihet ya peyghemberlardin söz-bésharet kemlik qilmaydu» — ular Yeremiyani qestlep öltürüşke bahane-seweb tapmaqchi idi. Körünerlikki, shu chaghdiki Tewrat-qanun ögitidighan kahinlar, «danishmenler» we atalmish «peyghemberler» Yeremiyaning sözi toghruluq süküt qilatti yaki ulargha zit sözlerni qilatti. Ular: «Biz beribir diniy ademlirmiz, diniy erbablarning sözini anglawatimiz» dep Xudaning sözini ret qilip Yeremiyani öltürüşhni qestleytti. ■ **18:18** Yer. 9:7; Mal. 2:7 ■ **18:21** Zeb. 109:10

ularning gunahlirini közüng aldidin yumighaysen; belki ular Séning aldingda yiqitilsun; ghezipping chüshken künide ularni bir terep qilghaysen.

19

Chéqilghan kozidin alghan sawaq

¹ Perwerdigar mundaq deydu: — Barghin, sapalchidin bir sapal kozini alghin; andin elning aqsaqalliridin we kahinlarning aqsaqalliridin birnechchini apirip,

² «Sapal parchiliri» derwazisigha yéqin bolghan «Hinnomning oghlining jilghisi»gha bérip shu yerde Men sanga éytidighan sözlerni jakarlighin. □

³ Mundaq dégin: — Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yehudaning padishahliri we Yérusalémdikiler! Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men mushu yerge balayi'apetni chüshürimenki, kimki uni anglisila qulaqliri zingildap kétidu. ■

⁴ Chünki bu xelq Mendin waz kéchip, bu yerni Manga «yat» qilghan, uningda ne özliri, ne ata-bowiliri, ne Yehuda padishahliri héch

□ **19:2** «Hinnomning oghlining jilghisi» — bezide «Hinnomning jilghisi» (ibraniy tilida «Ge-Hinnom») dep atilidu. Körünüp turuptiki, belkim sapalchilar shu yerde sapal parchilirini tashliwétetti. Kéyin, xelq shu yerge herxil exletlerni tökkeчке, u yer «dozax»ning bir simwoli bolup qalghan. Shuning bilen «ge-hinnom» dégen söz «dozax»ni bildüridighan söz bolup qalghan. Ereb tili arqiliq bu söz «jehennem» sheklide uyghur tiligha kirgen. ■ **19:3** 1Sam. 3:11; 2Pad. 21:12

tonumighan bashqa ilahlargha xushbuy yaqqan; ular bu yerni gunahsizlarning qanliri bilan toldurghan. ■

⁵ Ular Baalgha öz balilirini köydürme qurbanliqlar süpitide köydürüş üchün Baalning «yuqiri jaylar»ini qurghan; Men bundaq bir ishni héchqachan buyrup baqmighan, héch éytmighan, u hergiz oyumgha kirip baqmighan.

⁶ Shunga mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — bu yer kelgüside «Tofet», yaki «Hinnomning oghlining jilghisi» dep atalmaydu, belki «Qetl jilghisi» dep atilidu. ■

⁷ Men bu yerde Yehuda hem Yérusalémning pilantebirlirini quruq qiliwétimen; Men ularni düshmenlirining qilichi bilen, yeni janlirini izdigüchilerning qolida yiqitimen; Men jesetlirini asmandiki uchar-qanatlarga we yer-zémindiki haywanatlarga ozuq bolushqa bériwétimen. ■

⁸ Men bu sheherni dehshet basidighan hem kishiler ush-ush qilidighan obyekt qilimen; uningdin ötüwatqanlarning hemmisi uning barliq yara-wabaliri tüpeylidin dehshet bésip üshqirtidu.

⁹ Men ularni düshmenlirining hem janlirini izdigüchilerning qattiq qistaydighan qorshawining bésimi astida oghullirining göshini hem qizlirining göshini yeydighan qilimen, ularning herbiri öz yéqinining göshini yeydu. ■

¹⁰ Emdi sen özüng bilen bille aparghan hemrahlingning köz aldida héliqi kozini chéqiwetkin;

¹¹ shundaq qilip ulargha mundaq dégin:

■ 19:4 Yesh. 65:11; Yer. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13 ■ 19:6 Yer. 7:32 ■ 19:7 Yer. 15:3; 16:4 ■ 19:9 Law. 26:29; Qan. 28:53; Yigh. 4:10

— Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Birsı sapalchining kozisini qaytidin héch yasiyalmighudek derijide chéqiwetkinidek Menmu bu xelq we bu sheherni shundaq chéqiwétimen. Ular jesetlirini Tofette kömidu, hetta kömgüdek yer qalmighuche. ■

¹² Men bu yerni we buningda turuwatqanlarnimu mushundaq qilimen, — deydu Perwerdigar, — bu sheherni Tofetke oxshash qilimen. □

¹³ Yérusalémdiki öyler we Yehuda padishahlirining öyliri, — yeni ularning ögziliride turup asmandiki barlıq yultuz-seyyarilerge xushbuy yaqqan we Mendin bashqa yat ilahlargha «sharab hediye»lerni tökken barlıq öyliri xuddi Tofet dégen jaydek bulghan'ghan jaylar bolidu. ■

¹⁴ We Yeremiya Perwerdigar uni bésharet bérishke ewetken Tofettin qaytip kélip, Perwerdigarning öyining hoylisigha kirip turup barlıq xelqqe mundaq dédi:

¹⁵ — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men bu sheher we uning barlıq sheherlirige qarap éytqan balayi'apetning hemmisini ularning béshigha chüshürimen;

■ **19:11** Yer. 7:32 □ **19:12** «Tofet» — bu yer toghruluq 7:31ni we izahatni körüng. «Tofet» dégen söz ibraniy tilida «ochaq» hem «uyat» dégennimu bildüridu. U yene «tükürük» dégen sözning ahangighimu oxshap kétidu. Bu yer «Hinnomning oghli (Ibn-Hinnom)ning jilghisi»gha jaylashqan, Yérusalém shehirining jenubiy teripide idi. Xelq ashu yerde exletlerni we napak nersilerni tashlap köydüretti. Shuning bilen u intayin «haram», eng bulghan'ghan jay dep hésablandi. ■ **19:13** Yer. 7:18

chünki ular boynini qattiq qilip Méning sözlirimni héchqachan anglimighan.■

20

Yeremiyaning derrige bésilip, qamap qoyulushi

¹ Emdi Immerning oghli, kahin Pashxur — u Perwerdigarning öyide «amanliq saqlash bégi»mu idi, Yeremiyaning bu bésharetlerni bergenlikini anglidi.

² Pashxur Yeremiya peyghembarni urghuzdi we uning putini Perwerdigarning öyidiki «Binyaminning yuqiri derwazisi»ning yénidiki taqaqqa saldi. □

³ Ikkinchi küni, Pashxur Yeremiyanı taqaqtin boshatti; Yeremiya uninggha: — Perwerdigar ismingni Pashxur emes, belki «Magor-missabib» dep atidi, dédi. □

⁴ — Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men séni özüngge we barliq aghiniliringge wehime salghuchi obyekt qilimen; ular düshmenlirining qilichi bilen yiqilidu; sen öz közüng bilen buni körisen; Men barliq Yehudani Babil padishahining qoligha tapshurimen; u

■ **19:15** Yer. 7:26; 17:23 □ **20:2** «Pashxur **Yeremiya peyghembarni ... taqaqqa saldi**» — «taqaq» ibraniy tilida «burighuch» dégen bolup, peqet ademning putlirini tutupla qalmay, yene belkim bedinini burap ademni qiyinaydighan birxil eswab idi. □ **20:3** «Perwerdigar **ismingni Pashxur emes, belki** «Magor-missabib» **dep atidi**» — «Pashxur»ning menisi belkim «erkinlik». «Magir-missabib» — «terep-tereplerni wehime basidu» dégen menide.

ularni Babilgha sürgün qilip élip kétidu hemde ularni qilich bilen uridu.

⁵ Men bu sheharning hemme bayliqliri — barliq mehsulatliri, barliq qimmat nersiliri we Yehuda padishahlirining barliq xezinilirini dühmenlirining qoligha tapshurimen; ular ularni olja qilip buliwélip Babilgha élip kétidu. ■

⁶ Sen bolsang, i Pashxur, hemme öydikiliring birge sürgün bolup kétisiler; sen Babilgha kélisen; sen shu yerde dunyadin kétisen, shu yerge kömülisen; sen hem séning yalghan bésharetliringge qulaq salghan aghiniliringmu shundaq bolidu.

Yeremiya yene dad kötüridu

⁷ I Perwerdigar, Sen méni qayil qilip *peyghemberlikke* köndürdüng, men shundaqla köndürüldüm; Sen mendin zor kelding, shundaqla ghelibe qilding; men pütün kün tapa-tenining obyékti bolimen; hemme kishi méni mazaq qilidu. □

⁸ Men qachanla söz qilsam, «Zorawanliq hem bu-langchiliq kélidu» dep jakarlishim kérek; shunga

■ **20:5** Yer. 15:13; 17:3 □ **20:7** «Sen méni ... köndürdüng...» — «köndürdüng» dégen bu sözni sherhlesh sel tes. Adette u «ézitquluq qilish», «aldash» dégenni bildüridu. Tewrat, «Hosh.» 2:14-ayette bolsa u «köngül élish»ni bildüridu. Töwendiki ayetler (8-13)ge qarighanda Xuda Yeremiyani héch aldimidi — uning peyghemberlikining japa-musheqqetlikini aldin'ala uninggha körsetken (mesilen, 1-babta). Shunga bizningche «köndürüsh» toghra kélidu; shundaq déginimiz bilen, Yeremiya mushu yerde belkim, «manga duch kelgen japa-musheqqetler esli oylichinimdin köp», «Sen méni aldap qoydung» dégenni puritip dadlighan bolushimu mumkin.

Perwerdigarning sözi méni pütün kün ahanet we mesxirining obyékti qilidu. ■

⁹ Lékin men: «Men uni tilgha almaymen, we yaki Uning nami bilen ikkinchi söz qilmaymen» désem, Uning sözi qelbimde lawuldap ot bolup, söngeklirimge qapsalghan bir yalqun bolidu; ichimge sighdurushqa halim qalmay, éytmay chidap turalmaymen.

¹⁰ Shundaq, qiliwérimen, gerche men nurghun kishilarning pichirlashqan qestlirini anglisammu; terep-tereplerni wehime basidu! «Uning üstidin erz qilinglar! Uning üstidin erz qilayli!» dep, barliq ülpet-hemrahlirim putliship kétishimni paylap yürmekte; ular «U belkim aldinar, shundaq bolghanda biz uning üstidin ghelibe qilimiz, uningdin intiqam alalaymiz» déyishiwatidu. □

¹¹ Lékin Perwerdigar bolsa qudretlik we dehshetlik bir palwandek men bilen billidur; shunga manga ziyankeshlik qilghuchilar putliship ghelibe qilalmaydu; ular muweppeqiyet qazanmighachqa, qattiq xijil bolup yerge qarap qalidu; ularning bu reswachiliqi menggülük bolup, hergiz untulmaydu. ■

¹² Emdi Sen, i heqqaniylarni sinaydighan, insanning wijdani we qelbini köridighan samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, ularning üstige bolghan qisasingni manga körgüzgeysen; chünki men dewayimni aldinggha

■ 20:8 Yesh. 57:4 □ 20:10 «terep-tereplerni wehime basidu»

— ibranij tilida «magor-missabib». 3-ayettiki izahatni körüng.

■ 20:11 Yer. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40

qoyghanmen. □ ■

¹³ Perwerdigarni küy éytip maxtanglar, Uni medhiyilengler; chünki U namrat kishini rezillik qilghuchilardin qutquzghan. □

Qamaqtin chiqip yene chüshkünlükke chüshüsh

¹⁴ Méning tughulghan künümge lenet bolsun; apam méni tughqan küni mubarek bolmisun! ■

¹⁵ Atamgha xewer élip: «sanga oghul bala tughuldi!» dep uni alamet shadlandurghan ademge lenet bolsun! ■

¹⁶ Bu adem Perwerdigar rehim qilmay ghulatqan sheherlerde bolgun; u etigende nale, chüshte alaqqadilik chuqanlirini anglisun — □ ■

¹⁷ chünki u méni baliyatqudin chüshkinimdila öltürüwetmigen; apam méning görüm bolsiidi, uning qorsiqi men bilen teng hemishe chong bolsiidi!

□ **20:12** «heqqaniylarni **sinaydighan, insanning wijdani we qelbini köridighan...**» — «wijdan» ibraniy tilida «börek» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **20:12** Yer. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23 □ **20:13** «U **namrat kishini rezillik qilghuchilardin qutquzghan**» — «namrat kishi» belkim Yeremiyaning özi körsitidu. ■ **20:14** Yer. 15:10 ■ **20:15** Ayup 3:3 □ **20:16** «Atamgha xewer élip: «Sanga oghul bala tughuldi!» dep uni alamet shadlandurghan ademge lenet bolsun! (15-ayet) Bu adem Perwerdigar rehim qilmay ghulatqan sheherlerde bolgun...» — peyghemberning özi qayghu-hesretin chiqqan bu achchiq sözlirini shübhisizki, Xudaning yolyoruqi bilen biz üçün xatiriligini bilen, biz: «Xuda bularni choqum emelge ashurghan», dep qarimaymiz. Peyghemberning bu sözlirini xatirilestiki meqsiti bizning peyghemberning shunche qiynilip ketkenlikini obdan chüshinishimiz üçündür. ■ **20:16** Yar. 19

18 Némishqa men japa-musheqqet, azab-oqubetni körüşke, künlirimni xijalet-ahanet ichide ötküzüşke baliyatqudin chiqqandimen?■

21

Perwerdigar Yérusalémni dūshmenlerge tapshuridu

¹ Padishah Zedekiya Malkiyaning oghli Pashxurni hem Maaséyahning oghli, kahin Zefaniyani ewetkende, Yeremiyagha Perwerdigardin töwendiki munu bir söz keldi: — □

² (*Ular:* «Biz üçün Perwerdigardin yardem sorighin; chünki Babil padishahi Néboqadnesar bizge hujum qilidu; Perwerdigar Özining ötkenki karamet qilghan ishliri boyiche, bizgimu oxshash muamile qilip, uni yénimizdin yandurarmikin?») — *dep soridi.*

³ Yeremiya ulargha: — Zedekiyagha mundaq denglar, — dédi)

⁴ — Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men qolliringlar tutqan, silerni qorshiwalghan Babil padishahi hem kaldiylerge sépil

■ 20:18 Ayup 3:20 □ 21:1 «Malkiyaning oghli Pashxur» — démisekmu, bu 20-babtiki «Pashxur» emes; lékin bu Pashxurmu kényinki waqitlarda Yeremiyagha ziyankeshlik qilidighan adem bolidu (29:25-27ni körüng). «Zefaniya» bolsa özining musteqil közqarishi yoq bolghan yene bir «yumilAQ tawuz»gha oxshaydu. (29:29diki weqeni körüng). U belkim axirda Babilning «qarawul bégi» teripidin ölümge mehkum qilin'ghan «Zefaniya»gha oxshash adem idi (52:24-27ni körüng).

sirtida jeng qilishqa ishlitidighan, jeng qorallir-
inglarni qayriwétimen we bularni bu sheherning
otturisida yighiwalimen; □

⁵ Men Özümmu sozulghan qolum we küchlük bi-
likim bilen, ghezipim bilen, qehrim bilen we hes-
silen'gen achchiqim bilen silerge jeng qilimen!

⁶ Men bu sheherde turuwatqanlarni, insan bol-
sun, haywan bolsun urimen; ular dehshetlik bir
waba bilen ölidu.

⁷ Andin kéyin, – deydu Perwerdigar, – Yehuda
padishahi Zedekiyani, xizmetkarlirini, xelqni,
yeni bu sheherde wabadin, qilichtin we qehetchi-
liktin qélip qalghanlar bolsa, Men ularni Ba-
bil padishahi Néboqadnesarning qoligha, ularning
düşmenlirining qoligha we jénini izdigüchilerning
qoligha tapshurimen; Néboqadnesar ularni qilich
tighi bilen uridu; u ne ularni ayimaydu, ne
ulargha ichini héch aghritmaydu, ne rehim qil-
maydu.

⁸ Lékin sen bu xelqqe mundaq déyishing kérek:
«Perwerdigar mundaq deydu: – Mana, Men ald-
inglarda hayat yoli we mamat yolini salimen; □

⁹ kim bu sheherde qalmaqchi bolsa, qilich, qe-
hetchilik we waba bilen ölidu; lékin kim sheherdin
chiqip, silerni qorshiwalgan kaldiylerge teslim
bolsa, u hayat qalidu; uning jéni özige alghan
oljidek bolidu. ■

¹⁰ Chünki Men bu sheherge yaxshiliq üçün
emes, belki yamanliq qilish üçün yüzümni

□ **21:4** «kaldiyler» — demisekmu, «kaldiyler» Babilliqlarni, bolupmu
Babil leshkerlirini körsitidu. □ **21:8** «lékin sen bu xelqqe

mundaq déyishing kérek» — «bu xelq» Yérusalémda qamiliq qal-
ghan xelqni körsitidu. ■ **21:9** Yer. 38:2

qaratquzdum, — deydu Perwerdigar; u Babil padishahining qoligha tapshurulidu, u uni ot sélip köydüriwétidu.

Ordidikiler toghruluq

¹¹ We Yehuda padishahining jemeti toghruluq Perwerdigarning sözini anglanglar: —

¹² I Dawutning jemeti, Perwerdigar mundaq deydu: — her etigende adalet bilen höküm chiqiringlar, bulan'ghan kishini ezgüchining qolidin qutquzunglar; bolmisa, qilghanliringlarning rezilliki tüpeylidin, qehrim partlap, ottek hemmini köydüridu; uni öchüreleydighan héchkim bolmaydu;

□ ■
¹³ Mana, Men sanga qarshidurmen, i jilgha üstide, tüzlengliktiki qiyada olturghuchi, yeni «Kim üstimizge chüshüp hujum qilalisun, kim öylirimizge bésip kirelisun?!» dégüchi, — deydu Perwerdigar.

□

□ **21:12 «I Dawutning jemeti, ...: — her etigende adalet bilen höküm chiqiringlar»** — qarighanda, padishahning sotliri etigende ötküzületti. Yene kélip «her etigende» dégen ibare belkim «adalet birinchi ish bolsun, her künide eng muhim ish bolsun» dégen köchme menide ishli tilgen bolushi mumkin. ■ **21:12** Yer. 22:3

□ **21:13 «jilgha üstide... qiyada olturghuchi...»** — bizningche bu ordida olturghan padishah-emirlerni körsitidu. Eslide padishah ordising qurulusi üçün, Yérusalémdiki ikki tagh arisidiki kichik jilgha «tüzlenglik» qilip tindurulghan andin uning üstige orda qurulghan. Shundaq qilip Kidron jilghisi üstide, — yeni «pelekke taqashqan» bir intayin bixeter jayda — orda körünetti. Démek, bu sözler padishah hem ordidikilerge éytilghan bolushi kérek. Bezi terjimanlar bu ayet Yérusalém shehirini körsitidu, dep qaraydu. Padishahning ordising alahide ehwalı we keynidiki ayetlerge qarighanda, bizningche u ordidikilerning ózlerini körsitidu.

14 Men silerning qilmishinglarning méwisi boyiche silerge yéqinlaship jazalaymen, — deydu Perwerdigar; we Men uning ormanliqida bir ot yaqimen, u bolsa uning etrapidiki hemmini köydürüp tügitidu. □ ■

22

Padishahqa éytilghan bir söz

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: «Barghin, Yehuda padishahining ordisigha chüshüp bu sözni shu yerde qilghin: — □

² Perwerdigarning sözini angla, i Dawutning textige olturghuchi, Yehuda padishahi — Sen, elemdar-xizmetkarliring we mushu derwazilardin kirip-chiqidighan xelqing, —

³ Perwerdigar mundaq deydu: Adalet we heqqaniylik yürgüzünglar; bulan'ghan kishini ezgüchining qolidin qutquzunglar; musapirlarni, yétim-yésirlerni we tul xotunlarni héch xarlimanglar yaki bozek qilmanglar, gunahsiz qanlarni bu yerde tökmenglar. ■

□ **21:14** «Men uning ormanliqida bir ot yaqimen» — «ormanliq» némin körsitidu? Ordining bir pexri bolghan Sulayman padishah bina qilghan heywetlik «Liwana ormanliqi öyi» (Liwanning kédir yaghichidin yasalghan) idi. 22:6nimu körüng. ■ **21:14** Yer. 17:27 □ **22:1** «Barghin, Yehuda padishahining ordisigha chüshüp bu sözni shu yerde qilghin» — bizningche, bu söz belkim Zedekiyadin ilgiriki bir padishahqa éytilghan bolsa kérek, chünki bu söz birxil «qutquzush» ümidini élip kéletti; lékin 21-bab, 12-14-ayetlerde Zedekiya peqet «jazalash»ni kütidu (uninggha ikki xil jaza élip kelinidu). ■ **22:3** Yer. 7:6; 21:12

⁴ Siler bu emrlerge heqiqeten emel qilsanglar, emdi Dawutning textige olturghan padishahlar, yeni ular, ularning emeldar-xizmetkarliri we xelqi jeng harwilirigha olturup we atlargha minip bu öyning derwaziliridin kirip chiqishidu. □ ■

⁵ Biraq siler bu sözlerni anglimisanglar, Men Öz namim bilen qesem ichkenki, — deydu Perwerdigar, — bu orda bir xarabe bolidu. □

⁶ Chünki Perwerdigar Yehuda padishahining öyi toghruluq mundaq deydu: — Sen Manga xuddi Giléad, Liwanning choqqisidek bolghining bilen, berheq Men séni bir chöl-bayawan, ademler waz kechken sheherlerdeq qilimen. □

⁷ Men herbiri yaxshi qorallan'ghan weyran qilghuchilarni sanga qarshi ewetimen; ular «ésil kédirliringni» késiwétip, otqa tashlaydu. □ ■

⁸ Nurghun eller bu sheherdin ötüp, herbiri yéqinidin: «Némishqa Perwerdigar bu ulugh sheherni bundaq qilghandu?» dep soraydu. ■

⁹ We ular jawaben: «Chünki ular Perwerdigar Xu-

□ **22:4** «Dawutning textige olturghan padishahlar, yeni ular, ularning emeldar-xizmetkarliri...» — mushu yerdiki «ular» ibraniy tilida «u». Melum bir zamanda Dawutning textige olturghan padishah peqet bir bolidu, elwette. ■ **22:4** Yer. 17:25 □ **22:5** «Men Öz namim bilen qesem ichkenki..» — ibraniy tilida «Men Özüm bilen qesem ichkenki...». □ **22:6** «Sen Manga xuddi Giléad, Liwanning choqqisidek...» — Giléad we Liwan güzel ormanliqliri bilen dangqi chiqqan jaylardur. Yuqirida éytqinimizdek, padishahning ordisi herxil yaghachlar bilen bézelgenidi. □ **22:7** «Men herbiri yaxshi qorallan'ghan weyran qilghuchilarni sanga qarshi ewetimen; ular «ésil kédirliringni» késiwétip, otqa tashlaydu» — ordidiki chirayliq yaghach tüwrük-yasaqlar toghruluq yuqiriqi 6-ayettiki izahatni körüng. ■ **22:7** Yer. 15:6 ■ **22:8** Qan. 29:23; 1Pad. 9:8

dasining ehdisidin waz kéchip, bashqa ilahlargha choqunup ularning qulluqigha kirgen» – deydu.

1-bésharet – Yehoahaz padishahning jazasi

¹⁰ Ölginige yighlimanglar, uning üçhün ah-zarlimanglar; belki sürgün bolghini üçhün qattiq yighlanglar, chünki u öz yurtigha héchqachan qaytip kelmeydu. □

¹¹ Chünki Yehuda padishahi Yosiyaning oghli, yeni atisi Yosiyaning ornigha textige olturghan, bu

□ **22:10** «Ölginige yighlimanglar, uning üçhün ah-zarlimanglar; belki sürgün bolghini üçhün qattiq yighlanglar...» — (izahat: – töwendiki 10-30-ayetler bolsa, Yehudaning üç padishahining jazasi toghruluq bésharetlerdin ibaret. Shunga, bésharetler miladiyedin ilgiri 609-597-yillar mezgilide bérilgen; shübbhisizki, Yeremiyaningmu bu yerde ularni bir yerde bayan qilishning meqsiti, bu erzimes padishahlarni 23-babtiki bésharette körsitilgen «heqiqiy baqquchi» – yeni Mesih bilen sélishturushtin ibarettur. Padishahlar («xelqni baqquchi») eyiblik (22), Yérusalémdikiler özlirimu eyiblik (20-23), chünki ular bu padishahlar («baqquchilar»)ning eysh-ishretlik turmushigha qiziqqan, heshemetlik ordisidin pexirlen'gen; ular yene bu padishahlarning choqun'ghan butlirigha choqun'ghan, shuningdek ularning yat elning padishahliri («séning ashniliring») bilen bolghan ittipaqlishishlirini toluq qollighan. Undaq ittipaqlishish Perwerdigargha tayanmasliqtin ibaret idi). (1-bésharet (10-12) toghruluq izahat: – miladiyedin ilgiri 609-yili Yosiya padishah Misir padishahi Pirewn teripidin jengde öltürülgen. U adaletlik-diyagnetlik padishah bolup, nurgun xelq uning ölümige qattiq ökünüshti. Yehoahaz textide üç ayla olturghan, andin miladiyedin ilgiri 609-597-yilliri Pirewn teripidin sürgün qilin'ghan. Bu bésharet shu chaghda bérilishi kérek idi. Shunga bésharettiki «ölgini» bolsa Yosiyani, «sürgün bolghini» bolsa Yehoahazni körsitidu).

yerdin sürgün bolghan Shallum toghruluq Perwerdigar mundaq deydu: U hergiz bu yerge qaytmaydu; □

¹² chünki u esir qilinip apirilghan yurtta ölidu, u bu zéminni ikkinchi körmeydu. □

2-bésharet — Yehoakim padishahning jazasi

¹³ Öyini adilsizliq bilen, balixana-rawaqlirini adaletsizlik bilen qurghanning haligha way! U qoshnisini bikar ishlitip, emgikige héchqandaq heq bermeydu; □ ■

¹⁴ u: «Özümgé kengtasha bir ordini, azade rawaqlar bilen qoshup salimen; tamlirigha dérizilerni keng chiqirimen; tamlirini kédirtaxtaylar bilen bézeymen, öylirini pereng sirlaymen» — deydu. *Uning haligha way!*

¹⁵ Sen kédirtaxtaylar yaghighidin yasalghan taxtaylarni chaplap, *ata-bowiliring* bilen beslehseng qandaqmu padishah bolushqa layiq bolisen? Séning

□ **22:11** «Shallum» — Yehoahazning birinchi ismi, menisi «hésab élish» bolghachqa, Yeremiya belkim uni mushu yerde qesten ishlitidu; uningdin hésab élinidighan bolidu. □ **22:12** «u esir qilinip apirilghan yurtta ölidu, u bu zéminni ikkinchi körmeydu.» — bu

bésharetning emelge ashurulushi toghrisida «2Pad.» 34:23ni körüng.

□ **22:13** «Öyini adilsizliq bilen, balixana-rawaqlirini adaletsizlik bilen qurghanning haligha way!...» — bu Yehoakimni körsitidu. Bu bésharet (13-19, 20-23) Yehoakim toghruluq bésharet. «2Pad.» 23:34-24:6dimu xatirilen'gen, Pirewn Yehoahazni sürgün qilghandin keyin ukisi Yehoakimni «qonchaq padishah» bolushqa tikligen. U on bir yil textke olturghan, rezil padishah idi. Yehudiy tarixshunas Yoséfus Yehoakimning ölümü bésharettek bolghanliqini xatiriligen (Yoséfusning «Qedimki ishlar»i, 10-bab, 6:3). ■ **22:13** Law. 19:13; Qan. 24:14,15; Hab. 2:9

atang yep-ichishke teshekkür éytip, adalet we durus ishlarni yürgüzgen emesmu? Shunga u buning yaxshiliqini körgen. □

16 U möminlarning we namratlarning dewasini toghra sorighan; shunga xelqning ehwali yaxshi idi. Bundaq ish Méni tonushtin ibaret emesmu?» — deydu Perwerdigar.

17 — Biraq közüng we könglüng bolsa peqet öz jazane-menpeetingge érishish, gunahsizlarning qénini töküsh, zorluq-zumbuluq we bulangchiliq qilish peytini közlep tikilgendur.

18 Shunga Perwerdigar Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim toghruluq mundaq deydu: — Xelq uning ölümide: «Ah, akam! Ah, singlim!» dep ah-zarlar kötürmeydu; yaki uning üçhün: «Ah, bégim! Ah, uning heywisi!» dep ah-zarlar kötürmeydu; ■

19 u éshekning depnisidek kömülidu, jesiti Yérusalém derwazilirining sirtigha chörüp tashlinidu. □ ■

Yérusalémdikilerge agah bérish

20 Liwan'gha chiqip peryad qil, Bashanda awazingni kötür, Abarimning choqqiliridinmu

□ **22:15** «Séning atang yep-ichishke teshekkür éytip, adalet we durus ishlarni yürgüzgen emesmu?» — «atang» bolsa durus padishah Yosiya idi. «...yep-ichishke teshekkür éytip...» ibraniy tilida peqet sözmosöz bolsa: «u yégen we ichken...» déyilidu.

■ **22:18** Yer. 16:4, 5, 6 □ **22:19** «u éshekning depnisidek kömülidu, jesiti Yérusalém derwazilirining sirtigha chörüp tashlinidu» — Yehudiy tarixshunas Yoséfusning dégini boyiche bolghanda, Néboqadnesar uning jesitini Yérusalémning sépildin sirtqa tashliwetkenidi. ■ **22:19** Yer. 15:3; 36:30

nale kötür; chünki séning «ashniliring»ning hemmisi nabut qilindi. □

²¹ Men aman-ésen turghiningda sanga agahlandurdum; lékin sen: «Anglimaymen!» — déding. Yashliqingdin tartipla bundaq qilip Méning awazimgha qulaq salmasliq del séning yolung bolup kelgen. □ ■

²² Shamal barliq «baqquchi»liringgha «baqquchi» bolup ularni uchurup kétidu, shuning bilen ashniliring sürgün bolushqa chiqidu; berheq, sen shu chaghda barliq rezilliking tüpeylidin xijil bolup reswa bolisen. □

²³ I «Liwan»da turghuchi, kédir derexliri üstige uwi-lighuchi, sen tolghaq tutqan ayalning azablriridek, derd-elemler béshinggha chüshkende qanchilik ingrap kétersen!□

□ **22:20 «Liwan'gha chiqip peryard qil, Bashanda awazingni kötür, Abarimning choqqiliridinmu nale kötür»** — bu üç jay (Liwan, Bashan, Abarim) hemmisi «yuqiri jay»lar idi. Israilning éghir bir gunahi bolsa «yuqiri jay»larga chiqip shu yerde butlarga «tawapgah» yasap ulargha choqunushtin ibaret. Lékin ulargha «ashnilar» bolghan butlarning hemmisi dushman teripidin buzulidu yaki bulinip kétidu (22-ayetnimu körüng). «Ashnilar» ikkinchi menisi belkim ular ittipaqdash qilmaqchi bolghan «yat eller»nimu körsitidu (22-ayetnimu körüng). □ **22:21 «Men aman-ésen turghiningda sanga agahlandurdum»** — bu belkim Yeremiyadin ilgiriki peyghemberlerning sözlirini körsitidu. ■ **22:21** Yer. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15 □ **22:22 «baqquchilar»** — «baqquchilar», shübhisizki, padishahlar, atalmish «peyghemberler» we kahinlarni körsitidu. «Ashnilar» bolsa belkim ular choqun'ghan butlarni hemde yene özi butlarga choqun'ghan ittipaqdash qilmaqchi bolghan «yat eller»nimu körsitidu (22-ayetnimu körüng). □ **22:23 «qanchilik ingrap kétisen»** — yaki, «némidégen échinarliq bolarsen-he!»

3-bésharet, 24-30-ayet ... Koniya, yeni «Yehoakin» padishah sürgün qilinip qaytip kelmeydu

²⁴ Öz hayatim bilen qesem ichimenki, — deydu Perwerdigar, — sen Yehoakimning oghli Koniya hetta ong qolumdiki möhürlük üzük bolsangmu, Men séni shu yerdin yulup tashlaymen; □

²⁵ Men séni jéningni izdigüchilerning qoligha we sen qorqqan ademlerning qoligha, yeni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha we kaldiyerning qoligha tapshurimen.

²⁶ Men séni hem séni tughqan anang ikkinglarni özünglar tughulmighan yat bir yurtqa chöriwétimen; siler shu yerde ölisiler.

²⁷ Jéninglar qaytip kélishke shunche teshna bolghan bu zémin'gha bolsa, siler hergiz qaytip kélelmeysiler.

²⁸ Koniya dégen bu kishi chéqilghan, nezerge élinmaydighan sapal kozimu? Héchkim qarimaydighan bir qachimu? Emdi némishqa ular, yeni

□ **22:24 «Sen Yehoakimning oghli Koniya hetta ong qolumdiki möhürlük üzük bolsangmu, Men séni shu yerdin yulup tashlaymen...»** — bu bésharet (24-30) Yehoakin (qisqa ismi, Koniya) padishah toghruluqtur. Yehoakin miladiyedin ilgiri 597-yili atisi Yehoakimning ornini bésip, üç ayla textte olturghan. U rezil padishah bolup, Babil padishahi Néboqadnesar teripidin sürgün qilin'ghan. Bu ishlar «2Pad.» 23:34-24:6de xatirilen'gen). Emeliyette Yehoakin (Koniya, yaki Yekoniyah) we Yehudaning barliq padishahliri Perwerdigarning hoquqining wekili bolghachqa, ularni uning «möhürlük üzük»i dégili bolatti. Oqurmenler bir padishahning «möhürlük üzük»ining özige shunche muhim we qedirlik bolidighanliqini tesewwur qilalaydu; eger Xuda «möhürlük üzük»ni tashliwetken bolsa, undaqa üzükte intayin yirginchlik bir ish choqum peyda bolghan bolushi kérek idi.

u we uning nesli bolghanlar chöriwétilgen, ular tonumaydighan bir yurtqa tashliwétilidu?

²⁹ I zémin, zémin, zémin, Perwerdigarning sözini angla!

³⁰ Perwerdigar mundaq deydu: — Bu adem «perzentsiz, öz künide héch ghelibe qilalmighan bir adem» dep yazghin; chünki uning neslidin héchqandaq adem ghelibe qilip, Dawutning textige olturup Yehuda arisida höküm sürmeydu.□

23

Yalghan baqquchilar we heqiqiy baqquchi; sürgünlüktin qaytip kelgen bir xelq, yéngi baqquchilar

¹ Méning yayliqimdiki qoylarni halak qilghuchi we tarqitiwetküchi pada baqquchilarning haligha way! — deydu Perwerdigar. □ ■

² Shunga Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar Öz xelqini shundaq béqiwatqan baqquchilargha mundaq deydu: «Siler Méning padamni tarqitiwetkensiler, ularni heydiwetkensiler we ularni izdimigensiler we ulardin héch xewer almighansiler; mana, Men silerning qilmishliringlarning

□ **22:30** «Bu adem «perzentsiz, öz künide héch ghelibe qilalmighan bir adem» dep yazghin; chünki uning neslidin héchqandaq adem ghelibe qilip, Dawutning textige olturup Yehuda arisida höküm sürmeydu» — bu 30-ayettiki muhim bir bésharet toghruluq «Qoshumche söz»imizge qarang. □ **23:1** «yayliqimdiki qoylar» — Yehudiy xelqini körsitidu, elwette.

■ **23:1** Ez. 34:2

rezillikini öz béshinglarga chüshürimen, — deydu Perwerdigar —

³ we padamning qaldisini bolsa, Men ularni heydiwetken barliq padishahliqlardin yighimen, ularni öz yaylaqlirigha qayturimen; ular awup köpiyidu.

⁴ Men ularning üstige ularni heqiqiy baqidighan baqquchilarni tikleymen; shuning bilen ular ikkinchi qorqmaydu yaki parakende bolmaydu, ulardin héchqaysisi kem bolmaydu, — deydu Perwerdigar. ■

⁵ Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Dawut üçün bir «Heqqaniy Shax»ni östürüp tikleymen; u padishah bolup danaliq bilen höküm sürüp, zéminda adalet we heqqaniylik yürüzidu. □ ■

⁶ Uning künliride Yehuda qutquzulidu, Israil aman-tinchliqta turidu; u shu nami bilen atiliduki — «Perwerdigar Heqqaniyliqimiz». □ ■

⁷ Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Per-

■ **23:4** Ez. 34:11,12 □ **23:5** «Men Dawut üçün bir «Heqqaniy Shax»ni östürüp tikleymen; u padishah bolup danaliq bilen höküm sürüp, zéminda adalet we heqqaniylik yürüzidu» — Yehoahaz, Yehoakim we Yehoakinning ölüshi yaki sürgün bolushi bilen Dawutning jemeti «késilgen bir derex»ning kötikidek bolidu. Lékin Xuda Mesih («Heqqaniy Shax») bilen yenila bu derexni qaytidin köklitidu. «Yesh.» 11:1-6ni we «Zek.» 3:8 we 6:12ni körüng. ■ **23:5** Yesh. 4:2; 40:11; Yer. 33:14,15; Dan. 9:24; Luqa 1:32,33 □ **23:6** «Uning künliride Yehuda qutquzulidu, Israil aman-tinchliqta turidu; u shu nami bilen atiliduki — «Perwerdigar Heqqaniyliqimiz»» — bu bésharet: (1) Mesihning Xudaliq tebiitini; (2) kelgüside Yehuda (ikki qebile)ning we Israil (on qebile)ning qaytidin bir bolidighanliqini körsitidu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ **23:6** Qan. 33:28

werdigar, — «Israillarni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dégen qesem qaytidin ishlitilmeydu, ■

⁸ belki shu künlerde «Israillarni shimaldiki zémindin we Özi ularni heydigen barliq padishahliqlardin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichilidu. Andin ular öz yurtida turidu.

Saxta peyghemberler toghrisida

⁹ Peyghemberler toghruluq: — Méning könglüm ich-baghrimda sunuqtur; söngeklirimning hemisi titreydu; men mest bolghan adem, sharab teripidin yéngilgen ademge oxshaymen; bundaq bolushum Perwerdigar we Uning pak-muqeddes sözliri tüpeylidindur; □

¹⁰ chünki zémin bolsa zinaxorlarga tolghan; ularning yügürüshliri toghra yolda emes; ularning hoquqi heqqaniylik yolida emes. Shunga *Perwerdigarning* leniti tüpeylidin zémin qaghjiraydu; daladiki ot-chöp solishidu; □ ■

■ **23:7** Yer. 16:14,15 □ **23:9** «bundaq **bolushum Perwerdigar we Uning pak-muqeddes sözliri tüpeylidindur**» — köz aldidiki (töwende, 10-40-ayetlerde éytilghan) gunahlar; saxtiliq we shundaqla xelqning (uning Perwerdigarning heqiqiy sözlirini ulargha yetküzüshi tüpeylidin) özini ret qilghanliqi Yeremiyaning könglini parakende we sunuq qilghan. □ **23:10** «**zémin bolsa zinaxorlarga tolghan**» — bu «zinaxorlar»ning kim ikenliki töwendiki 11-ayette ayan qilinidu — yeni öz hoquqini haram yolda ishlitidighan kahinlar we saxta peyghemberler. Ularning «zinaxorluqi» belkim hem jismaniye jehettiki zinaxorluq we Xudagha wapasizliq qilip butlarga choqunushnimu körsitidu. Pelestindiki butpereslik herdaim butxanidiki «pahishe ayallar» bilen baghliq idi. ■ **23:10** Yer. 5:7, 8; 9:2

11 chünki hem peyghember hem kahin haram boldi; hetta Öz öyümdimu ularning rezil qilmish-lirini bayqidim, – deydu Perwerdigar. ■

12 – Shunga ularning yoli özlirige qarangghuluqta mangidighan, téyilghaq yollardek bolidu; ular bu yollarda putliship, yiqilidu; chünki ular jazalinidighan yilida Men ularning béshigha yamanliq chüshürimen, – deydu Perwerdigar. □ ■

13 Men awwal Samariyediki peyghemberlerde exmeqliqni körgenmen; ular Baalning namida bésharet bérip, xelqim Israilni azdurghan;

14 biraq Yérusalémdiki peyghemberlerdimu yirginchlik bir ishni kördüm; ular zinaxorluq qilidu, yalghanliqta mangidu, rezillik qilghuchilarning qolini kücheytiduki, netijide héchqaysisi rezillikidin yanmaydu; ularning hemmisi Manga Sodomdek, *Yérusalémda* turuwatqanlar Manga Gomorradek

■ 23:11 Yer. 6:13; 8:10; 14:18 □ 23:12 «ular jazalinidighan yili» — ibraniy tilida «ularni yoqlishim kérek bolghan yili» dep ipadilinidu. ■ 23:12 Zeb. 35:6; 73:18; Yer. 13:16

boldi. □ ■

¹⁵ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar peyghemberler toghruluq mundaq deydu: — Mana, Men ularni emen bilen ozuqlandurimen, ulargha öt süyini ichküzimen; chünki Yérusalémdiki peyghemberler haramliqning menbesi bolup, haramliq ulardin pütkül zémin'gha tarqilip ketti. ■

¹⁶ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Silerge bésharet bériwatqan peyghemberlerning sözlirige qulaq salmanglar; ular silerni bimenilikke yétekleydu; ularning sözliri Perwerdigarning aghzidin chiqqan emes, belki öz könglide tesewwur qilghan bir körünüshni sözlewatidu.

¹⁷ Ular Perwerdigarning sözini közige ilmaydighanlargha: «Siler aman-tinchliqta turisiler» deydu we öz könglining jahilliqida mangidighanlarning herbirige: «Héchqandaq yamanliq béshinglarga chüshmeydu» — deydu.

□ **23:14** «Yérusalémdiki peyghemberlerdimu yirginchlik bir ishni kördüm; ular zinaxorluq qilidu, yalghanliqta mangidu, rezillik qilghuchilarning qolini kücheytiduki, netijide héchqaysisi rezillikidin yanmaydu...» — Samariyediki peyghemberlerning saxta bésharet («Baalning namida») bergenliki héchqandaq ejoblinerlik ish emes; Samariye (Israil, yeni «shimaliy padishahliq») butperes padishahlar astida baldurla Xudaning yolidin chiqqanidi. Biraq Yérusalém (Yehuda)da Xuda ewetken heqiqiy peyghemberler köp bolghachqa, heqiqetni ulargha nisbeten xélila obdan bilishi kérek idi. «ularning **hemmisi Manga Sodomdek, Yérusalémda turuwatqanlar Manga Gomorradek boldi**» — oqurmenlerge melumki, Sodom we Gomorra ikki intayin rezil sheherler bolup, Xuda ular üstige ot yaghdurup weyran qiliwetkenidi («Yar.» 19-babni körüng). ■ **23:14** Yesh. 1:9 ■ **23:15** Yer. 8:14; 9:15

□ ■

18 Biraq ulardin qaysi birsi Perwerdigarning kengishide Uning söz-kalamini bayqap chüshinish we anglash üçün turghan? Ulardin kim Uning sözini qulaq sélip anglighan?

19 Mana, Perwerdigardin chiqqan bir boran-chapqun! Uningdin qehr chiqti; berheq, dehshetlik bir qara quyun chiqip keldi; u pirqirap rezillerning béshigha chüshidu. ■

20 Uning könglidiki niyetlirini ada qilip toluq emel qilghuche, Perwerdigarning ghezipi yanmaydu; axirqi künlerde siler buni obdan chüshinip yétisiler.

21 Men bu peyghemberlerni ewetmigenmen, lékin ular xewerni jar qilishqa qatrighan; Men ulargha söz qilmidim, lékin ular bésharet bergen. ■

22 Halbuki, ular Méning kengishimde turghan bolsa, Méning xelqimge sözlirimni anglatquzghan bolsa, emdi xelqimni rezil yolidin we qilmishlirining rezillikidin yandurghan bolatti.

23 Men peqet bir yerdila turidighan Xudamu? — deydu Perwerdigar, — Men yiraq-yiraqlardiki herjayda turidighan Xuda emesmu? □

24 Birsi yoshurun jaylarda möküwalsa Men uni körelmemdimen? — deydu Perwerdigar; — asman-zémin Men bilen toldurulghan emesmu? — deydu

□ **23:17** «Ular **Perwerdigarning sözini közige ilmaydighanlarga**: «Siler **aman-tinchliqta turisiler**» deydu we...» — bashqa birxil terjimisi: «Ular méni kemsitidighanlarga: «Perwerdigar mundaq deydu: Siler aman-tinchliqta turisiler» dewéridu we...». ■ **23:17** Yer. 6:14; 8:11; Ez. 13:10; Zek. 10:2 ■ **23:19** Yer. 30:23, 24 ■ **23:21** Yer. 14:14 □ **23:23** «Men **peqet bir yerdila turidighan Xudamu?**» — ibranij tilida «Men peqet yéqinda turidighan Xudamu?».

Perwerdigar. ■

²⁵ Men Méning namimda yalghan bésharetler béridighan peyghemberlarning: «Bir chüsh kördüm! Bir chüsh kördüm!» dégenlirini anglidim;

²⁶ bundaq peyghemberler yalghan bésharetlerni béridu, ular özining könglidiki ézitqu tesewwurliridin peyghemberler bolushiwalghan. Emdi ular bundaq ishlarni qachan'ghiche könglige pükidu?

²⁷ Ular herbiri qachan'ghiche öz yéqinigha éytqan chüshliri arqiliq (xuddi ata-bowilirining Baalgha choqunup namimni untughinigha oxshash) xelqimge namimni untuldurushni pemleydu?■

²⁸ Chüshni körgen peyghember, chüshni éytip bersun; Méning sözümni anglighan kishi bu sözümni estayidilliq bilen sözlisun; paxalning bughday bilen sélishturghuchilik némisi bardu? — deydu Perwerdigar.

²⁹ — Méning sözüm xuddi köydürgüchi bir ot we tashni chaqidighan bazghan emesmu? — deydu Perwerdigar.

³⁰ Shunga mana, Men peyghemberlerge qarshidurmen, — deydu Perwerdigar, — ularning herbiri öz yéqinidin «Méning sözlirim»ni oghrilap doramchiliq qilidu. ■

³¹ Mana, Men peyghemberlerge qarshidurmen, — deydu Perwerdigar, — ular öz tillirini chaynap: «*Perwerdigar* deydu...» dep bésharet béridu.

³² Mana, yalghan chüshlerni bésharet qilip bularni yetküzüp, yalghanchiliqi we bashbashtaqligi

■ **23:24** Zeb. 139:7-12; Am. 9:2, 3

■ **23:27** Hak. 3:7; 8:33,34

■ **23:30** Qan. 18:20; Yer. 14:14,15

bilen Méning xelqimni azdurghanlarga qarshidurmen, — deydu Perwerdigar; — Men ularni ewetmigenmen, ularni buyrughan emesmen; ular bu xelqge héchqandaq payda yetküzmeydu, — deydu Perwerdigar. ■

³³ Emdi yaki bu xelq, yaki peyghember, yaki kahin sendin: «Perwerdigarning sanga yükligen sözi néme?» dep sorisa, sen ulargha: «Qaysi yük?! Men silerni Özümdin yiraq tashlaymen, — deydu Perwerdigar. □

³⁴ «Perwerdigarning yükligen sözi» deydighan herqaysi peyghember, kahin yaki xelq bolsa, Men bu kishini öyidikiler bilen teng jazalaymen.

³⁵ Emdi silerning herbiringlar öz yéqinidin we herbiringlar öz qérindishidin mushundaq: «Perwerdigar néme jawab berdi?» we «Perwerdigar néme dédi?» dep sorishinglar kérek.

³⁶ Siler «Perwerdigarning yükligen sözi» dégenni qaytidin aghzinglarga almaysiler; chünki herbiringlarning öz sözi özige yük bolidu; chünki siler Xudayimiz, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, tirik Xudaning sözlirini burmi-

■ **23:32** Zef. 3:4 □ **23:33** «Perwerdigarning sanga yükligen sözi néme?... Qaysi yük?!...» — oqurmenlerge ayan boliduki, ibraniy tilida «yük» we «éghir bésharet» dégenler oxshash bir söz bilenla ipadilididu. Perwerdigarning jawabi «Siler özünglar Manga yük!» dégen menide. Xelqning Yeremiyadin «Perwerdigarning (sanga) yükligen sözi» toghruluq sorishi hejwi, kinayilik gep idi — bu sözning tégide: «Yeremiya herdaim bizge éghir sözler, shum xewerni yetküzidu» dégen mene bar idi. Ularning qulaqliri Perwerdigarning sözige héch échilmighanidi.

lighansiler. □

³⁷ Herbiringlar peyghemberdin mushundaq: «Perwerdigar sanga néme dep jawab berdi?» we «Perwerdigar néme dédi?» dep sorishing kérek.

³⁸ Lékin siler: «Perwerdigarning yükligen sözi» dewergininglar tüpeylidin, mana Perwerdigar mundaq deydu: — Chünki siler: «Perwerdigarning yükligen sözi» dewérisiler we Men silerge: ««Perwerdigarning yükligen sözi» démengler» dep xewer ewetkenmen,

³⁹ shunga mana, Men silerni pütünley untuy-men, Men silerni silerge we ata-bowiliringlarga teqdim qilghan sheher bilen teng yüzümdin yiraq tashlaymen; □

⁴⁰ Men üstünglarga menggü reswachiliq we hergiz untulmaydighan menggülük shermendilikni chüshürimen! ■

24

Yaxshi enjürler, yaman enjürler

¹ Babil padishahi Néboqadnesar Yérusalémdin Yehoakimning oghli, Yehuda padishahi

□ **23:36** «herbiringlarning öz sözi öziğe yük boldu» — Yeremiyaning bu dégini bizningche mundaq: «Silerning yalghan sözliringlar, jümlidin saxta peyghemberlerning sözliri silerge jaza épkélidu; peyghemberlerning yalghan sözlirini siler yaxshi dep qobul qilip, shundaqla bir-biringlarga qaytilap éytisiler; bu yalghan bésharetler Xudaning heqiqiy «yükligen sözi» emes, belki béshinglarga Xudaning éghir jazasi bolghan «yük» chüshüridighan sözdur. □ **23:39** «Men silerni pütünley untuymen» — yaki «silerni yiraqqa élip kétimen...» ■ **23:40** Yer. 20:11

Yekoniyah, Yehuda emir-shahzadiliri, hünérwenler we tömürchilerni esirge élip Babilgha sürgün qilghandin kéyin, Perwerdigar manga Öz ibadetxanisi aldidiki ikki séwet enjürni «mana kör» dep körsetken. ■

² Bir séwette deslepki pishqan enjürdek intayin yaxshi enjürler bar idi; ikkinchi séwette yégili bolmaydighan, intayin nachar enjürler bar idi.

³ Andin Perwerdigar manga: «Néme kördüng, Yeremiya?» — dep soridi. Men: «Enjürlerni kördüm; yaxshiliri bolsa intayin yaxshiken; nacharliri yégili bolmaydighan, intayin nachar iken» — dédim.

⁴ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

⁵ Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Men Yehudadin sürgün bolghanlarni, yeni Méning bu yerdin kaldiylerning zéminigha ewetkenlirimni bu yaxshi enjürlerdeq yaxshi dep qaraymen;

⁶ Men ulargha yaxshi bolsun dep közümnü ulargha tikimen we ularni bu zémin'gha qayturimen; Men ularni ghulitip tashlimaymen, belki ularni qurimen; ularni yulup tashlimaymen, belki tikip östürimen.

⁷ Men ulargha Méning Perwerdigar ikenlikimni bilidighan, Méni tonuydighan bir qelbni teqdim qilimen; shuning bilen ular Méning xelqim bolidu, Men ularning Xudasi bolimen; chünki ular pütün qelbi bilen yénimgha qaytidu. ■

⁸ Lékin nachar enjürler, yeni yégili bolmaydighan,

■ **24:1** 2Pad. 24:15; 2Tar. 36:10 ■ **24:7** Qan. 30:6; Yer. 30:22; 31:33; 32:38,39; Ez. 11:19; 36:26,27

intayin nachar enjürler qandaq bolghan bolsa, — deydu Perwerdigar, — Berheq, Men Yehuda padishahi Zedekiyani, emir-shahzadilirini we Yérusalémdikilerning qalghan qismini, bu zéminda qalghanlarni we Misirda turuwatqanlarni shuningha oxshash qilimen; ■

⁹ Men ularni yer yúzidiki barliq padishahliqlargha wehime salghuchi bir obyekt bolushqa, külpetke chüshüşke tapshurimen; men ularni heydiwetken barliq jaylarda ularni reswachiliqning obyékti, söz-chöchek, tapanening obyékti we lenet sözliri bolushqa tapshurimen. □ ■

¹⁰ Men ulargha hem ata-bowilirigha teqdim qilghan zémindin yoqitilghuche ular arisigha qilich, gehetchilik we wabani ewetimen.

25

Söz-kalamni anglimasliq tüpeylidin yetmish yilliq qulluqta bolush

¹ Yosiyaning oghli, Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yilida (yeni Babil padishahi Néboqadnesarning birinchi yilida) Yehudaning barliq xelqi toghruluq Yeremiyagha kelgen söz, —

■ **24:8** Yer. 29:17 □ **24:9** «Men ularni yer yúzidiki **barliq padishahliqlargha wehime salghuchi bir obyekt bolushqa, külpetke chüshüşke tapshurimen...**» — bashqa birxil terjimisi: «Men ularni heryaq-heryaqlargha yer yúzidiki barliq padishahliqlargha heydilishke, balayı'apet chüshüşke tapshurimen...» ■ **24:9** Qan. 28:25,37; 1Pad. 9:7; 2Tar. 7:20; Yer. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

² Bu sözni Yeremiya peyghember Yehudaning barliq xelqi we Yérusalémda barliq turuwatqanlarga éytip mundaq dédi: —

³ Amonning oghli, Yehuda padishahi Yosiyaning on üçinchi yilidin bashlap bügünki kün'giche, bu yigirme üç yil Perwerdigarning sözi manga kélip turghan we men tang seherde ornumdin turup uni silerge sözlep keldim, lékin siler héch qulaq salmidinglar;

⁴ we Perwerdigar silerge barliq xizmetkarliri bolghan peyghemberlerni ewetip kelgen; U tang seherde ornidin turup ularni ewetip kelgen; lékin siler qulaq salmay héch anglimidinglar. ■

⁵ Ular: «Siler herbiringlar yaman yolunglardin we qilmishliringlarning rezillikidin towa qilip yansanglar, Men Perwerdigar silerge we atabowiliringlarga qedimdin tartip menggügiche teqdim qilghan zéminda turuwérisiler. ■

⁶ Bashqa ilahlarga egiship ularning qulluqida bolup choqunmanglar; Méni qolliringlar yasighanlar bilen ghezeplendürmenglar; Men silerge héch yamanliq keltürmeymen» — dep jakarlighan. □

⁷ Lékin siler Manga qulaq salmidinglar, Méni qolliringlar yasighanlar bilen ghezeplendürüp özünlargha ziyani keltürdünglar, — deydu Perwerdigar.

⁸ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — «Siler Méning

■ 25:4 Yer. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21 ■ 25:5 2Pad. 17:13; Yer. 18:11; 35:15; Yun. 3:8 □ 25:6

«qolliringlar yasighanlar...» — mushu sözler yaki yasighan butlarni yaki yaman qilmishlirini körsitidu.

sözlirimge qulaq salmighan bolghachqa,
 9 mana, Men shimaldiki hemme jemetlerni
 we Méning qulumni, yeni Babil padishahi
 Néboqadnesarni chaqirtimen, ularni bu zémin'gha,
 uningda barliq turuwatqanlarga hemde
 etraptiki hemme ellerge qarshilishishqa élip
 kélimen; Men *mushu zémindikiler we etraptiki
 ellerni* pütünley weyran qilip, ularni tolimu
 wehimilik qilimen hem ush-ush obyékti, daimliq
 bir xarabilik qilimen; ■

10 Men ulardin tamashining sadasini, shad-
 xuramliq sadasini, toyi boluwatqan yigit-qizining
 awazini, tügmen téshining sadasini we chiragh
 nurini mehrum qilimen; ■

11 bu pütkül zémin weyrane we dehshet salghuchi
 obyékt bolidu, we bu eller Babil padishahining
 yetmish yil qulluqida bolidu. □

12 We shundaq boliduki, yetmish yil toshqanda,
 men Babil padishahining we uning élining
 béshigha, shundaqla Kaldiylarning zémini üstige
 öz qebihlikini chüshürüp, uni menggüge xarabilik
 qilimen. ■

13 Shuning bilen Men shu zémin üstige Men uni
 eyibligen barliq sözlirimni, jümlidin bu kitabta
 yézilghanlarni, yeni Yeremiyaning barliq ellerni ey-
 ibligen bésharetlerini chüshürimen.

14 Chünki köp eller hem ulugh padishahlar *bu
 padishah hem qowmlirini*mu qul qilidu; Men

■ 25:9 Yer. 19:8 ■ 25:10 Yesh. 24:7; Yer. 7:34; 16:9; Ez. 26:13

□ 25:11 «*bu eller...*» — Yehuda we uning etrapidiki barliq ellerni
 körsitidu (9-ayetni körüng). «Babil padishahining yetmish yil qul-
 luqida bolush» toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng. ■ 25:12
 2Tar. 36:22; Ezra 1:1; Yer. 29:10; Dan. 9:2

ularning qilgan ishliri we qolliri yasighanliri boyiche ularni jazalaymen. □ ■

Hem Yehuda hem ellerning Xudaning ghezipige uchrishi toghruluq bir alamet körünüsh

¹⁵ Chünki Israilning Xudasi Perwerdigar manga *alamet körünüште* mundaq dédi: — Méning qolumdiki ghezipimge tolghan qedehni élip, Men séni ewetken barliq ellerge ichküzgin; □ ■

¹⁶ ular ichidu, uyan-buyan irghanglaydu we Men ular arisigha ewetken qilich tüpeylidin sarang bolidu.

¹⁷ Shunga men bu qedehni Perwerdigarning qolidin aldim we Perwerdigar méni ewetken barliq ellerge ichküzdüm,

¹⁸ — yeni Yérusalémgha, Yehudaning sheherlirige, uning padishahlirigha we emir-shahzadilirige, yeni ularni бүгүнki күндикidek bir xarabe, wehime, ush-ush obyékti bolushqa hem lenet sözliri bolushqa qedehni ichküzdüm; □

¹⁹ Misir padishahi Pirewn'ge, xizmetkarlirigha, emir-shahzadilirigha hem xelqige ichküzdüm; ■

²⁰ barliq shalghut eller, uz zéminidiki barliq padishahlar, Filistiylerning zéminidiki barliq

□ **25:14** «bu padishah hem qowmlirinimu» — ibranij tilida «ularnimu» déyilidu. Bizningche bu «Babil padishahi hem qowmliri»ni körsitidu. ■ **25:14** Yer. 27:7 □ **25:15** «Méning qolumdiki

ghezipimge tolghan qedehni élip, Men séni ewetken barliq ellerge ichküzgin» — bu sözlerni Xuda Yeremiyagha alamet körünüште éytqan, dep qaraymiz. ■ **25:15** Yer. 13:12 □ **25:18**

«**бүгүнki күндикidek**» — bu ibare belkim bésharet emelge ashurulghandin kéyin qoshulghan; bolmisa, bashqa bir mene: «бүгүнki күnidimu bu ishlar bolghili turdi» bolushi mumkin. ■ **25:19** Yer.

padishahlar, Ashkélondikiler, Gazadikiler, Ekrondikilergé we Ashdodning qalduqlirigha ichküzdüm; □ ■

21 Édomdikiler, Moabdikiler we Ammoniyalar, ■

22 Turning barliq padishahliri hem Zidonning barliq padishahliri, déngiz boyidiki barliq padishahlar, □ ■

23 Dédandikiler, Témadikiler, Buzdikiler we chéke chachlirini chüshürüwetken eller, ■

24 Erebiyediki barliq padishahlar we chöl-bayawanda turuwatqan shalghut ellerning barliq padishahliri, ■

25 Zimridiki barliq padishahlar, Élamdiki barliq padishahlar, Médialiqlarning barliq padishahliri, ■

26 shimaldiki barliq padishahlargha, yiraqtiki bolsun, yéqindiki bolsun, bir-birlep ichküzdüm; jahandiki barliq padishahliqlargha ichküzdüm; ularning arqidin Shéshaqning padishahimu

□ 25:20 «barliq shalghut eller» — belkim Misirda turghan, Misirliqlar bilen «ariliship ketken» bashqa milletlerni körsitidu.

■ 25:20 Yer. 47:4-7 ■ 25:21 Yer. 48; 49:1-22 □ 25:22 «déngiz boyidiki barliq padishahlar» — belkim Tur we Zidon bilen munasiwetlik bolghan, ulargha béqin'ghan «ottura déngiz» boyidiki padishahlarni körsitidu. ■ 25:22 Yer. 47:4 ■ 25:23 Yer. 9:25; 49:8 ■ 25:24 Yer. 49:31 ■ 25:25 Yer. 49:34

qedehni ichidu. □

²⁷ Andin sen ulargha: «Israilning Xudasi, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Ichinglar, mest bolunglar, qusunglar, Men aranglarga ewetken qilich tüpeylidin yiqilip qaytidin des turmanglar» — dégin.

²⁸ We shundaq boliduki, ular qolungdin élip ichishni ret qilsa, sen ulargha: «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Siler choqum ichisiler!» — dégin.

²⁹ Chünki mana, Men Öz namim bilen atalghan sheher üstige apet chüshürgili turghan yerde, siler jazalanmay qalamsiler? Siler jazalanmay qalmaysiler; chünki Men yer yüzide barliq turuwatqanlarning üstige qilichni chüshühke chaqirimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.■

³⁰ Emdi sen *Yeremiya*, ulargha mushu bésharetning sözlirining hemmisini jakarlighin: — Perwerdigar yuqiridin shirdek hörkireydu, Öz muqeddes turalghusidin U awazini qoyuwétidu;

□ **25:26 «Shéshaqning padishahi»** — Babilning padishahini körsitidu. Ibraniy tili élipbeside «Babil» (Babilon) dégen söz, «Shéshaq» dégen sözning «tetür»isi; yeni, ibraniy tilida 2-herp «b»ni herplerni axiridin sanighanda, 2-herp («sh») bilen almashturghili bolidu. Barliq bashqa herplerni «tetür»isi bilen oxshash yolda almashturghili bolidu. Némishqa Babil (Babilon)ni körsitish üçün mushu «shifirliq» yol ishilitidu? Shübhisizki, shu künlerde shu dewrdiki eng küchlük memliketning «zawalgha yüzlinishi»ni körsitish üçün bezide mushundaq «daritma gep»ni ishlitish qolayliq idi. ■ **25:29** 1Pét. 4:17

U Özi turuwatqan jayi üstige hörkireydu;
 U üzüm cheyligüchiler towlighandek yer yüzide
 barliq turuwatqanlarni eyiblep towlaydu.■

³¹ Sadasi yer yüzining chetlirigiche yétidu;
 Chünki Perwerdigarning barliq eller bilen dewasi
 bar;

U et igilirining hemmisi üstige höküm chiqiridu;
 Rezillerni bolsa, ularni qilichqa tapshuridu;
 — Perwerdigar shundaq deydu.

³² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, balayi'apet eldin elge hemmisi üstige chiqip
 tarqilidu;

Yer yüzining chet-chetliridin dehshetlik buran-
 chapqun chiqidu.

³³ Perwerdigar öltürgenler yerning bir chétidin
 yene bir chétigiche yatidu; ulargha matem
 tutulmaydu, ular bir yerge yighilmaydu, héch
 kömülmeydu; ular yer yüzide tézektek yatidu.□ ■

³⁴ I baqquchilar, zarlanglar, nale kötürünglar!
 Topa-chang ichide éghininglar, i pada yétekchiliri!
 Chünki qirghin qilinish künliringlar yétip keldi,
 Men silerni tarqitiwétimen;
 Siler örülgen ésil chinidek parche-parche
 chéqilisiler.□ ■

■ 25:30 Yo. 3:16; Am. 1:2 □ 25:33 «Perwerdigar öltürgenler yerning bir chétidin yene bir chétigiche yatidu...» — demisekmu, bu bésharet Babil impériyesining Pars impériyesi teripidin bitchit qilinishidin axirqi zaman'gha atlap, shu künlerdiki weqelerni körsitidu. ■ 25:33 Yer. 16:4 □ 25:34 «I baqquchilar, ... i pada yétekchiliri!...» — demisekmu, «baqquchilar» we «pada yétekchiliri» mushu ayyete ellerning herxil yétekchilirini körsitidu. ■ 25:34 Yesh. 65:12; Yer. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17

- 35 Pada baqquchilirining bashpanahi,
 Pada yétekchilirining qachar yoli yoqap kétidu.
- 36 Baqquchilarning azabliq peryadi,
 Pada yétekchilirining zarlashliri anglinidu;
 Chünki Perwerdigar ularning yaylaqlirini weyran
 qilay dewatidu;
- 37 Perwerdigarning dehshetlik ghezipi tüpeylidin,
 Tinchliq qotanliri xarabe bolidu.
- 38 Perwerdigar Öz uwisini tashlap chiqqan shird-
 ektur;
 Ezgüchining wehshiyliki tüpeylidin,
 We *Perwerdigarning* dehshetlik ghezipi tüpeylidin,
 Ularning zémini weyrane bolmay qalmaydu. □

26

*Yeremiya «saxta peyghember» dep shikayet qilin-
 idu*

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim
 textke olturghan mezigilning bëshida shu söz Per-
 werdigardin kélip mundaq déyildi: —

² Perwerdigar mundaq deydu: — Sen Perw-
 erdigarning öyining hoylisida turup ibadet qilish
 üçhün Perwerdigarning öyige kirgen Yehudaning

□ **25:38** «ezgüchining wehshiyliki» — yaki «ezgüchining qilichi».

barliq sheherliridikilerga Men sanga buyrughan herbir sözlerni jakarlighin; eynen éytqin! □

³ Ular belkim anglap qoyar, herbiri öz rezil yolidin yanar; shundaq qilsa, Men qilmishlirining rezil-likü tüpeylidin béshigha külpet chüshürmekchi bolghan niyitimdin yanimen. ■

⁴ Sen ulargha mundaq dégin: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Manga qulaq salmay, Men silerning aldinglarga qoyghan Tewrat-qanunumda mangmisanglar,

⁵ Men tang seherde ornumdin turup ewetken xizmetkarlim bolghan peyghemberlarning sözlirini anglimisanglar (siler ulargha héch qulaq salmay kelgensiler!), ■

⁶ undaqa, Men Shilohni qandaq qilghan bolsam, emdi bu öynimu shuninggha oxshash qilimen, bu sheherni yer yuzidiki barliq ellerge lenet sözi qilimen». □ ■

□ **26:2 «Sen Perwerdigarning öyining hoylisida turup ... Yehudaning barliq sheherliridikilerga Men sanga buyrughan herbir sözlerni jakarlighin; eynen éytqin! »** — 26-babtiki xatiriler we bésharet belkim 7-babtimu xatirilen'gen, ibadetxana ichide bolghan weqening tekrarlinishi bolushi mumkin. 3-6-ayetler Yeremiyaning shu chaghda ibadetxanida bergén bésharitining yeküni. Mushu yerdiki tekrarlinishning meqsiti bolsa, xelqning bésharetke bolghan inkasini tekitlesh üçündür. ■ **26:3** Yer. 18:8 ■ **26:5** Yer. 7:13,25; 11:7; 25:3 □ **26:6 «Men Shilohni qandaq qilghan bolsam, emdi bu öynimu shuninggha oxshash qilimen»** — Perwerdigarning ibadet chédiri esli «Shiloh» dégen sheherde tikilgen. Israilning Xudagha bolghan wapasizliqi tüpeylidin u weyran qilinip, Xudaning «ehde sanduqi» düşmen teripidin u yerdin bulap kétélishi bilen Shiloh «Xudaning shan-sheripi uningdin yoqap ketken jay» dep atalghan («1Sam.» 4-babni körüng). ■ **26:6** 1Sam. 4:12; Zeb. 78:60; Yer. 7:12,14

7 Shuning bilan kahinlar, peyghemberler we barliq xelq Yeremiyaning bu sözlirini Perwerdigarning öyide jakarlighanliqini anglidi.

8 Shundaq boldiki, Yeremiya barliq xelqge Perwerdigar uninggha tapilghan bu sözlerning hemmisini éytip bergendin kéyin, kahinlar we peyghemberler we barliq xelq uni tutuwélip: «Sen choqum ölüshüng kérek!

9 Sen némishqa Perwerdigarning namida bésharet bérip: «Bu öy Shilohdek bolidu, bu sheher xarabe, ademzatsiz bolidu!» – déding?» – dédi.

Shuning bilen Perwerdigarning öyidiki barliq xelq Yeremiyagha doq qilip uni oriwélishti.

10 Yehuda emirliri bu ishlarni anglidi; ular padishahliq ordisidin chiqip Perwerdigarning öyige kirdi, Perwerdigarning öyidiki «Yéngi derwaza»da sotqa olturdi.

11 Kahinlar we peyghemberler emirlerge we xelqge sözlep: «Bu adem ölümge layiq, chünki siler öz qulaqliringlar bilen anglighandek u mushu sheherni eyiblep bésharet berdi» – dédi.

12 Andin Yeremiya barliq emirlerge we barliq xelqge sözlep mundaq dédi: – «Perwerdigar méni bu öyni eyiblep, bu sheherni eyiblep, siler anglighan bu barliq sözler bilen bésharet bérishke ewetken.

13 Hazir yolliringlarni we qilmishinglarni tüzitinglar, Perwerdigar Xudayinglarning awazini anglanglar! Shundaq bolghanda, Perwerdigar silerge jakarlighan külpettin yanidu. ■

14 Lékin men bolsam, mana, qolliringlardimen; manga közünglerge néme yaxshi we durus körülse

shundaq qilinglar;

15 peqet shuni bilip qoyunglarki, méni öltürüwetsengler gunahsiz qanning jazasini öz béshinglarga, bu sheherge we uningda turuwatqanlarning béshigha chüshürisiler; chünki déginim heq, Perwerdigar heqiqeten bu sözlerning hemmisini qulaqliringlarga déyishke méni ewetken».

16 Emirler we barliq xelq kahinlarga we peyghemberlerge: «Bu adem ölümge layiq emes; chünki u Perwerdigar Xudayimizning namida bizge sözlidi» – dédi.

17 Andin zémindiki bezi aqsaqallar ornidin turup xelq kengishige mundaq dédi: –

18 «Moreshetlik Mikah Yehuda padishahi Hezekiyaning künliride barliq Yehuda xelqige bésharet bérip: –

«Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: –

Zion téghi étizdek aghdurulidu,

Yérusalém dōng-töpiler bolup qalidu,

«Öy jaylashqan tagh» bolsa,

Ormanliqning otturisdiki yuqiri jaylarla bolidu,

xalas» – dégenidi. □ ■

19 Yehuda padishahi Hezekiya we barliq Yehuda xelqi Mikahni ölümge mehkom qilghanmu? Hezekiya Perwerdigardin qorqup, Perwerdigardin ötün'gen emesmu? We Perwerdigar ulargha qilmaqchi bolup jakarlighan külpettin yan'ghan emesmu? Biz *bu yoldin yanmisAQ* öz jénimiz üstige zor bir külpetni chüshürgen bolmamdimiz?».

20 (Perwerdigarning namida Yeremiyaning barliq dégenliridek bu sheherni we bu zéminni eyiblep bésharet bergen, Kiriati-Yéarimliq Shemayaning oghli Uriya isimlik yene bir adem bar idi.

21 Padishah Yehoakim we barliq palwanliri, barliq emirliri uning sözlirini anglighanda, padishah uni öltürüşke intilgen; lékin Uriya buni anglighanda qorqup, Misirgha qacti.

22 Lékin Yehoakim chaparmenlerni, yeni Akborning oghli Elnatan we bashqilarni Misirgha

□ **26:18 «Moreshetlik Mikah»** — Mikah peyghemberning yurti «Moreshet» idi («Mik.» 1:1). ««**Öy jaylashqan tagh» bolsa, ..**» — Mikah «muqeddes öy» yaki «ibadetxana» démeydu — ularning gunahliri tüpeylidin u peqet addiy bir «öy» bolup qalghan. Bu bésharet Hezekiya padishahni belkim chongqur tesirlendürgen. 100 yildin kéyin bu aqsaqallar bésharetning Hezekiyagha bolghan tesirini tilgha élip, padishahi Yehoakingha tesir yetküzmechi bolup, bésharetni neqil keltüridu. ««**Öy jaylashqan tagh» bolsa, ormanliqning otturisidiki yuqiri jaylarla bolidu**» — «Mik.» 3:12. «Yuqiri jaylar» dégini kinayilik, hejwiye geptur. Chünki Yehudadikiler herdaim «yuqiri jaylar»da butxanilarni sélip shu yerlerde butlarga choqun'ghan. Lékin shu chaghlarda Yérusalém butqa choqun'ghan jaydek «haram» bolup qalidu, hemde ormanliqning kishilerning közige azpaz chéliqidighan bir qismidin ibaret bolidu, xalas! ■ **26:18** Mik. 1:1; 3:12

ewetken;

²³ ular Uriyani Misirdin élip chiqip padishah Yehoakimning aldigha aparghan; u uni qilichlap, jesitini puqralarning görlükige tashliwetken). □

²⁴ — Halbuki, shu chaghda Shafanning oghli Ahikam ularning Yeremiyani ölümge mehkom qilip xelqning qoligha tapshurmasliqi üçün, uni qollidi.

27

Yeremiya xelqni Babilgha teslim bolushqa dewet qilidu

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiyaning textke olturghan deslepki mezzilide, shu söz Yeremiyagha Perwerdigardin kélip mundaq déyildi: —□

² Perwerdigar manga mundaq dédi: — Asaretler we boyunturuqlarni yasap öz boynunggha sal; ■

³ bu boyunturuqlarni Édomning padishahigha, Moabning padishahigha, Ammoniylarning padishahigha, Turning padishahigha we

□ **26:23** «ular Uriyani Misirdin élip chiqip padishah Yehoakimning aldigha aparghan; u uni qilichlap, jesitini puqralarning görlükige tashliwetken» — bu weqe belkim Yeremiyaning sözliridin kéyin yüz bergen. Lékin uning tepsilatirini mushu yerde (20-23-ayettiki tirnaq ichige) kirgüzüshtiki meqset, Yeremiya uchrighan xewp-xeterni körünerlik qilip körsitistin ibaret. □ **27:1** «Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiya...»

— bezi kona köchürmilerde mushu ayette «Zedekiya»ning ornida «Yehoakim» déyilidu. Shühbisizki, «Zedekiya» toghridur (3-ayetni körüng). Bu babtiki weqeler belkim Zedekiyaning tötinchi yilida yüz bergen. ■ **27:2** Yer. 28:10

Zidonning padishahiga Yérusalémgha, Yehuda padishahining aldigha kelgen ularning öz elchilirining qoli arqiliq ewetkin; □

⁴ herbirini öz xojayinlirigha shundaq bir xewerni yetküzüşke buyrughin: —

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Öz xojayinliringlarga mundaq denglar: —

⁵ Men zémin we zémin yüzide turuwatqan ademler we haywanlarni zor qudririm we sozulghan bilikim bilen yaratqanmen; we kim közümge layiq körünse, bularni shulargha teqdim qilimen. ■

⁶ Hazir Men bu zéminlarning hemmisini Babil padishahi, Méning qulum bolghan Néboqadnesarning qoligha tapshurdum; hetta daladiki haywanlarnimu uning qulluqida bolushqa teqdim qildim. ■

⁷ Barliq eller uning, oghlining hem newrisining qulluqida bolidu; andin öz zéminining waqti-saiti toshqanda, köp eller we ulugh padishahlar unimu qulluqqa salidu.

⁸ Shundaq boliduki, qaysi el yaki padishahliq Babil padishahi Néboqadnesarning qulluqida bolushni, yeni boynini Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyushni ret qilsa,

□ **27:3** «bu boyunturuqlarni Édom..., Moab.. , Ammoniy-lar., Turning padishahiga we Zidonning padishahiga Yérusalémgha, Yehuda padishahining aldigha kelgen ularning öz elchilirining qoli arqiliq ewetkin» — tarixtin ispat barki, bu elchilerning Yérusalémgha kélishtiki meqsiti Zedekiyani Édom, Moab, Ammon, Tur we Zidon padishahlrining Babil impériyesige kötürmekchi bolghan isyan'gha ittitaqdash qilishtin ibaret. ■ **27:5** Dan. 4:14,22 ■ **27:6** Yer. 25:9

Men shu elni Néboqadnesarning qoli arqiliq yoqatquzghuche qilich, qehetchilik we waba bilen jazalaymen, — deydu Perwerdigar.

⁹ — Siler bolsanglar, «Babil padishahining qulluqida héch bolmaysiler» dégen peyghemberliringlarga, palchiliringlarga, chüsh körgüchiliringlarga, rem achquchiliringlarga yaki jadugerliringlarga qulaq salmanglar; □

¹⁰ chünki ular silerge yalghanchiliq qilip bésharet béridu; *geplirige kirsenglar*, silerni öz yurtunglardin sürgün qilidu; chünki Özüm silerni yurtunglardin heydeymen, siler nabut bolisiler.

¹¹ Lékin qaysi el boynini Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyup qulluqigha kirse, shu elni öz yurtida turghuzimen, ular uningda tériqchiliq qilip yashaydu.

¹² — Men Yehuda padishahi Zedekiyaghimu shu sözler boyiche mundaq dédim: «Boyunlarni Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyup uning we uning xelqining qulluqida bolsanglar, hayat qalisiler.

¹³ Emdi némishqa Perwerdigarning Babil padishahining qulluqigha boysunmighan herqaysi eller toghrisida déginidek, sen we xelqing qilich, qehetchilik we waba bilen ölmekchi bolisiler?

¹⁴ Peyghemberlarning: «Babilning qulluqida bolmaysiler» dégen sözlirige qulaq salmanglar; chünki ular silerge yalghanchiliqtin bésharet qilidu. ■

¹⁵ Men ularni ewetken emes, — deydu Perwerdi-

□ **27:9** «chüsh körgüchiliringlar» — yaki «chüsh örügüchiliringlar».

■ **27:14** Yer. 14:14; 23:21; 29:8

gar, — lékin ular Méning namimda yalghandin bésharet béridu; bu sözlarning aqiwiti shuki, Men silerni yurtunglardin heydiwétimen, shuningdek nabut bolisiler; siler we silerge bésharet bergen peyghemberler nabut bolisiler».

¹⁶ Andin Men kahinlarga we bu barliq xelqqe mundaq dédim: — Perwerdigar mundaq deydu: — Silerge bésharet béridighan peyghemberlarning: «Mana, Perwerdigarning öyidiki qimmatlik qacha-quchilar pat arida Babilin qayturulidu» dégen sözlirige qulaq salmanglar; chünki ular silerge yalghanchiliqtin bésharet qilidu. ■

¹⁷ Ulargha qulaq salmanglar; Babil padishahining qulluqida bolsanglar, hayat qalisiler; bu sheher némishqa weyran bolsun?

¹⁸ Eger bular heqiqeten peyghemberler bolsa hem Perwerdigarning sözi ularda bolsa, ular hazir Perwerdigarning öyide, Yehuda padishahining ordisida we Yérusalémning özide qalghan qimmatlik qacha-quchilar Babilgha élip kétilmisun dep samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigargha dua-tilawet qilsun!

¹⁹ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ikki *mis* tüwrük, *mis* «dégiz», das harwiliri we bu sheherde qalghan *qimmatlik* qacha-quchilar toghruluq mundaq deydu: — □

²⁰ (bularni bolsa Babil padishahi Néboqadnesar Yehoakimning oghli Yehuda padishahi

■ **27:16** Yer. 28:3 □ **27:19** «*mis déngiz*» — ibadetxanida kahinlar yuyunidighan, mistin yasalghan chong bir kölchek das. «Das harwiliri» (yaki «das teglikliri») «dégiz»din kichikrek bolghan daslarni yökeshke ishlitidighan chaqliq tegliktur. «1Pad.» 7-babni körüng.

Yekoniyahni Yehudadiki we Yérusalémdiki barliq ésilzad-emirler bilen teng Yérusalémdin Babilgha sürgün qilghanda u élip ketmigenidi) ■

²¹ Berheq, Israilning Xudasi Perwerdigarning öyide, Yehuda padishahining ordisida we Yérusalémda qalghan *qimmatlik* qacha-quchilar toghruluq samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

²² ularmu Babilgha élip kétélidu; ular Men ulardin qaytidin xewer alidighan kün'giche shu yerde turidu, — deydu Perwerdigar: — shu waqit kelgende, Men ularni élip bu yerge qayturup bérimen. □ ■

28

Saxta peyghemberning Yeremiyagha qarshi chiqishi

¹ Shu yilda, Yehuda padishahi Zekeriya textke olturghan deslepki mezgilde, yeni tötinchi yili, beshinchi ayda, Azzurning oghli, Gibéon shehiridiki Hananiya peyghember, kahinlar we barliq xalayıq aldida Perwerdigarning öyide manga: —

² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

■ 27:20 2Pad. 24:14,15 □ 27:22 «Mén ulardin qaytidin xewer alidighan küni» — ibraniy tilida «Men ularni yoqlaydighan küni».

■ 27:22 2Pad. 25:13; 2Tar. 36:18,22; Yer. 29:10

— «Men Babil padishahining boyunturuqini sunduriwettim! □

³ Babil padishahi Néboqadnesar mushu yerdin épketken, Babilgha aparghan, Perwerdigarning öyidiki qacha-quchilarning hemmisini bolsa, ikki yil ötmeyla Men mushu yerge qayturup épkelimen; ■

⁴ we Men Yehuda padishahi, Yehoakimning oghli Yekoniyahni Yehudadin Babilgha sürgün qilin'ghanlarning hemmisi bilen teng mushu yerge qayturup bérimen, — deydu Perwerdigar, — chünki Men Babil padishahining boyunturuqini sundiriwétimen!» — dédi.

⁵ Andin Yeremiya peyghember kahinlar we Perwerdigarning öyide turghan barliq xalayıq aldida Hananiya peyghemberge söz qildi.

⁶ Yeremiya peyghember mundaq dédi: «Amin! Perwerdigar shundaq qilsun! Perwerdigar séning bésharet bergen sözliringni emelge ashursunki, U Özining öyidiki qacha-quchilar we Yehudadin Babilgha sürgün qilin'ghanlarning hemmisini mushu yerge qaytursun!

⁷ Lékin öz quliqinggha we barliq xelqning quliqigha sélip qoyulidighan méning bu sözümni angla!

⁸ — Méning we séningdin burun, qedimdin tartip bolghan peyghemberlermu nurghun padishahliqlar we ulugh döletler toghruluq,

□ **28:2** «Men **Babil padishahining boyunturuqini sunduriwettim!**» — shübhisizki, bu saxta peyghemberning sözi Yeremiya 27-babta «Néboqadnesarning buyunturuqini qobul qilishinglar kérek» we «Perwerdigarning öyide qalghan qacha-quchilarmu épkelilidu» dégen bésharetni inkar qilishtin ibaret. ■ **28:3** Yer. 27:16

urush, apet we wabalar toghruluq bésharet bérip kelgen;

⁹ tinchliq-awatliq toghruluq bésharet bergen peyghember bolsa, shu peyghemberning sözi emelge ashurulghanda, u heqiqeten Perwerdigar ewetken peyghember dep tonulghandur!».

¹⁰ Andin Hananiya peyghember Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuqni élip uni sunduriwetti. □

¹¹ Hananiya xelq aldida söz qilip: «Perwerdigar mundaq deydu: — Men shuninggha oxshash, ikki yil ötmeyla Babil padishahi Néboqadnesarning boyunturuqini barliq ellerning boynidin élip sunduriwétimen!» — dédi.

Shuning bilen Yeremiya peyghember chiqip ketti.

¹² Hananiya peyghember Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuqni élip uni sunduriwetkendin bir'az kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

¹³ Barghin, Hananiyagha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Sen yaghachtin yasalghan boyunturuqni sundurghining bilen, lékin uning ornigha tömürdin bolghan boyunturuqni sélip qoydung!»

¹⁴ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men shuninggha bu barliq ellerning boynigha tömürdin yasalghan boyunturuqni salimenki, ular Babil padishahi Néboqadnesarning qulluqida bolidu; berheq, ular uning qulluqida bolidu; Men uninggha hetta daladiki haywanlarn-

□ **28:10** «Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuq» — 27:2ni körüng.

imu teqdim qilghanmen».[■]

¹⁵ Andin Yeremiya peyghember Hananiya peyghemberge: «Qulaq sal, Hananiya! Perwerdigar séni ewetken emes! Sen bu xelqni yalghanchiliqqa ishendürgensen!

¹⁶ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: Mana, Men séni yer yüzidin ewetiwétimen! Sen del mushu yilda ölisen, chünki sen ademlerni Perwerdigargha asiqliq qilishqa dewet qilghansen».^{□ ■}

¹⁷ Hananiya peyghember del shu yili yettinchi ayda öldi.

29

Yeremiya sürgün qilin'ghanlarga yazghan xet

¹ Yeremiyaning Yérusalémdin sürgün bolghanlar arisidiki hayat qalghan aqsaqallarga, kahinlarga, peyghemberlerge we Néboqadnesar esir qilip Babilgha élip ketken barliq xelqqe Yérusalémdin yollighan xéti: —

² (xet padishah Yekoniyah, xanish, wezirler, Yehuda we Yérusalémdiki shahzade-emirler we hünérwenler Yérusalémdin ketkenden kéyin, [■]

³ Shafanning oghli Elrasahning we Hilqiyaning oghli Gemariyaning qoli bilen yollan'ghan — Yehuda padishahi Zedekiya bu kishilerni Babil padishahi Néboqadnesarning aldigha yollighan). Yollighan xet mundaq: —

[■] **28:14** Yer. 27:6 [□] **28:16** «séni yer yüzidin ewetiwétimen» — Xuda bu saxta peyghemberni eslide «ewetken emes» lékin hazir U uni «ölümge ewetidu!» [■] **28:16** Qan. 13:6; Yer. 29:32 [■] **29:2** 2Pad. 24:12

⁴ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi Yérusalémdin Babilgha sürgün'ge ewetkenlarning hemmisige mundaq deydu: —

⁵ Öylerni qurunglar, ularda turunglar; baghlarni berpa qilinglar, ularning méwisini yenglar;

⁶ Öylininglar, oghul-qizliq bolunglar; oghulliringlar üçhün qizlarni élip béringlar, qizliringlarni erlerge yatliq qilinglar; ularmu oghul-qizliq bolsun; shu yerde köpiyinglarki, aziyip ketmenglar; □

⁷ Men silerni sürgün'ge ewetken sheherning tinch-awatliqini izdenglar, uning üçhün Perwerdigargha dua qilinglar; chünki uning tinch-awatliqi bolsa, silermu tinch-awat bolisiler.

⁸ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Aranglardiki peyghemberler we silerning palchiliringlar silerni aldap qoymisun; siler ulargha körgüzgen chüshlerge qulaq salmanglar; □ ■

⁹ chünki ular Méning namimda yalghandin bésharet béridu; Men ularni ewetken emesmen, — deydu Perwerdigar.

¹⁰ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Babilgha békitilgen yetmish yil toshqanda, Men silerning yéninglarga kélip silerge iltipat körsitimenki, silerni mushu yurtqa qayturushum bilen silerge qilghan

□ **29:6** «oghul-qizliq **bolunglar**» — ibranij tilida «oghul-qizlarni tughdurunglar». □ **29:8** «siler **ulargha körgüzgen chüshlerge**

qulaq salmanglar» — xélqning palchilargha «Biz toghruluq bir chüsh körüp bersingiz» dégen telipi intayin küliklik, shu chaghdiki xelq heqiqeten shu derijide nadanliship ketken bolsa kérek.

■ **29:8** Yer. 14:14; 23:31; 27:15

shapaetlik wedemni ada qilimen; □ ■

11 Chünki Özümning siler toghruluq pılanlirimni, apet élip kélidighan emes, tinch-awatliq élip kélidighan, axirda silerge ümidwar kélechekni ata qilidighan pılanlirimni obdan bilimen, — deydu Perwerdigar.

12 Shuning bilen iler Manga nida qilip, yénimgha kélip Manga dua qilisiler we Men silerni anglaymen. ■

13 Siler Méni izdeysiler we Méni tapisiler, chünki siler pütün qelbinglar bilen Manga intilidighan bolisiler. □

14 Men Özümni silerge tapquzimen, — deydu Perwerdigar — we Men silerni sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen, Men silerni heydiwetken barliq ellerdin we heydiwetken barliq jaylardin yighimen, — deydu Perwerdigar, — Men silerni élip, esli sürgün qilip ayrighan yurtqa qayturimen. ■

15 Siler: «Perwerdigar bizge Babilda peyghemberlerni tiklidi» désenglar, □

16 emdi Perwerdigar Dawutning textige olturghan

□ **29:10** «Babilgha békitilgen yetmish yil toshqanda, Men silerning yéninglarga kélip silerge iltipat körsitimenki...» — bu «yetmish yil» toghrisida «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **29:10**

2Tar. 36:22; Ezra 1:1; Yer. 25:12; Dan. 9:2 ■ **29:12** Dan. 9

□ **29:13** «Siler Méni izdeysiler we Méni tapisiler, chünki siler pütün qelbinglar bilen Manga intilidighan bolisiler» — yaki «Siler pütün qelbinglar bilen Méni izdeydighan bolsanglar, siler Méni izdep tapisiler». ■ **29:14** Yer. 23:3 □ **29:15** ««Perwerdigar bizge Babilda peyghemberlerni tiklidi» désenglar...» —

bu ayettiki «peyghemberler» shübhisizki, yalghan ümidlerni qozghaydighan saxta peyghemberlerni körsitidu. Mushu bésharettin köp ötmey, Daniyal hem Ezakiyal dégen heqiqiy peyghemberler Babilda bésharet qilishqa bashlidi.

padishah we bu sheherde turuwatqan barliq xelq, yeni siler bilen bille sürgün qilinmighan qérindashliringlar toghruluq shuni deydu: —

¹⁷ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularni azablaydighan qilich, qehetchilik we waba ewetimen; shuning bilen ularni xuddi sésighan, yégili bolmaydighan nachar enjürlerdeq qilimen; ■

¹⁸ ularni qilich, qehetchilik we waba bilen qoghlaymen, ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlargha heydep apirimen; ularni shu ellerge wehime, lenet, dehshet, ush-ush qilinidighan we reswa qilinidighan obyekt qilimen. ■

¹⁹ chünki Men tang seherde ornumdin turup, xizmetkarlim bolghan peyghemberlerni ewetip sözlirimni ulargha éytqinim bilen, ular qulaq salmighan; siler *sürgün bolghanlarmu* héch qulaq salmighansiler, — deydu Perwerdigar.

²⁰ Lékin i siler sürgün bolghanlar, Men Yérusalémdin Babilgha ewetkenler, Perwerdigarning sözini anglanglar: —

²¹ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Méning namimda silerge yalghandin bésharet bérighan Kolayaning oghli Ahab toghruluq we Maaséyahning oghli Zedekiya toghruluq mundaq deydu: — Mana, Men ularni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurimen, u ularni köz aldinglarda ölümge mehküm qilidu;

²² shuning bilen ular misal qilinip Ba-

bilda turghan Yehudadiki barliq sürgün qilin'ghanlarning aghzida: «Perwerdigar séni Babil padishahi Néboqadnesar otta kawab qilghan Zedekiya we Ahabdek qilsun!» dégen lenet sözi bolidu;

²³ chünki ular Israil ichide iplasliq qilghan, qoshnilarning ayalliri bilen zina qilghan we Méning namimda yalghan sözlerni, Men ulargha héch tapilmighan sözlerni qilghan; Men bularni Bilgüchi we guwah Bolghuchidurmen, — deydu Perwerdigar.

Shémaya Babildin Yeremiya toghruluq yazghan xet ... Yeremiya peyghemberning yollighan jawab xéti ... Xudaning buning toghruluq Yeremiyağa éytqan sözi

²⁴ «Sen Yeremiya Nehelemlik Shémayağa mundaq dégin: —

²⁵ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Chünki sen öz namingda Yérusalémdiki barliq xelqge, kahin bolghan Maaséyahning oghli Zefaniyağa we barliq kahinlarga xetler yollighining tüpeylidin, —

²⁶ (sen Zefaniyağa mundaq yazghan: «Perwerdigar séni kahin Yehuyadaning ornigha kahin tikligen emesmu? U séni Perwerdigarning öyide shuningha nazaretchi qilghanki, bésharet béridighan peyghember boluwalghan herbir telwini bésish

üchün puti we boynigha taqaq sélishing kérek. □ ■

27 Emdi sen némishqa silerge özini peyghember qiliwalghan Anatotluq Yeremiyani eyiblimiding?

28 Chünki u hetta Babilda turuwatqan bizlergimu: «Shu yerde bolghan waqtinglar uzun bolidu; shunga öylerni sélinglar, ularda turunglar, baghlarni berpa qilinglar, ularning méwisini yenglar» dep xet yollidi!»)

29 — Zefaniya mushu xetni Yeremiya peyghember aldida oqudi.

30 Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

31 Barliq sürgün bolghanlarga xet yollap mundaq dégin: — Perwerdigar Nehelamliq Shemaya toghruluq munaq deydu: Chünki Men uni ewetmigen bolsammu, Shémayaning silerge bésharet bérip, silerni yalghanchiliqqa ishendürgenliki tüpeylidin, ■

32 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Nehelamliq Shémayani nesli bilen bille jazalaymen; mushu xelq arisida uning héchqandaq nesli tépilmaydu; u Men Öz xelqim üchün qilmaqchi bolghan yaxshiliqni héch körmeydu, — deydu Perwerdigar: — chünki u ademlerni Manga asiyligqa qutratti.■

□ 29:26 «U séni ... nazaretchi qilghanki, bésharet bérédighan peyghember boluwalghan herbir telwini bésish üchün puti we boynigha taqaq sélishing kérek» — oqurmenler bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin umumiy menisi terjimizningkidek bolidu. ■ 29:26 Yer. 20:1, 2, 3 ■ 29:31 Yer. 28:15 ■ 29:32 Yer. 28:16

30

*Xudaning xelqige teselli, righbet we ümid bérish
üchün Yeremiyaning kitab yézishi*

¹ Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz: —□

² Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu:
— Men sanga hazir deydighan mushu barliq
sözlirimni yazmigha yazghin; □

³ Chünki mana, shundaq künler kéliduki, — deydu
Perwerdigar, — Men xelqim Israil hem Yehudani
sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen, ularni
ata-bowilirigha teqdim qilghan zémin'gha qay-
turimen, ular uninggha ige bolidu.

⁴ Perwerdigarning Israil toghruluq we Yehuda
toghruluq dégen sözliri töwendikidek: —

⁵ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: —

Anglitolidu alaqqadilik hem qorqunchluqning
awazi,

Bolsun nede aman-tinchliq!

⁶ Soranglar, shuni körüp béqinglarki, er bala
tughamdu? Men némishqa emdi tolghaqqa
chüshken ayaldek herbir er kishining chatiriqini

□ **30:1** «Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz..» — oqur-
menlarning éside barki, Perwerdigar Yeremiyagha «Yulush, söküş,
halak qilish we örüş» hem «qurush we térip östürüş»ni jakar-
lashqa chaqirghan (1:10). U «yulush, söküş, halak qilish we
örüş» toghruluq bésharetler bergendin kéyin, hazir uninggha
«qurush we térip östürüş» toghruluq bésharetler (30-33-bablar)
bérilidu. □ **30:2** «Men sanga hazir deydighan mushu barliq
sözlirimni yazmigha yazghin» — «mushu barliq sözlirim» belkim
30-31-bablarda körüldü. Sözler belkim chüsh arqiliq Yeremiyagha
tapshurulghan (31:26ni körüng). Ular esli ayrim oram kitabche
bolushi kérek idi.

qoli bilan tutqanligini körimen? Némishqa yüzliri tatirip ketkendu? ■

7 Aychay, shu küni dehshetliktur! Uningha héchqandaq kün oxshimaydu; u Yaqupning azab-oqubet künidur; lékin u uningdin qutquzulidu. □ ■

8 Shu künide emelge ashuruliduki, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — Men uning boyunturuqini boynungdin élip sunduruwétimen, asaretliringni buzup tashlaymen, yat ademler uni ikkinchi qulluqqa chüshürmeydu. □

9 Shuning ornida ular Perwerdigar Xudasining hemde Men ular üçün qaytidin tikleydighan Dawut padishahining qulluqida bolidu. □ ■

10 Emdi sen, i qulum Yaqup, qorqma, — deydu Perwerdigar; — alaqqade bolma, i Israil; chünki mana, Men séni yiraq yerlerdin, séning neslingni sürgün bolghan zémindin qutquzimen; Yaqup qaytip kélidu, aram tépip azade turidu we héchkim uni qorqutmaydu. ■

■ **30:6** Yer. 4:31; 6:24 □ **30:7** «u Yaqupning azab-oqubet künidur» — «Yaqup» mushu yerde Yaqupning ewladliri bolghan Israil xelqini körsitidu, elwette. Bésharet Babilidin qayturusulushini körsetkini bilen, «Yaqupning azab-oqubet küni»ning toluq emelge ashurusulushi axirqi zamanda bolsa kérek. ■ **30:7** Yo. 2:11; Zef. 1:15 □ **30:8** «Men uning boyunturuqini boynungdin élip sunduruwétimen» — «uning boyunturuqini» dégini mushu yerde awwal Néboqadnesarning qulluqini, hemde axirqi zamandiki Babil padishahi «dejjal»ning qulluqinimu körsitidu. □ **30:9** «Men ular üçün qaytidin tikleydighan Dawut padishahi...» — «Dawut padishahi» shübhisizki, Dawutning özidin ulugh bolghan ewladi Qutquzghuchi-Mesihni körsitidu. ■ **30:9** Ez. 34:23,24; 37:24; Hosh. 3:5 ■ **30:10** Yesh. 41:13; 43:5; 44:1; Yer. 46:28

11 Chünki Men séni qutquzush üçhün sen bilen billidurmen, — deydu Perwerdigar; — Men séni tarqitiwetken ellerning hemmisini tügeshtürsemmu, lékin séni pütünley tügeshtürmeymen; peqet üstüngdin höküm chiqirip terbiye-sawaq bérimen; séni jazalimay qoyup qoymaymen.■

Perwerdigar Yehudaning yarisini saqaytidu

12 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: Séning zédeng dawalighusiz, séning yarang bolsa intayin éghirdur. ■

13 Séning dewayingni soraydighan héchkim yoq, yarangni tangghuchi yoqtur, sanga shipaliq dori-lar yoqtur;

14 séning barliq ashniliring séni untughan; ular séning halingni héch sorimaydu. Chünki Men séni düshmendek zerb bilen urghanmen, rehimsiz bir zalimdek sanga sawaq bolsun dep urghanmen; chünki séning qebihliking heddi-hésabsiz, gunahliring heddidin ziyade bolghan. □ ■

15 Némishqa zédeng tüpeylidin, derd-eliming dawalighusiz bolghanliqi tüpeylidin peryad kötürisen? Qebihlikingning heddi-hésabsiz bolghanliqidin, gunahliring heddidin ziyade bolghanliqidin, Men shularni sanga qilghanmen.■

■ **30:11** Yesh. 27:8; Yer. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28 ■ **30:12** Yer. 10:19; 15:18 □ **30:14** «séning barliq ashniliring séni untughan» — «ashniliring» mushu yerde (1) Israilgha «silerge ittipaqdash bolayli» dégen butperes ellerni (2) Yehudadik-iler choqun'ghan hem tayan'ghan butlarni körsitishi mumkin.

■ **30:14** Yer. 22:20 ■ **30:15** Yer. 5:6; 13:17

16 Lékin séni yutuwalghanlarning hemmisi yutuwélinidu; séning barliq küshendiliring bolsa sürgün bolidu; séni bulighanlarning hemmisi bulang-talang qilinidu; séni ow qilghanlarning hemmisini owlidighan qilimen. ■

17 Chünki Men sanga téngiq téngip qoyimen we yariliringni saqaytimen — deydu Perwerdigar; — chünki ular séni: «Ghérib-bichare, héchkim halini sorimaydighan Zion del mushudur» dep haqaretligen.

Perwerdigar Israil we Yehudani eslige keltüridu

18 Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, Men Yaqupning chédirlirini sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen,

Uning turalghuliri üstige rehim qilimen;

Sheher xarabiliri ul qilinip qaytidin qurulidu,

Orda-qel'e öz jayida yene ademzatliq bolidu. □

19 Shu jaylardin teshekkür küyliri we shad-xuramliq sadaliri anglinidu;

Men ularni köpeytimenki, ular emdi azaymaydu;

Men ularning hörmitini ashurimen, ular héch pes bolmaydu. ■

20 Ularning baliliri qedimdikidek bolidu; ularning jamaiti aldinda mezmüt turghuzulidu;

Ularni xorlighanlarning hemmisini jazalaymen.

21 Ularning béshi özliridin bolidu,

Ularning höküm sürgüchisi özliri otturisidin chiqidu;

■ **30:16** Mís. 23:22; Yesh. 41:11; Yer. 10:25 □ **30:18** «sheher xarabiliri ul qilinip qaytidin qurulidu» — «sheher» Yérusalémni körsitishi kérek. «Sheher»ning bashqa birxil terjimisi «herbi sheher...». ■ **30:19** Yer. 31:4

Men uni öz yénimgha keltürimen, shuning bilen u
Manga yéqin kélidu;
Chünki yénimgha kelgüchi *jénini* tewekkül qilghuchi
emesmu? — deydu Perwerdigar.□

²² — Shuning bilen siler Méning xelqim bolisiler,
Men silerning Xudayinglar bolimen.■

²³ Mana, Perwerdigardin chiqqan bir boran-
chapqun!

Uningdin qehr chiqti;

Berheq, dehshetlik bir qara quyun chiqip keldi;

U pirqirap rezillerning béshigha chüshidu.■

²⁴ Könglidiki niyetlirini ada qilip toluq emel qil-
ghuche,

Perwerdigarning qattiq ghezipi yanmaydu;

Axirqi künlerde siler buni chüshinip yétisiler.

31

Dawami

¹ Shu waqıtta, — deydu Perwerdigar, — Men Israil-
ning jemetlirining Xudasi bolimen, ular Méning
xelqim bolidu.

*Israil, yeni «10 qebile» eslige keltürülüp
Yehudagha baghlinip, Xuda aldida ibadet qilidu*

□ **30:21** «Ularning **béshi** özliridin **bolidu**, **ularning höküm sürgüchisi özliri otturisdin chiqidu...**» — bu ayet yene Dawutning ewladi bolghan Mesihni körsitidu. Ayet Uning hem padishah hem kahin (bashqilargha wekil bolup Xudaning aldigha dua qilishqa kélidighan) bolidighanliqini ayan qilidu. «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **30:22** Yer. 24:7; 31:1,33; 32:38 ■ **30:23** Yer. 23:19, 20; 25:32

² Perwerdigar mundaq deydu: — Qilichtin aman qalghan xelq, yeni Israil, chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan; Men kélip ularni aram tapquzimen.

□

³ Perwerdigar yiraq yurtta bizge körünüp: «Men séni menggü bir muhebbet bilen söyüp keldim; shunga Men özgermes méhribanliq bilen séni Özümge tartip kelgenmen.

⁴ Men séni qaytidin qurimen, shuning bilen sen qurulisen, i Israil qizi! Sen qaytidin daplir-ingni élip shad-xuram qilghanlarning ussullirigha chiqisen. ■

⁵ Sen qaytidin Samariyening taghliri üstige üzümzarlar tikisen; ularni tikküchiler özliri tikip, méwisini özliri yeydu. □ ■

⁶ Chunki Efraimning égzlikide turghan közetchiler: «Turunglar, Perwerdigar Xudayimizgha ibadet qil-ishqa Zion'gha chiqayli!» — dep nida kötüridighan

□ **31:2** «Qilichtin aman qalghan xelq, yeni Israil, chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan» — «Israil» mushu yerde Asuriye impériyesi miladiyedin ilgiriki 722-yili öziğe sürgün qilghan on qebilini körsitidu. «Qilichtin aman qalghan xelq» yene Babilgha sürgün bolghan Yehudani körsitidu (51:50ni körüng). «Chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan» dégen sözler, Israil Misirdin qutquzulup chiqip, chöl-bayawandin ötüp nurghun karamet ishlarni körgendek, mushu sürgün bolghan Israil bilen Yehuda Babil we bashqa shimaliy tereplerdin teng qutquzulup, chöl-bayawandin ötüp Xudaning iltipati bilen nurghun karamet ishlarni köridu. ■ **31:4** Yer. 30:19 □ **31:5** «Sen qaytidin Samariyening taghliri üstige üzümzarlar tikisen; ularni tikküchiler özliri tikip, méwisini özliri yeydu» — üzümzarni östürüş üçün uzun waqit kérek bolghachqa, ularning mewjut bolghanliqi shu chaghning aman-tinchliq künler ikenlikini körsitidu. ■ **31:5** Yesh. 65:21

küni kélidu. □ ■

⁷ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: —
 Yaqup üçhün shad-xuramliq bilen naxsha
 éytinglar,
 Ellerning béshi bolghuchi üçhün ayhay
 kötürünglar;
 Jakarlanglar, medhiye oqup: «I Perwerdigar,
 Séning xelqingni,
 Yeni Israilning qaldisini qutquzghaysen!» —
 denglar! □

⁸ Mana, Men ularni shimaliy yurtlardin épkéli men,
 Yer yüzining chet-chetliridin yighimen;
 Ular arisida emalar we tokurlar bolidu;

□ **31:6** «Efrainning égzlikide turghan közetchiler: ...» — «Efrain» dégenlik mushu yerni «Israil», yeni «shimaliy padishahliq»ni körsitidu (shimaliy padishahliqtiki on qebile bezi waqitlarda qisqiche «Efrain» dep atalgan). «Israil» Yehudadin ayrilip chiqqan waqtida, Israilning padishahi öz puqralirini burunqidek Yehuda bilen bille Yérusalémdeki ibadetxanida ibadet qilsa, undaqta özidin yüz örüp kétishi yaki yaltiyishi mumkin dep qarap, ularning Yérusalémgha barmasliqi üçhün özining «ibadetxana»sini qurup uninggha butlarni salghan. Mushu bésharet, kelgüside mushundaq hesetxorluq mewjut bolmaydu, Yehuda we Efrainning Xudaning ibaditide qelbi bir bolidu, deydu. «közetchiler» — bularning adettiki burchi, dushmanlarning yéqin kelgenliki toghruluq agah bérish. Lékin shu künler tinch-aman bolghachqa, ularning birdinbir burji «yéngi ay»ni bayqap, bayram-héytlarning yétip kelgenlikini, shuningdek Yérusalémgha chiqayli, dep jakarlashtin ibaret bolidu. ■ **31:6** Yesh. 2:2, 3; Mik. 4:2 □ **31:7** «Yaqup üçhün shad-xuramliq bilen naxsha éytinglar, ellerning béshi bolghuchi üçhün ayhay kötürünglar; jakarlanglar, medhiye oqup...denglar!» — bu sözler kimlerge éytilidu? Yaqup «ellerning béshi» dep atalgachqa, bu sözler «yat eller»ge éytilishi mumkin (10-ayetni körüng); yaki bolmisa sürgünlüktin yurtqa baldur qaytip kéliwatqan Yehudagha, yaki qérindashlirigha dua qilishni dewet qilib éytilidu.

Hamilidar we tughay dégenler bille bolidu;
Ular ulugh bir jamaet bolup qaytip kélidu.■

⁹ Ular yigha-zarlar kôtürüp kélidu,
Ular dua-tilawet qilghanda ularni yétekleymen;
Men ularni ériq-östengler boyida, héch putlash-
maydighan tüz yol bilen yétekleymen;
Chünki Men Israilgha ata bolimen,
Efraim bolsa Méning tunji oghlumdur.■

¹⁰ Perwerdigarning sözini anglanglar, i eller,
Déngiz boyidiki yiraq yurtlarga: –
«Israilni tarqatquchi uni qaytidin yighidu,
Pada baqquchi padisini baqqandek U ularni
baqidu;

¹¹ Chünki Perwerdigar Yaqupni bedel tölep qutul-
durghan,
Uninggha Hemjemet bolup özidin zor küchlük bol-
ghuchining changgilidin qutquzghan!» – dep
jakarlanglar.■

¹² Ular kélip Ziondiki égizliklerde shad-xuramliqta
towlaydu,
Perwerdigarning iltipatidin, yeni yéngi sharabtin,
zeytun méyidin, mal-waranning qoziliridin berq
uridu;
Ularning jéni xuddi mol sughirilghan baghdek
bolidu,
Ular ikkinchi héch solashmaydu.■

¹³ Shu chaghda qizlar ussulda shadlinidu,
Yigitler we moysipitlarmu teng shundaq bolidu;
Chünki Men ularning ah-zarlrini shad-
xuramliqqa aylاندurimen;

■ 31:8 Yer. 3:18 ■ 31:9 Mis. 4:22 ■ 31:11 Yesh. 40:10; 49:24,25

■ 31:12 Yesh. 61:11

Men ulargha teselli bérip, derd-elimining ornigha ularni shadliqqa chömdürimen.

¹⁴ Men kahinlarni molchiliq bilen toyghuzimen, Xelqim iltipatimgha qanaet qilidu, — deydu Perwerdigar.

¹⁵ Perwerdigar mundaq deydu: —

Ramah shehiride bir sada,

Achchiq yigha-zarning pighani anglinidu,

— Bu Rahilening öz baliliri üçün kötürgen ah-zarliri;

Chünki u baliliri bolmighachqa, tesellini qobul qilmay pighan kötüridu. □ ■

¹⁶ Perwerdigar *uninggha* mundaq deydu: — Yigha-zaringni toxtat, közliringni yashlardan tart; chünki munu tartqan japayingdin méwe bolidu, — deydu Perwerdigar; — ular düshmenning zéminidin qaytidu;

¹⁷ berheq, kélechiking ümidlik bolidu, — deydu Perwerdigar; — we séning baliliring yene öz chégrisidin kirip kélidu.

¹⁸ Men derweqe Efraimning özi toghruluq ökünüp: «Sen bizge shash torpaqqa terbiye bergendeك sawaq-terbiye berding;

Emdi bizni towa qildurghaysen,

Biz shuning bilen towa qilip qaytip kélimiz,

□ **31:15** «Ramah shehiride bir sada, achchiq yigha-zarning pighani anglinidu,..» — «Ramah» bolsa Beyt-El we Beyt-Lehem arisidiki yéza; Yaqupning ayali Rahile (bala tughqinida) shu yerde ölüp kömülgenidi. Rahile «Israil»diki on qebilining ichidiki ikki chong qebilining ejdadi bolghan Efraim we Manassehning chong apisi idi; mushu yerde u ularning Israil zéminidin (sürgün bolup) elwida ayrilip ketkenliki üçün yighlap tashlighanliqigha simwol qilinidu. ■ **31:15** Mat. 2:17,18

Chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen; □ ■

19 Chünki biz towa qildurulushimiz bilan heqiqeten towa qilduq;

Biz özimizni tonup yetkendirin kéyin, yotimizni urduq;

Biz yashliqimizdiki *qilmishning* sherm-hayasi tüpeylidin nomus qilip, xijalette qalduq!» — dégenlikini anglidim. □ ■

20 — Efraim Manga nisbeten jan-jiger balam emesmu?

Chünki Men uni eyibligen teqdirdimu, uni herdaim könglümde séghinimen;

Shunga ich-baghrim uninggha aghriwatidu;

Men uninggha rehim qilmisam bolmaydu, — deydu Perwerdigar.

21 — Shunga özünge yol belgilirini békitip qoyghin; Sen sürgün'ge mangghan yolgha, shu kötürülgen yolgha köngül qoyup diqqet qilghin;

Hazir shu yol bilen qaytip kel, i jan-jigirim Israil qizi,

Mushu sheherliringge qarap qaytip kel!

□ **31:18** «Men derweqe Efraimning özi toghruluq ökünüp: «Sen bizge shash torpaqqa terbiye bergendek sawaq-terbiye berding; emdi bizni towa qildurghaysen, ... chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen» — ibraniy tilida Efraimning sözlirining hemmisi «men», «méni» qatarliq almashlar bilan ipadilinidu. Chüshinishlik bolsun dep mushu ayette we 19-ayette Efraim bayan qilin'ghanda, «men» dégen sözni «biz» dep terjime qilduq. Ibraniy tilida «towa qilish» we «qaytip kélish» bir söz bilenla ipadilinidu. Mushu yerde shübhisizki, hem xelqning towa qilishini we öz yurtigha qaytip kélishinimu körsitidu. ■ **31:18** Yigh. 5:21 □ **31:19** «biz özimizni tonup yetkendirin kéyin, yotimizni urduq» — «yotini urush» dégen heriket qattiq pushayman, qattiq xijaletni bildüretti. ■ **31:19** Qan. 30:2

22 Sen qachan'ghiche ténép yürisen, i yoldin chiqquchi qizim?

Chünki Perwerdigar yer yüzide yéngi ish yaritidu: — Ayal kishi baturdayning etrapida yépuship xewer alidu!□

Yehuda eslige keltürülide

23 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men ularni sürgünlükten qayturup eslige keltürginimde Yehudaning zéminida we sheherliride xeqler yene *Yérusalém toghruluq*: «Perwerdigar séni bextliq qilghay, i heqqaniylik turghan jay, pak-muqeddeslikning téghi!» deydighan bolidu. ■

24 Shu yerde Yehuda — sheherliridikiler, déhqanlar we pada baqquchi köchmen charwichilar hemmisi bille turidu.

25 Chünki Men hérip ketken jan igilirining haji-tidin chiqimen, herbir halidin ketken jan igilirini yéngilandurimen.

26 — Men *Yeremiya* buni anglap oyghandim, etrapqa qaridim, nahayiti tatliq uxlaptimen.□

□ **31:22** «Perwerdigar yer yüzide yéngi ish yaritidu: — ayal kishi baturdayning etrapida yépuship xewer alidu!» — bu ajayib bésharet toghruluq «Qoshumche söz»imizni körüng. Bizningche u Mesihning pak qiz Meryemdin tughulushini öz ichige alidu. ■ **31:23** Yer. 50:7

□ **31:26** «— Men *Yeremiya* buni anglap oyghandim, etrapqa qaridim, nahayiti tatliq uxlaptimen» — bezi alimlar bu ayet kelgüsidi Israilning ehwalini körsitip: «Ular shu chaghda: «Biz hazir oyghinip etrapqa qarisaq, yaxshi uyqudin behrimen bolduq» deydu» dep terjime qilidu. Bizningche belkim Xudaning sözi Yeremiyagha chüshide kelgendur.

Israil we Yehuda qaytidin ahalilik bolidu

²⁷ Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemetide we Yehuda jemetide insan neslini we haywanlarning neslini térip östürimen.

²⁸ Shundaq boliduki, Men ularni yulush, söküsh, halak qilish, aghdurush üçün, ulargha nezirimni salghandek, Men ularni qurush we tikip östürüş üçünmu ulargha nezirimni salimen, — deydu Perwerdigar.

Yéngi ehde

²⁹ Shu künlerde ular yene: «Atilar achchiq-chüchük üzümlerni yégen, shunga balilarning chishi qériq sézilidu» dégen mushu maqalni héch ishletmeydu.

□ ■

³⁰ Chünki herbirsi öz gunahi üçün ölidu; achchiq-chüchük üzümlerni yégenlarning bolsa, özining chishi qériq sézilidu. □

³¹ Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemeti we Yehuda jemeti bilen yéngi ehde tüzimen; ■

□ **31:29** «Atilar **achchiq-chüchük üzümlerni yégen, shunga balilarning chishi qériq sézilidu**» — démek, ata-bowimiz yaman ish qilghan, biraq biz uning yaman aqiwitini, Xudaning jzasini körimiz. 30-ayetni körüng. ■ **31:29** Ez. 18:2, 3 □ **31:30** «**achchiq-chüchük üzümlerni yégenlarning bolsa, özining chishi qériq sézilidu**» — bu 30-ayettiki maqal 29-ayettiki mequlning eksidur. «Ezakiyal peyghember» kitabida izahlighinimiz («qoshumche söz»imizde, «Ez.» 18:12 toghruluq éytilghan)dek, ata-bowilirining gunahliri bala-ewladlirigha melum bir tesiri bardur, dep eks étidu; lékin Xuda hazir yéngi ehdi (31-34ni körüng) ular bilen tüzmechi boliduki, ularning herbirining Xuda bilen alahide munasiwet-dostluqi bar bolidu, ötkendiki ishlar ulargha héchqandaq tesir yetküzmeydu. ■ **31:31** Ibr. 8:8

32 bu ehde ularning ata-bowiliri bilan tüzgen ehdiğe oxshimaydu; shu ehдини Men ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin qutquzup yétekliginimde ular bilan tüzgenidim; gerche Men ularning yoldishi bolghan bolsammu, Méning ular bilan tüzüşken ehdemni buzghan, — deydu Perwerdigar.

33 Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Israil jemeti bilan tüzidighan ehdem mana shuki:

— Men Öz Tewrat-qanunlirimni ularning ichige salimen,

Hemde ularning qelbigimu yazimen.

Men ularning Ilahi bolimen,

Ularmu Méning xelqim bolidu. □ ■

34 Shundin bashlap héchkim öz yéqinigha yaki öz qérindishigha: — «Perwerdigarni tonughin» dep ögitip yürmeydu; chünki ularning eng kichikidin chongighiche hemmisi Méni tonup bolghan bolidu; chünki Men ularning qebhlikini kechürimen hemde ularning gunahini hergiz ésige keltürmeymen, — deydu Perwerdigar. ■

Yéngi ehdiğe kapalet bérish

35 Quyashni kündüzde nur bolsun dep bergen, ay-yultuzlarni kéchide nur bolsun dep belgiligen, dolqunlirini sharqiritip déngizni qozghaydighan Perwerdigar mundaq deydu

□ **31:33** «shu künlerdin kéyin» — belkim Xuda xelqini öz yurtigha qayturghandin kéyin. ■ **31:33** Yer. 24:7; 30:22; 31:33 ■ **31:34** Yesh. 54:13; Yer. 33:8; Mik. 7:18; Yuh. 6:45; Ros. 10:43

(samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur): —■

³⁶ — Mushu belgiligenlirim Méning aldimdin yoqap ketse, — deydu Perwerdigar, — emdi Israilning ewladlirimu Méning aldimdin bir el bolushtin menggüge qélishi mumkin.

³⁷ Perwerdigar mundaq deydu: — Yuqirida asmanlar mölcherlense, töwende yer ulliri tekshürülüp bilinse, emdi Men Israilning barliq ewladlirining qilghan hemme qilmishliri tüpeylidin ulardin waz kéchip tashlighuchi bolimen, — deydu Perwerdigar.

Yérusalém shehiri kéngeytilidu

³⁸ Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — sheher mexsus Manga atilip «Hananiyelning munari»din «Doqmush derwazasi»giche qaytidin qurulidu;

³⁹ elchem tanisi qaytidin ölçesh üçün shu yerdin «Gareb döngi»giche, andin Goatqa burulup sozulidu;

⁴⁰ jesetler we *qurbanliq* külliri tashlinidighan pütkül jilgha, shundaqla Kidron deryasighiche hem sherqke qaraydighan «At derwazisi»ning doqmuhighiche yatqan étizlarning hemmisi Perwerdigargha pak-muqeddes dep hésablinidu; sheher qaytidin héch yulup tashlanmaydu, hergiz

■ 31:35 Yar. 1:16; Yesh. 51:15

qaytidin aghdurup tashlanmaydu.□

32

Yeremiya bir étizni sétiwalidu

¹ Yehuda padishahi Zedekiyaning oninchi yili, Yeremiyagha Perwerdigardin kelgen söz töwende xatirilen'gen (shu yil Néboqadnesarning on sekkizinchi yili idi;

² Shu chaghda Babil padishahining qoshuni Yérusalémni qorshuwalghanidi; Yeremiya peyghember bolsa Yehuda padishahining ordidiki qarawullarning hoylisida qamap qoyulghanidi.

³⁻⁵ Chünki Yehuda padishahi Zedekiya uni eyiblep: «Némishqa sen: «Mana, Men bu sheherni Babil padishahining qoligha tapshurimen; u uni ishghal qilidu; Yehuda padishahi Zedekiya kaldiylerning qolidin qéchip qutulalmaydu; chünki u Babil padishahining qoligha

□ **31:40** «jesetler we qurbanliq külliri tashlinidighan pütkül jilgha» — mushu «jilgha» «Hinnomning jilghisi» (Ge-Hinnom)ni körsitidu (7-bab, 31-32-ayet we izahatinimu körüng). Bu jilghigha exletler hem herxil napak nersiler tashlinatti. Bu intayin napak, paskina jilghining kelgüsi zamanda (ayetning ikkinchi qismida éytilghandek) Xudagha atap muqeddes bolidighanliqi ajayib ish bolidu. Démek, Xudaning shepqiti bilen pütkül sheher we uning hemmisi intayin pak-muqeddes bolidu. Yérusalém xehirining hazirqi etrapliri bu ayetlerde körsitilgen jaylarda kéngeytelmekte. «jesetler... **tashlinidighan... jilgha**» .. «Kidron deryasi»... «At **derwazisi**» — sheherning jenubiy teripige, «Kidron deryasi» sherqiy teripige, «At derwazisi» bolsa belkim shimaliy teripige jaylashqanidi.

tapshurulmay qalmaydu; u uning bilen yüz turane sözlshidu, öz közi bilen uning közige qaraydu. U Zedekiyani Babilgha apiridu, u men uninggha yéqinliship toluq bir terep qilghuche shu yerde turidu, deydu Perwerdigar; siler kaldiyler bilen qarshilashsanglarmu ghelibe qilalmaysiler! — deydu Perwerdigar» — dep bésharet bérisen?» — dep uni qamap qoyghanidi). ■

⁶ Yeremiya: — Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi — dédi: —

⁷ Mana, taghang Shallumning oghli Hanameel yéninggha kélip: «Özüng üçhün Anatottiki étizimni sétiwal; chünki uni sétiwélishqa séning hemjemetlik hoququng bar» — deydighan bolidu. □

⁸ Andin Perwerdigarning déginidek taghamning oghli Hanameel, qarawullarning hoylisida yéninggha kélip manga: «Binyaminning zéminidiki méning Anatottiki étizimni sétiwalghaysen; chünki hemjemet hoquqi séningkidur; özüng üçhün sétiwal» — dédi; andin men buning heqiqeten Perwerdigarning sözi ikenlikini bilip yettim.

⁹ Shunga men taghamning oghli Hanameeldin Anatottiki bu étizni sétiwaldim; pulni, yeni on yette shekel kümüshni girge sélip ölchidim. □

¹⁰ Men toxtam xétige imza qoyup, üstige möhürni bésip péchetlidim; buninggha guwahchilarni

■ **32:3-5** Yer. 34:3 □ **32:7 «hemjemetlik hoquqi»** — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche, herbir Israilliqqa bir parche zémin teqsim qilin'ghan. Eger bu zéminni satmaqchi bolsa, awwal öz jemetidikilerge sétiwélish pursiti bérishi kérek idi; ular bu «hemjemet hoquqi» boyiche uni sétiwélishni xalmisa, andin bashqilargha sétishqa bolatti. □ **32:9 «on yette shekel kümüsh»** — bir shekel 11.4 gram idi; 17 shekel 194 gram idi.

guwah bergüzdum, kümüşhni tarazigha saldim;

¹¹ toxtam xétini qolumgha aldim, — birside soda tüzümi we shertliri xatirilinip péchetlen'gen, yene birsi péchetlenmigenidi —

¹² we men taghamning oghli Hanameelning köz aldida, bu soda xétige imza qoyghan guwahchilar we qarawullarning hoylisida olturghan Yehudiy-larning hemmisi aldida xetlerni Maaséyahning newrisi, Nériyaning oghli bolghan Baruqqa tapshurdum.

¹³ Ularning aldida men Baruqqa mundaq tapilap dédim: —

¹⁴ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — İsrailning Xudasi mundaq deydu: — Bu xetlerni, yeni péchetlen'gen we péchetlenmigen bu toxtam xetlirini élip, bular uzun waqitqiche saqlansun dep sapal idish ichige salghin;

¹⁵ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — İsrailning Xudasi mundaq deydu: — Kelgüside bu zéminda hem öyler, hem étizlar, hem üzümzarlar qaytidin sétiwélinidu.

¹⁶ Men toxtam xétini Nériyaning oghli bolghan Baruqqa tapshurghandin kéyin, Perwerdigargha dua qilip mundaq dédim: —

¹⁷ «Ah, Reb Perwerdigar! Mana, Sen asman-zéminni Özüngning zor qudriting we sozulghan biliking bilen yasighansen; Sanga héchqandaq ish tes emestur; □

¹⁸ Sen minglighan kishilerge rehim-shepqet körsitisen hemde atilarning qebihlikining jazasinimu kéyin balilirining qoynigha

□ **32:17** «Sanga héchqandaq ish tes emestur» — ibraniy tilida «Sanga héchqandaq ish karamet emestur».

qayturisen; ah Sen ulugh, Qudret Igisi Tengridursen — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Séning namingdur; ■

¹⁹ oy-nishanliringda ulugh, qilghan ishliringda qudretliksen; közliring bilen insan balilirining öz yolliri we qilghanlirining méwisi boyiche her-birige *inam yaki jaza* qayturuş üçün, ularning barliq yollirini közligüchidursen; ■

²⁰ — Sen bügünki kün'giche Misir zéminida, Israil ichide hem barliq insanlar arisida möjizilik alametlerni hem karametlerni ayan qilip kelgensen; shunglashqa bügün'giche Séning naming éghizdin-éghizgha tarqilip kelmekte.

²¹ Sen möjizilik alametler, karametler qudretlik qolung, sozulghan biliking we dehshetlik wehshet arqiliq Öz xelqing Israilni Misir zéminidin chiqarghansen; ■

²² Sen ulargha ata-bowilirigha teqdim qilimen dep qesem qilghan, süt hem bal éqip turidighan bu zéminni teqdim qilghansen.

²³ Ular derweqe zémin'gha kirip uninggha ige bolghan; lékin ular Séning awazinggha qulaq salmighan, Tewrat-qanunungda mangmighan; ulargha emr qilghanlarning héchqaysisigha emel qilmighan; shunga Sen bu külpetlerning hemmisini ularning béshigha chüshürgensen.

²⁴ Mana, sheherni bésip kirish üçün sépilgha sélip chiqirilghan dönglük-poteylerge qarighaysen! Qilich, qehetchilik we waba tüpeylidin sheher hujum qiliwatqan kaldiylerning qoligha tapshu-

■ **32:18** Mis. 34:7 ■ **32:19** Ayup 34:21; Pend. 5:21; Yesh. 28:29; Yer. 16:17; 17:10 ■ **32:21** Mis. 6:7; 2Sam. 7:23; 1Tar. 17:21

rulmay qalmaydu; Sen aldin'ala éytqining hazir emelge ashuruldi; mana, Özüng körisen.

²⁵ Lékin Sen, i Reb Perwerdigar, gerche sheher kaldiyerning qoligha tapshurulidighan bolsimu, manga: «Özüng üçün étizni kümüşhke sétiwal we buni guwahchilargha körgüzgin!?» — déding».[□]

²⁶ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

²⁷ Mana, Men Perwerdigar, barliq et igilirining Xudasidurmen; Manga tes chüshidighan birer ish barmidu? [□] ■

²⁸ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men bu sheherni kaldiyerning qoligha we Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurimen; ular uni igiliwalidu.

²⁹ Bu sheherge hujum qiliwatqan kaldiyler uningha bésip kirip ot qoyup uni köydüriwétidu; ular sheherdikilerning öylirinimu köydüriwétidu; ular bu öylerning ögziliri üstide Méni ghezeplendürüp Baalgha isriq yaqqan, yat ilahlargha «sharab hediye»lerni quyghan. ■

³⁰ Chünki Israillar we Yehudalar yashliqidin tartip

[□] **32:25** «Sen, i Reb Perwerdigar, gerche sheher kaldiyerning qoligha tapshurulidighan bolsimu, manga: «Özüng üçün étizni kümüşhke sétiwal we buni guwahchilargha körgüzgin!?» — déding» — mumkinchiliki barki, gerche Perwerdigar Yeremiya we bashqa peyghemberler arqiliq köp qétim Yehudgha: «Men silerni sürgün qildürimen» dep agahlandurghan bolsimu, Yeremiya yenila: ««axirqi minutta» Yehudani Babildin qutquzidu» dep oylidi.

[□] **32:27** «Manga tes chüshidighan birer ish barmidu?» — ibraniy tilida «Manga karamet chüshidighan birer ish barmidu?».

■ **32:27** Chöl. 16:22 ■ **32:29** Yer. 21:10

köz aldında peqet rezillikla qilip kelmekte; Israil-lar peqetla öz qolliri yasighanlar bilen ghezipimni qozghighandin boshqa ish qilmighan, — deydu Perwerdigar. □

³¹ Chünki bu sheher qurulghan künidin tartip bügünki kün'giche Méning ghezipim we qehrimni shundaq qozghighuchi bolup keldiki, Men uni Öz yüzüm aldidin yoqatmisam bolmaydu.

³² Israillar we Yehudalar — ular we ularning padishahliri, emirliri kahinliri, peyghemberliri, Yehuda ademliri we Yérusalémda turuwatqanlarning méni ghezeplendürgen barliq rezilliki tüpeylidin *sheherni yoqitimen*.

³³ Ular Manga yüzini qaratqan emes, belki Manga arqisini qilip tetür qarighan; gerche Men tang seherde ornumdin turup ulargha ögetken bol-sammu, ular anglimay telim-terbiyini qobul qil-ishni ret qilghan. ■

³⁴ Ular Öz namim bilen atalghan öyde yirginchlik butlirini sélip uni bulghighan;

³⁵ ular öz oghul-qizlirini ottin ötküzüp «Molek»ke atap qurbanliq qilish üçün «Hinnomning oghlin-ing jilghisi»diki, Baalgha béghishlan'ghan «yuqiri jaylar»ni qurup chiqqan; Men ularning bundaq ish qilishini zadi buyrup baqmighanmen; ularning Yehudani gunahqa patquzup, mushundaq lenetlik ish qilsun dégen oy-niyette héchqachan

□ **32:30** «yashliqidin tartip...» — belkim Israilning «el bolghinidin tartip», yeni «Misirdin chiqishtin tartip» dégen menide. Bolmisa «étizni al» dégen sözning néme menisi bar? Jawab töwendiki ayetlerde, elwette. «qolliri **yasighanlar**» — dégen sözler yaki yasighan butlarni yaki yaman qilmishlirini körsitidu. ■ **32:33** Yer. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19

bolup baqmighanmen. □ ■

³⁶ Siler mushu sheher toghruluq: «Derheqiqet, u qilich, qehetchilik we waba arqiliq Babil padishahining qoligha tapshurulidu!» — dewatisiler; lékin Perwerdigar — Israilning Xudasi mushu sheher toghruluq hazir mundaq deydu: —

³⁷ Mana Men, Men ularni ghezipim, qehrim we zor achchiqim bilen heydiwetken barliq padishahliqlardin yighimen; Men ularni qaytidin mushu yerge épkélimen, ularni aman-tinchliqta turghuzimen. ■

³⁸ Ular Méning xelqim bolidu, Men ularning Xudasi bolimen. ■

³⁹ Men ular we ulardin kéyin bolghan balilirini barliq künliride Mendin eyminip yaxshiliq körsun dep, ulargha bir qelb, bir yolni ata qilimen.

⁴⁰ Men ulargha iltipat qilishtin qolumni ikkinchi üzmeslikim üçün ular bilen menggülük bir ehde tüzimen; ularning qaytidin yénimdin chetlimesliki üçün Men qelbige qorqunchumni salimen.

⁴¹ Men ulargha yaxshiliq ata qilishtin huzur élip shadlinimen we pütün qelbim, pütün jénim bilen ularni mushu zémin'gha tikip turghuzimen! ■

⁴² Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Men xuddi bu xelqning béshigha bu dehshetlik külpetning hemmisini chüshürginimdek, Men ular toghruluq wede qilghan barliq bext-beriketlerni ularning üstige chüshürimen;

⁴³ Siler mushu zémin toghruluq: «U weyrane, ademzatsiz we haywanatsizdur; kaldiylerning

□ **32:35** «Molek» — Ammoniylarning choqun'ghan buti. ■ **32:35**

Yer. 19:5 ■ **32:37** Yer. 23:3; 29:14; 31:10 ■ **32:38** Yer. 24:7; 30:22;

31:1,33 ■ **32:41** Yer. 24:6; Am. 9:15

qoligha tapshurulghan!» deysiler. Lékin kelgüside uningda étizlar qaytidin sétiwélinidu!

44 Binyaminning yurtida, Yérusalémning etrapidiki yézilirida, Yehudaning sheherliride, *jenubtiki* taghliq sheherliride, gherbtiki «Shefelah» égzlikidiki sheherlerde, *Yehudaning* jenubiy bayawanliridiki sheherlerdimu kishiler qaytidin kümüşke étizlarni sétiwalidu, toxtam xetlirige imza qoyidu, möhürlep, guwahchilarni guwahqa hazir qilidu; chünki Men ularni sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen — deydu Perwerdigar.

33

Perwerdigar Israil we Yehudani eslige keltürimen, dep ikkinchi qétim wede qilidu

¹ Yeremiya téxi qarawullarning hoylisida qamap qoyulghan waqtida, Perwerdigarning sözi uningha ikkinchi qétim kélip mundaq déyildi: —

² Ishni qilghuchi Men Perwerdigar, ishni shekillendürgüchi hem uni békitküchi Menki Perwerdigar mundaq deymen — Perwerdigar Méning namimdur — □

³ Manga iltija qil, Men sanga jawab qayturimen, shundaqla sen bilmeydighan, büyük hem tilsimat ishlarni sanga ayan qilimen.

⁴ Chünki *düşmenning* döng-poteylirige hem qilichigha taqabil turushqa istihkamlar qilish üçün chéqilghan bu sheherdiki öyler we Yehuda

□ **33:2 «ishni qilghuchi»** — néme ish ikenliki belkim kényinki 4-26-ayetlerde teswirlinidu.

padishahlirining ordiliri toghruluq Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: —

⁵ «Kaldiylar bilen qarshilishimen» dep sheherge kirgenlarning hemmisi, peqet Men ghezipim we qehrimde uriwetkenlarning jesetliri bilen bu öylarni toldurush üçün kelgenler, xalas. Chünki Men ularning barliq rezilliki tüpeylidin yüzümni bu sheherdin örüp yoshurghanmen. □

⁶ Halbuki mana, Men bu sheherge shipa qilip derdige derman bolimen; Men ularni saqaytimen, ulargha cheksiz arambexsh hem heqiqetni yéship ayan qilimen. □

⁷ Men Yehudani hem Israilni sürgündin qayturup eslige keltürimen; ularni awwalqidek qurup chiqimen. ■

⁸ Men ularni Men bilen qarshiliship gunahqa pétip sadir qilghan barliq qebihlikidin paklandurimen, Méning aldında gunahqa pétip, Manga asiyliq qilghan barliq qebihliklerini kechürimen; ■

⁹ yer yüzidiki barliq eller Men ulargha yetküzgen barliq iltipatni angalaydu, shuning bilen bu *sheher* kishini shadlandurup, Özümge medhiyelarni qozghap, shan-sherep keltürüp nam-shöhret hasil

□ **33:5** ««Kaldiylar bilen qarshilishimen» dep sheherge kirgenler... peqet Men ghezipim we qehrimde uriwetkenlarning jesetliri bilen bu öylarni toldurush üçün kelgenler, xalas. Ularning barliq rezilliki tüpeylidin yüzümni bu sheherdin örüp yoshurghanmen» — oqurmenler ayettiki bashqa xil terjimilarni uchritishi mumkin. Lékin umumiy menisi terjimimizningkidek bolidu. □ **33:6** «Halbuki mana, Men bu sheherge shipa qilip derdige derman bolimen; Men ularni saqaytimen, ...» — shübhisizki, Xuda Yeremiyagha éytqan «büyük hem tilsimat ishlar» bu ayettin bashlap uninggha échip körsitilidu. ■ **33:7** Yer. 24:6; 31:4; 32:44 ■ **33:8** Yer. 31:34

qilidu; eller Men ulargha yetküzgen barliq iltipat we arambexshlikтин *Mendın* qorqup titreydighan bolidu.

¹⁰ Perwerdigar mundaq deydu: — Siler mushu yer toghruluq: «U bir xarabilik, ademzatsiz we haywanatsiz boldi!» deysiler — durus. Lékin xarabe bolghan, ademzatsiz, ahalisiz, haywanatsiz bolghan Yehudaning sheherliride we Yérusalém kochilirida

¹¹ yene tamashining sadasi, shad-xuramliq sadasi we toyi boluwatqan yigit-qizning awazi anglinidu, shundaqla Perwerdigarning öyige «teshekkür qurbanliqliri»ni aparghanlarning «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigargha teshekkür éytinglar, chünki Perwerdigar méhribandur, uning muhebbiti menggülüktur» deydighan awazliri qaytidin anglinidu; chünki Men sürgün bolghanlarni qayturup zémindiki awatliqni eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.■

¹² Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Xarabe bolghan ademzatsiz we haywanatsiz bolghan bu yerde we uning barliq sheherliride qoy baqquchilarning öz padilirini yatquzidighan qotanliri qaytidin bar bolidu. □

■ 33:11 Yer. 7:34 □ 33:12 «Xarabe bolghan ademzatsiz we haywanatsiz bolghan bu yerde we uning barliq sheherliride qoy baqquchilarning öz padilirini yatquzidighan qotanliri qaytidin bar bolidu» — 4-, 10- we bu 12-ayette, Perwerdigar Yeremiyagha «Sen bilip baqmighan hem büyük hem tilsimat ishlarni sanga körsitimen» dégen wedisi boyiche, kelgüsi zamanda karamet ishlarni körsitidighan üç bésharet bizge tonushturulidu.

13 *Jenubiy* taghliqtiki sheherlerde, *gherbtiki* Yehudaning «Shefelah» égzilikidiki sheherlerde, jenubiy bayawanlardiki sheherlerde, Binyaminning yurtida, Yérusalémning etrapidiki yézilirida we Yehudaning sheherliridimu qoy padiliri ularni sanighuchining qoli astidin qaytidin ötidu, — deydu Perwerdigar. □

14 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemetige hem Yehuda jemetige éytqan shepqetlik wedemge emel qilimen. ■

15 Shu künler we u chaghda Men Dawut neslidin «Heqqaniy Shax»ni zéminda östürüp chiqirimen; U zéminda toghra höküm we heqqaniylik yürgüzidu. □ ■

16 Shu künlerde Yehuda qutquzulidu, Yérusalém arambexshte turidu; *shu chaghda* Yérusalém: «Perwerdigar heqqaniyliqimizdur» dégen nam bilen atilidu.

17 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Dawutning Israil jemetining textige olturushqa layiq nesli üzülüp qalmaydu,

18 yaki Lawiylardin bolghan kahinlardin, «köydürme qurbanliq», «ashliq hediye» we bashqa qurbanliqlarni Méning aldimda daim sunidighan

□ **33:13** «sanighuchining qoli astidin ötüş» — belkim qoylar qotan'gha qaytip kirgende, ulardin héchqaysisining kem qalmasliqi üçün tekshürülüshtur. ■ **33:14** Yer. 29:10 □ **33:15** «...u chaghda Men Dawut neslidin «Heqqaniy Shax»ni zéminda östürüp chiqirimen...» — oqurmenlarning éside barki, Xuda Dawut padishah-peyghemberge: «Qutquzghuchi-Mesih» séning neslingdin chiqidu» dep wede bergen (mesilen, «2Sam.», 7-babni, Zeburdiki 18-, 45- we 72-küylerni hem mezkur kitab 23:5nimu körüng). ■ **33:15** Yer. 23:5

adem üzülüp qalmaydu.■

19 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

20 Perwerdigar mundaq deydu: — Siler Méning kündüz bilen tüzgen ehdemni we kéche bilen tüzgen ehdemni buzup, kündüz we kéchini öz waqtida kelmeydighan qilip qoysanglar,

21 shu chaghda Méning Qulum Dawut bilen tüzgen ehdem buzulup, uninggha: «Öz textingge höküm süridighan bir oghlung daim bolidu» déginim emelge ashurulmaydu we xizmetkarlirim, kahinlar bolghan Lawiylar bilen tüzgen ehdem buzulghan bolidu.

22 Asmanlardiki qoshunlar bolghan yultuzlarni sanap bolghili bolmighandek, déngizdiki qumlarni ölchep bolghili bolmighandek, men qulum Dawutning neslini we Özümge xizmet qilidighan Lawiylarni köpeytimen.

23 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

24 Bu xelqning: «Perwerdigar Özi tallighan bu ikki jemettin waz kéchip, ularni tashlidi» déginini bayqimidingmu? Shunga ular Méning xelqimni: «Kelgüside héch bir el-dölet bolmaydu» dep közge

ilmaydu. □

²⁵ Perwerdigar mundaq deydu: — Méning kündüz we kéchini békitken ehdem özgirip ketse, yaki asman-zémindiki qanuniyetlarni békitmigen bol-sam,

²⁶ Men Yaqupning neslidin we Dawutning neslidin waz kéchip ularni tashlaydighan bolimen, shuningdek Ibrahim, Ishaq we Yaqupning nesli üstige höküm sürüş üçün *Dawutning* neslidin adem tallimaydighan bolimen! Chünki berheq, Men ularni sürgünlüktin qayturup ularni eslige keltürimen, ulargha rehimdilliq körsitimen.■

34

Perwerdigar Zedekiyagha shum xewer yetküzidu

¹ Babil padishahi Néboqadnesar, pütün qoshuni we hökümraniqigha béqin'ghan barliq padishahliqlar we ellerning hemmisi Yérusalémgha we uning etrapidiki barliq sheherlerge jeng qilghan waqtida, Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz: —■

□ **33:24** «Perwerdigar **Özi tallighan bu ikki jemetin waz kéchip, ularni tashlidi...**» — «ikki jemet» shübhisizki, Israil we Yehudani, yeni Xudaning pütün xelqini körsitidu; démek, pütkül Israil xelqi özining kélechiki toghruluq ümidsizlinip ketken. Bezi alimlar «ikki jemet» «Dawut jemeti hem Lawiy jemeti»ni körsitidu, dep qaraydu; lékin bizningche kéyinki «Méning xelqimni ... közge ilmaydu» dégen ibare hem 25-, 26-ayetler «Yaqupning nesli»ni, yeni Xudaning pütün xelqi (Israil we Yehuda)ni körsetkechke, 24-ayetmu pütün xelqni körsitishi kérek. ■ **33:26** Yer. 31:20 ■ **34:1** 2Pad. 25; Yer. 52

² Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Zedekiyaning yénigha béríp uninggha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, bu sheherni Babil padishahining qoligha tapshurimen, u uninggha ot qoyup köydüriwétidu. ■

³ Sen bolsang, uning qolidin qachalmaysen; belki sen tutulup uning qoligha tapshurulisen; séning közliring Babil padishahining közlirige qaraydu, uning bilen yüz turane sözlishisen we sen Babilgha sürgün bolup kétisen. ■

⁴ Lékin, i Yehuda padishahi Zedekiya, Perwerdigarning sözini angla; Perwerdigar séning tughrangda mundaq deydu: — Sen qilich bilen ölmeysen;

⁵ sen aman-tinchliqta ölisen; ata-bowiliring bolghan özüngdin ilgiriki padishahlar üçün matem tutup xushbuy yaqqandek ular oxshashla sen üçünmu *xushbuy* yaqidu; ular sen üçün: «Ah, shahim!» dep matem tutidu; chünki Men shundaq wede qilghanmen, — deydu Perwerdigar. □

⁶ Andin Yeremiya peyghember bu sözlerning hemmisini Yehuda padishahi Zedekiyagha Yérusalémda éytti.

⁷ Shu chaghda Babil padishahining qoshuni Yérusalémda we Yehudadiki qalghan sheherlerde, yeni Laqishta we Azikahta jeng qiliwatatti; chünki Yehudadiki mustehkem sheherler arisidin peqet

■ **34:2** Yer. 21:10; 32:29 ■ **34:3** Yer. 32:4 □ **34:5** «**Sen üçün xushbuy yaqidu**» — ibraniy tilida sözmosöz bolsa «sen üçün köydüridu» dégenliktur. Xeqlerning köydürgini bolsa, bizningche xushbuy bolushi kerek idi. Emeliyette Tewrat hem Injilda ölgenler üçün herqandaq qurbanliq-hediye, nezir-chiraghning héchqandaq paydisi yoq, dep körsitilidu.

bularla ishghal bolmighanidi.

Öz qullirigha uwal qilghanlarga agah bérish

⁸ Padishah Zedekiya *qullirimizgha* azadliq jakarlayli dep Yérusalémdikilerning hemmisi bilen ehдини késip tüzgendin kéyin, Perwerdigardin töwendiki bu söz Yeremiyagha keldi □ ■

⁹ (ehde boyiche herbiri öz ibraniiy qullirini, er bolsun, qiz-ayal bolsun, qoyuwétishi kérek idi; héchqaysisi öz qérindishi bolghan Yehudiyini qulluqta qaldurmasliqi kérek idi. □

¹⁰ Ehdige qoshulghan barliq emirler we barliq xelq shuninggha, yeni herqaysimiz öz quli yaki dédikini qoyuwéteyli, ularni qulluqta qaldururmeylei dégen sözige boysundi. Ular boysunup ularni qoyuwetti.

¹¹ Lékin uningdin kéyin ular bu yoldin yénip qoyuwetken qul-dédeklerni özige qayturuwaldi.

□ **34:8 «ehdini késip tüzüsh»** — kona zamanlarda ikki terep bir-biri bilen ehde tüzmechi bolsa, awwal kala yaki qoyni soyup, nimte (ikki parche) qilip parchilaytti; andin ikki terep soyup ikki parche qilghan malning otturisidin teng ötüp bir-birige qesem qilatti. Bu ishning ehmiyiti belkim: «Qaysimiz ehдини buzaq, Xuda uni bu soyghan malgha oxshash qilsun!» démekliktur. 18-20-ayetlerni körüng. ■ **34:8 Mis. 21:2** □ **34:9 «ehde boyiche herbiri öz ibraniiy qullirini, ... qoyuwétishi kérek idi; héchqaysisi öz qérindishi bolghan Yehudiyini qulluqta qaldurmasliqi kérek idi»** — mumkinchiliki barki, bu ehde peqet bu emirlerge qolayliq bolushi üçün tüzülgenidi. Qehetchilik bolghan waqitta, öz qullirigha ozuq bérish mes'uliyitidin qéchip, qullirini ketküziwétetti.

Ular bularni qaytidin mejburiy qul-dédek qiliwaldi).□

¹² — Shu chaghda Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

¹³ Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Men ata-bowiliringlarni Misirning zéminidin, yeni «qulluq öyi»din chiqarghinimda, ular bilen ehde tüzgenidim;

¹⁴ *shu ehde boyiche* herbiringlar yettinchi yilida silerge özini satqan herqaysi qérindishinglar bolghan ibraney kishilirini qoyuwétishinglar kérek; u qulluqungda alte yil bolghandin kéyin, sen uni azadliqqa qoyuwétishing kérek, dégenidim. Lékin ata-bowiliringlar buni anglimay héch qulaq salmighan. ■

¹⁵ Lékin siler bolsanglar, *shu yaman yoldin* yénip, köz aldinda durus ishni körüp, herbiringlar öz yéqinigha «azad bol» dep jakarlidinglar, shuningdek Öz namim bilen atalghan öyde ehde tüzüdinglar;

¹⁶ lékin siler yene yénip Méning namingha dagh keltürüp, herbiringlar öz rayigha qoyuwetken qulni hem ixtiyarigha qoyuwetken dédekni qaytu-ruwélip qaytidin özünglarcha qul-dédek bolushqa mejburlidinglar.

□ **34:11** «Lékin uningdin kéyin ular bu yoldin yénip qoyuwetken qul-dédeklerni özige qayturuwaldi... qul-dédek qiliwaldi» — bu weqe Babilning qoshuni Yérusalémni qorshiwélishdin waqitliq waz kéchip Misir bilen jeng qilishqa ketken waqtida bolghan bolushi mumkin. Emirlar we xelq belkim xeterlik peyt bizdin ötüp ketti, Xudadin qorqiwérishimizning hajiti yoq, déyishi mumkin idi. 21-22-ayetlerni 35-bab, 5-7-ayetler bilen sélishturutung. ■ **34:14** Mis. 21:2; Qan. 15:12

17 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Siler manga qulaq salmidinglar, herbiringlar öz qérindishinglarga, herbiringlar öz yéqininglarga azad bolunglar dep héch jakarlimidinglar; mana, Men silerge bir xil azadliqni — yeni qilichqa, wabagha we qehetchilikke bolghan bir azadliqni jakarlaymen; silerni yer yúzidiki barliq padishahliqlargha bir wehshet basquchi qilimen. ■

18 Shuning bilen Men ehdemni buzghan, kóz aldimda késip tüzgen ehdining sözlirige emel qilmighan kishilerni bolsa, ular özliri soyup ikki parche qilip, otturisidin ötkén héliqi mozaydek qilimen;

19 Yehudaning emirliri we Yérusalémning emirliri, ordidiki elemdarlar, kahinlar, shuningdek moza- yning ikki parchisining otturisidin ötkén barliq xelqni bolsa,

20 Men ularni dühmenlirining qoligha, jénini izdigüchilerning qoligha tapshurimen; shuning bilen jesetliri asmandiki uchar-qanatlargha we zémindiki haywanlargha ozuq bolidu; ■

21 Yehuda padishahi Zedekiya we uning emirlirininimu dühmenlirining qoligha, jénini izdigüchilerning qoligha, shundaqla silerge hujum qilishtin chikinip turghan Babil padishahining qoshunining qoligha tapshurimen. ■

22 Mana, Men emr qilimen, — deydu Perwerdigar, we ular bu sheher aldigha yene kélidu; ular uning- gha hujum qilip ot qoyup köydüriwétidu; we Men

■ 34:17 Qan. 28:25; Yer. 15:4; 24:9,10 ■ 34:20 Yer. 7:33; 16:4; 19:7 ■ 34:21 Yer. 37:11

Yehudaning sheherlirini weyrane, héch ademzatsiz qilimen.

35

Yehudaning wapasizliqi, Rekabiylarning wapadarliqi

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning künliride, Perwerdigardin Yeremiyagha söz kélip: —□

² «Rekabning jemetidikilerning yénigha béríp ular bilen sözlishop ularni Perwerdigarning öyige apirip, uning kichik öylirining birige tekliq qilip ularning aldigha sharab tutqin» — déyildi.

³ Shuning bilen men Xabazziniyaning newrisi, Yeremiyaning oghli Jaazaniyani, uning ukilirini we barliq bala-chaqilirini, shuningdek Rekabning pütkül jemetini élip kélishke chiqtim;

⁴ Men ularni Perwerdigarning öyige, Igdaliyaning oghli, Xudaning adimi bolghan Hananning oghul-lirigha tewelik öyge apardim; bu öy emirlerning öyining yénida, Shallumning oghli, ishikbaqar Maaséyahning öyining üstide idi;

⁵ men Rekabning jemetidikilerning aldigha sharabqa liq tolghan piyaliler we qedehlerni qoyup ulargha: «Sharabqa éghiz téginglar!» — dédim.

□ **35:1** «Yehoakimning künliride» — bu weqe Zedekiya padishah textke olturghan waqitta, yeni yuqirida éytilghan bésharetlerdin ilgiri bolghanidi, elwette.

6 Ular manga mundaq dédi: «Biz sharabni ichmeymiz; chünki ejdadimiz Rekabning oghli Yonadab bizge: «Siler we oghul-ewladliringlar zadi sharab ichmenglar;

7 yene kélip öylerni qurmanglar, ne uruq térimanglar, ne üzümzarlarni tikmenglar, ne bulardın héchqaysisigha zadi ige bolmanglar; barliq künliringlarda chédirlarda turunglar; shuning bilen siler turuwatqan zéminda uzun künlerni körisiler» — dep emr qaldurghan.

8 Shuning bilen bizning ejdadimiz Rekabning oghli Yonadabning: «Barliq kününglerde zadi sharab ichmenglar» dégen awazigha qulaq sélip, biz we bizning ayallirimiz hem oghul-qizlirimiz uning emrige toluq emel qilip kelgenmiz;

9 biz yene turghudek öylerni salmighan; bizde héch üzümzar, étiz, uruq dégenler yoq;

10 belki biz chédirlarda turup kelduq, ejdadimiz Yonadabning bizge barliq emr qilghanlirigha emel qilip kelduq.□

11 Lékin Babil padishahi Néboqadnesar zémin'gha bésip kirgende, shundaq ish boldiki, biz: «Barayli, Kaldiylerning qoshuni hem Suriyening qoshunidin géchip Yérusalém shehirige kireyli» — déduq. Mana shu sewebtin Yérusalémde turuwatimiz».

12 Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

13 «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Per-

□ **35:10 «biz chédirlarda turup kelduq, ejdadimiz Yonadabning bizge barliq emr qilghanlirigha emel qilip kelduq»** — jemi bolup 250 yilliq mezigil ichide. «Rekabning oghli Yonadab» belkim «2Pad.» 10:15de tilgha élin'ghan «Rekabning oghli Yehonadab» bolushi mumkin.

werdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Barghin, Yehudadikiler we Yérusalémda turawatqanlarga mundaq dégin: — Buningdin terbiye almamsiler, shuningdek Méning sözlirimge qulaq salmamsiler? — deydu Perwerdigar.

¹⁴ — Mana, Rekabning oghli Yonadabning oghul-perzentlirige «sharab ichmenglar» dep tapilighan sözlirige emel qilinip kelgen; bügünki kün'giche ular héch sharab ichip baqmighan, chünki ular atisining emrige itaet qilghan. Lékin Men tang seherde ornumdin turup silerge söz qilip kelgen bolsammu, siler Manga héch qulaq salmighansiler. ■

¹⁵ Men tang seherde ornumdin turup qullirim bolghan peyghemberlerni ewetip: «Herbiringlar hazir öz rezil yolunglardin yénip, qilmishinglarni tüzitinglar, bashqa ilahlargha egiship choqunmanglar; shundaq qilsanglar Men ata-bowiliringlarga teqdim qilghan zéminda turuwérisiler» dep kelgenmen; lékin siler Manga qulaq salmay héch anglimighansiler. ■

¹⁶ Berheq, Rekabning oghli Yonadabning ewladliri atisining ulargha tapilighan emrige emel qilghan; lékin bu xelq Manga héch qulaq salmighandur.

¹⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Yehudaning üstige hem Yérusalémning üstige Men aldin'ala éytqan barliq balayi'apetni chüshürimen; chünki Men ulargha söz qilghan, lékin ular anglimighan; Men ularni

chaqirghan, lékin ular jawab bermigen».

¹⁸ Andin Yeremiya Rekab jemetige mundaq dédi: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Chünki siler atanglar Yonadabning emrige itaet qilip, barliq yolyoruqlirini tutup, silerge tapilghanlirining hemmisi boyiche ish körüp kelgensiler, —

¹⁹ emdi samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Rekabning oghli Yonadabning neslidin aldimda xizmet qilghuchi hergiz üzülüp qalmaydu. □

36

Padishah Yehoakim bésharet xatirilen'gen oram yazmini köydüridu

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning tötinchi yili, Yeremiyagha Perwerdigardin töwendiki söz keldi: —

² Özüngge oram qeghez alghin; uninggha Yosiyaning künliride sanga söz qilghinimdin tartip bügünki kün'giche Men Israilni eyibligen, Yehudani eyibligen hem barliq ellerni eyibligen, sanga éytqan sözlerning hemmisini yazghin. ■

□ **35:19** «Rekabning oghli Yonadabning neslidin aldimda xizmet qilghuchi hergiz üzülüp qalmaydu» — ularning Xuda aldida néme xizmet qilidighanliqi muqeddes kitabta xatirilen'gen emes; emma Yehudiylarning keyinki xatiriliri boyiche ularning keyinki ibadetxanida qurban'gahta ot üçün otun élip bérish xizmiti bar idi. Rekabiyar toghruluq yene «Qoshumche söz»imizni körüng.

■ **36:2** Yesh. 8:1; Yer. 30:2

3 Yehudaning jemeti belkim Men béshigha chüshürmekchi bolghan barliq balayi'apetni anglap, herbiri özlirining rezil yolidin yanarmikin; ular shundaq qilsa, Men ularning qebihlikini we gunahini kechürüm qilimen.

4 Shuning bilen Yeremiya Nériyaning oghli Baruqni chaqirdi; Baruq Yeremiyaning aghzidin chiqqanlirini anglap Perwerdigarning uninggha éytqan sözlirining hemmisini bir oram qeghezge yézip berdi.

5 Yeremiya Baruqqa tapilap mundaq dédi: — Özüm qamap qoyulghanmen; Perwerdigarning öyige kirishimge ruxset yoq; lékin özüng bérip kirgin;

6 Perwerdigarning öyide roza tutqan bir künide, sen aghzimdin chiqqanlirini anglap yazghan, Perwerdigarning bu oram yazmida xatirilen'gen sözlirini xelqning qulaqlirigha yetküzgin; hemme sheherlerdin kelgen Yehudadikilerning quliqighimu yetküzgin.

7 Ular belkim Perwerdigar aldigha dua-tilawitini qilip herbiri özlirining rezil yolidin yanarmikin; chünki Perwerdigarning bu xelqge agahlandurghan ghezipi we gehri dehshetliktur.

8 Nériyaning oghli Baruq Yeremiya peyghember uninggha tapilighinining hemmisini ada qilip, Perwerdigarning öyide Perwerdigarning sözlirini

oqup jakarlidi. □

⁹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim textke olturghan beshinchi yili toqquzinchi ayda shundaq boldiki, barliq Yérusalémdikiler hemde Yehuda sheherliridin chiqip Yérusalémgha kelgen barliq xelq üçün, Perwerdigar aldida bir mezigil roza tutushimiz kérek dep élan qilindi.

¹⁰ Shu waqit Baruq Perwerdigarning öyige kirip, pütükchi Shafanning oghli Gemariyaning öyide turup, Yeremiyaning sözlirini barliq xelqning quliqigha yetküzüp oqudi; bu öy Perwerdigarning öyining yuqiriqi hoylisidiki «Yéngi derwaza»gha jaylashqanidi. □

¹¹ Shafanning newrisi, Gemariyaning oghli Mikah bolsa yazmidin Perwerdigarning sözlirining hemmisige qulaq saldi.

¹² Andin u padishahning ordisigha chüshüp pütükchining öyige kiriwidi, mana, emirlerning hemmisi shu yerde olturatti; pütükchi Elishama, Shémayaning oghli Délaya, Akborning oghli Elnatan, Shafanning oghli Gemariya we

□ **36:8 «Nériyaning oghli Baruq Yeremiya peyghember uningha tapilighinining hemmisini ada qilip, Perwerdigarning öyide Perwerdigarning sözlirini oqup jakarlidi»** — Baruqning chong atisi Maaséyah Yérusalémning sheher bashliqi bolghanidi (32:12ni hem «2Tar.» 34:8ni körüng). U mushu ishni qilghanda belkim özining jénini we kélechikini tewekkül qilghan. Uning Yeremiyagha hemrah bolushning intayin japaliq we xeterlik ikenlikini chüshinish üçün 45-babni körüng. □ **36:10 «pütükchi Shafan»** — Shafan toghruluq «1Pad.» 22-babni körüng. «yuqiriqi hoyla» — bolsa «1Pad.» 6:36 hem 7:12de «ichki hoyla» dégen nam bilen atalghan. «Yéngi derwaza» «Yer.» 26:10de tilgha élin'ghan. Shühbisizki, Baruq shu yerde turup Yeremiyaning sözini oquytti, barliq xelq angliyalaytti.

Hananiyaning oghli Zedekiya qatarliq barliq emirler shu yerde olturatti.

13 Shuning bilan Mikah Baruqning sözligenlirini xelqning quliqigha yetküzüp oqughanda özi anglighan barliq sözlerni ulargha bayan qildi.

14 Shuning bilan barliq emirler Kushining ewrisi, Shelemiyaning newrisi, Netaniyaning oghli Yehudiyini Baruqning yénigha ewetip uninggha: «Sen xelqning quliqigha yetküzüp oqughan oram yazmini qolunggha élip yénimizgha kel» – dédi. Shuning bilan Nériyaning oghli Baruq oram yazmini qoligha élip ularning yénigha keldi.

15 Ular uninggha: «Oltur, uni quliqimizgha yetküzüp oqup ber» – dédi. Baruq uni ulargha anglitip oqudi.

16 Shundaq boldiki, ular barliq sözlerni anglighanda, alaqqade bolup bir-birige qariship: «Bu sözlerning hemmisini padishahqa yetküzmisek bolmaydu» – dédi.

17 Andin Baruqtin: «Bizge dégin emdi, sen bu sözlerning hemmisini qandaq yazding? Ularni Yeremiyaning öz aghzidin anglidingmu?» – dep soridi.

18 Baruq ulargha: «U bu sözlerning hemmisini öz aghzi bilen manga éytti, men oram qeghezge siyah bilen yazdim» – dédi.

19 Emirler Baruqqa: «Barghin, sen we Yeremiya möküwélinglar. Qeyerde bolsanglar héchkimge bildürmenglar» – dédi.

20 Shuning bilan ular oram yazmini pütükchi Elishamaning öyige tiqip qoyup, ordigha kirip padishahning yénigha kélip, bu barliq sözlerni un-

ing quliqigha yetküzdi.

²¹ Padishah Yehudiyini yazmini élip kélishke ewetti, u uni Elishamaning öyidin épkeldi. Yehudiy uni padishahning quliqigha we padishahning yénida turghan barliq emirlerning qulaqlirigha yetküzüp oqudi.

²² Shu chagh toqquzinchi ay bolup, padishah «qishliq öy»ide olturatti; uning aldidiki ochaqta ot qalaqliq idi.

²³ Shundaq boldiki, Yehudiy uningdin üç-töt sehipini oqughanda, padishah qelemtirashi bilen bu qismini késip, yazmining hemmisini bir-birlep otta köyüp yoqighuche ochaqtiki otqa tashlidi. □

²⁴ Lékin bu barliq sözlerni anglighan padishah yaki xizmetkarlirining héchqaysisi qorqmidi, ulardin kiyim-kécheklarini yirtqanlar yoq idi.

²⁵ Uning üstige Elnatan, Délaya we Gemariyalar padishahtin oram yazmini köydürmeslikini ötün'genidi, lékin u ulargha qulaq salmidi.

²⁶ Padishah bolsa shahzade Yérahmeel, Azrielning oghli Séraya we Abdeelning oghli Shelemiyani pütükchi Baruqni we Yeremiya peyghembarni qolgha élishqa ewetti; lékin Perwerdigar ularni yoshurup saqlidi.

Ikkinchi oram yazma

²⁷ Padishah Baruq Yeremiyaning aghzidin anglap yazghan sözlerni xatiriligen oram yazmini

□ **36:23 «qelemtirash bilen késish»** — adette bu saymanni diwanbégi yaki pütükchi «oram yazmilar»ni yasap teyyarlashqa ishletti. Mushu yerde eksiche qimmatlik bir oram yazmini yoqitish üçün ishletken.

köydürüwetkendin kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyağa kélip mundaq déyildi: —

28 Yene bir oram qeghezni élip, uninggha Yehuda padishahi Yehoakim köydürüwetken birinchi oram yazmida xatirilen'gen barliq sözlerni yazghin.

29 We Yehuda padishahi Yehoakimgha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — Sen bu oram yazmini köydürüwetting we Méning toghruluq: Sen buninggha: «Babil padishahi choqum kélip bu zéminni weyran qilidu, uningdin hem insanni hem haywanni yoqitidu» — dep yézishqa qandaqmu pétinding?» — déding.

30 Shunga Perwerdigar Yehuda padishahi Yehoakim toghruluq mundaq deydu: — Uning neslidin Dawutning textige olturushqa héch adem bolmaydu; uning jesiti sirtqa tashliwétilip kündüzde issiqta, kéchide qirawda ochuq yatidu. ■

31 Men uning we neslining béshigha, xizmetkarlirining béshigha qebihlikining jazasini chüshürimen; Men ularning üstige, Yérusalémda turuwatqanlarning üstige hem Yehudaning ademliri üstige Men ulargha agahlandurghan barliq külpetlerni chüshürimen; chünki ular Manga héch qulaq salmighan.

32 Shuning bilen Yeremiya bashqa bir oram qeghezni élip Nériyaning oghli Baruqqa berdi; u Yeremiyaning aghzigha qarap Yehuda padishahi Yehoakim otta köydürüwetken oram yazmida xatirilen'gen hemme sözlerni yazdi; ular bu sözlerge oxshaydighan bashqa köp sözlernimu

qoshup yazdi.□

37

Zedekiya padishah bolghan chaghdiki bezi we-qeler – kirish söz

¹ Babil padishahi Néboqadnesar Zedekiyani Yehudaning zéminigha padishah qildi; shuning bilen u Yosiyaning oghli Yehoakimning oghli Koniyaning ornigha höküm süridi. □

² U, yaki xizmetkarliri, yaki zémindiki xelq Perwerdigarning Yeremiya peyghember arqiliq éytqan sözlirige héch qulaq salmidi.

Zedekiya Xudadin yarem tileydu

³ Padishah Zedekiya Shelemiyaning oghli Yehukalni hem kahin Maaséyahning oghli Zefaniyani Yeremiya peyghemberning yénigha ewetip uninggha: «Perwerdigar Xudayimizgha biz üçün dua qilghaysen» – dégüzdi

⁴ (shu chaghdá Yeremiya zindanda qamaqliq emes idi; u xelq arisigha chiqip-kirishke erkin idi.

⁵ Pirewnning qoshuni Misirdin chiqqanidi; Yérusalémni qorshiwalghan Kaldiylér bularning

□ **36:32** «u Yeremiyaning aghzigha qarap Yehuda padishahi Yehoakim otta köydürüwetken oram yazmada xatirilen'gen hemme sözlerni yazdi» — birinchi «oram yazma»ning mezmuni belkim «Yeremiya»diki 1-20-bablar idi. □ **37:1** «Koniya» — «Yekoniyah»ning bashqa bir atilishi.

xewirini anglap Yérusalémdin chékinip ketkenidi). □ ■

⁶ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiya peyghemberge kélip mundaq déyilidi: —

⁷ Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Silerni manga iltija qildurup izdeshke ewetken Yehuda padishahigha mundaq denglar: — Mana, silerge yardem bérimiz dep chiqip kelgen Pirewnning qoshuni bolsa, öz zéminigha, yeni Misirgha qaytip kétidu.

⁸ Andin Kaldiylar bu sheherge qaytip kélip jeng qilip uni ishghal qilidu, uni ot qoyup köydüriwétidu.

⁹ Perwerdigar mundaq deydu: — Öz-özünglarni aldap: «Kaldiylar bizdin chékinip ketken» — démenglar; ular ketken emes!

¹⁰ Chünki gerche siler özünglarga jeng qilidighan Kaldiylarning toluq qoshunini uruwetken bolsanglarmu we ularningkidin peqet yarilan'ghanlarla qalghan bolsimu, ularning herbiri yenila öz chédiridin turup bu sheherni ot qoyup köydürüwetken bolatti.

Yeremiya qolgha élinip erz qilinidu

¹¹ Pirewnning qoshuni tüpeylidin Kaldiylarning qoshuni Yérusalémdin chékinip turghan waqitta, shu weqe yüz berdi: —

□ **37:5** «Pirewnning qoshuni Misirdin chiqqanidi; Yérusalémni qorshiwalghan kaldiyler bularning xewirini anglap Yérusalémdin chékinip ketkenidi» — shu weqe belkim miladiyedin ilgiri 588-yili bolghanidi; «Pirewn» Misirning padishahi Pirewn-Xofrani körsitidu (44:30ni körüng). ■ **37:5** Yer. 34:21

¹² Yeremiya Binyamindiki zémin'gha yol élip, shu yerdiki yurtdashliri arisidin öz nésiwisini igilesh üçhün Yérusalémdin chiqqanda,

¹³ u «Binyamin derwazisi»gha yetkende, Hananiyaning newrisi, Shelemiyaning oghli közet bégi Iriya shu yerde turatti; u: «Sen Kaldiylerge chékinip teslim bolmaqchisen!» dep uni tutuwaldi.

¹⁴ Yeremiya: «Yalghan! Men Kaldiylér terepke qéchip teslim bolmaqchi emesmen!» – dédi. Lékin u uninggha qulaq salmidi; Iriya Yeremiyani qolgha élip uni emirler aldigha apardi.

¹⁵ Emirler bolsa Yeremiyadin ghezeplinip uni urghuzup, uni diwanbégi Yonatanning öyidiki qamaqxanigha solidi; chünki ular shu öyni zindan'gha aylandurghanidi. □

¹⁶ Yeremiya zindandiki bir gundixanigha qamilip, shu yerde uzun künler yatqandin kéyin,

¹⁷ Zedekiya padishah adem ewetip shu yerdin ordishigha élip keldi. U shu yerde astirtin uningdin: «Perwerdigardin söz barmu?» dep soridi. Yeremiya: «Bar; sen Babil padishahining qoligha tapshurulisen» – dédi.

¹⁸ Yeremiya Zedekiya padishahqa iltija qilip: — «Men sanga yaki xizmetkarliringgha yaki bu xelqge néme gunah qilghinimgha, bu zindan'gha qamap qoydunglar?»

□ **37:15** «Emirler **bolsa Yeremiyadin ghezeplinip uni urghuzup,...**» — mushundaq rezillik qilghan emirler Zedekiya padishahliqidiki emirler idi. 36-babta körsitilgen, Xudadin qorqqan yaxshi emirler bolsa, Yehoakim padishahliqidiki emirler idi; bu weqedin ilgirila ular Yekoniyah padishah bilen bille (miladiyedin ilgiriki 597-yili) Babilgha sürgün bolghanidi.

¹⁹ Silerge bésharet bérip: «Babil padishahi sanga yaki bu zémin'gha jeng qilishqa chiqmaydu!» dégen peyghemberliringlar qéni?» — dédi

²⁰ — «Emdi i padishah teqsir, sözlirimge qulaq sélishingni ötünimen; iltijayim aldingda ijabet bolsun, dep ötünimen; diwanbégi Yonatanning öyige méni qaytquzmighaysen; sen undaq qilsang, shu yerde ölimen».

²¹ Zedekiya padishah perman chüshürüp, Yeremiyani qarawullarning hoylisida turghuzushni, shuningdek sheherdiki hemme nan tügep ketmisila, uninggha herkünü «Naway kochisi»din bir nan bérilishni tapilidi; shuning bilen Yeremiya qarawullarning hoylisida turdi. ■

38

Yeremiya xain dep erz qilinip su azgiligha tashlinidu

¹ Mattanning oghli Sefatiya, Pashxurning oghli Gedaliya, Shemeliyaning oghli Jukal we Malkiyaning oghli Pashxurlar bolsa Yeremiyaning xelqge: —

² «Perwerdigar mundaq deydu: — Bu sheherde qélip qalghan ademler bolsa qilich, qehetchilik we waba bilen ölidu; lékin kimki chiqip Kaldiylerge teslim bolsa hayat qalidu; jéni özige oljidek qalidu; u hayat qalidu. ■

³ Perwerdigar mundaq deydu: — Bu sheher choqum Babil padishahining qoshunining qoligha tapshurulidu, u uni ishghal qilidu» — de-watqan sözlirini anglidi.

⁴ Emirlar padishahqa: «Silidin ötünimiz, bu adem ölümge mehkum qilinsun; chünki némishqa uning bu sheherde qélip qalghan jenggiwar leshkerlerning qollirini we xelqning qollirini ajiz qilishigha yol qoyulsun? Chünki bu adem xelqning menpeetini emes, belki ziyinini izdeydu» — dédi.

⁵ Zedekiya padishah: «Mana, u silerning qolliringlarga tapshuruldi; silerning yolunglarni tosqudek men padishah qanchilik bir adem idim?» — dédi.

⁶ Shuning bilen ular Yeremiyani tutup qarawullarning hoylisidiki shahzade Malkiyaning su azgiligha tashliwetti; ular Yeremiyani arghamchilar bilen uninggha chüsherdi; azgaldan bolsa su bolmay, peqet patqaqla bar idi; Yeremiya patqaqqa pétip ketti.

Éfiopiyelik aghwat Yeremiyani azgaldin qutquzidu

⁷ Emma padishahning ordisidiki bir aghwat Éfiopiyelik Ebed-Melek Yeremiyaning su azgiligha qamap qoyulghanliqini anglidi (shu chaghda padishah bolsa «Binyamin derwazisi»da olturatti).

□
⁸ Ebed-Melek ordidin chiqip padishahning yénigha bérup uninggha:

□ **38:7** «bir aghwat Éfiopiyelik» — «aghwat» dégen bu söz bezide peqet «emeldar»nila bildüridu.

⁹ «I padishahi'alem, bu adamlarning Yeremiya peyghemberge barliq qilghini, uni su azgiligha tashliwetkini intayin esebiy rezilliktur; u ashu yerde qehetchiliktin ölöp qalidu; chünki sheherde ozuq-tülük qalmidi» – dédi.

¹⁰ Padishah Éfiopiyelik Ebed-Melekke buyruq bérip: «Mushu yerdin ottuz ademni özüng bilen élip bérip, Yeremiya peyghembarni ölöp ketmesliki üçün su azgilidin élip chiqarghin» – dédi.

¹¹ Shuning bilen Ebed-Melek adamlarni élip ulargha yétekchilik qilip, padishahning ordisidiki xezinining astidiki öyge kirip shu yerdin lata-puta we jul-jul kiyimlarni élip, shularni tanilar bilen azgalgha, Yeremiyaning yénigha chüshürüp berdi.

¹² Éfiopiyelik Ebed-Melek Yeremiyagha: – Bu lata-puta we jondaq kiyimlarni qoltuqliring hem tanilar arisigha tiqip qoyghin – dédi. Yeremiya shundaq qildi.

¹³ Shuning bilen ular Yeremiyani tanilar bilen tartip, su azgilidin chiqardi; Yeremiya yenila qarawullarning hoylisida turdi.

Zedekiya astirtin meslihet soraydu, Yeremiya jawab béridu

¹⁴ Padishah Zedekiya adem ewetip Yeremiya peyghembarni Perwerdigarning öyidiki üçinchi kirish ishikige, öz yénigha aparghuzdi. Padishah Yeremiyagha: – Men sendin bir ishni sorimaqchimen; uni mendin yoshurmighaysen – dédi.

¹⁵ Yeremiya Zedekiyagha: «Men uni sanga ayan qilsam, sen méni jezmen ölümge mehkum qil-

mamsen? Men sanga meslihet bersem, sen angli-maysen!» — dédi.

¹⁶ Padishah Zedekiya Yeremiyagha astirtin qesem ichip uninggha: «Bizge jan-tiniq ata qilghan Perwerdigarning hayati bilen qesem ichimenki, men séni ölümge mehikum qilmaymen, yaki séni jéningni izdigüchi kishilarning qoligha tapshurmaymen» — dédi.■

¹⁷ Yeremiya Zedekiyagha: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Sen ixtiyaren Babil padishahining emirlirining yénigha chiqip teslim bolsang, jéning hayat qalidu we bu sheher otta köydürüwétilmeydu; sen we öydikiliring hayat qalisiler.

¹⁸ Lékin sen chiqip Babil padishahining emirlirige teslim bolmisang, bu sheher kaldiylerning qoligha tapshurulidu, ular uninggha ot qoyup köydürüwétidu, sen ularning qolidin qachalmay-sen — dédi.

¹⁹ Padishah Zedekiya Yeremiyagha: «Men Kaldiy-lerge chiqip teslim bolghan Yehudiylardin qorqimen; Kaldiyler belkim méni ularning qoligha tapshurushi, ular méni qiyin-qistaq qilishi mumkin» — dédi.

²⁰ Yeremiya mundaq dédi: — Ular séni tapshurmaydu. Sendin ötünimenki, gépimge kirip Perwerdigarning awazigha itaet qilghaysen; shundaq qilsang sanga yaxshi bolidu, jéning hayat qalidu.

²¹ Lékin sen chiqip teslim bolushni ret qilsang, Perwerdigar manga ayan qilghan ish mundaq: —

²² mana, Yehuda padishahining ordısında qalghan

barliq qiz-ayallar Babil padishahining emirlirining aldigha élip kététilidu. Shuning bilen bu *qiz-ayallar* sanga *tene qilip*: «Séning jan dostliring séni éziqturdi; ular séning üstüngdin ghelibe qildi; emdi hazir putliring patqaqqa pitip ketkende, ular yüz örüp sanga arqisini qildi!» — deydu. □

²³ Séning barliq ayalliring hem baliliring kaldiy-lerge élip kététilidu. Sen özüng ularning qolidin qachalmaysen; chünki sen Babil padishahining qoli bilen tutuwélinisen, shundaqla sen bu sheharning otta köydürüwétilishige sewebchi bolisen.

²⁴ Zedekiya Yeremiyagha mundaq dédi: — Sen bu söhbitimizni bashqa héchkinge chandurmighin, shundila sen ölmeysen. □

²⁵ Emirler méning sen bilen sözleshkinimni anglap yéninggha kélip sendin: «Séning padishahqa néme dégenliringni, shundaqla uning sanga qandaq sözlerni qilghanliqini bizge éyt; uni bizdin yoshurma; shundaq qilsang biz séni öltürmeymiz» dése,

²⁶ undaqla sen ulargha: «Men padishahning aldigha: «Méni Yonatanning öyige qaytquzmighaysen, bolmisa, men shu yerde ölimen» — dégen iltijayimni qoyghanmen» — deysen.

²⁷ Derweqe emirlarning hemmisi Yeremiyaning

□ **38:22** «séning jan dostliring séni éziqturdi» — «séning jan dostliring» padishahning «meslihetchi»liri hem «peyghemberliri»ni körsitidu. Ular padishahni «Misirgha ittipaqdash bolup Babilgha isyan kötüreyli» dep azdurup balayi'apetni keltürgenidi. □ **38:24** «chandurmighin ...sen ölmeysen» — belkim padishah uninggha tehdit sélish üçün emes, belki «Misirgha ittipaqdash bolayli» dégen emirler bu söhbetning mezmunini anglap qalsa Yeremiyanı öltürüshi mumkin, démekchi.

yénigha kélip shuni soridi; u ulargha padishah buyrughan bu barliq sözler boyiche jawab berdi. Shuning bilen ular jimip kétip uning yénidin chiqip ketti; chünki bu ish héckimge chandurulmighanidi.

²⁸ Shundaq qilip Yérusalém ishghal qilin'ghuche Yeremiya qarawullarning hoylisida turdi.

39

Yérusalémning ishghal qilinishi we kényinki weqeler

¹ Yérusalém ishghal qilin'ghanda töwendiki ishlar yüz berdi: — Yehuda padishahi Zedekiyaning toqquzinchi yili oninchi ayda, Babil padishahi Néboqadnesar we barliq qoshuni Yérusalémgha jeng qilishqa kélip uni muhasirige aldi; ■

² Zedekiyaning on birinchi yili, tötinchi ayning toqquzinchi künide, ular sheher sépilidin bösüp kirdi.

³ Shuning bilen Babil padishahining emirlirining hemmisi, yeni Samgarliq Nergal-Sharezer, bash xezinichi Nébu-Sarséqim, bash séhirger Nergal-sharezer we Babil padishahliqining bashqa emeldarliri kirip «Ottura derwaza»da olturdi. □

⁴ Yehuda padishahi Zedekiya we barliq jenggiwar leshkerler ularni körüp qachmaqchi bolup, tün kéchide sheherdin beder tikiwétishti; u padishahning baghchisi arqiliq, «ikki sépil»

■ **39:1** 2Pad. 25:1; Yer. 52:4 □ **39:3** «bash xezinichi» — ibraniy tilidiki «Rab-Saris» déyilidu. Bu sözning toluq menisi bizge namelum, «bash xezinichi» bizning perzimiz. «Ottura derwaza»da olturdi — kona zamanlarda sheher derwazisi emeldarlar yaki mötiwerler sot qilidighan, höküm chiqiridighan jay idi.

ariliqidiki derwazidin chiqip *Jordan jilghisidiki* «Arabah tüzlemligi»ge qarap qéchishti.

⁵ Kaldiylarning qoshuni ularni qoghlap Yérixo tüzlemligide Zedekiyagha yétiship uni qolgha élip Xamat zéminidiki Riblah shehirige, Babil padishahi Néboqadnesarning aldigha apardi; u shu yerde uning üstidin höküm chiqardi.

⁶ Babil padishahi Riblah shehiride Zedekiyaning oghullirini köz aldida öltürüwetti; Babil padishahi Yehudadiki barliq mötiwerlernimu öltürüwetti.

⁷ U Zedekiyaning közlrini oyup, uni Babilgha apirish üçün mis kishenler bilen kishenlep qoydi.

⁸ Kaldiylar padishahning ordisini we puqralarning öylirini ot qoyup köydürüp Yérusalémning sépillirini kömürüp tashlidi.

⁹ Shahane qarawul bégi Nébuzar-Adan sheherde qélip qalghan bashqa xelqni, öziye teslim bolup chiqqanlarni, yeni qalghan xelqning hemmisini qolgha élip, Babilgha sürgün qildi.

¹⁰ Halbuki, qarawul bégi Nébuzar-Adan Yehuda zéminida héch teweliki bolmighan bezi namratlarni qaldurdi; shu chaghda u ulargha üzümzarlar we étizlarni teqsimlep berdi.

¹¹⁻¹² Babil padishahi Néboqadnesar Yeremiya toghruluq qarawul bégi Nébuzar-Adan arqiliq: «Uni tépip uningdin xewer al; uninggha héch ziyan yetküzme; u némini xalisa shuni uninggha qilip ber» – dep perman chüshürgenidi.

¹³ Shunga qarawul bégi Nébuzar-Adan, shundaqla bash xezinichi Nébushazban, bash séhirger Nergal-Sharezer we Babil padishahining bashqa bash

emeldarlirining hemmisi adem ewetip □

14 Yeremiyani «Qarawullarning hoylisi»din élip Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning öz öyige apirishi üçhün uning qoligha tapshurghuzdi. Lékin Yeremiya puqralar arisida turdi.□

Xudaning sadiq adimi Ebed-Melekke bolghan wedisi

15 Yeremiya «Qarawullarning hoylisi»da qamap qoyulghan waqtida, Perwerdigarning sözi uninggha kélip mundaq déyilgenidi: —

16 Barghin, Éfiopiyelik Ebed-Melekke mundaq dégin: «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men öz sözlirimni mushu sheher üstige chüshürimen; awat-halawet emes, belki balayi'apet chüshürimen; shu küni bu ishlar öz közüng aldida yüz béridu.

□ **39:13** «**bash xezinichi Nébushazban**» — 3-ayette «Nébu-Sarséqim» isimlik yene bir «bash xezinichi» tilgha élinidu.

□ **39:14** «**Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliya**» — bu ayettiki «Shafan» 36:10-11de tilgha élin'ghan «Shafan» bolushi mumkin. Qarighanda, uning ailisidikiler Yeremiyagha yaxshi muamile qilip kelgen. «Yeremiyani ... élip .. **Gedaliyaning öz öyige apirishi üçhün ...**» — alimlarning bu ayettiki «öz öyige» dégen söz toghrisida ikki pikri bar, yeni «öz öyi» (1) Yeremiyaning yurti, yene Anatotni yaki (2) Gedaliyaning «öz öyi»ni körsitidu. Gedaliya Néboqadnesarning buyruqi bilen Pelestin'ge waliy dep békitilgenidi (40:5ni we «2Pad.» 25:22ni körüng). Bizningche ikkinchi pikir toghra, chünki 40:5de Nébuzar-Adanning Yeremiyagha «Gedaliyaning yénigha qaytqin» dégen sözini bayqaymiz. Mushu waqitta Yeremiya waliy öyide keng-azadilikte turushni emes, belki namrat xelq arisida turushni tallidi.

17 Lékin shu küni Men séni qutquzimen, — deydu Perwerdigar; — Sen qorqidighan ademlarning qoligha tapshurulmaysen;

18 chünki Men choqum séni qutquzimen; sen qilichlanmaysen, belki öz jéning özüngge oljidek qalidu; chünki sen Manga tayinip kelgensen — deydu Perwerdigar».

40

Yeremiya ikkinchi qétim azad qilinip qoyuwétilidu

¹ Qarawul bégi Nébuzar-Adan uni Ramah shehiridin qoyuwetkende, Perwerdigar Yeremiyagha söz qildi. U chaghda Nébuzar-Adan Yérusalém hem Yehudadiki barliq esirlerni élip Babilgha sürgün qilmaqchi idi; Yeremiyamu ularning arisida zenjir bilen baghlan'ghan halda élip méngilghanidi. □

² Qarawul bégi Yeremiyani bir chetke tartip uningha mundaq dédi: «Perwerdigar Xudaying mushu yerge balayi'apet chüshürimen dep agahlandurdi;

□ **40:1** «Qarawul bégi Nébuzar-Adan uni Ramah shehiridin qoyuwetkende, Perwerdigar Yeremiyagha söz qildi...» — Nébuzar-Adan alliqachan Yeremiya toghruluq «Yérusalémda turuwersun» dep perman chüshürgenidi (39:11-14ni körüng). Uning «xelq arisida» turghanliqi tüpeylidin, belkim tasadipiyliqtin ular sürgün qilin'ghanda ular bilen teng élip kétélgénidi. «Perwerdigarning sözi Yeremiyagha keldi» — 2-5-ayetlerge qarighanda, Perwerdigarning bu sözi «kapir» bolghan, Babilliq leshker Nébuzar-Adan arqiliq keldi!

³ Mana, Perwerdigar Öz dégini boyiche shundaq qilip uni keltürdi; chünki siler Perwerdigar al-dida gunah sadir qilghansiler we uning awazigha qulaq salmighansiler; shunga bu ish béshinglargha chüshti.

⁴ Lékin men qolungni ishkellen'gen zenjirlerdin yéship séni qoyuwétimen; men bilen bille Babilgha bérish sanga muwapiq körünse, qéni kel, men sendin xewer alimen; emma men bilen bille Babilgha bérishni muwapiq emes dep qarisang, kérek yoq. Mana, pütkül zémin aldingda turidu; qeyerge bérish sanga layiq, durus körünse shu yerge barghin».

⁵ Yeremiya téxi yénidin mangmay turup, Nébuzar-Adan uninggha: «Boldi, Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha qayt; Babil padishahi uni Yehudadiki sheherlerge hökümraniq qilishqa belgiligen; xelq arisida uning bilen bille turiwer, yaki herqandaq bashqa yerge baray déseng shu yerge barghin» — dédi. Shuning bilen qarawul bégi uninggha ozuq-tülük hemde bir sowghat bérip uni qoyuwetti.

⁶ Shuning bilen Yeremiya Mizpah shehirige, Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha keldi; u uning bilen bille, puqralar arisida turdi.

Mizpah shehiri «Yehuda ölke»sining yéngi merkizi qilinidu

⁷ Dalada qalghan Yehudaning leshker bashliqliri hem leshkerliri Babil padishahining Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani zémin üstige hökümraniq qilishqa belgiligenlikini,

shuningdek uninggha Babilgha sürgün bolmighan zémindiki yoqsul er-ayallar bala-chaqiliri bilen tapshurulghanliqini anglap qaldi;

⁸ shuning bilen bu leshker bashliqliri ademliri bilen Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi; bashliqliri bolsa Netaniyaning oghli Ishmail, Karéahning oghulliri Yohanan hem Yonatan, Tanxumetning oghli Séraya, Netofatliq Efayning oghulliri we Maakatliq birsining oghli Yezaniya idi. □

⁹ Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliya ular we ademlirige: «Kaldiylerge béqinishtin qorqmanglar; zéminda olturaqliship Babil padishahigha béqininglar, shundaq qilsanglar silerge yaxshi bolidu.

¹⁰ Men bolsam Kaldiylar zémin'gha kelgende *silerge* wekil bolup ularning aldida turush üçün Mizpah shehiride turimen; siler bolsanglar, sharab, enjür-xormilar we zeytun méyi mehsulatlirini élip küp-idishinglarga qoyunglar, özünglar tutqan sheherlerde turiwéringlar» — dep qesem ichti.

¹¹ Oxshashla Moabda, Ammoniyalar arisida, Édomda hem bashqa herbir yurtlarda turghan Yehudiylarmu Babil padishahi Yehudada xelqning bir qaldisini qaldurghan we ular üstige hökümraniq qilishqa Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani belgiligen dep anglidi;

¹² shuning bilen barliq Yehudiylar heydep

□ **40:8 «Maakatliq birsining oghli Yezaniya»** — «Jezaniya»ning bashqa shekli «Yaazaniya» — «2Pad.» 25:23ni körüng.

tarqitiwétilgen hemme jay-yurtlardan qaytip, Yehuda zéminigha, Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi. Ular sharab, enjür-xormilarning mehsulatirini zor kengrichilikte aldi.

Ishmail Gedaliyani öltürüwétidu, Mizpahdiki xelqni esirge alidu

¹³ Karéahning oghli Yohanan we dalada qalghan leshkerlarning barliq bashliqliri Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha kélip uninggha:

¹⁴ «Sen Ammoniylar padishahi Baalis Netaniyaning oghli Ishmailni séni öltürüşke ewetkenlikini bilmemsen?» – déyishti. Lékin Ahikamning oghli Gedaliya ularning gépige ishenmidi.

¹⁵ Karéahning oghli Yohanan Mizpahda Gedaliyagha astirtin söz qilip: «Manga ruxset qilghaysen, bashqilar uningdin xewer tapquche men bérip Netaniyaning oghli Ishmailni öltürey; héchkim buni bilmeydu. Uning séni öltürüp, shuning bilen etrapinggha yighilghan Yehudadikilerning hemmisi tarqitiwétilip, Yehudaning qaldisi yoqitiwétilishining néme hajiti bar? – dédi.

¹⁶ Biraq Gedaliya Karéahning oghli Yohanan'gha: «Sen undaq qilma; chünki sen Ishmail toghruluq yalghan éytiwatisen» – dédi.

41

¹ Emdi yettinchi ayda shundaq boldiki, shahzade, shundaqla padishahning bash emeldarlaridın biri bolghan Elishamaning newrisi, Netaniyaning

oghli Ishmail on adem élip Mizpahga, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha keldi; ular shu yerde, yeni Mizpahda nan oshtup ghizalan'ghanda, □ ■

² Netaniyaning oghli Ishmail hem u épkelgen on adem ornidin turup, Ahikamning oghli Gedaliyagha qilich chapti; ularning shundaq qilishi Babil padishahi Yehuda zémini üstige hökümraniqqa belgiligenni öltürüştin ibaret idi.

³ Ishmail Mizpahda Gedaliyagha hemrah bolghan barliq Yehudiylar we shu yerde turuwatqan barliq Kaldiy jenggiwar leshkerlerni öltürüwetti.

⁴ Shundaq boldiki, Gedaliyani öltürüwetkendin kéyin, ikkinchi künigiche héchkim téxi uningdin xewer tapmighanidi,

⁵ mana Sheqem, Shiloh hem Samariyedín seksen adem yétip keldi. Ular saqilini chüshürgen, kiyimlerini yirtqan, etlirini tilghan, Perwerdigarning öyige sunushqa qolida hediyelerni hem xushbuyni tutqan halda kelgenidi. □

⁶ Netaniyaning oghli Ishmail ularni qarshi élishqa mangghiniche yighlighan'gha sélip Mizpahdin chiqti; ulargha: «Merhemet, Ahikamning oghli Gedaliya bilen körüshüshke apirimen» — dédi.

⁷ Shundaq boldiki, ular sheher otturisigha yetk-

□ **41:1** «padishahning **bash emeldarliri...**» — «padishah» choqum Zedekiyani körsitidu. ■ **41:1** 2Pad. 25:25 □ **41:5** «Ular

saqilini chüshürgen, kiyimlerini yirtqan, etlirini tilghan...» — démisekmu, xelq bundaq heriketler arqiliq qattiq qayghuni bildüretti. Shühbisizki, mushu yerde ularning qayghusi Xudaning Yehuda we Israil üstige jaza chüshürgenliki tüpeylidin bolghan. Emeliyette qayghuni bildürüshke «etlirini tilish» Tewratta qet'iy men'i qilin'ghan.

ende, Netaniyaning oghli Ishmail we uning bilen bille bolghan ademler ularni öltürüp jesetlirini su azgiligha tashliwetti.

⁸ Halbuki, ular arisidin on adem Ishmailgha: «Bizni öltürüwetme, chünki dalada bizning yoshurup qoyghan bughday, arpa, zeytun méyi we hesel qatarliq ozuq-tülükimiz bar» — dédi. Shunga u qolini yighip, buraderliri arisidin ularni öltürmedi.

⁹ Ishmail öltürgen ademlerning jesetlirini tashliwetken bu azgal bolsa, intayin chong idi; uni esli padishah Asa Israil padishahi Baashadin qorqup kolap yasighanidi. Netaniyaning oghli Ishmail bu azgalni jesetler bilen toldurdi. □

¹⁰ Ishmail Mizpahta turghan xelqning qaldising hemmisini, jümlidin qarawul bégi Nébuzar-Adan Ahikamning oghli Gedaliyagha tapshurghan padishahning qizliri we Mizpahda qalghan barliq kishilerni esirge élip ketti; Netaniyaning oghli Ishmail ularni esirge élip Ammoniylarning qéshigha ötüshke yol aldi.

Yohanan xelqni Ishmailning changgilidin qutulduridu

¹¹ Karéahning oghli Yohanan we uning qéshidiki hemme leshker bashliqliri Netaniyaning oghli

□ **41:9 «Ishmail öltürgen ademlerning jesetlirini tashliwetken bu azgal bolsa, intayin chong idi; uni esli...»** — bashqa xil terjimisi: «Shu azgal Ishmail Gedaliya bilen bille öltürgen ademlerning jesetlirini tashlighan yer bolup, uni esli...» — eyni ibraniy tilidiki tékistni chüshinish tes. «**Baashadin qorqup...**» — Asa padishah belkim azgalni Mizpah muhasirige élin'ghanda su saqlash üçün kolighanidi.

Ishmail sadir qilgan barliq rezilliktin xewer tapti;

¹² shuning bilen ular barliq ademlrini élip Netaniyaning oghli Ishmailgha jeng qilishqa chiqti; ular Gibéondiki chong köl boyida uning bilen uchrashti.

¹³ Ishmailning qolida turghan barliq xelq Karéahning oghli Yohanan hem uning hemrahliri bolghan barliq leshker bashliqlirini körgende xushal boldi.

¹⁴ Ishmail Mizpahdin élip ketken barliq xelq yoldin yénip, Karéahning oghli Yohananning yénigha keldi.

¹⁵ Lékin Netaniyaning oghli Ishmail sekkiz adimi bilen Yohanandin qéchip, Ammoniylar teripige ötüp ketti.

¹⁶ Andin Karéahning oghli Yohanan hem uning hemrahliri bolghan barliq leshker bashliqliri Netaniyaning oghli Ishmail Ahikamning oghli Gedaliyani öltürgendin kéyin Mizpahdin élip ketken xelqning qaldisining hemmisini öz qéshigha aldi; u ularni, yeni jenggiwar leshkerler, qiz-ayallar, balilar we orda emeldarlrini Gibéondin élip ketti.

¹⁷ Ular Kaldiyilerdin özlirini qachurush üçün Misirgha qarap yol élip Beyt-Lehemge yéqin bolghan Gérut-Qimxamda toxtap turdi.

¹⁸ Sewebi bolsa, ular Kaldiyelerdin qorqatti; chünki Babil padishahi zémin üstige hökümraniqqqa belgilingen Ahikamning oghli Gedaliyani Netaniyaning oghli Ishmail öltürüwetkenidi.

42

Qalghanlar Perwerdigardin yol soraydu, biraq uninggha qulaq salmaydu

¹ Barliq leshker bashliqliri, jümlidin Karéahning oghli Yohanan hem Hoshayaning oghli Yezaniya we eng kichikidin chongighiche barliq xelq □

² Yeremiya peyghemberning yénigha kélip uningdin: «Telipimizni ijabet qilghaysen, Perwerdigar Xudayinggha xelqning qaldisi bolghan bizler üçün dua qilghaysenki (közüng körginidek burun köp bolghan bizler hazir intayin az qalduq),

³ Perwerdigar Xudaying bizge mangidighan yol, qilidighan ishni körsetkey» — dep iltija qildi.

⁴ Yeremiya peyghember ulargha: «Maqul! Mana, men Perwerdigar Xudayinglarga sözliringlar boyiche dua qilimen; shundaq boliduki, Perwerdigar silerge qandaq jawab berse, men uni silerge héchnémisini qaldurmay toluqi bilen bayan qilimen» — dédi.

⁵ Ular Yeremiyagha: «Perwerdigar Xudaying séni ewetip bizge yetküzidighan sözning hemmisige emel qilmisAQ, Perwerdigar bizge heqiqiy, gépide turudighan guwahchi bolup eyiblisun!» — dédi.

⁶ «Biz séni Perwerdigar Xudayimizning yénigha ewetimiz; jawab yaxshi bolsun yaman bolsun, uning awazigha itaet qilimiz; biz Xudayimizning awazigha itaet qilghanda, bizge yaxshi bolidu».■

⁷ Shundaq boldiki, on kündin kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyagha keldi.

□ **42:1** «Hoshayaning oghli Yezaniya» — bu «Yezaniya» 40:8de tilgha élin'ghan «Yezaniya» bolushi mumkin. ■ **42:6** Yer. 7:23

⁸ U Karéahning oghli Yohanan, leshker bashliqlirining hemmisi we eng kichikidin chongighiche barliq xelqni chaqirip

⁹ ulargha mundaq dédi: — «Siler méni telipinglarni Israilning Xudasi Perwerdigarning aldigha yetküzüşke ewetkensiler. U mundaq dédi: —

¹⁰ «Siler yenila mushu zéminda turiwersenglarla, Men silerni qurup chiqimen; silerni ghulatmaymen; Men silerni tikip östürimen, silerni yulmaymen; chünki Men béshinglarga chüshürgen balayi'apetke ökünimen. ■

¹¹ Siler qorqidighan Babil padishahidin qorqmanglar; uningdin qorqmanglar, — deydu Perwerdigar, — chünki Men silerni qutquzush üçün, uning qolidin qutuldurush üçün siler bilen bille bolimen.

¹² Men silerge shundaq rehimdilliqliqni körsitimenki, u silerge rehim qilidu, shuning bilen silerni öz zémininglarga qaytishqa yol qoyidu.

¹³ Biraq siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmay «Bu zéminda qet'iy turmaymiz» — désenglar

¹⁴ we: «Yaq. biz Misir zéminigha barayli; shu yerde ne urushni körmeymiz, ne kanay-agah signalini anglamaymiz, ne nan'gha zar bolmaymiz; shu yerde yashaymiz» — désenglar,

¹⁵ emdi Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yehudaning bu qaldisi bolghan siler: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — «Siler Misirgha kirip, shu yerde olturaqlishishqa qet'iy niyetke kelgen bolsanglar,

16 emdi shundaq boliduki, siler qorqidighan qilich Misirda silerge yétishiwalidu, siler qorqidighan qehetchilik Misirda silerge egiship qoghlap baridu; shu yerde siler ölisiler.

17 Shundaq boliduki, Misirgha kirip shu yerde turayli dep qet'iy niyet qilghan ademlarning hemmisi qilich, qehetchilik we waba bilen ölidu; ularning héchqaysisi tirik qalmaydu we yaki Men béshigha chüshüridighan balayi'apettin qutulalmaydu.

18 Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Ghezipim we qehrim Yérusalémdikilerning béshigha chüshürülgendek, siler Misirgha kirgininglarda, qehrim béshinglarga chüshürülidu; siler lenetke qalidighan we dehshet basidighan obyékt, lenet sözi hem reswachiliqning obyékti bolisiler we siler bu zéminni qaytidin héch körmeysiler. ■

19 Perwerdigar siler, yeni Yehudaning qaldisi toghruluq: «Misirgha barmanglar!» — dégen. — Emdi shuni bilip qoyunglarki, men bügünki künide silerni agahlandurdum!».

20 — Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha ewetkininglar «Perwerdigar Xudayimizgha biz üçün dua qilghaysen; Perwerdigar Xudayimiz bizge néme dése, bizge yetküzüp berseng biz shuning hemmisige emel qilimiz» dégüzgininglar özünglarni aldap jéninglarga zamin

■ **42:18** Yesh. 65:15; Yer. 7:20; 18:16; 19:8; 24:9; 25:9,18; 26:6; 29:18

bolushtin ibaret boldi, xalas. □

²¹ Men bügünki künde silerge Uning déginini éytip berdim; lékin siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha we yaki Uning méni silerning yéninglarga ewetken héchqaysi ishta Uninggha itaet qilmidinglar. □

²² Emdi hazir shuni bilip qoyunglarki, siler oltur-aqlishayli dep baridighan jayda qilich, qehetchilik we waba bilen ölisiler».

43

¹ Shundaq boldiki, Yeremiya ularning Xudasi Perwerdigarning hemme sözlirini barliq xelqge éytip tügettü (Xudasi Perwerdigar Yeremiyani ulargha bu barliq sözlerni éytish üçün ewetken), —

² shuning bilen Hoshiyaning oghli Azariya we Karéahning oghli Yohanan we shundaqla barliq hali chong ademler Yeremiyagha mundaq dédi: — «Sen yalghan éytiwatisen! Xudayimiz Perwerdigar

□ **42:20** «— **Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha ... «Perwerdigar Xudayimizgha...» dégüzgininglar özünglarni aldap jéninglarga zamin bolushtin ibaret boldi, xalas**» — ayetning bashqa birxil terjimisi «Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha: «Perwerdigar Xudayimizgha ... » dégüzüp ewetkiniglarda özünglar jéninglarni aldap qoyghansiler, xalas». □ **42:21** «Men **bügünki künde silerge Uning déginini éytip berdim; lékin ... Xudayinglarning awazigha we yaki Uning méni silerning yéninglarga ewetken héchqaysi ishta Uninggha itaet qilmidinglar**» — shübhisizki, ularning könglidiki, yeni: «Xudaning söziğe héch itaet qilmaymiz» dégen pozitsiyisi peyghemberge ayan idi.

séni bizge: «Siler Misirda olturaqlishish üçün bar-manglar!» déyishke ewetken emes; □

³ belki Nériyaning oghli Baruq choqum séni bizge qarshilashturup, bizni Kaldiylarning qoligha tapshurushqa küshkürtmekte; shuning bilen ular bizni ölümge mehkum qilidu yaki bizni Babilgha sürgün qilidu».

⁴ Shuning bilen Karéahning oghli Yohanan, leshker bashliqlirining hemmisi we barliq xelq Perwerdigarning: «Yehuda zéminida turup qélinglar» dégen awazigha qulaq salmidi;

⁵ belki Karéahning oghli Yohanan we barliq leshker bashliqliri heydiwétilgen barliq ellerdin Yehuda zéminida olturaqlishishqa qaytip kelgen Yehudaning pütün qaldisini,

⁶ yeni erler, qiz-ayallar, balilar we padishahning qizlirini, jümlidin qarawul bégi Nébuzar-Adan Ahikamning oghli Gedaliyagha tapshurghan her-bir kishini hemde Yeremiya peyghember hem Nériyaning oghli Baruqni élip,

⁷ Misir zéminigha kirip keldi; ular Perwerdigarning emrige itaet qilmidi. Ular Tahpanes she-hirige yétip keldi.

Bésharet — Néboqadnesar Misirgha bésip kirip, bulang-talang qilidu

⁸ Perwerdigarning sözi Yeremiyagha Tahpaneste kélip mundaq déyildi: —

⁹ Yehudiyarning köz aldidila, qolunggha birnechche chong tashlarni élip Pirewnning

□ **43:2** «Hoshayaning **oghli Azariya**» — bu adem 42:1diki «Hoshayaning oghli Yezaniya» dégen adem bilen bir bolushi mumkin.

Tahpanestiki ordising kirish yolining yénidiki xishliq yoldiki séghiz laygha kömüp yoshurup,

10 ulargha mundaq dégin: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Méning qulum bolghan Babil padishahi Néboqadnesarni chaqirip épkélimen, u men kömüp yoshurghan bu tashlar üstige öz textini salidu; ularning üstige shahane chédirini yéyip tikidu. ■

11 U kélip Misir zéminida jeng qilidu; ölümge békitilgenler ölidu; sürgün bolushqa békitilgenler sürgün bolidu; qilichqa békitilgenler qilichlinidu. □ ■

12 Men Misirdiki butlarning öylirige ot yaqturghuzimen; u ularni köydürüp, butlirini élip sürgün qilidu; qoy padichisi öz tonini kiygendek Néboqadnesarmu Misir zéminini özige kiyiwalidu; u shu yerdin aman-ésen chiqidu. □

13 U Misir zéminidiki «Quyash ibadetxanisi»diki tüwrüklerni chéqiwétidu; u Misirdiki butlirining

■ **43:10** Yer. 25:9; 27:6 □ **43:11** «U (Néboqadnesar) kélip Misir zéminida jeng qilidu; ölümge békitilgenler ölidu» — bu ayettiki «ölüm» belkim wabani körsitidu. 15:2nimu körüng. ■ **43:11**

Yer. 15:2; Zek. 11:9 □ **43:12** «Qoy padichisi öz tonini kiygendek Néboqadnesarmu Misir zéminini özige kiyiwalidu» — bashqa birxil terjimisi: «U (Néboqadnesar) qoy padichisi öz tonidiki pitlarni tergendek Misir zéminidin héchnerse qaldurmay hemmini tériwalidu». Ayettiki ibraniy tili ikki bisliq bolghachqa, ikkila terjimisi belkim toghra bolushimu mumkin. Yene shuni déyishimiz kérekki, qoylar we qoy padichiliri Misirliqlargha intayin yirginchilik bolghan («Yar.» 46:34ni körüng). Shuning bilen bésharet Misirliqlar üçün intayin kinayilik, éghir gep bolushi kérek idi.

öylirige ot qoyup köydüriwétidu.□

44

Perwerdigarning Misirgha qachqan Yehudiy-largha butperesliki tüpeylidin chüshüridighan jazasi

¹ Misirda turghan, yeni Migdolda, Tahpaneste, Nofta we *Misirning jenubiy teripi* Patros zéminida turghan barliq Yehudiylar toghruluq bu söz Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —□

²⁻³ «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men Yérusalém hem Yehudadiki hemme sheherler üstige chüshürgen barliq balayi'apetni körgensiler; mana, ularning sadir qilghan rezilliki tüpeylidin бүгүнки күнде ular xarabilik bolup, ademzatsiz qaldi; chünki ular ne özliri, ne siler, ne ata-bowiliringlar bilmeydighan yat ilahlargha choqunushqa, xushbuy yéqishqa béríp, Méni ghezeplendürgen.

⁴ Men tang seherde ornumdin turup qullirim bolghan peyghemberlerni silerge ewetip: «Men nepretlinidighan bu yirginshlik ishni qilghuchi bolmanglar!» — dep agahlandurghanmen.

□ **43:13** «Quyash **ibadetxanisi**» — Misirdiki «Xéliopolis», yeni «On» dégen sheherge jaylashqan. U hazirqi Qahire shehirining on kilométr sherq teripide. «U **Misirdiki butlirining öylirige ot qoyup köydüriwétidu**» — miladiyedín ilgiriki 568-yili Néboqadnesar Misirgha tajawuz qilghan; bu weqedín ilgiri bashqa bir tajawuzluqning bar-yoqluqi toghruluq téxi xewerimiz yoq. □ **44:1** «Nof» — kéyin «Memfis» dep atalghan. Migdol, Tahpanes, Nof we Patros dégen jaylar asasen Misirning pütkül térritoriyesini öz ichige alghanidi.

⁵ Lékin ular itaet qilmighan, héch qulaq salmighan; ular rezillikidin, yat ilahlargha xushbuy yéqishtin qolini zadi üzmi gen.

⁶ Shuning bilen qehrim hem ghezipim *ulargha* tökülgen, Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki reste-kochilarda yéqilghan, köygen; ular бүgünki күnde weyrane we xarabilik bolup qaldi. ■

⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Siler némishqa öz-özünglarga zor külpet keltürmekchisiler, özünglarga héchqandaq qaldi qaldurmay özünglardin, yeni Yehudaning ichidin er-ayal, bala-bowaqlarni üzmekchisiler!?

⁸ Némishqa öz qolliringlarning yasighini bilen, siler olturaqlashqan Misir zéminida yat ilahlargha xushbuy yéqip Méni ghezeplendürisiler? Shundaq qilip siler halak bolup yer yüzidiki barliq eller arisida lenet sözi we reswa qilinidighan bir obyekt bolisiler.

⁹ Siler Yehuda zéminida hem Yérusalémning reste-kochilirida sadir qilin'ghan rezillikni, yeni ata-bowiliringlarning rezillikini, Yehuda padishahlirining rezillikini we ularning ayallirining rezillikini, silerning öz rezillikinglarni hem ayalliringlarning rezillikini untup qaldinglarmu?

¹⁰ Бүгүнкү күнге qeder xelqinglar özini héch töwen tutmidi, Mendin héch qorqmidi, ular Men silerning aldinglarga hem ata-bowiliringlarning aldigha qoyghan Tewrat-qanunumda yaki belgilimilirimde héch mangghan emes.

11 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men béshinglarga külpet chüshürüp, barliq Yehudani halak qilghuche silerge yüzümni qaritimen; ■

12 Men Misir zéminigha shu yerde olturaqlishayli dep qet'iy niyet qilghan Yehudaning qaldisigha qol salimen, ularning hemmisi Misir zéminida tügishidu; Misir zéminida yiqilidu; ularning eng kichikidin chongighiche qilich bilen, qehetchilik bilen ölidu; ular qilich bilen we qehetchilik bilen ölidu, ular lenet oqulidighan we dehshet basquchi obyekt, lenet sözi hem reswa qilinidighan bir obyekt bolidu. ■

13 Men Misir zéminida turuwatqanlarni Yérusalémni jazalighandek qilich bilen, qehetchilik bilen we waba bilen jazalaymen;

14 shuning bilen Misir zéminida olturaqlishayli dep shu yerge kirgen Yehudaning qaldisidin Yehuda zéminigha qaytishqa héchqaysisi qachalmaydu yaki héchkim qalmaydu; shu yerge qaytip olturaqlishishqa intizar bolsimu, qachalighan az bir qismidin bashqiliri héchqaysisi qaytmaydu».

15 Andin öz ayallirining yat ilahlargha xushbuy yaqidighanliqini bilgen barliq erler, we yénida turghan barliq ayallar, — zor bir top ademler, yeni Misirning *shimaliy teripi we jenubiy teripi* Pastrostin kelgen barliq xelq Yeremiyagha mundaq

javab berdi: — □

16 «Sen Perwerdigarning namida bizge éytqan sözge kelsek, biz sanga héch qulaq salmaymiz!

17 Eksiche biz choqum öz aghzimizdin chiqqan barliq sözlerge emel qilimiz; Özimiz, ata-bowilirimiz, padishahlirimiz we emirlirimiz Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki restekochilarda qilghinidek bizler «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqiwérimiz we uninggha «sharab hediye»lerni quyuwérimiz; chünki eyni chaghda bizning nénimiz pütün bolup, toqquzimiz tel, héch külpetni körmey ötkén. □ ■

18 Emma «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqishni we uninggha «sharab hediye»lerni quyushni toxtatqinimizdin bashlap, bizning hemme nersimiz kem bolup, qilich bilen hem qehetchilik bilen halak bolup kelduq.

19 Biz ayallar «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yaqqinimizda we uninggha «sharab hediye»lerni quyghinimizda, bizning uninggha oxshitip poshkallarni étishimizni hem uninggha «sharab hediye»lerni quyushimizni erlirimiz qollimighanmu?».

20 Yeremiya barliq xelqqe, hem erler hem ayallargha, mushundaq javabni bergenlarning hemmisige mundaq dédi: —

21 — «Perwerdigarning éside qélip könglige tegken ish del siler, ata-bowiliringlar, padishahliringlar,

□ **44:15** «Misirning **shimaliy teripi we jenubiy teripi Patrostin kelgen barliq xelq**» — ibraniiy tilida «Mizraimda, Patrosta turghan barliq xelq». «Mizraim» — Misirning shimaliy teripi, «Patros» — Misirning jenubiy teripidur. □ **44:17** «**Asmanning xanishi**» — bixil ayal but, elwette. ■ **44:17** Yer. 7:18

emirliringlar shundaqla zémindiki xelqning Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki restekochilarda yaqqan xushbuyi emesmu?

22 Axirida Perwerdigar silerning qilmishinglarning rezillikige hem sadir qilghan yirginchlik ishliringlarga chidap turalmighan; shunga zémininglar bügünki kündikidek xarabilik, ademni dehshet basquchi, lenet obyékti we ademzatsiz bolghan.

23 Sewebi, siler xushbuy yaqqansiler, Perwerdigarning aldida gunah sadir qilib, Uning awazigha qulaq salmay, Uning ne Tewrat-qanunida, ne belgilimiliride ne agah-guwahliqlirida héch mangmighansiler; shunga bügünki kündikidek bu balayi'apet béshinglarga chüshti».

24 Yeremiya barliq xelqqe, bolupmu barliq ayallargha mundaq dédi: — «I Misirda turghan barliq Yehuda Perwerdigarning sözini anglanglar!

25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Siler ayallar öz aghzinglar bilen: «Biz «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqish, uninggha «sharab hediye»lerni quyush üçün ichken qesemlirimizge choqum emel qilimiz» dégensiler we uninggha öz qolliringlar bilen emel qilghansiler. Emdi qesiminglarda ching turiwéringlar! Qesiminglarga

toluq emel qiliwéringlar! □

²⁶ Lékin shundaq bolghanda, i Misirda turghan barliq Yehuda Perwerdigarning sözini anglanglar! Mana, Men Özümning ulugh namim bilen qesem qilghanmenki, – deydu Perwerdigar, – Misirning barliq zéminida turuwatqan Yehudaliq héchqaysi kishi Méning namimni tilgha élip: «Reb Perwerdigarning hayati bilen!» dep qaytidin qesem ichmeydu.

²⁷ Mana, Men ularning üstige awat-halawet emes, belki balayi'apet chüshürüş üçün ularni közlewatimen; shunga Misirda turuwatqan Yehudadiki barliq kishilerning hemmisi tügigüche qilich we qehetchilik bilen halak bolidu. ■

²⁸ Qilichtin qutulup qachqanlar bolsa intayin az bir top ademler bolup, Misir zéminidin Yehuda zéminigha qaytip kélidu; shuning bilen Misir zéminigha olturaqlishayli dep kelgen Yehudaning qaldisi kimning sözining, Méningki yaki ularning inawetlik bolghanliqini ispatlap bilip yétidu.

²⁹ Méning silerni bu yerde jazalaydighanliqimgha, Méning sözlirimning choqum silerge külpet keltürmey qoymaydighanliqini bilishinglar üçün silerge shu aldin'ala bésharet boliduki, – deydu

□ **44:25 «Siler ayallar öz aghzinglar bilen...»** — bashqa birxil terjimisi: «Siler we ayalliringlar öz aghzinglar bilen...». ««Biz «Asmanlarning **xanishi**»gha **xushbuy yéqish, uninggha «sharab hediye»larni quyush üçün ichken qesemlirimizge choqum emel qilimiz» dégensiler»** — mushu ayettiki heriketning igisi «ayallar» bolsimu, lékin sözler «ayallar siyghisi» bilen emes, belki «erler siyghisi» sheklide ipadilinidu. Bu belkim: «Siler erkeklar ayalliringlarga boysunidighan «Saymaxunlar boldunglar» dégendek kinayilik, hejwiyp gep bolsa kérek. ■ **44:27 Yer. 31:28**

Perwerdigar,

³⁰ — Mana, Méning Yehuda padishahi Zedekiyani uning dūshmini, jénini qoghlap izdigen Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghinimdek Men oxshashla Misir padishahi Pirewn Xofrani öz dūshmenlirining qoligha hemde jénini izdigen kishilerning qoligha tapshurimen — deydu Perwerdigar».[□]

45

Baruqqa bérilgen agah hem teselli

¹ Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili, Nériyaning oghli Baruq Yeremiyaning aghzigha qarap bu sözlerni oram qeghezge yazghinida, Yeremiya peyghember uninggha bu sözni éytqan:

² «Israilning Xudasi Perwerdigar sen Baruq toghru-luq mundaq deydu: —

³ Sen: «Halimgha way! Chünki Perwerdigar qayghumgha derd-elem qoshup qoydi; men ah-zarlar qilishtin charchidim, zadila aram tapalmidim!» — déding.

⁴ — *Yeremiya*, sen uninggha mundaq dégin: —

[□] **44:30** «Méning Yehuda padishahi Zedekiyani uning dūshmini, jénini qoghlap izdigen Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghinimdek Men oxshashla Misir padishahi Pirewn Xofrani öz dūshmenlirining qoligha hemde jénini izdigen kishilerning qoligha tapshurimen» — Pirewn Xofra esli padishah Zedekiyani Néboqadnesargha isyan kütürüşke qutratqanidi. U miladiyedin ilgiriki 570-yili mexpiy öltürülgen. Shuning bilen bu ish Misirda turghan Yehudiylargha bir agah-bésharet idi.

Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men qurup chiqqanlirimni hazir ghulitimen, Men tikkenlirimni, yeni bu pütkül jahanni hazir yulup tashlaymen. □

⁵ Men bundaq qilghan yerde sen özüng üçün ulugh ishlarni izdishingge toghra kélemdu? Bularni izdime; chünki mana, Men barliq et igiliri üstige balayi'apet chüshürimen, — deydu Perwerdigar, — Lékin jéningni sen baridighan barliq yerlerde özüngge olja qilip bérimen». □ ■

46

46-51-bablar — Eller toghruluq bésharetler ... «1» Misir — Misirning qoshuni Karshémish shehiride meghlup bolidu

□ **45:4** «bu pütkül jahanni...» — yaki «bu pütkül zéminni...». Lékin 5-ayetke qarighanda «jahanni» toghridur. □ **45:5** «Men bundaq qilghan yerde sen özüng üçün ulugh ishlarni izdishingge toghra kélemdu? Bularni izdime; chünki mana, men barliq et igiliri üstige balayi'apet chüshürimen, ...Lékin jéningni sen baridighan barliq yerlerde özüngge olja qilip bérimen» — bu 45-babtiki bésharet padishah Yehoakimning textke olturghan waqtida bérilgen bolsa, némishqa mushu yerde (Yeremiya we Baruq Misirda qalghan waqıtta) «oram yazma»gha qoshulghan? Belkim uning mushu yerde xatirilinish sewebi, Yeremiya we Baruq Misirda, Perwerdigargha asiqliq qilghan we asiqliq qilmaqchi bolghan Yehudaning shu az bir qaldisi arisida (yuqiriqi bésharetler körsetkendem) téximu éghir xeterde qalghan; shunga hazir bu bésharet Baruqqa téximu ehmiyetlik, téximu teselli bérishi mumkin idi. Yeremiya peyghember özi Misir zéminida ölgen yaki öltürülgen bolushi mumkin. Uning kitabining qolimizda turghanliqi üçün biz shühbisiziki Baruqqa qerzdarmiz. ■ **45:5** Yer. 21:9; 38:2; 39:18

¹ Yeremiya peyghemberge kelgen Perwerdigarning eller toghruluq sözi töwende: —

² Misir toghruluq: Efrat deryasi boyidiki Karkémish shehirining yénida turuwatqan, Pirewn-Neqoning qoshuni toghruluq (bu qoshunni Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili bitchit qilghan): — □

³ «Qalqan-siparlarni élip sepke chüshünglar! Jengge chiqishqa teyyarlininglar!

⁴ Atlarni harwilargha qétinglar! Atliringlarga mininglar! Béshinglarga dubulgha sélip septe turunglar! Neyziliringlarni bilep ittiklitinglar! Sawut-quyaqlarni kiyiwélinglar!■

⁵ Lékin Men némini körimen?! — deydu Perwerdigar; — Mana, mushu *leshkerler* dekke-dükkige chüshüp chékinidu; batur-palwanliri bitchit qilinip keynige qarimay beder qachidu! Terep-tereplerni wehime basidu! — deydu Perwerdigar.

⁶ — Emdi eng chaqqanlarmu qachalmaydu, batur-palwanlarmu aman-ésen qutulup qalmaydu; mana, shimal teripide, Efrat deryasi boyida ular

□ **46:2 «Misir toghruluq: Efrat deryasi boyidiki Karkémish shehirining yénida turuwatqan, Pirewn-Neqoning qoshuni toghruluq (bu qoshunni Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili bitchit qilghan): —»** — Misir toghruluq bu bésharet Pirewnning qoshuni bitchit qilinishtin ilgiri bérilgen, mushu yerde kéyinki waqitta xatirilen'gen, elwette. Oqurmenlarning diqqitige erziyduki, «Yehudaning padishahi Yehoakimning tötinchi yili» Yehudaning kelgüsi üçün hem Yeremiyaning bésharetliri üçün intayin muhim yil bolghan. Shu yil ottura sherqtiki «küch tengpungluqi» Babilning padishahi Néboqadnesargha ötken. ■ **46:4 Yer. 51:11**

putliship yiqilidu!

⁷ Suliri deryalardek özlirini dolqunlitip, Nil deryasi *kelkün kebi* kötürülgendek özini kötürgen kimdur!?

□

⁸ Suliri deryalardek özlirini dolqunlitip, Nil deryasidek özini kötürgen del Misir özidur; u: «Men özümni kötürüp pütkül yer yüzini qaplaymen; men sheherler hem ularda turuwatqanlarni yoqitimen!» – deydu.

⁹ Étilinglar, i atlar! He dep algha bésip chépinglar, i jeng harwiliri! Qalqan kötürgen Éfiopiye hem Liwiyedikiler, oqyalirini égildürgen Lidiyedikiler, palwan-baturlar jengge chiqsun! □ ■

¹⁰ Lékin bu kün bolsa samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigarning künidur; u qisasliq bir kün, yeni Öz yawliridin qisas alidighan küni bolidu; Uning qilichi kishilerni toyghuche yutidu; u qan'ghuche ularning qanlirini ichidu; chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigarning shimaliy zéminda, Efrat deryasi

□ **46:7** «Suliri deryalardek özlirini dolqunlitip, Nil deryasi *kelkün kebi* kötürülgendek özini kötürgen kimdur!?» — her yil Nil deryasigha kelkündek ulugh su kélidu. Bu su Misirning pütkül zéminini bésip sughiridu, Misirning zéminini baqidu, désekmu bolidu. □ **46:9** «Éfiopiye».. «Liwiyé»... «Lidiye» — «Éfiopiye» ibraniy tilida «Kush» déyilidu, «Liwiyé» («Libya») ibraniy tilida «Put» déyilidu, «Lidiye» (hazirqi Türkiyede) ibraniy tilida «Lud» déyilidu. Bu yerlerdiki ademlarning hemmisi «yallanma leshkerler» idi. ■ **46:9** Yesh. 66:19

boyida qilmaqchi bolghan bir qurbanliqi bar! □

¹¹ Giléadqa chiqip tutiya izdep tap, i Misirning qizi! Lékin sen özüngge nurghun dorilarni alsangmu bikar; sen üçün héch shipaliq yoqtur! ■

¹² Eller xijaliting toghruluq anglaydu, séning peryadliring pütkül yer yüzige pur kétidu; palwan palwan'gha putlishidu, ikkisi teng meghlup bolup yiqilidu!

Néboqadnesarning Misir zéminigha bésip kirishi toghruluq bésharet

¹³ Perwerdigarning Babil padishahi Néboqadnesarning Misir zéminigha tajawuz qilip kirishi toghruluq Yeremiya peyghemberge éytqan sözi: —

¹⁴ Misirda jakarla, Migdolda élan qil, Nofta we Tahpanestimu élan qil: Ching tur, jengge bel baghla; chünki qilich etrapingdikilerni yutuwatidu; □

□ **46:10** «(Perwerdigar) Öz yawliridin qisas alidighan küni» — mumkinchiligi barki, bésharettiki «qisas», Perwerdigarning öziye sadıq bolghan padishah Yosiyani (miladiyedin ilgiriki 609-yili) öltürüwetken Pirewn-Neko üstidin alghan bir qisasni körsitidu («2Pad.» 23:29 we 33-35ni körüng). Uning üstige «Perwerdigarning küni» adette axirqi zamandiki qiyamet küni körsitidu, shunga bésharetning shu küni toghruluq melumatlıri bar bolushimu mumkin. ■ **46:11** Yer. 8:22 □ **46:14** «Misirda ... Migdol... Nof ... Tahpanes...» — bu sheherlerning hemisi Misirda, elwette. «Ching tur, jengge bel baghla; chünki qilich etrapingdikilerni yutuwatidu» — bésharet bérilgen waqti belkim miladiyedin ilgiriki 604-yili bolushi mumkin. Shu chaghda Néboqadnesar Filistiyeni ishghal qilip Misirning chégrisida tajawuz qilishqa teyyar turatti. Miladiyedin ilgiriki 568-yili Néboqadnesar Misirgha tajawuz qilghan; bu weqedin ilgiri bashqa bir tajawuzluq bar-yoqluqi toghruluq téxi xewerimiz yoq.

15 Séning baturliring némishqa süpürüp tashlinidu? Ular ching turalmaydu; chünki Perwerdigar ularni septin ittirip yiqitiwétidu.

16 U ulardin köplirini putlashturidu; berheq, ular qachqanda bir-birige putliship yiqilidu; shuning bilen ular: «Bole, turayli, zomigerning qilichidin qéchip öz xelqimizge we ana yurtimizgha qaytip kéteyli!» — deydu; □

17 Shu yerge *qaytqanda* ular: «Misir padishahi Pirewn peqet bir qiyqas-süren, xalas! U peytni bilmey ötküziwetti!» — deydu.

18 Öz hayatim bilen qesem qilimenki, — deydu Padishah, nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — taghlar arisida Tabor téghi bolghandek, Karmel téghi déngiz boyida *as-man'gha taqiship* turghandek birsi kélidu. □

19 Emdi sen, i Misirda turuwatqan qiz, sürgün bolushqa layiq yük-taqlarni teyyarlap qoy; chünki Nof xarabe bolup köydürülidu, héch ademzatsiz bolidu.

20 Misir bolsa chirayliq bir inektur; lékin uni nishan qilghan bir köküyün kéliwatidu, shimaldin

□ **46:16** «Bole, **turayli, zomigerning qilichidin qéchip öz xelqimizge we ana yurtimizgha qaytip kéteyli!**» — bu sözlerni belkim Misir qoshunidiki chetel «yallanma leshkerler»i éytidu (21ni körüng). □ **46:18** «Tabor» **we** «Karmel» — taghliri bek égiz bolmisimu, ular etrapidiki yerlerge qarighanda kökke taqashqandek körünidu. Menisi Néboqadnesar qoshuni bilen bésip kirgende, ular bashqa padishahlar we ularning qoshunliridin zor derijide küchlük körünidu.

kéliwatidu! □

²¹ Uning arisidiki yallanma leshkerler bolsa bordaq torpaqlardek bolidu; ularmu arqigha burulup, birlikte qéchishidu; ular ching turuwalmaydu; chunki külpetlik kün, yeni jazalinish küni ularning béshigha chüshken bolidu. □

²² *Misirning* awazi yilanningkidek «küsh-küsh» qilip anglinidu; chunki *düşmen* qoshunliri bilen atlinip, otun kesküchilerdek uninggha qarshi paltilarni kütürüp kélidu. □

²³ Ormanliqi qoyuqluqidin kirgüsiz bolsimu, ular uni késip yiqitidu, — deydu Perwerdigar, — chunki kesküchiler chéketke topidin köp, san-sanaqsiz bolidu. □

²⁴ Misirning qizi xijalette qaldurulidu; u shimaliy elning qoligha tapshurulidu.

□ **46:20 «köküyün»** — mal-waranlarni chaqidighan birxil chin. Bu dehshetlik köküyün «chirayliq inek» bolghan Misir we barliq «torpaqliri»ni (21-ayet) tarmar qilip heydeydu! Misirliqlar choqun'ghan but «buqa ilahi» (Afis) bolghachqa, mushu «inek» we «torpaqlar»gha nisbeten 20-21-ayetler intayin kinayilik, hejwiyy sözlerdur. □ **46:21 «uning arisidiki yallanma leshkerler bolsa bordaq torpaqlardek bolidu; ularmu arqigha burulup, birlikte qéchishidu; ular ching turuwalmaydu»** — ottura sherqtiki bezi köküyünler intayin zeherlik, wehshiy bolup, inek-torpaqlarni sewdayi, telwe qilip, uyan-buyan yügürtüp chéchiwétidu. «jazalinish küni» — ibraniy tilida «yoqlinish küni». □ **46:22 «Misirning awazi yilanningkidek «küsh-küsh» qilip anglinidu»** — menisi belkim Misir qorqunchtin chékin'gen amalsiz qalghan yilandek, uninggha peqet «küsh-küsh» qilip xapaliqini bildürüshtin bashqa héchqandaq amal qilalmaydu. □ **46:23 «Ormanliqi qoyuqluqidin kirgüsiz bolsimu, ular uni késip yiqitidu»** — Misirda derekler az bolidu; shunga bu sélishturma-oxshitish bolushi kérek, belkim «orman» nurghunlighan xelq ahalisini körsitidu.

25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men No shehiridiki but Amonni, Pirewnni, shundaqla Misir we uning ilahliri bilen padishahlirini jazalaymen; berheq, Pirewn we uninggha tayan'ghanlarning hemmisini jazalaymen; □

26 Men ularni ularning jénini izdigüchiler, yeni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha hem xizmetkarlirining qoligha tapshurimen. Biraq kéyin, *Misir* qedimki zamanlardek qaytidin ahaliлик bolidu — deydu Perwerdigar.

Israil üchün ümid

27 Lékin sen, i qulum Yaqup, qorqma, alaqqade bolma, i Israil; chünki mana, Men séni yiraq yurttin, neslingni sürgün bolghan zémindin qutquzup chiqirimen; shuning bilen Yaqup qaytip, xatirjemlik we arambexshte turidu, héchkim uni qorqutmaydu. ■

28 Qorqma, i qulum Yaqup, — deydu Perwerdigar; — chünki Men sen bilen billidurmen; Men séni tarqitiwetken ellerning hemmisini tügeshtürsemmu, lékin séni pütünley tügeshtürmeymen; peqet üstüngdin höküm

□ 46:25 «Mana, **Men No shehiridiki but Amonni, Pirewnni, shundaqla Misir we uning ilahliri bilen padishahlirini jazalaymen**» — Xuda «Amon» dégen but we «Misirning ilahliri»ni qandaq jazalaydu? Héch bolmighanda, bu söz Xudaning mushu butlarning «nam-abruy»lirini pütünley yoqitishini körsitidu. Bu téma toghruluq «Misirdin chiqish»tiki «qoshumche söz»imiznimu körüng.

■ 46:27 Yesh. 41:13; 43:5; 44:1; Yer. 30:10

chiqirip terbiye-sawaq bérimen; séni jazalimay qoymaymen.■

47

«2» *Filistiye toghruluq bésharet*

¹ Pirewn Gaza shehirige zerbe bérishtin ilgiri, Yeremiya peyghemberge kelgen, Perwerdigarning Filistiylar toghrisidiki sözi: —□

² Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, shimaldin *dolqunluq* sular örleydu; ular téship bir kelkün bolidu; u zémin we uningda turghan hemmining üstidin, sheher we uningda turawatqanlarning üstidin tashqin bolup basidu; shuning bilen uning adamliri nale-peryad kötüridu, zéminda barliq turawatqanlar *azabtin* nale-zar qilidu; □

³ tolparlirining tuyaqlirining taraqqishlirini, jeng harwilirining taraqlashlirini, chaqlirining

■ **46:28** Yer. 10:24; 30:11 □ **47:1** «Gaza» — Filistiyening besh chong sheherliridin biri. Bésharet (1-7) bérilgen waqit belkim miladiyedin ilgiriki 609-yili idi. Shu chaghdan Pirewn-Neko Misirdin chiqip Asuriye impériyesige ittifaqdash bolup Babilgha qarshi chiqqan. Bu bésharettiki «zerbe» belkim Pirewn shimalgah qarap yürüş qilghan, Filistiyening térritoriyesidin ötüp bolghan waqtda qilin'ghan. □ **47:2** «shimaldin *dolqunluq sular örleydu; ular téship bir kelkün bolidu*» — démisekmu, muqeddes kitabta «kelkün» zéminni bésip kirgen zor qoshun'gha oxshatilidu. Mushu «sular» awwal Pirewnning qoshuni bolghan bolushi mumkin, keynidiki «kelkün» Pirewnning qoshunini tarmar qilghan Babilliqlardan ibaret. «Sheher» bolsa belkim Yérusalémni körsitidu. Yérusalém Babil terpidin ishghal qilin'ghanda Filistiyemu qattiq iskenjige élinip tajawuz qilin'ghan.

güldürleshirini anglap, atilar öz baliliridin xewer élishqimu qolliri boshap, arqighimu qarimaydu. ■

⁴ Chünki barliq Filistiylerni nabut qilidighan kün, hem Tur we Zidonni ulargha yardemde bolghudek barliq qalghan ademlerdin mehrum qilidighan kün yétip keldi; chünki Perwerdigar Filistiylerni, yeni Krét arilidin chiqip kelgenlarning qalduqini nabut qilidu. □ ■

⁵ Gazaning üsti taqirliq bolidu; Ashkélon shehiridikiler dang qétip qalidu; qachan'ghiche etlirlinglarni tilisiler, i Filistiye küchliridin aman qalghanlar? □ ■

⁶ Apla, i Perwerdigarning qilichi, sen qachan'ghiche tinmaysen? Öz qininggha qaytqin, aram élip tinchlan'ghin!

⁷ Lékin u qandaqmu toxtiyalisun? Chünki Perwerdigar uninggha perman chüshürgen; Ashkélon

■ **47:3** Yesh. 5:28; Yer. 4:13; 6:23 □ **47:4** «Perwerdigar Filistiylerni, yeni Krét arilidin chiqip kelgenlarning qalduqini nabut qilidu» — Filistiylar eslide Krét (ibraniy tilida «Kaftor») arilidin chiqqanidi. Ular turdikiler hem Zidondikilerge «tughqan qebililer» (Fönikiyilikler) bolghachqa, Tur we Zidon awarige uchrighan bolsa, Filistiylar ulargha yardemge chiqqan bolatti. Lékin Filistiylar nabut bolghan bolsa, «ulargha yardemde bolghudek ... ademlar» bolmaytti. ■ **47:4** Yer. 25:22 □ **47:5** «Gazaning üsti taqirliq bolidu» — bezi alimlar buni «Gazadikiler qayghurup chachlirini chüshüridu» dégen menide dep qaraydu. Bizningche birinchi menisi sheher xarabilik bolup «taqir yer» bolidu. Bu söz ikki bisliq bolup ikkinchi menidimu bolushi mumkin. «Dang qétip qalidu»ning bashqa birxil terjimisi: «tügishidu», «Filistiye küchliridin aman qalghanlar» — buning bashqa birxil terjimisi: «Filistiye jilghisida qalghanlar». «qachan'ghiche etlirlinglarni tilisiler» — «etlirini tilish» qattiq qayghuni bildüretti. Bu adet Tewratta men'i qilin'ghan. ■ **47:5** Qan. 14:1; Yer. 16:6; 25:20

shehirige hem déngiz boyidikilerga zerb qilishqa uni békitkendur!

48

«3» *Moab toghruluq bésharet*

¹ Moab toghruluq: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Néboning haligha way! Chünki u xarabe qilinidu; Kiriatayim xijaletke qaldurulup, ishghal qilinidu; yuqiri qorghan bolsa xijaletke qaldurulup alaqqade bolup ketti. □ ■

² Moab yene héch maxtalmaydu; Heshbona kishiler uninggha: «Uni el qataridin yoqitayli» dep suyiqest qilidu; senmu, i Madmen, tügeshtürülisen; qilich séni qoghlaydu. □

³ Horonaimdin ah-zarlar kötürülidu: — «Ah, weyranchiliq, dehshetlik patiparaqchiliq!»

⁴ Moab bitchit qilindi! Uning kichikliridin peryadliri anglinidu.

□ **48:1** «yuqiri qorghan» — (ibraniy tilida «Misgab») belkim bir sheherning ismi bolushi mumkin. ■ **48:1** Yer. 25:21; 27:3

□ **48:2** «...Néboning haligha way! ... Kiriatayim xijaletke qaldurulup, ishghal qilinidu (1-ayet); Heshbon...Madmen,...» — démisekmü, Nébo, Kiriatayim, Heshbon, Madmen we töwendiki ayetlerdiki Horonaim, Luxit, Aroer, Beyt-Gamul, Dibon qatarliqlar Moabniki sheherlerdur. Xeritini körüng. «Heshbon» bolsa Moabning chégrisigha jaylashqan bolup, bésharet boyiche bashqa sheherlerdin ilgiri belkim düşmen teripidin ishghal qilinip andin düşmenning qoshuni üçhün baza bolidu. «Heshbon» we «suyiqest» («xéshab») ibraniy tilida yéqin sözlerdur. Yehudiy tarixshunas Yoséfusning xatirisi boyiche, Moab Néboqadnesar padishah teripidin miladiyedín ilgiriki 582-yili igilinip, nurghun sheherliri weyran qilin'ghan.

5 Berheq, Luhitqa chiqidighan dawan yolidin toxtimay yighilar kôtürülidu; Horonaimgha chüshidighan yolda halakettin azabliq naleperyadlar anglinidu. ■

6 Qéchinglar, jéninglarni élip yügürünglar! Chöldiki bir chatqal bolunglar! ■

7 Chünki sen öz qilghanliringgha we bayliqliringgha tayan'ghanliqing tüpeylidin, senmu esirge chüshisen; *butung* Kémosh, uning kahinliri hem emirliri bilen bille sürgün bolidu. □ ■

8 Weyran qilghuchi herbir sheherge jeng qilidu; sheherlerdin héchqaysi qéchip qutulalmaydu; Perwerdigar dégendek jilghimu xarabe bolidu, tüzlenglikmu halaketke yüzlinidu. □

9 Daldigha bérip qéchish üçün Moabqa qanat-larni béringlar! Chünki uning sheherliri xarabilik, ademzatsiz bolidu □

10 (Perwerdigarning xizmitini köngül qoyup qilmighan kishi lenetke qalsun! Qilichini qan

■ 48:5 Yesh. 15:5 ■ 48:6 Yer. 17:6 □ 48:7 «butung Kémosh, uning kahinliri hem emirliri bilen bille sürgün bolidu» — Kémosh Moab choqun'ghan but idi. Ularning uninggha öz balilirini qurbanliq qilish aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni körüng). ■ 48:7 Yer. 49:3 □ 48:8 «Perwerdigar dégendek jilghimu xarabe bolidu, tüzlenglikmu halaketke yüzlinidu» — «jilgha» we «tüzlenglik» Moabning jenubiy we shimaliy qismini körsitidu. □ 48:9 «Daldigha bérip qéchish üçün Moabqa qanat-larni béringlar!» — bu jümlidiki ibranıy tilini chüshinish tes. Oqurmenler bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin.

töküshtin qaldurghan kishi lenetke qalsun!).□

11 Moab yashliqidin tartip keng-kushade yashap arzangliri üstide tin'ghan sharabtek endishisiz bolup kelgen; u héchqachan küptin küpke quyulghan emes, yaki héch sürgün bolghan emes; shunga uning temi birxil bolup, puriqi héch özgermigen. □ ■

12 Shunga , — deydu Perwerdigar, — Men uning yénigha ularni öz küpidin tökidighan tökküchilerni ewetimen; ular uning küplirini quruqdaydu, uning chögünlirini chéqiwétidu. □

13 Ötkende Israil jemeti öz tayanchisi bolghan Beyt-El tüpeylidin yerge qarap qalghandek Moabmu Kémosh tüpeylidin yerge qarap qalidu.□ ■

□ **48:10** «Perwerdigarning **xizmitini köngül qoyup qilmighan kishi lenetke qalsun! Qilichini qan töküshin qaldurghan kishi lenetke qalsun!**» — bu kinayilik, hejwiyl sözler kelgüside Moabqa hujum qilidighan Babilliq leshkerlerge éytilidu. □ **48:11** «Moab **yashliqidin tartip keng-kushade yashap arzangliri üstide tin'ghan sharabtek endishisiz bolup kelgen**» — sharab tinishi üçhün uzun waqit midirlitilmay turushi kérek. Tin'ghan «arzanglar», (dugh, chökünde) nahayiti achchiq bir nerse, elwette. Shunga bashqa küpke quyulmay qalsa, temi qirtiq, achchiq bolidu, elwette. «U **héchqachan küptin küpke quyulghan emes, yaki héch sürgün bolghan emes; shunga uning temi birxil bolup, puriqi héch özgermigen**» — bu oxshitish belkim Moabning héch qiyinchiliqqa uchrinmay, körenglik qilghanliqi, tolimu kérilip ketkenlikini körsitidu. ■ **48:11** Zef. 1:12 □ **48:12** «Men uning yénigha **ularni öz küpidin tökidighan tökküchilerni ewetimen**» — bu oxshitishtiki «sharab» Moabtiki ahalini, «küpliri», «chögünliri» uning yurt-sheherlirini körsitidu. □ **48:13** «Beyt-El» — mushu sheher Israil (shimaliy padishahliq)ning chong butperes merkizi bolup, ular shu yerde «altun mozay but»ni qurghan («1Pad.» 12-babni, «Hosh.» 10:5 hem 8:5-6, «Am.» 7:10-17ni körüng). ■ **48:13** 1Pad. 12:29

14 Siler qandaqmu: «Biz batur, jenggiwar palwan-miz!» — déyeleysiler?

15 Moabning zémini xarabe qilinidu; *düşmen* ularning sheherlirining *sépillirigha* chiqidu; uning ésil yigitliri qetl qilinishqa chüşhidu, — deydu padishah, yeni nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

16 — Moabning halakiti yéqinlashti, uning külpiti béshigha chüşhüşke aldiraydu.

17 Uning etrapidiki hemmeylen uning üçhün ah-zar kötürünglar; uning nam-shöhritini bilgenler: «Küchlük shahane hasisi, güzel tayiqimu shunche sunduruldighu!» — denglar.

18 Shan-shöhritingdin chüşhüp qaghjirap ketken yerde oltur, i Dibonda turuwatqan qiz; chünki Moabni halak qilghuchi sanga jeng qilishqa yétip keldi; u istihkam-qorghhanliringni berbat qilidu.

19 Yol boyida közet qil, i Aroerde turuwatqan qiz; beder tikiwatqan erdin we qéchiwatqan qizdin: «Néme boldi?» dep sora;

20 «Moab xijaletke qaldi, chünki u bitchit qilindi!» *dep jawab bérilidu.* Ah-zar tartip nale-peryad kötürünglar; Arnonda: «Moab halak qilindi» — dep jakarlanglar. ■

21 Jaza hökümi tüzlenglik jayliri üstige chiqirildi; Holon, Yahaz we Mefaat üstige,

22 Dibon, Nébo hem Beyt-Diblataim üstige,

23 Kiriatayim, Beyt-Gamul hem Beyt-Méon üstige,

24 Kériot, Bozrah hem Moabdiki yiraq-yéqin barliq sheherlarning üstige chiqirilidu.

25 Moabning Münggüzi késiwétilidu, uning biliki

sundurulidu, — deydu Perwerdigar. □

²⁶ — Uni mest qilinglar, chünki u Perwerdigargha aldida hakawurluq qilghan; Moab öz qusuqida éghinap yatsun, shuning bilen reswa qilinsun. □

²⁷ Chünki sen *Moab* Israilni mazaq qilghan emesmu? U oghrilar qatarida tutuwélin'ghanmu, sen uni tilgha alsangla béshingni chayqaysen?!

²⁸ Sheherlerdin chiqip tash-qiyalar arisini turalghu qilinglar, i Moabda turuwatqanlar; ghar aghzida uwilighan paxtektek bolunglar!

²⁹ Biz Moabning hakawurluqi (u intayin hakawur!), yeni uning tekebburluqi, hakawurluqi, könglidiki meghrur-körenglikli toghrisida angliduq. □ ■

³⁰ Men uning nochiliq qilidighanliqini bilimen, — deydu Perwerdigar, — biraq *nochiliqi* kargha yarimaydu; uning chong gepliri bikar bolidu.

³¹ Shunga Men Moab üçhün zar yighlaymen,

□ **48:25** «Moabning **müנגüzi késiwétididu**» — Tewratta, «müנגüz»ler köp hallarda ademlerning abruy-shöhriti yaki hoquqini bildüridu. Bu ademning béshidin ösken emes, elwette!

□ **48:26** «Moabni **mest qilinglar**» — yuqirida (25-babta) Yeremiya «Perwerdigarning ghezipige tolghan qedeh» toghruluq sözligechke, bezi alimlar bu «mestlik» shu qedehtin ichishtin bolushi kérek, dep qaraydu. Bizningche bu bir tereptin toghra, Xudaning ghezipi béshigha chüshürülgende desleptila eqlini yoqitip aljighanliqi bolidu. Bu ayetning tekitleydighini ularning hamaqetliship ketkenlikidin ibaret. □ **48:29** «Biz **Moabning hakawurluqi**

..., yeni uning tekebburluqi, könglidiki meghrur-körenglikli toghrisida angliduq» — bu ayettiki «Biz... angliduq» déğüchi Xudaning Özidur. Xuda Özi toghruluq «Biz» dep ishletkenliki Tewrattiki bashqa yerlerdimu bar; mesilen «Yar.» 1:26, 3:22, 11:7ni hem «Yesh.» 6:8ni körüng. Bezi alimlar ayettiki «biz»ni Yeremiya hem Yehuda xelqini körsitidu, dep qaraydu. ■ **48:29** Yesh. 16:6

Moabning hemmisi üçhün zar-zar kötürimen;
Kir-Xaresettikiler üçhün ah-pighan anglinidu.

³² I Sibmahtiki üzüm téli, Men Yaazerning zar-yighisi bilen teng sen üçhün yighlaymen; séning pélekliring sozulup, eslide «Ölük déngiz»ning nérigha yetkenidi; ular eslide Yaazer shehirigichimu yetkenidi. Lékin séning yazliq méwiliringge, üzüm hosulung üstige buzghuchi bésip kélidu.□

³³ Shuning bilen shadliq we xushalliq Moabning bagh-étizliridin we zéminidin mehrum qilinidu; Men üzüm kölcheklerdin sharabni yoqitimen; üzüm cheyligüchilerning tentene awazliri qaytidin yangrimaydu; awazlar bolsa tentene awazliri emes, jeng awazliri bolidu. ■

³⁴ Chünki nale-peryadlar Heshbondin kötürülüp, Yahazghiche we Éléalahghiche yétidu; nale awazliri Zoardin kötürülüp, Horonaimghiche we Eglat-Shélisdiyaghiche yétidu; hetta Nimrimdiki sularmu

□ **48:32** «I Sibmahtiki üzüm téli, Men Yaazerning zar-yighisi bilen teng sen üçhün yighlaymen...» — 30-ayettiki sözligüchi Xuda bolghandin kéyin («Men ..bilimen...») shübhisizki, 31-, 32- hem 36-ayetlerdiki sözligüchimu Xudaning Özidur. Bu ademni heyran qalduridu. Xuda Yaazerdikilerni jazalaydu; shuning bilen ular Sibmahdiki yoqighan üzümzarlar üçhün yighlaydu. Lékin Xuda ularni jazalishi bilen ular bilen teng qayghuridu. «**Ölük déngiz**» — ibraniy tilida «Yaazer déngizi». «Ular (**séning pélekliring**) **eslide Yaazer shehirigichimu yetkenidi...**» — «Yaazer» bolsa Moabning shimaliy chégrasigha yiraqraq bolup, sherq teripi «chöl-dalilar», gherb teripi «déngiz». Démek, Moab xilwet jay bolghini bilen xéli yiraqlargha tesiri bolghan bir memliketke aylan'ghan. «Yazliq méwiliri» enjür, xorma we üzümlerni körsitidu. ■ **48:33** Yesh. 16:10

qurup k etidu. □ ■

³⁵ Men Moabta «yuqiri jaylar»da qurbanliq qilguchilarni we yat ilahlarga xushbuy yaqquchilarni yoqitimen, – deydu Perwerdigar.□

³⁶ – Shunga M ening qelbim Moab  ch n neydek mungluq mersiye k t ridu; M ening qelbim Kir-Herestikiler  ch nmu neydek mungluq mersiye k t ridu; ch nki u igiliwalghan bayliq-xeziniler yoqap k etidu.

³⁷ Hemme bash taqir qildurulghan, hemme saqal ch sh r lgen; hemme qol titma-titma k silgen, hemme chatiraqqa b z kiyilgen. □ ■

³⁸ Moabning barliq  y  gziliri  stide we meydanlarda matem tutushtin bashqa ish bolmaydu; ch nki Men Moabni h chkinge yaqmaydighan bir qachidek ch qip tashlaymen, – deydu Perwerdigar,

³⁹ – ular pighandin zarlishidu; *Moab* shunchilik pare-pare qiliw tiliduki, u xijalettin k pchilikke arqisini qilidu; Moab etrapidiki hemme teripidin reswa qilinidighan, wehime salghuchi oby kt

□ **48:34** «...nale-peryadlar **Heshbondin k t r l p, Yahazghiche we  l alahgiche y tidu...**» —  l alah Heshbonning shimaliy teripidin 2 kilom tr yiraq; Yahaz uning jenubiy teripidin 2 kilom tr yiraq. Bu  chisi Moabning shimaligha jaylashqan. Zoar, Horonaim we Eglat-Sh lishiya Moabning jenubigha jaylashqan. Ayetning umumiy menisi, «tajawuzluq bashlandi» d gen bolup, bu xewer Moabning p tk l z minigha pur k tidu. ■ **48:34** Yesh. 15:5, 6 □ **48:35** «yuqiri jaylar» — butpereslikke atap b ghishlan'ghan jaylar idi. □ **48:37** «Hemme **bash taqir qildurulghan, hemme saqal ch sh r lgen; hemme qol titma-titma k silgen, hemme chatiraqqa b z kiyilgen**» — d miskmu, bu heriketlarning hemmisi qattiq matemni bild ridu. ■ **48:37** Yesh. 15:2, 3; Yer. 47:5

bolidu.□

40 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, birsi bürküttek qanatlrini kérip *perwaz qilip*, Moab üstige shungghup chüshidu. ■

41 Sheherliri ishghal bolidu, istihkamlar igiliwélinidu; shu küni Moabdiki palwanlarning yüriki tolghaqqa chüshken ayalning yürikidek bolidu. □

42 Moab el qataridin yoqitilidu; chünki u Perwerdigar aldida hakawurluq qilghan;

43 wehshet, ora we qiltaq béshinglarga chüshüshni kütmekte, i Moabda turuwatqanlar, — deydu Perwerdigar.

44 — wehshettin qachqan origha yiqilidu; oridin chiqqan qiltaqqa tutulidu; chünki uning üstige, yeni Moab üstige jazalinish yilini chüshürimen — deydu Perwerdigar.□

45 Qachqanlar Heshbon *sépilining* daldisida turup amalsiz qalidu; chünki Heshbondin ot, hem *mehrum* Sihon *padishahning* zémini otturisdin bir yalqun partlap chiqidu we Moabning chékilirini, soqushqaq xelqning bash choqqilirini

□ 48:39 «wehime **salghuchi obyékt**» — bashqilar Moabning béshigha chüshken apetke qarap «bundaq dehshetlik ish öz béshimizghimu chüshermu?» dep wehimige chüshidu. ■ 48:40 Yer. 4:13 □ 48:41 «sheherliri **ishghal bolidu**» — «sheherliri»ning bashqa terjimisi «Kériyot» (sheherning ismi). □ 48:44 «jazalinish **yili**» — ibraniy tilida «yoqlinishi yili».

yutuwalidu. □ ■

⁴⁶ Halinggha way, i Moab! Kémoshqa tewe bolghan el nabut boldi; oghulliring esirge chüshidu, qizliring sürgün bolidu.

⁴⁷ Lékin, axirqi zamanlarda Moabni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar. Moab üstige chiqiridighan höküm mushu yergiche.

49

«4» Ammoniylar toghruluq höküm

¹ Ammoniylar toghruluq. Perwerdigar mundaq deydu: — Israilning perzentliri yoqmiken? Uning mirasxorliri yoqmidu? Emdi némishqa Milkom Gadning zéminigha warisliq qildi, Milkomgha

□ **48:45 qachqanlar Heshbon sépilining daldisida turup Amalsiz qalidu; chünki Heshbondin ot, hem (mehrum) Sihon padishahning zémini otturisdin bir yalqun partlap chiqidu»** — Amoriylarning padishahi Sihon nechche yüz yil ilgiri Heshbon shehirini ishghal qilghan, andin kéyin Moabning pütkül zéminini igiliwalghanidi («Chöl.» 21:28-29ni körüng). «ot.... **Moabning chékilirini, soqushqaq xelqning bash choqqilirini yutuwalidu»** — «chékilirini... bash choqqilirini...» belkim Moabning hemmisini, jümlidin «bash bolghanlarni» öz ichige élishi mumkin. Yeremiyaning béshariti aldın'ala körsetken bu halaket téximu qedimki yene bir bésharetning emelge ashurulushi bolidu («Chöl.» 24:17ni we 21:28-29ni körüng). ■ **48:45** Chöl. 21:28

tewe bolghan xelq némishqa Gadning sheherliride turidu? □ ■

² Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Ammoniylarning Rabbah shehiride jeng sadalirini anglitimen; u xarabilik döng bolidu; tewe sheherliri ot qoyup küydürüldü; Israil qaytidin özlirini igiliwalghanlarga igidarchiliq qilidu, — deydu Perwerdigar. ■

³ — Zarlanglar, i Heshbon! Chünki Ayi shehiri xarabe qilin'ghan! Rabbah qizliri, özünglarga böz rextni baghlap matem tutunglar; sépil ichide uyan-buyan patiparaq yügürünglar; chünki Milkom we uning kahinliri, uninggha tewelik emirliri sürgün bolidu. □ ■

⁴ Némishqa küch-heywitingni danglaysen? Séning küchüng éqip kétiwatidu, i: «Kim manga yéqinlishishqa pétinálisun?» dep öz bayliqliringgha tayan'ghan, asiylig qilghuchi qiz! ■

⁵ Mana, Men barliq etrapingdikilerdin wehshet chiqirip üstüנגge chüshürimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigar,

□ **49:1** «Milkom» — Ammoniylar choqun'ghan but idi. Gad bolsa Israilning on ikki qebilisining biri; ulargha eslide teqsim qilin'ghan zémin Iordan deryasining sherqi teripide idi. Yeremiya bésharet bergen waqitta, Gadtikiler xéli baldur Asuriye impériyesi teripidin sürgün bolghanidi. Kéyin esliy qoshniliri bolghan Ammoniylar ularning zéminini igiliwalghanidi. Xuda ulargha: «Bu zéminni Öz xelqimge teqsim qilghanidim, ular qaytip kélip uninggha qaytidin igidarchiliq qilidu» dep agahlanduridu. ■ **49:1** Am. 1:13 ■ **49:2** Am. 1:14 □ **49:3** «sépil ichide uyan-buyan patiparaq yügürünglar» — bashqa birxil terjimisi: «özünglar titma-titma tilin'ghan halda uyan-buyan yügürünglar». «Milkom» — Ammoniylarning bir buti idi. Bashqa ismi «Molek» idi. ■ **49:3** Yesh. 32:12; Yer. 4:8; 6:26; 48:7 ■ **49:4** Yer. 21:13; 48:7

— shuning bilan siler herbiringlar heydiwétisiler, aldi-keybingge qarimay qachisiler; qachqanlarni yene yighghuchi héchkim bolmaydu.

⁶ Lékin kéyinki künlerde, Ammoniylarni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.

«5» *Édom toghruluq höküm*

⁷ Édom toghruluq: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Témanda hazir danaliq tépilmamdu? Danishmenliridin nesihet yoqap kettimu? Ularning danaliqini dat bésip qalghanmu?! □ ■

⁸ Burulup qéchinglar, pinhan jaylardin turalghu tépip turunglar, i Dédanda turuwatqanlar! Chünki Men Esawgha tégishlik balayi'apetni, yeni uni jazalaydighan künini béshigha chüshürimen. □ ■

□ **49:7 «Édom toghruluq: ...»** — bu bésharet (7-22)ning Tewrattiki «Obadiya» dégen qisim bilen köp ortaq yerliri bar. Obadiyagha «qoshumche söz»imizde chüshendürginimizdek ishinimizki, Yeremiya peyghember Xudaning yolyoruqi bilen ilgiriki peyghember Obadiyaning bésharitidiki köp sözlerni neqil keltüridu. Ikki bésharetning bezi yerliri oxshimighachqa, sözliridiki perqlerni tépip sélishturushning köp ehmiyiti bar. **«Témanda hazir danaliq tépilmamdu? Danishmenliridin nesihet yoqap kettimu? Ularning danaliqini dat bésip qalghanmu?!»** — Téman Édomdiki chong sheher. Édomdikiler öz danishmenliri bilen intayin meghrurlinatti. ■ **49:7 Ob. 8** □ **49:8 «pinhan jaylar»** — ibraniy tilida «chongqur jaylar» dégen söz bilen ipadilinidu. U belkim herxil ghar-öngkürlerni öz ichige alidu. **«Men Esawgha tégishlik balayi'apetni, yeni uni jazalaydighan künini béshigha chüshürimen»** — Édomning bashqa ismi «Esaw» idi. Mushu bésharette «Édom» yaki «Esaw» uning ewladliri bolghan Édomluqlarni körsitidu, elwette. ■ **49:8 Yer. 25:23**

⁹ Üzüm üzgüchiler yéninggha kelsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu emesmu? Oghrilar kéchilep yéninggha kirsimu, ular özlirige chushluqla buzup, oghrilaydu emesmu? □ ■

¹⁰ Men Esawni yalingachliwétimen, u yoshurun'ghudek jay qalmighuche dalda jaylirini échip tashlaymen; uning nesli, qérindashliri hem qoshniliri yoqaydu; u özi yoq bolidu.

¹¹ Lékin yétim-yésirliringni qaldur, Men ularning hayatini saqlaymen; tul xotuninglar Manga tayansun.

¹² Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, *ghezipimning* qedehidin ichishke tégishlik bolmighanlar choqum uningdin ichmey qalmaidighan yerde, sen jazalanmay qalamsen? Sen jazalanmay qalmaysen; sen choqum uningdin ichisen. □

¹³ Chünki Öz namim bilen qesem ichkenmenki, — deydu Perwerdigar, — Bozrah dehshet basidighan hem reswa qilinidighan bir obyékti, xarabilik we lenet sözi bolidu; uning etrapidiki sheherliri

□ **49:9** «Üzüm üzgüchiler yéninggha kelsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu emesmu?» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche üzüm hosulini alghanda üzgüchiler kembeghellarning tériwélishi üçün bir'az wasanglarni qaldurush kérek idi («Law.» 19:10). Asiyadiki bezi döletlerde bu bir adetke aylinip qalghan. ■ **49:9** Ob. 5 □ **49:12** «*ghezipimning qedehidin ichishke tégishlik bolmighanlar*» — Yehuda emes, belki tajawuzchilarning öter yoligha «tasadipiy» udul kélip qalghan, Yehudaning we bashqa ellerning gunahliri bilen munawetsiz bolghan bashqa ellerni körsitishi mumkin.

daimliq xarabilik bolidu. □

14 Men Perwerdigardin shu bir xewerni anglashqa muyesser boldum, – we bir elchi eller arisigha ewetilgenidi –

U: «Uningha hujum qilishqa yighilinglar! Uningha jeng qilishqa ornunglardin turunglar!» – dep xewer béridu. □ ■

15 Mana, Men séni eller arisida kichik, Insanlar arisida kemsitilgen qilimen. □

16 Séning özglerge dehshet salidighanliqing, Könglüngdiki tekebburluqung özüngni aldap qoydi; Hey tik qiyaning yériqliri ichide turghuchi, Turalhung égzilikning yuqiri teripide bolghuchi, Gerche sen changgangni bürkütningkidek yuqiri yasisangmu,

Men shu yerdin séni chüshüriwétimen, – deydu Perwerdigar. □ ■

17 – We Édom tolimu wehimilik bolidu;

□ **49:13 «Öz namim bilen qesem ichkenmenki...»** — ibraniy tilida «Özüm bilen qesem ichkenmenki». «Bozrah ... **reswa qilindighan bir obyékt**» — «Bozrah» belkim Édomdiki eng muhim sheher bolushi mumkin idi. □ **49:14 «bir elchi eller arisigha ewetilgenidi»** — «eller» Israilgha yat bolghan ellerni körsitidu. «Uningha jeng qilishqa ornunglardin turunglar» — «uningha» yeni Édomgha. Belkim bu elchi düşmen ellerning biridin chiqqan bolup, u bashqa ellerni Édomni yoqitishqa chaqiridu. ■ **49:14 Ob. 1**

□ **49:15 «Men séni eller arisida kichik, insanlar arisida kemsitilgen qilimen»** — «séni» — Xuda hazir Édomni «séni» dep, ulargha biwasite söz qilidu. □ **49:16 «Hey tik qiyaning yériqliri ichide turghuchi, turalhung égzilikning yuqiri teripide bolghuchi»** — demisekmu, Édom pinhanraq, chiqish intayin tes bolghan taghliq rayonda idi. «Tik qiya» («Séla») dégen söz Moabning «Séla» isimlik (hazirqi «Pétra»), intayin pinhan bir shehirini körsitishimu mumkin.

■ **49:16** Yer. 48:29

Édomdin ötidighanlarning hemmisi uning barliq yara-wabaliri tüpeylidin wehimige chüshüp, ushush qilidu. ■

18 Sodom, Gomorra we ularning etrapidiki sheherliri bilen birge örüwétilgendek Édommu shundaq bolidu, — deydu Perwerdigar, — héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu. ■

19 Mana, Iordan deryasidiki chawar-chatqalliqtin chiqip, daim éqip turidighan shu sular boyidiki yaylaqtiki *qoylarni* tarqatqan bir shirdek Men *Édomdikilerni* beder qachquzimen. Emdi kimni xalisam Men uni Édomning üstige tikleymen; chünki Manga kim teng kéleleydu? Kim Méningdin hésab élishqa Méni chaqiralaydu? Méning aldimda turalaydighan pada baqquchi barmu? □ ■

20 Shunga Perwerdigarning Édomni jazalashtiki meqsitini, shuningdek Témandikilerni jazalash niyitini anglanglar: ularning kichikirimu tartip ép kétildu; berheq, qilmishliri tüpeylidin Perwerdigar uning yayliqini weyrane qilidu. ■

21 Ularning yiqilip ketken sadasini anglap yer yüzidikiler tewrinip kétidu; nale-peryadliri «Qizil déngiz»ghiche anglinidu.

22 Mana, birsi bürküttek qanat yéyip perwaz qilip, Bozrah üstige shungghup chüshidu. Shu küni Édomdiki palwanlarning yüriki tolghaqqa chüshken

■ 49:17 Yer. 50:13 ■ 49:18 Yar. 19:25; Yer. 50:40; Am. 4:11

□ 49:19 «daim éqiwatqan **shu sular**» — Iordan deryasining özi.

■ 49:19 Ayup 41:2; Yer. 12:5; 50:44 ■ 49:20 Yer. 50:45

ayalning yürükidek bolidu. □ ■

«6» *Suriye paytexti Demeshq toghruluq höküm*

²³ Demeshq toghruluq: —

Xamat, Arpad shehiridikiler xijaletke qaldurulidu; chünki ular shum xewer anglaydu; ularning yüriki su bolup kétidu; dawulghup ketken déngizdek ular héch tinchlinalmaydu. □ ■

²⁴ Demeshq zeipleshti, qéchishqa burulidu; uni wehime basidu; azablar tolghaqqa chüshken ayalni tutqandek, azab we derd-qayghu uni tutidu. ■

²⁵ Nam-dangqi chiqqan yurt, Men huzur alghan sheher shu derijide tashliwétilgen bolidu!

²⁶ Shunga uning yigitliri kochilirida yiqilidu, jenggiwar palwanlar shu küni yoqitilidu, — deydu samawî qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar;

²⁷ — hem Men Demeshqning sépilige bir ot yaqimen, u Ben-Hadadning ordilirini yutuwalidu. □ ■

«7» *Kédar hem Hazor toghruluq höküm*

□ **49:22** «Bozrah» — intayin yuqiri qiya tash üstige, «bürkütning changgili»dek jaylashqanidi. ■ **49:22** Yer. 48:40,41 □ **49:23** «dawulghup ketken déngizdek ular héch tinchlinalmaydu» — bashqa birxil terjimisi: «dawulghup ketken déngizdek ularning köngülliri héch aram tapmaydu». Xamat hem Arpad dégen ikki sheher Néboqadnesar Misirgha yürüş qilghan chaghda (miladiyedin ilgiriki 604-yili) bésip ötkén jaylar idi. Shühhisizki, Néboqadnesar ularghimu hujum qilghanidi. Mushu ikki sheher Demeshqning shimaliy teripidiki kichik padishahliqlar idi. ■ **49:23** Yesh. 17:1 ■ **49:24** Yer. 4:31; 6:24; 30:6 □ **49:27** «Ben-Hadad» — Demeshqning köpligen padishahlrining ismi idi. ■ **49:27** Am. 1:4,14

28 Babil padishahi Néboqadnesar yenggen Kédar toghruluq hem Hazorning padishahliqliri tughuluq söz: —

Perwerdigar mundaq deydu: —

«Ornungdin tur, Kédargha hujum qilip, sherqtiki ademlerni bulang-talang qil!» — déyilidu; □

29 Hujum qilghanlar ularning chédirliri hem padilirini élip kétidu; ularning chédir perdiliri, barliq qacha-qucha, tögilirini bulap kétidu; xeq ulargha: «Terep-tereplerni wehime basidu!» dep warqiraydu.

30 Qéchip kétinglar, beder tikip pinhan jaylardin turalghu tépip turunglar, i Hazordikiler, — deydu Perwerdigar, — chünki Babil padishahi Néboqadnesar silerge jeng qilishqa qest qilghan, silerge qarap niyiti buzulghan.

31 — Örnungdin tur, sépil-derwazilargha ige bolmighan aramxuda yashap, tinch-aman turghan elge jeng qilishqa chiq; ular yalghuz turidu — deydu Perwerdigar, □

32 — ularning tögiliri olja, top-top mal-waranliri gheniyet bolidu; Men chéke chachlirini chüshürgenlerni töt shamalgha tarqitimen, ularning béshigha her etrapidin külpet

□ 49:28 «Ornungdin tur, Kédargha hujum qilip, sherqtiki ademlerni bulang-talang qil!» — bu söz Néboqadnesarning qoshunigha éytilishi mumkin. Kédar we Hazormu charwichi köchmen xelq bolup, chédirda yashap, sépil-derwaziliq bolmighan, elwette. □ 49:31 «Ornungdin tur, sépil-derwazilargha ige

bolmighan aramxuda yashap, tinch-aman turghan elge jeng qilishqa chiq; ular yalghuz turidu» — bu sözmu belkim Néboqadnesarning qoshunigha éytilishi mumkin. Kédar we Hazordikiler chédirlarda turup, héch sépil-derwaziliq bolghan emes.

chüshürimen, — deydu Perwerdigar; □ ■

33 — Hazor bolsa chilbörilerning turalghusi, menggüge weyrane bolidu. Héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu. ■

«8» *Élam toghruluq höküm*

34 Yehuda padishahi Zedekiya textke olturghan deslepki waqitlirida, Yeremiya peyghemberge kelgen Perwerdigarning sözi mundaq idi: —

35 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men Élamning gholluq küchi bolghan oqyasini sundurimen. □

36 Asmanlarning töt chétidin töt shamalni chiqirip Élamning üstige chüshürimen; Men ularni bu töt shamalgha tarqitimen; shuning bilen Élamdin heydelgenlerning barmaydighan el-memliketler qalmaydu.

37 Men Élamni düshmenliri aldida hem jénini izdigüchilerning aldida dekke-dükkige chüshürimen; dehshetlik ghezipimni béshigha töküp, külpetlerni chüshürimen; ularni berbat qilghuche Men qilichni ularning keynidin qoghlashqa ewetimen.

□ **49:32** «chéke **chachlirini chüshürgenler**» — «chéke chachlirini chüshürgüş» Kédardikiler hem Hazordikilerning aditi bolsa kérek idi. ■ **49:32** Yer. 9:25; 25:23 ■ **49:33** Yer. 9:10; 10:22 □ **49:35** «Élamning **gholluq küchi bolghan oqyasi...**» — Élam hazirqi Iran zéminida turghan bir xelq idi. Élamning qoshunining chenlep atidighan, dehshetlik mergen oqyachiliri bilen dangqi chiqqanidi.

38 Men Öz textimni Élamda tikleymen, shu yerdin padishahi we shahzadilirini yoq qilimen, — deydu Perwerdigar.

39 — Lékin axirqi zamanlarda, Men Élamni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar. ■

50

«9» *Babil toghruluq höküm*

1 Perwerdigar Yeremiya peyghember arqiliq Babil toghruluq, yeni Kaldiylarning zémini toghruluq éytqan söz: —

2 Eller arisida shu xewerni élan qilip jakarlanglar, tügh kötürünglar; jakarlanglar, uni yoshurmanglar! — «Babil ishghal qilindi; Bel bolsa xijaletke qalduruldi, Marduk patiparaq bolup ketti; Babilning oyma butliri xijaletke qalduruldi, yirginchlik nersiliri patiparaqchiliqqa chüshti!» — denglar. □ ■

3 Chünki shimaldin uninggha jeng qilmaqchi bolghan bir el kélidu; u uning zéminini weyran qilidu,

■ 49:39 Yer. 48:47 □ 50:2 «**Eller arisida shu xewerni élan qilip jakarlanglar...!** — «Babil ishghal qilindi; Bel bolsa xijaletke qalduruldi, Marduk patiparaq bolup ketti; Babilning oyma butliri xijaletke qalduruldi, yirginchlik nersiliri patiparaqchiliqqa chüshti» — Babil shehiring ishghal qilinishi Israilning birinchi sürgünidin 70 yil keyin (miladiyedin ilgiriki 539-yili) Pars impériyesi teripidin bolghan. «Bel» hem «Marduk» (yaki «Mérodaq») Babildiki ikki chong butning ismi idi. ■ 50:2 Yesh. 46:1; Yer. 51:44

héchkim shu yerde turmaydu; insan hem haywanmu qéchip kélidu, ular yoq bolidu.

⁴ Shu künlerde, shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — Israil xelqi kélidu, ular hem Yehuda xelqi bilen bille kélidu, ular yighlighan halda méngip Perwerdigar Xudasini izdeshke kélidu.

⁵ Ular Zionning yolini soraydu, yüzlirini uningha qaritip: «Hergiz untulmas menggülük bir ehde bilen özimizni Perwerdigargha baghlayli» — deydu.

⁶ — Méning xelqim azghan qoylardur; ularning baqquchiliri ularni azdurghan, ularni taghlarda ténitip yürüen; ular taghdin döngge kézip yürüp, öz aramgahini untughandur.

⁷ Ularни uchratqanlarning hemmisi ularni yep ketken, küshendiliri ular toghruluq: «Bizde *bu ishlarda* héch gunah yoq, chünki ular atabowilirining ümidi bolghan Perwerdigar, yeni heqqaniyliqning yaylaq-turalghusi bolghan Perwerdigarning aldida gunah sadir qilghan!» — dégen.■

⁸ *I xelqim*, Babil otturisdin qéchinglar, kaldiylerning zéminini tashlap chiqinglar, padini yétekligüchi tékilerdek bolunglar. □ ■

⁹ — Chünki mana, shimaliy zémindin Babilgha hujum qilmaqchi bolghan zor bir top ulugh ellerni

■ 50:7 Yer. 31:23 □ 50:8 «*I xelqim, Babil otturisdin qéchinglar, ... padini yétekligüchi tékilerdek bolunglar*» — bu sözge qarighanda ottura sherqtiki bezi padichilar tékilerni qoy padilirigha «yétekchi rol»da ishlitidu. Shunga «padini yétekligüchi tékilerdek bolunglar» dégini, «birinchi bolup Babildin chiqip, bashqilargha ülege bolunglar» dégen menide. ■ 50:8 Yesh. 48:20; Yer. 51:6; Weh. 18:4

qozghaymen; ular özlirini uninggha qarshi sepke qoshidu; shuning bilen Babil shu yerdin chiqqanlar teripidin esirge chüshidu. Ularning oqlirining hemmisi batur mergenlerningkidek bolidu; ularning héchqaysisi jengdin quruq qol kelmeydu.

□

¹⁰ Kaldiye bolsa olja bolidu; olja alghan barliq bulighuchilar uningdin qanaetlinidu, — deydu Perwerdigar;

¹¹ — Chünki siler shadlan'ghansiler, siler yayrap ketkensiler, i mirasim bolghan *xelqimni* bulangtalang qilghuchilar! Chünki siler chémende turghan mozaylardek sekrigensiler, ayghirlardek xushalliqtin kishnigensiler!

¹² Emdi ana *yurtung* zor xijaletke qaldurulidu; reswachiliq séni tughghuchini qaplaydu; mana, u ellerning dashqili, — bir janggal, qaghjiraq yer we chöl-bayawan bolup qalidu.

¹³ Perwerdigarning ghezipi tüpeylidin, uning héch ahalsi bolmaydu, belki toluq tashliwétilgen bolidu; Babilidin ötidighanlarning hemmisi uning barliq yara-wabaliri tüpeylidin wehimige chüshüp ush-ush qilidu.■

¹⁴ Babilgha jeng qilish üçün uning etrapida sepke tizilinglar, barliq oqyachilar; uninggha étinglar, oqlarni héch ayimanglar; chünki u Perwerdigar aldida gunah sadir qilghan.

□ **50:9** «Ularning **oqlirining hemmisi batur mergenlerningkidek bolidu; ularning héchqaysisi jengdin quruq qol kelmeydu**» — démek, betlen'gen herbir oqi zaye ketmeydu. Bashqa birxil terjimisi: «Oqlirining hemmisi jengdin qoli quruq (oljisiz) qaytip kelmeydighan batur jengchilerdek bolidu...». ■ **50:13** Yer. 49:17

15 Uning etrapida jeng chuqanlirini kôtüringlar; u teslim bolup qol kôtüridu; munarliri örülide, sépilliri ghulitilidu; chünki bu Perwerdigarning alghan qisasidur. Uningdin qisas élinglar; u bashqilargha néme qilghan bolsa uningghimu shuni qilinglar. ■

16 Babildin uruq térighuchi hem hosul waqtidiki orghaq salghuchilarni yoq qilinglar; zulumkarning qilichining qorqunchi tüpeylidin bularning herbiri öz élige qaytip, herbiri öz ana yurtigha qachsun! □

17 Israil tarqitiwételgen qoy padisidur; shirlar ularni heydiwetken; deslepte Asuriyening padishahi ularni yep ketken, axirida bu Babil padishahi Néboqadnesar uning ustixanlirini ézip ghajilighan.

18 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Asuriyening padishahining yénigha kélip, uni jazalighinimdek, men Babil padishahini hem zéminini jazalaymen. ■

19 Men Israilni qaytidin öz yayliqigha qayturimen, u Karmel téghida, Bashan zéminida ozuqlinidu, uning jéni Efraim téghi üstide hem Giléad zéminida qanaetlinidu.

20 Shu künlérde, shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — Israilning qebihlik izdelse, héch tépilmaydu; Yehudaning gunahliri izdelse, héch tépilmaydu;

■ 50:15 Weh. 18:6 □ 50:16 «bularning herbiri öz élige qaytip, herbiri öz ana yurtigha qachsun!» — «herbiri... herbiri...» belki Babilda «qara emgek» qilghan chetellik emgekchilerni körsitidu. Bular nurghun Yehudiylarni öz ichige alidu, elwette. ■ 50:18 2Pad. 19:35, 37; Yesh. 37:36, 38

chünki Men qaldurghan qaldisini kechürüm qili-men.

²¹ — Méraitaimning zéminigha zerb bilen jeng qilishqa, Pékodta turuwatqanlarchimu jeng qilishqa chiqinglar; ularni weyran qilinglar, qalduqinimu halak qilinglar, — deydu Perwerdigar, — Men némini sanga buyrughan bolsam shuni ada qilinglar. □

²² Jeng sadaliri *Babil* zéminida anglinidu; u zor halaketning sadasidur!

²³ Eslide pütkül yer yüzini urghan bazghan shu derijide sundurup chéqiwétildighu! Babil eller arisida shunche bir dehshet basquchi bolup chiqqantighu! □

²⁴ Men sanga tuzaq qurdum; sen, i Babil, héch bilmeyla uninggha tutuldung; Perwerdigar bilen qarshilishishing tüpeylidin sen tépilip tutuldung.

²⁵ Perwerdigar qoral ambirini échip, ghezipidiki qorallirini élip chiqardi; chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigar kaldiylerning zéminida qilidighan ishi bardur.

²⁶ Uning her chet-chetliridin kélip uninggha hujum qilinglar, ambarlirini échiwétinglar; önychilerni döwiligendek uni xarabe-xarabe qilip döwilep weyran qilinglar; uning héchnémisini

□ **50:21** «Méraitaimning zémini» — «Méraitaim» bolsa Babil zéminining jenubidiki bir sheher. Ismi «ikki hessilik asiqliq» dégen menide, Babilning xarakterini körsitish üçün etey misalgha élin'ghan bolushi kérek. «Pékod»dikiler aramiyediki xelq bolup, Babilgha ittitaqdash idi; «Pékod»ning menisi «jaza»dur. Ayette bérilgen buyruqlar yenila shimaldin chiqqan qoshunlarga éytilishi kérek. □ **50:23** «bazghan» — bashqa köp ellerni uruwetken Babilni körsitidu.

qaldurmanglar! □

²⁷ Uning barliq torpaqlirini öltürüwétinglar! Ular soyulushqa chüshsun! Ularning haligha way! Chünki ularning küni, yeni jazalinish waqti yétip keldi. □

²⁸ Anglanglar! Zion'gha kélip, Perwerdigar Xudayimizning qisasini, yeni ibadetxanisi üçhün alghan qisasini jakarlaydighan, Babil zéminidin qachqan panah izdigüchilerning awazini anglanglar!

²⁹ Babilgha hujum qilish üçhün oqyachilarni, yeni barliq kamanni egküchilerni chaqiringlar; Babilning etrapida bargah qurup qorshiwélinglar; héchkimni qachquzmanglar; öz qilmishini öz béshigha chüshürünglar; u némilerni qilghan bolsa, uningghimu shuni qilinglar; chünki u Perwerdigargha — Israildiki Muqeddes Bolghuchigha qarshi körenglep ketkenidi. ■

³⁰ Shunga uning yigitliri kochilirida yiqilidu; shu künide uning barliq jengchi palwanliri yoqitilidu, — deydu Perwerdigar. ■

³¹ Mana, Men sanga qarshidurmen, i körenglep ketkuchi, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — chünki séning kününg, yeni Men yéninggha yéqin kélip jazalaydighan kün

□ **50:26** «... **ambarlirini échiwétinglar; önichilerni döwiligendek uni xarabe-xarabe qilip döwilep weyran qilinglar; uning héchnémisini qaldurmanglar!**» — bashqa birxil terjimisi: «... ash-bughdayni saqlighan ambarlirini échinglar; uni xarabe-xarabe qilip döwilep tashlap, uning héchnémisini qaldurmanglar!».

□ **50:27** «Uning **barliq torpaqlirini öltürüwétinglar!**» — «torpaqliri» belkim hem Babilning serxil mal-waranlirini körsetken hem shuning bilen bir waqitta uning serxil leshkerlirige simwol qilin'ghan bolushi mumkin. ■ **50:29** Weh. 18:6, 7 ■ **50:30** Yer. 49:26

yétip keldi;

³² körenglep ketkuchi putliship yiqilidu, héchkim uni qaytidin yölep turghuzmaydu; berheq, Men uning sheherlirige ot yaqimen, u uning etrapidik- ilerning hemmisini köydürüp yutup kétidu.

³³ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Israillar Yehudalar bilen bille ézilip xorluqni körgen; ularni esir qilghanlar ularni qattiq qamap tutqanidi; ularni qoyuwétishni ret qilghan.

³⁴ Lékin ularning Hemjemet-Qutquzghuchisi küchlüktur; samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ularning dewasini estayidilliq bilen soraydu, shuning bilen U ularning zéminigha aramliq béridu, Babildikilerge aramsizliq yetküzidu.

³⁵ Kaldiylar üstige, Babilda turuwatqanlar üstige hemde Babilning emirliri we danishmenliri üstige qilich chüshidu, — deydu Perwerdigar;

³⁶ qilich palchilar üstige chüshkende, ular hamaqet-exmeqlerdeq körünidu; qilich ularning palwanliri üstige chüshüp, ular patiparaq bolup kétidu;

³⁷ qilich ularning atliri üstige, jeng harwiliri üstige, ularning sepliride turghan barliq yat leshkerler üstige chüshidu, ular ayallardeq bolidu; qilich xeziniliri üstige chüshidu, ular bulang-talang qilinidu.

³⁸ Qurghaqchiliq ularning suliri üstige chüshüp, ular qurup kétidu; bularning sewebi zémini oyma butlarga tolup, ular qorqunchluq mebudlar

tüpeylidin telwishop ketken. □

³⁹ Shunga chöldiki janiwarlar we chilböriler birlikte shu yerde turidu; shu yerde huwqushlar makanlishidu; u menggüge ademzatsiz bolidu, dewrdin-dewrge héch ahalilik bolmaydu.

⁴⁰ Xuda Sodom we Gomorrani etrapidiki sheherliri bilen bille örüwetkinidek, héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu, – deydu Perwerdigar.■

⁴¹ – Mana, shimaldin bir xelq, ulugh bir el chiqip kélidu; yer yüzining chet-chetliridin nurghun padishahlar qozghilidu. ■

⁴² Ular oqya hem neyzini tutup qorallinidu; ular wehshiy, héch rehim körsetmeydighan bolidu; atlirigha min'gende ularning awazliri déngizdek shawqunlaydu; ular jengge atlatqan ademlerdek sep-sep bolup, sanga hujum qilmaqchi, i Babil qizi!

⁴³ Babil padishahi ularning xewirini anglapla qolliri titrep boshap kétidu; ghem-qayghu uni tutidu, tolghaqqa chüshken ayaldek azablar uni bésiwalidu. ■

⁴⁴ Mana, Iordan deryasi boyidiki chawarchatqalliqtin chiqip, daim éqip turidighan shu sular boyidiki yaylaqtiki qoylarni tarqatqan bir shirdek Men Babildikilerni beder qachquzimen. Emdi kimni xalisam Men uni uning üstige

□ **50:38** «bularning sewebi zémini oyma butlarga tolup, ular qorqunchluq mebudlar tüpeylidin telwishop ketken» — bashqa birxil terjimisi: «bularning sewebi zémini oyma butlarga tolghan, chünki ular qorqunchluq mebudlirini danglap ketkenidi».

■ **50:40** Yar. 19:25; Yer. 49:18 ■ **50:41** Yer. 6:22,30 ■ **50:43** Yer. 49:24

tikleymen; chunki Manga kim teng kéleleydu? Kim Méningdin hésab élishqa Méni chaqiralaydu? Méning aldimda turalaydighan pada baqquchi barmu? □ ■

⁴⁵ Shunga Perwerdigarning Babilni jazalashtiki meqsitini, shuningdek kaldiyning zéminini jazalash niyitini anglanglar: Ularning kichikirimu tartip épkétilidu; berheq, qilmishliri tüpeylidin *Perwerdigar* uning yayliqini weyrane qilidu. ■

⁴⁶ Babilning ishghal qilin'ghanliqini anglap yer yüzi tewrinip kétidu; uning nale-peryadi barliq ellergiche anglinidu. ■

51

Babil toghruluq höküm – dawami

¹ Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men Babilni soqidighan hem «Leb-kamay»da turuwatqanlarni soqidighan bitchit qilghuchi shamalni qozghap chiqirimen; □ ■

□ **50:44** «daim éqip turidighan shu sular» — Iordan deryasining suliri özi. ■ **50:44** Ayup 41:2; Yer. 49:19,22 ■ **50:45** Yer. 49:20 ■ **50:46** Yer. 49:21 □ **51:1** «Leb-kamay» — Kaldiyeni bir kinayilik «shifir» arqiliq körsitidu. Shifirni ipadilesh yoli bolsa, «Kaldiye» dégen sözning herbir herpini ibraniy tilining élipbe ter-tipi boyiche arqidin oqulghan herp bilen almashturushtin ibaret (mesilen, uyghur tilida bolsa, «a»ni «y» bilen, «e»ni «i» bilen almash-turghan'gha oxshash). «Leb-kamay» dégen sözning özi ibraniy tilida «tetürchilik qilghanlarning qelbi», «asiylik qilghanlarning qelbi» dégenni bildüridu, bu intayin kinayilik geptur. «Shamal» bolsa, belkim 2-ayette tilgha élin'ghan «yat ademler»ni körsitidu. ■ **51:1** Yer. 4:11

² Men Babilgha yat ademlerni ewetimen; ular uni soruwétidu, zéminini yer bilen yeksan qiliwétidu; uning béshigha külpet chüshken künide ular uninggha terep-tereptin qarshilishishqa kélidu. ■

³ Uning oqyachilirigha kirichni tartqudek, ornidin turghuchilargha dubulgha-sawut kiygüdek purset bermenglar; uning yigitlirining héchqaysisini ayap qoymanglar; uning pütkül qoshunini bitchit qilinglar.

⁴ Kaldiylerning zéminida sanjilghanlar, kochilirida qilichlan'ghanlar yiqilsun! ■

⁵ Chünki Israil yaki Yehudamu öz Xudasi teripidin, yeni samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar teripidin tashliwétilgen emes; chünki *Babilning* zémini Israildiki Muqeddes Bolghuchi al-dida sadir qilghan gunah bilen tolghandur.

⁶ *Barliq eller*, Babil ichidin qéchinglar, öz jéninglarni élip beder qéchinglar! Uning qebihlikige chétilip qélip halak bolmanglar; chünki bu Perwerdigarning qisas alidighan waqtidur; U qilmishini öz béshigha qayturidu. □ ■

⁷ Babil Perwerdigarning qolidiki pütkül jahanni mest qilghuchi altun qedeh bolghan; eller uning sharibidin ichken; eller shuning bilen sarang

■ 51:2 Yer. 4:11; 15:7 ■ 51:4 Yer. 49:26 □ 51:6 «**Barliq eller, Babil ichidin qéchinglar, öz jéninglarni élip beder qéchinglar! ... chünki bu Perwerdigarning qisas alidighan waqtidur; U qilmishini öz béshigha qayturidu**» — bezi alimlar bu sözler «barliq eller»ge emes, belki Israilgha éytilidu, dep qaraydu. 45-ayette ehwal shundaq bolidu, lékin bizningche mushu yerde Babilda herbir ellerge éytilidu. Chünki 9-ayette qachqanlar «hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli» déyishidu. ■ 51:6 Yer. 50:8,15,28; Weh. 18:4

bolup ketken. □ ■

⁸ Babil tuyuqsiz yiqilip bitchit bolidu; uninggha ah-zar kötürünglar! Uning azabliri üçün tutiya élinglar; u belkim saqaytilarmikin?■

⁹ — «Biz Babilni saqaytmaqchiduq, lékin u saqaymidi; uningdin waz kéchip hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli; chünki uning üstige chiqirilidighan höküm jazasi asman'gha taqiship, kökke yétidu».□ ■

¹⁰ — «Perwerdigar heqqaniyliqimizni barliqqa keltürgendur; kéleyli, Zionda Perwerdigar

□ **51:7 «eller sarang bolup ketken»** — belkim Babilning gunahigha chétilip, shuningdek jazasighimu chétilip qélip tolimu dekke-dükkige chüshidu. ■ **51:7** Weh. 18 ■ **51:8** Yesh. 21:9; Yer. 8:22; Weh. 14:8; 18:2 □ **51:9 «Biz Babilni saqaytmaqchiduq, lékin u saqaymidi; uningdin waz kéchip hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli»** — qarighanda bu sözler Babil arisida turghan yat ellerning éytidighan sözliri. «Uning üstige chiqirilidighan höküm jazasi asman'gha taqiship, kökke yétidu» dégenni, Xudaning jazalirini qozghighan, kona zamandiki Babil (babel)liqlar qurmaqchi bolghan «asman'gha taqishidighan» munar bilen sélishturush paydiliq ish bolidu. («Yar.» 11:1-9ni körüng). ■ **51:9** Yer. 46:11

Xudayimizning qilgan ishini jakarlayli!»□

Perwerdigar Média qoshunlirigha, andin Babilgha söz qilidu

¹¹ — Oqlarni uchlanglar! Qalqanlarni tutunglar! Perwerdigar Médianing padishahlirining rohini urghutti; chünki Uning niyiti Babilgha qarshidur, uni berbat qilish üçündür; bu Perwerdigarning qisasidur, yeni Uning ibadetxanisi üçün alghan qisasidur. ■

¹² Babilning sépillirigha qaritip jeng tughini kötürünglar; közetni téximu chingraq qilinglar, közetchilerni *Babilni chöriditip* septe turghuzunglar; böktürme qoyunglar; chünki Perwerdigar Babildikilerning jazasi toghruluq némilerni dégen bolsa, U shuni könglide pemlep, uni ada qilidu.

¹³ — I elwek sular üstide turghuchi, bayliqliri nurgun bolghuchi, ejiling yétip keldi, jéning ölchinip üzülüş waqti toshti.

□ **51:10** «Perwerdigar **heqqaniyliqimizni barliqqa keltürgendur**» — bezi alimlar bu sözni «Perwerdigar bizni qutquzup azad qilghandur» dep terjime qilidu. Lékin «tsedekah» (heqqaniylik) Tewrattiki bashqa héch yerde shundaq menide tépilmaydu. Bizningche bu söz Israilning (hemmimizge oxshash) özining héchqandaq heqqaniyliqi bolmighachqa, Xuda ulargha heqqaniylik élip kélidu, dégenni bildüridu. Bu ayettiki heqqaniliq özlikidin emes, belki Xudadin kélidu; «Perwerdigar Heqqaniyliqimizdur» — bu Mesih-Qutquzghuchining, shuningdek yéngi Yérusalémning bir namidur. 23:6ni hem 33:16ni körüng. «**kéleyli, Zionda Perwerdigar Xudayimizning qilgan ishini jakarlayli!**» — 9-ayettiki sözlerni kelgüside Babildin qachidighan yat eller éytidu; 10-ayettiki sözlerni shübhisizki, kelgüside Kanaan (Pelestin)gha qaytip kélidighan Israilning qaldisi éytidu. ■ **51:11** Yer. 46:4; 50:28

14 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Őzi bilen qesem qilip: «Top-top chéketkilerdek Men séni ademler bilen toldurimen; ular séning üstüngdin ghelibe tentenilirini kōtūridu» dédi.■

15 – U bolsa yer-zéminni kŭch-qudriti bilen yasap, Alemni danaliqi bilen berpa qilip, Asmanlarni eqil-parasiti bilen yayghuchidur;■

16 U awazini qoyuwetse, asmanlarda sular shawqunlaydu;

U yer chetliridin bulut-tumanlarni ōrlitidu;

U yanghurlargha chaqmaqlarni hemrah qilip békitidu,

Shamalni Őz xeziniliridin chiqiridu.■

17 Bu *butpereslarning* herbiri eqilsiz, bilimdin mehrumlardur;

Herbir zerger ōzi oyghan but teripidin shermendige qalidu;

Chŭnki uning quyma heykili yalghanchiliq,

Ularda héch tiniq yoqtur.

18 Ular bimenilerdur, mazaq obyéktidur;

Ularning üstige jazalinish waqti kelgende, ular yoqitilidu.

19 Yaqupning nésiwisi Bolghuchi bulardek emestur;

Chŭnki hemmini yasighuchi Shudur;

Israil bolsa Uning Őz mirasi bolghan qebilisidur;

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perw-

■ 51:14 Am. 6:8 ■ 51:15 Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zeb. 104:2; Yesh. 40:22; 44:24; 51:13; Yer. 10:12 ■ 51:16 Yer. 10:13

erdigar Uning namidur. □ ■

Perwerdigar Israilgha söz qilidu

²⁰ Sen *Israil* Méning görzem,

Méning jeng qoralimdursen;

Séning bilen Men ellerni bitchit qilimen,

Séning bilen padishahliqlarni tarmar qilimen; □ ■

²¹ Séning bilen hem at hem at min'güchini bitchit qilimen;

Séning bilen hem jeng harwisi hem heydigüchisini bitchit qilimen;

²² Séning bilen hem er hem ayalni bitchit qilimen;

Séning bilen hem qéri hem yashlarni bitchit qilimen;

Séning bilen hem yigit hem qizni bitchit qilimen;

²³ Séning bilen hem padichi hem qoy padisini bitchit qilimen;

Séning bilen hem déhqan hem boyunturuqqa qétilghan kalilirini bitchit qilimen;

□ **51:19** «Yaqupning nésiwisi **Bolghuchi...**» — Yaqup mushu yerde Yaqup we uning ewladliri Israilnimu körsitidu. «Yaqupning nésiwisi» Xudaning Özidur, elwette. ■ **51:19** Yer. 10:16 □ **51:20** «**Sen Israil Méning görzem, Méning jeng qoralimdursen; séning bilen Men ellerni bitchit qilimen, séning bilen padishahliqlarni tarmar qilimen...**» — eyni tékistte peqet «Sen méning görzem...» déyilidu. Emdi Xudaning bu sözliri kimgé éytilidu? Bezi alimlar (péillarni «ötken zaman»gha özgertip) Babilgha éytilghan, dep qaraydu. Bashqilar (kelgüside Babil impériyesini weyran qilidighan) Pars impériyesige éytilidu, dep qaraydu; biraq bizningche ular Israilning özige éytilidu (24-ayetni körüng). Bashqa peyghemberlerning sözliri boyichimu, axirqi zamanlarda Israil xelqi Xudaning bir jazalash qorali bolidu (mesilen, «Yesh.» 41:5, «Zek.» 12:7ni körüng). ■ **51:20** Yer. 50:23

Séning bilen hem waliylar hem hökümranlarni
bitchit qilimen.

24 — Men köz aldinglarda Babilning hem barliq
kaldiylarning Zionda qilghan barliq rezillikini öz
béshigha chüshürüp yandurimen, — deydu Perw-
erdigar.

25 — Mana, Men sen *Babilgha* qarshimen, i pütkül
yer yüzini halak qilghuchi tagh;
Men qolumni üstüngge sozup,
Séni tik yarlardin ghulitip,
Domilitip chüshürüp, séni köyüp tügigen bir yanar
tagh qilimen, — deydu Perwerdigar.

26 Shuning bilen ular sendin bürjek chiqirish
üchünmu tash tapalmaydu,
Yaki ul üchünmu héchyerdin tash tapalmaydu;
Chünki sen menggüge bir weyrane bolisen, —
deydu Perwerdigar.

27 — Zéminda jeng tughini kötürünglar,
Eller arisida kanay chélinglar;
Babilgha jeng qilishqa ellerni teyyarlanglar;
Ararat, minni we Ashkinaz padishahliqlirini
chaqirip yighinglar;
Uninggha hujum qilghuchi qoshunlarga bir ser-
dar békitinglar;
Atlarni top-top chéketke léchinkiliridek zémin'gha
türkümlep chiqiringlar;□

28 Uninggha jeng qilishqa ellerni teyyarlanglar,

□ **51:27 «chéketke léchinkiliri»** — ibraniy tilida bu söz belkim chéketke léchinkisining ösüş jeryanidiki eng ziyaliq basquchini körsitishi mumkin.

— Médialiqlarning padishahliri, waliyliri we barliq hökümdarlarini, shundaqla u höküm sürgen zéminlarning barliq ademlrini teyyarlanglar!

²⁹ Shuning bilen yer yüzi tewrinip azablinidu; chünki Perwerdigarning Babilgha qarshi baghligan niyetliri, yeni Babilning zéminini héch adem turmaydighan chöl-bayawan qiliwétish niyiti emelge ashmay qalmaydu.

³⁰ Babildiki palwanlar urushtin qol üzidu;

Ular qorghanlirida amalsiz olturidu;

Ularning dermani qalmaydu,

Ular ayallardek bolup qalidu;

Uning turalghulirigha ot qoyulidu;

Derwaza salasunliri sundurulidu.■

³¹ Yügürüp kéliwatqan bir chaparmen yene bir chaparmen'ge, bir xewerchi yene bir xewerchige Babil padishahining aldidila uchriship qélip uningha: —

«Silining pütkül sheherliri u chettin bu chetkiche ishghal qilindi;

³² Derya kéchikliri igiliwélindi,

Qomushluqlar otta köydürüldi,

Palwanliri dekke-dükkige chüshüshti!»

— dep jakarlishidu.□

³³ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

—
Babilning qizi tekshilinip chingdilidighan waqti bolghan xamandek bésilidu;

Birdemdila, uning hosuli orulidighan waqti yétip bolidu!□

³⁴⁻³⁵ Zionda turghuchi qiz: — «Babil padishahi Néboqadnesar méni yutup,

Méni ghajilap ezgen;

U ichimni boshitilghan qachidek qilip qoyghan;

U ejdihadék méni yutup,

Özini nazu-németlirim bilen toyghuzghan,

Méni quruqdap pak-pakiz qiliwetken.

Manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi Babilning béshigha chüshürülsun» — deydu,

We Yérusalém: «Méning qanlirim Kaldiyede

□ **51:32** «Derya kéchikliri **igiliwélindi, qomushluqlar otta köydürüldi, palwanliri dekke-dükkige chüshüshti!**» — **dep jakarlishidu**» — Babilning qandaq yol bilen ishghal qilin'ghanliqining tepsilatiri toghruluq «Qoshumche söz»imizni körüng. Pars qoshuni Efrat deryasining éqish yönishini özgertiwétidu, derya qisqa waqit ichidila qurup kétidu. Parslar su yoq deryadin méngip sheherge kirdi. Shuning bilen sheher ichidiki «derya kéchikliri» birinchi bolup igiliwélindi. Sheher etrapidiki «qomushluqlarning köydürülüşü»din meqset sheherdin qachqanlarga yoshurun'ghudek jaylar bolmisun üçün idi.

□ **51:33** «uning **hosuli orulidighan waqti**» — belkim ademliri we imaretliri yiqitilidighan, yeni uning jazalinish waqtini körsitidu.

turghuchilarning béshigha tökülsun» — deydu.□

³⁶ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, Men séning dewayingni soraymen,

Sen üçhün qisas alimen;

Men uning déngizini qurutimen, buliqini qaghjiritimen.□ ■

³⁷ Babil bolsa döwe-döwe xarabiler,

Chilbörilerning turalghusi bolidu;

Zémini ademni dehshet basidighan hem daim ushush qilinidighan obyekt bolidu,

Héç adem shu yerde turmaydu.

³⁸ Ularning hemmisi yash shirlardek huwlishidu,

Arslanlardek bir-birige xiris qilishidu;□

³⁹ Ularning keypiyati qizip ketkende, Men ulargha

bir ziyapet teyyarlap qoyimenki, ularni mest

qiliwétimen; shuning bilen ular yayrap-yashnap

□ **51:34-35** «Babil **padishahi Néboqadnesar méni yutup, méni ghajilap ezgen; ...manga, méning téninge qilghan zorawanliqi Babilning béshigha chüshürülsun**» — deydu, we Yérusalém: «Méning **qanlirim Kaldiyede turghuchilarning béshigha tökülsun**» — deydu — bu 34-35-ayettiki sözligüchi «Zionda turghuchi qiz» belkim «ademleshtürulgen» Yérusalémgha wekil kélidu. «manga, **méning téninge qilghan zorawanliqi..**» — belkim Yérusalém we uning xelqini körsitidu. □ **51:36** «**Mana, Men séning dewayingni soraymen, sen üçhün qisas alimen; Men uning déngizini qurutimen, buliqini qaghjiritimen**» — Pars qoshuni Babildin ötidighan Efrat deryasini qurutidu. Ular shu yol bilen sheherni ishghal qilidu. «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **51:36** Yer. 50:38 □ **51:38** «**Ularning hemmisi yash shirlardek huwlishidu, arslanlardek bir-birige xiris qilishidu**» — Babilliqar haraqkeshlikidin atiqi chiqqanidi. Bu ayet belkim shularning mest bolup «shir keyp» bolghanliqini bildüridu. 39-ayetnimu körüng. Babilning padishahi Belshazar emir-wezirleri bilen bille mest bolghanda, shehiri bösülüp ishghal qilin'ghan («Dan.» 5-babni oqung).

kétidu, — andin menggüğe uyqugha gherq bolup, qaytidin héch oyghanmaydu, — deydu Perwerdigar. □

⁴⁰ Boghuzlashqa yétiligen qozilardek we bille yétilen'gen qochqarlar hem tékilerdek Men ularni boghuzlashqa chüshürimen.

⁴¹ Shéshaqning ishghal qilin'ghanliqigha qara! Pütkül yer yüzining pexrining tutulghanliqigha qara!

Babilning eller arisida ademni dehshet basidighan obyékti bolghanliqigha qara! □ ■

⁴² Déngiz Babil üstidin örlep ketti;

U nurgunlighan dolqunlar bilen gherq boldi. □

⁴³ Uning sheherliri ademni dehshet basidighan obyékt,

Qaghjiraq yer, bir chöl, héchkim turmaydighan zémin boldi;

Héchqandaq insan balisi qaytidin shu yerlerdin ötmeydu.

⁴⁴ Men Babilda Belni jazalaymen;

Men uning aghzidin yutuwalghinini yanduriwalimen;

Eller qaytidin uningha qarap éqip kélishmeydu;

□ **51:39** «Ularning keypiyati qizip ketkende, Men ulargha bir ziyapet teyyarlap qoyimenki, ularni mest qiliwétimen; shuning bilen ular yayrap-yashnap kétidu, — andin menggüğe uyqugha gherq bolup, qaytidin héch oyghanmaydu» — bu bésharetning emelge ashurulushini yene «Dan.» 5-babta körüng.

□ **51:41** «Shéshaqning ishghal qilin'ghanliqigha qara» — «Shéshaq» Babilni körsitidighan hejwiwiy, kinayilik bir isim. 25:26tiki izahatni körüng. ■ **51:41** Yesh. 13:19; Yer. 25:26 □ **51:42**

«déngiz ... dolqunlar...» — Tewrat-injilda köp waqitlarda simwol süpitide top-top qoshunlarni körsitidu.

Berheq, Babilning sépili ghulap kétédu. □

⁴⁵ Uning otturisdin chiqinglar, i xelqim!

Herbiringlar Perwerdigarning qattiq ghezipidin öz jéninglarni élip beder qéchinglar!

⁴⁶ Siler zéminda angliniwatqan pitne-ighwadin yürikinglarni su qilmanglar we qorqmanglar;

Bu yil bir pitne-ighwa, kéler yili yene bir pitne-ighwa chiqidu;

Zéminda zulum-zorawanliq partlaydu, hókümdarlar hókümdarlarga qarshi chiqidu.

⁴⁷ Shunga mana, shu künler kéliduki,

Men Babildiki oyma mebudlarni jazalaymen;

Shuning bilen uning pütkül zémini xijaletke qaldurulidu,

Uningda öltürülgenler uning ichide yiqilidu; □

⁴⁸ Shuning bilen asman we zémin we ularda bar bolghanlar Babil üstidin shadliqtin yangraydu;

Chünki shimaldin halak qilghuchilar uninggha jeng qilishqa kélidu — deydu Perwerdigar.

⁴⁹ Babil tüpeylidin pütkül yer yüzidiki öltürülgenler yiqilghandek,

Babil Israilda öltürülgenler tüpeylidin Babil yiqilmay qalmaydu. □

□ **51:44** «men **Babilda Belni jazalaymen**» — «Bel» — (yaki «Marduk») Babilning eng muhim buti. □ **51:47** «...Shuning **bilen uning pütkül zémini xijaletke qaldurulidu, uningda öltürülgenler uning ichide yiqilidu**» — démek, Babil xelqi zéminidin héch qachalmaydighan bolidu. □ **51:49** «Babil tüpeylidin **pütkül yer yüzidiki öltürülgenler yiqilghandek, Babil Israilda öltürülgenler tüpeylidin Babil yiqilmay qalmaydu**» — ayettiki eyni ibraney tékistni chüshinish tes. Oqurmenler bashqa terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin umumiy menisi choqum terjimimizdek bolushi kérek.

50 Qilichtin qachqanlar, yiraq kétinglar, hayal bolmanglar;

Chet yerlerdin Perwerdigarni séghininglar,
Yérusalémni ésinglarga keltürünglar.□

51 «Biz xijaletke qalduq, chünki haqaretke uchriduq;

Shermendichilikdin yüzimiz töküldi;

Chünki yat ademler Perwerdigarning öyidiki muqeddes jaylarga bésip kirdi!».□

52 Shunga shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar,

— Men uningdiki oyma mebudlarni jazalaymen;

Uning pütkül zémini boyida yarilinip jan helqumida ingrishidu.

53 Babil asmanlarga kótürülgen bolsimu,

Uning yuqiri istihkam-qorghini mustehkemlen'gen bolsimu,

Lékin Méningdin uninggha halak qilghuchilar yétip baridighan boldi, — deydu Perwerdigar.

54 Babildin nale-peryadning awazi,

Kaldiylarning zéminidin zor halaketning sadasi kótürülidu.

55 Chünki Perwerdigar Babilni halak qilmaqchi bolidu;

U uningdin warang-churunglirini yoqitidu;

□ 51:50 «Qilichtin qachqanlar, yiraq kétinglar, hayal bolmanglar; chet yerlerdin Perwerdigarni séghininglar, Yérusalémni ésinglarga keltürünglar» — éniqki, bu sözler Babilda sürgün bolghan Israillargha étylidu. □ 51:51 «Biz xijaletke qalduq, chünki haqaretke uchriduq; ...chünki yat ademler Perwerdigarning öyidiki muqeddes jaylarga bésip kirdi!» — shübhisizki, bu sözler Babilda sürgün bolghanlarning qayghurup éytidighanliri bolidu.

Sularning dolqunliri örkeshlewatqan sulardek sharqiraydu,

Ularning awazi shawqunlap kélidu.□

⁵⁶ Chünki halak qilghuchi uninggha, yeni Babilgha jeng qilishqa kélidu,

Shuning bilen uning palwanliri esirge chüshidu;

Ularning oqyaliri sundurulidu;

Chünki Perwerdigar — qisaslar alghuchi Ten-gridur;

U yamanliqni yandurmay qalmaydu.

⁵⁷ — Men uning emirliri, danishmenliri, waliyliri, hökümdarliri we palwanlirini mest qilimen;

Ular menggüge uxlaydu we qaytidin héch oyghanmaydu — deydu Padishah, — Nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

⁵⁸ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Babilning keng sépilliri yer bilen yeksan qilinidu,

Uning égiz derwaziliri pütünley köydürülidu;

Shuning bilen ellerning jan tikip tapqan méhniti bihude bolidu,

El-yurtlarning özlirining japaliq ejiri peqet otqa yéqilghu bolidu.□

⁵⁹ Yehuda padishahi Zedekiya textke olturghan

□ **51:55** «...sularning **dolqunliri** örkeshlewatqan **sulardek sharqiraydu, ularning awazi shawqunlap kélidu**» — «sularning dolqunliri», «ularning awazi» bolsa belkim «halak qilghuchilar»ningki bolidu. Ular «dégiz»gha oxshatilghan (42-ayet); 56-ayet ularning herikitinimu körsitidu. □ **51:58** «Shuning **bilen ellerning jan tikip tapqan méhniti bihude bolidu**» — ellerning bikar ishligini, «japaliq ejiri» belkim zor sheher-impériye bolghan Babilni köp méhnet singdurup qurup chiqqanliqini körsitidu («Hab.» 2:13ni körüng).

tötinchi yili, Babilgha barghinida Mahséyahning newrisi, Nériyaning oghli Séraya Zedekiyagha hemrah bolup barghan (Séraya bash ghojidar idi). Yeremiya peyghember uninggha söz tapilghan. □

⁶⁰ Yeremiya oram qeghezge Babilning béshigha chüshidighan barliq külpetlerni, — yeni Babil toghruluq pütüklük bu barliq sözlerni yazghanidi;

⁶¹ we Yeremiya Sérayagha mundaq dédi: — Sen Babilgha yétip barghanda, bu sözlerning hemmisini oqup chiqip we: —

⁶² «Perwerdigar, Sen bu jay toghruluq: — Men uni yeksan qilimenki, uningda héchkim, ne insan ne haywan turmaydighan, menggüge bir weyrane bolidu — dégensen» — deysen;

⁶³ shundaq qilip bu yazmini oqup chiqqandin kéyin, uninggha tash téngip, Efrat deryasining oturisiqha chörüwet,

⁶⁴ we: «Men uning üstige chüshürmekchi bolghan külpetler tüpeylidin, Babil *shu tashqa* oxshashla gherq bolup qaytidin örlimeydu; ular halidin kétidu» — deysen.

Yeremiyaning sözliri mushu yerde tügidi.

52

Yérusalémning bösülüp ishghal qilinishi

¹ Zedekiya Yehudagha padishah bolghanda yigirme bir yéshida idi; u Yérusalémda on bir yil

□ **51:59 «Nériyaning oghli Séraya Zedekiyagha hemrah bolup barghan (Séraya bash ghojidar idi),...»** — Séraya Baruqning akisi yaki ukisi idi. 32:12de uning bowisi «Maaséyah» déyilidu.

höküm sürdi. Uning anisi Libnahliq Yeremiyaning qizi bolup, ismi Hamutal idi. ■

² U *padishah* Yehoakimning qilghinidek, Perwerdigarning neziride rezil ishlarni qildi.

³ Perwerdigarning Yérusalémgha hem Yehudagha qaratqan ghezipi tüpeylidin, Perwerdigar ularni Öz huzuridin heydiwetküche bolghan ariliqta, töwendiki ishlar yüz berdi. Birinchidin, Zedekiya Babil padishahigha isyan kôtürdi.

⁴ Shundaq boldiki, uning seltenitining toqquzinchi yili oninchi aying oninchi künide Babil padishahi Néboqednesar pütkül qoshunigha yétekchilik qilip Yérusalémgha hujum qilishqa keldi; ular uni qorshiwélip bargah qurup, uning etrapida qasha-poteylerni qurushti. □ ■

⁵ Shuning bilen sheher Zedekiyaning on birinchi yilighiche muhasiride turdi.

⁶ Shu yili tötinchi aying toqquzinchi künü sheherde éghir qehetchilik hemmini basqan we zémindikiler üçünmu héch ash-ozuq qalmighanidi.

□
⁷ Sheher sépili bösüldi; barliq jenggiwar leshkerler qachmaqchi bolup, tün kéchide sheherdin beder tikiwétishti. Ular padishah baghchisigha yéqin «ikki sépil» ariliqidiki derwazidin kétishti

■ **52:1** 2Pad. 24:18 □ **52:4** «...uning (Néboqednesarning) seltenitining toqquzinchi yili oninchi aying oninchi künide» — miladiyedín ilgiri 588-yili, 15-Yanwar idi. ■ **52:4** 2Pad.

25:1; Yer. 39:1 □ **52:6** «zémindikiler üçünmu héch ash-ozuq qalmighanidi» — bashqa birxil terjimisi «etrapidiki zémindikiler üçünmu héch ash-ozuq qalmighanidi». Bu terjime toghra bolsa, «etrapidiki zémindikiler» sheher etrapidiki zémindin qéchip panah izdep sheherge kirgenlerni kórsitidu.

(Kaldiylar bolsa sheharning hemme teripide bar idi). Ular *Jordan jilghisidiki* «Arabah tüzlemligi»ni boylap qéchishti.

⁸ Lékin Kaldiylarning qoshuni padishahni qoghlap Yérixo tüzlemligide Zedekiyagha yétishti; uning pütün qoshuni uningdin tarqilip ketkenidi.

⁹ We ular padishahni tutup, Xamat zéminidiki Riblah shehirige, Babil padishahining aldigha apardi; u *shu yerde* uning üstidin höküm chiqardi.

¹⁰ Babil padishahi Zedekiyaning oghullirini uning köz aldida qetl qildi; u Yehudaning barliq emirlirini Riblah shehiride qetl qildi;

¹¹ andin Zedekiyaning közlirini oyuwetti; Babil padishahi uni mis kishenler bilen baghlap Babilgha élip kélip, ölgüche zindan'gha qamap qoydi.

Muqeddes ibadetxanining xarab qilin'ghanliqi

¹² Beshinchi ayning oninchi künide (bu Babil padishahi Néboqadnesarning on toqquzinchi yili idi) Babil padishahining xizmitide bolghan, pasiban bégi Nébuzar-Adan Yérusalémgha yétip keldi. □

¹³ U Perwerdigarning öyini, padishahning ordisini we sheherdiki barliq öylerni köydüriwetti; barliq beheywet imaretlerge u ot qoyup köydüriwetti.

¹⁴ We pasiban bégi yétekchilikidiki Kaldiylarning pütkül qoshuni Yérusalémning etrapidiki pütkül sépilini örüwetti.

¹⁵ Pasiban bégi Nébuzar-Adan zémindiki eng namrat kishilerdin bir qismini, sheherde qalghan bashqa

□ **52:12** «Beshinchi ayning oninchi künide...(Babil padishahi Néboqadnesarning on toqquzinchi yili...)» — miladiyedin ilgiri 586-yili, 17-Awghust idi.

kishilerni, Babil padishahi terepke qéchip teslim bolghanlarni we qalghan hünervenlerni esir qilip ularni élip ketti. □

¹⁶ Lékin pasiban bégi Nébuzar-Adan zémindiki eng namratlarning bir qismini üzümzarliqlarni perwish qilishqa we tériqchiliq qilishqa qaldurdi.

¹⁷ Kaldiylar Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan ikki tüwrükni, das tegliklerini we Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan «déngiz»ni chéqip, barliq mislerini Babilgha élip ketti. □ ■

¹⁸ Ular yene *ibadette ishilitilidighan* idishlar, gürjek-belgürjekler, laxshigirlar, qachilar, piyale-texsiler hem mistin yasalghan barliq eswablarni élip ketti;

¹⁹ daslar, xushbuydanlar, qachilar, küldanlar, chiraghdanlar, piyaliler we jam-qedehlerni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüshtin yasalghan bolsimu, ularning hemmisini pasiban bégi élip ketti. □

²⁰ Sulayman padishah Perwerdigarning öyi üçün mistin yasatqan ikki tüwrük we «déngiz», shundaqla uning tegiligi bolghan on ikki buqini u

□ **52:15** «qalghan hünervenler» — yaki «qalghan top-top ademler».

□ **52:17** «das teglikleri» — bular bolsa «déngiz»din kichik bolghan daslarni kötüridighan tegliklerni körsitidu. Bu ayetlerde tilgha élin'ghan jabduq-bisatlarni köprek chüshinish üçün «1Pad.» 7:8-51-ayetni körüng. ■ **52:17** Yer. 27:19 □ **52:19** «daslar, xushbuydanlar, qachilar, küldanlar, chiraghdanlar, piyaliler we jam-qedehlerni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüshtin yasalghan bolsimu, ularning hemmisini pasiban bégi élip ketti» — bu altun-kümüş we mistin yasalghan barliq qacha-quchilar we barliq eswablar; Yeremiyaning ilgiriki bir béshariti boyiche, 54 yildin kéyin Pars impéatori Qoreshning permani bilen Yérusalémgha qayturuldi (27:21-22ni körüng).

élip ketti; chünki bu mis saymanlarning éghirliqini ölchesh mumkin emes idi.

²¹ Ikki tüwrük bolsa, herbirining égzikliki on sekkiz gez, aylanmisi on ikki gez kéletti; herbirining ichi kawak bolup, misning qélinliqi töt barmaq idi. □ ■

²² Tüwrükning üstidiki béshi bolsa mis bolup, égzikliki besh gez idi; uning pütün aylanmisi tor sheklide hem anar nusxisi bilen bézelgenidi, hemmisi mistin idi; ikkinchi tüwrükmu uninggha oxshash bolup, umu anar nusxisi bilen bézelgenidi.

²³ Herbir tüwrükning béshining yanlirida toqsan alte anar nusxisi bar idi; torda jemiyy bolup yüz anar nusxisi bar idi.

²⁴ Pasiban bégi Nébuzar-Adan bolsa bash kahin Séraya, orunbasar kahin Zefaniya we ibadexanidiki üç neper ishiqbaqarnimu esirge aldi.

²⁵ U sheherdin leshkerlerni bashquridighan bir aghwat emeldarni, sheherdin tapqan orda meslihetchiliridin yettini, yerlik xelqni leshkerlikke tizimlighuchi, yeni qoshunning serdarining katipini we sheherdin atmish neper yerlik kishini tutti. □

²⁶ Pasiban bégi Nébuzar-Adan bularni Babil padishahining aldigha, Riblahgha élip bardı.

²⁷ Babil padishahi Xamat zéminidiki Riblahda bu kishilerni qilichlap öltürüwetti.

Shu yol bilen Yehuda öz zéminidin sürgün qilindi.

Yehuda Babilgha sürgün qilinidu

□ **52:21** «gez» — (yaki «jeynek») Tewrattiki bir ölchemdur, jeynektin qolning uchighiche bolghan ariliqtur, texminen 45 santimétr.

■ **52:21** 1Pad. 7:15; 2Pad. 25:17; 2Tar. 3:15 □ **52:25** «bir aghwat emeldar...» — yaki peqet «bir emeldar...».

28 Néboqadnesar sürgün qilghan kishilarning sani mundaq idi: — yettinchi yili üç ming yigirme üç Yehudiy;

29 Néboqadnesarning on sekkizinchi yili u Yérusalémdin sekkiz yüz ottuz ikki kishini sürgün qildi;

30 Néboqadnesarning yigirme üçinchi yili pasiban bégi Nébuzar-Adan Yehudiylardin yette yüz qiriq besh kishini sürgün qildi; jemiy bolup sürgün qilin'ghanlarning sani töt ming alte yüz kishi idi. □

Yehoakinning sürgün bolushi

31 Shundaq boldiki, Yehuda padishahi Yehoakin sürgün bolghan ottuz yettinchi yili on ikkinchi aynning yigirme beshinchi küni shu ish yüz berdi: Ewil-Mérodaq Babilgha padishah bolghan birinchi yili, u Yehuda padishahi Yehoakinning qeddini kötürüp, uni zindandin chiqardi; ■

32 u uninggha mulayim söz qilip, uning ornini Babilda uning bilen birge turghan bashqa padishahlarning ornidin yuqiri qildi;

33 shuning bilen Yehoakin zindandiki kiyimlirini séliwétip, ömrining qalghan herbir künide her-

□ **52:30** «Nébuzar-Adan Yehudiylardin yette yüz qiriq besh kishini sürgün qildi; jemiy bolup sürgün qilin'ghanlarning sani töt ming alte yüz kishi idi» — bu sanlar «2Pad.» 24:14-16de xatirilen'gen'ge oxshimaydu. «Yeremiya»diki sanlar belkim Yérusalémdikilerni, «2Pad.»diki san pütünley Yehudadikilerni körsitishi mumkin. Bu sanlar az körünsimu, oqurmenlarning éside bolushi kérekki, Yeremiyaning hem Ezakiyalning bésharetliri boyiche Yehudadikilerning köpinchisi «qilich, qehetchilik we waba-késel» bilen ölgen bolsa kérek. ■ **52:31** 2Pad. 25:27-30

daim padishah bilan bille hemdastixan bolushqa muyesser boldi.

³⁴ Uning nésiwisi bolsa, Babil padishahining uninggha béghishlighan daimliq iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yeni u uninggha taki alemdin ötkiche ömrining herbir küni muyesser qilin'ghan.

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5